

středověk

ymagines vide bñd. t. ritg

ysau eo Qui ergo similit
aut qm ymaginem por

Imagines

Augg de
Demilio
legat
titulu in
ram vng
pau s
deve e
m die qua
de meo u
faciat vo
Et ex
es creatu
Deus om
deputa f
Jeromig e
Invent
m foribz
gme cau
con aucto
hidi illud
ut paup
pe prec
con relia
Augg de
tempe p
manifeste
rec corp

in no i
h qre
medap libro 1o
Ioseph de gherda
bñi recognouit
adocat non ligna
alio e error vnu
tum q' peccat i lago
P aliqm similitudiu
as domig m orof
ete exve' deo
udmie a y
us adoco
o de
g / aca
d' cippam
velam pen
a atqz depleat
p vdiſſem i ecclia
pendere ymagine
edi auctoibz ead da
w ea obvoluerent
p p d' agdi vela q
n veniut no appedi
ma libro 2o qoc no
eccone domi ma
up me libat iudiciu
red q' iam in q' g
f q' y m
ſta ecc

liba duas kama vrbauo

Augg de vera religioni ad
dilectamq vrbilia spectat
veritate ad extremam q' q
religio humanoz opm a
res em ſit ipi occifioes q'
quos tamē colere non de
Augg libro pmo de Arch
ſimil libro de ordine pmo
colend 3 totu q' abidend
oculus cerme
Remig de Gaſſia libro q
domio ac genere p'clad d
q' p'p' et ſanctoru ym
oculis obiaq qui
d innocu' pinge no
voluit ſancti no pin
nes ſeuſtra appia
q' p'ni 2 ſimig coz
a de p' di
ſpenſ libro 7
eſſi demoliu
id que fecer
ad ſtan

ſuacon caſſiſſima ipa dñg 2 app'ca ma
dide d'na ſicut e' cap'ſim ſacramtu et
celebrato corp'is 2 ſanguis domi q' vnuſq' ſq'

q' ſtan y' adorante ſp'em
quia adorabat ei ma ſu
peccabat ita modum laq n
cimes tam q' ma' elia

Václav Koranda mladší

Utrakvistický administrátor
a literát

Jindřich Marek

Publikace vznikla díky podpoře Ministerstva kultury ČR na rozvoj
Národní knihovny ČR jako výzkumné organizace.

Recenzovali:

Mgr. Ota Halama, Th.D.

PhDr. Blanka Zilynská, Ph.D.

© Nakladatelství Lidové noviny, Národní knihovna České republiky, 2017

Cover © Daniel Šorm, 2017

Typo © Tomáš Rataj, 2017

Všechna práva vyhrazena

All rights reserved

ISBN 978-80-7422-586-4 (Nakladatelství Lidové noviny)

ISBN 978-80-7050-693-6 (Národní knihovna České republiky, Praha)

OBSAH

Úvodem	7
Písemná kultura poděbradského a jagellonského období	10
Výzkum pozdně středověké knižní kultury	11
Pozdně středověká knižní kultura v Čechách	13
Dochování a význam Korandových písemností	15
Životní dráha Václava Korandy mladšího	18
Úředníkem	19
Studia a působení na univerzitě v mladších letech	21
Poselství do Říma	26
Administrátorem utrakvistického duchovenstva	26
Stáří na univerzitě	28
Smrt a druhý život	34
V čele utrakvistické církevní správy	38
Administrátor a konzistoř	39
Vztah k biskupu Augustinovi	43
Napomenutí kněžím, rady a doporučení, útěšné listy	45
Akta utrakvistické konzistoře	45
Polemika s papežem a českými katolíky	57
Římská polemika s papežem	59
Polemika se Stanislavem z Velvar	61
Polemika s Hilariem Litoměřickým	63
Disputace před králem a průpovědi proti Joštovi z Rožmberka	68
Listy Wolfgangu Rabensteinovi proti mnichům	69
Polemiky v době druhé husitské války: Hanuš z Kolovrat	71
List Ondřeji Kulišovi	75
List Tobiášovi do Plzně	77
V době administrátorství: Jan Markolt a Marco Barbo	77
List králi Matyáši Korvínovi	78
Listy do Itálie	79
Korespondence s Janem Zajícem z Házmburka	81
<i>Traktát o velebné a božské svátosti oltární</i>	86
<i>Odpověď na matrykát bosákuov</i>	94
Polemika s radikální reformací	99
List králi Jiřímu z Poděbrad	100
Listy proti bratřím ze sedmdesátých let	100
List proti mikulášencům a související korespondence	103

Polemika s bratřími od konce osmdesátých let	104
Spisy nesprávně připisované Korandovi	106
Korandova knihovna	108
Obsahová struktura knihovny	109
Koranda jako čtenář a pisář rukopisů	120
Inkunábule a získávání knih	129
Adjustace knih, knižní vazby a makulatura dochovaná ve vazbách	131
Odkaz knih univerzitě a kontext dalších dobových knihoven	136
Koranda a knihtisk	142
Závěr	147
Přílohy	153
Příloha 1: Soupis úředních písemností dochovaných jako makulatura v Korandových knihách	153
Příloha 2: Přehled dochovaných svazků z Korandovy knihovny	206
Příloha 3: Dodatky k soupisům Korandovy knihovny	210
Příloha 4: Seznam Korandových literárních děl	214
Soupis pramenů a literatury	225
Nevydané prameny	225
Vydané prameny	228
Literatura	231
Seznam zkratk a zkráceně citované literatury	245
Soupis vyobrazení	247
Summary: Václav Koranda the Younger. Administator of the Utraquist Church and writer	249
Jmenný rejstřík	255

ÚVODEM

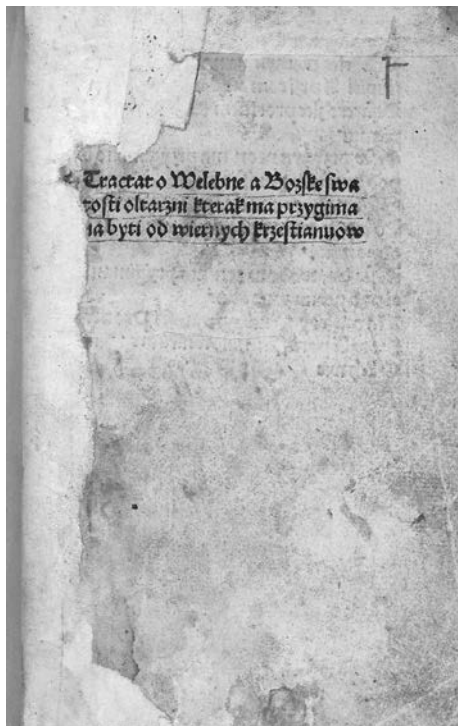
Václav Koranda mladší (asi 1425–1519) byl představitelem třetí generace českých utrakvistů a vzhledem k úctyhodnému věku, kterého se dožil, jeho osobnost „symbolisuje... celé slavné husitské století“.¹ Koranda zemřel těsně před tím, než do Čech začaly pronikat první reformační myšlenky z německých zemí a ačkoliv tehdejší utrakvismus žádné věroučné inovace nepřinášel, Koranda se velmi aktivně podílel na vymezování utrakvistických pozic vůči protivníkům z řad katolíků i radikální reformace. Tato doba byla velmi zajímavá a v mnoha ohledech přechodová z hlediska vývoje knižní kultury. Vedle rukopisů se jako komunikační médium stále více prosazovaly tištěné knihy, což se projevilo jak v Korandově literární činnosti, tak i ve skladbě jeho knihovny. S jeho působením hned v několika rolích (byl univerzitním a církevním úředníkem a zároveň autorem náboženských a politických spisů) souvisí poměrně velké množství dochovaných písemných památek, které představují ojedinělý materiál pro výzkum sociálních sítí a komunikace v Čechách poděbradského a jagellonského období.

V pramenech univerzitní provenience je například možno sledovat Korandovy snahy o rozvoj pražského vysokého učení, které se od šedesátých let výrazně profilovalo jako zemská kališnická univerzita. Podobně na základě zcela nového kvantitativního vyhodnocení úředních písemností utrakvistické konzistoře, v jejímž čele Koranda stál, lze zase jednoznačně vymezit území, které spadalo pod její správu, a na základě obsahu těchto písemností i nahlédnout do každodenní úřední praxe této instituce.

Korandovy vlastní spisy, ať už se jedná o zprávu o poselství vypraveném do Říma k papeži Piovi II. jménem Jiřího z Poděbrad, kterého se Koranda zúčastnil, nebo o jeho polemická a další díla, jsou cenným zdrojem informací o ideových východiscích tehdejší utrakvistické církve. Ostatně již František Palacký – snad s myšlenkou na Korandu – poukázal na potřebu zkoumat „všecky ty zahozené, zaprášené a zapomenuté výklady, traktáty a matrikáty, kterými někdy staříčkové naši horlivali proti sobě pro čest a slávu boží“.² Sám Koranda byl autorem řady polemických traktátů namířených jak proti katolíkům, tak proti radikální reformaci, ovšem pro vymezení utrakvistické věrouky byl nejdůležitější jeho *Traktát o velebné a božské svátosti oltářní* vydaný tiskem roku 1493. Na rozdíl od staršího bádání jsme dnes schopni

1 Emma URBÁNKOVÁ, *Zbytky knihovny M. Václava Korandy mladšího v Univerzitní knihovně pražské, Ročenka Univerzitní knihovny v Praze, sv. 1, 1956, Praha 1958, s. 135–161, zde s. 136.*

2 František PALACKÝ, *O stycích a poměru sekty Valdenské k některým sektám v Čechách*, ČMKČ 42, 1868, s. 291–320.

*Traktát o velebné
a božské svátosti oltární,
titulní strana
(Praha 1493).*

postihnout a vyhodnotit Korandovu polemickou a literární činnost jako celek a díky tomu můžeme i rekonstruovat Korandovy mediální strategie a ideologické vzorce, které se v jeho spisech opakovaně uplatňovaly.

Svébytnou a zásadní část výzkumu, jehož výsledky tato kniha představuje, je vůbec první komplexní analýza Korandovy knihovny. Ta totiž představovala nejen „informační infrastrukturu“ pro jeho vlastní polemické spisy, ale výběrem děl odrážela i osobní preference majitele. Koranda navíc velkou část svých knih okomentoval stručnými poznámkami, které informace o jeho čtenářských zájmech ještě rozšiřují. V tomto směru se jedná o důležitý pramen, který umožňuje poznat Korandovy intelektuální zájmy, například jeho vztah k humanismu. Korandova knižní sbírka navíc poměrně dobře reflektuje již zmíněnou zásadní mediální proměnu, v jejímž rámci rukopisy ustupovaly do pozadí a byly postupně nahrazovány tištěnými knihami.

Výše zmíněným stěžejním bodům Korandova života a profesního působení jsou věnovány i jednotlivé kapitoly knihy: v těch úvodních jsou představeny teoretické otázky spjaté s výzkumem písemné (zejména knižní) kultury a je zmapován Korandův život včetně jeho působení na univerzitě. Další části se zabývají analýzou dochovaných úředních pramenů a polemik s katolíky i s radikální reformací. Kapitola o knihovně pak tvoří pomyslný

svorník spojující Korandovy aktivity představené v předešlých kapitolách. Kniha je doplněna soupisem většinou dosud neznámých úředních písemností utrakvistické konzistoře, které se šťastnou náhodou zachovaly ve vazbách Korandových knih, a také úplným soupisem dochovaných svazků z jeho knižní sbírky, který je rozšířen o několik dosud neznámých a nově objevených exemplářů.

Za impuls k výzkumu knihovny Václava Korandy mladšího vděčím Kamilu Boldanovi, který mi též poskytl cenné rady k vyhodnocení Korandovy knihovny i ke knižním vazbám. Lence Veselé děkuji za stylistická vylepšení i za podnětné poznámky ke Korandově knihovně. Své dosud nepublikované texty ke knižní kultuře přelomu 15. a 16. století mi poskytl Petr Voit. Dílčí otázky spojené s Korandovým životem a dílem se mnou konzultovali Eliška Baťová, Alena Hadravová, Barbora Kocánová, Zdeněk Mužík, Milada Studničková, Jaroslav Svátek a Marta Vaculínová. Za všechny případné chyby v knize jsem ale zodpovědný sám.

Mimořádnou vstřícnost projevili provinční ministr Řádu menších bratří – františkánů Jeroným František Jurka, který dovolil vynětí několika desítek zlomků z lepenkových desek jedné z inkunábulí, která kdysi patřila Korandovi. Tohoto úkolu se na vysoké odborné úrovni zhostil restaurátor Jan Novotný z Národní knihovny a potřebnou součinnost poskytli františkánský knihovník Jan Kašpar stejně jako Jana Dřevíková a Miroslava Hejnová z Národní knihovny.

Chtěl bych také poděkovat za pomoc pracovníkům paměťových institucí, v nichž jsou dnes uloženy Korandovy knihy, dále redaktorům Robertu Novotnému a Martinu Šormovi, Nakladatelství Lidové noviny, vydavatelství Národní knihovny a nakonec – i když rozhodně ne v poslední řadě – oběma recenzentům, jimiž byli Blanka Zilynská a Ota Halama, za jejich podnětné připomínky k textu.

V Čelákovcích dne 28. února 2017

Korandův podpis.

PÍSEMNÁ KULTURA PODĚBRADSKÉHO A JAGELLONSKÉHO OBDOBÍ

Pro poděbradské a jagellonské období, která představovala druhou, delší část „husitského století“, následující po čase revoluce, byla charakteristická konsolidace Českého království – nejdříve pod dohledem zemského správce a krále z řad utrakvistické šlechty, později pod vládou panovníků z katolické jagellonské dynastie.³ Ve srovnání s dobou předchozí zachovalo mnohem více písemných památek. Jde jak o úřední materiál, který zkoumají dějiny správy a diplomatika, tak o rukopisné a nově i tištěné knihy, jimiž se zabývají kodikologie a knihověda. Během husitství došlo v literatuře k výrazným posunům v žánrovém systému a do popředí se dostaly dříve okrajové literární žánry, jako byly traktáty, a dokonce vznikaly i žánry nové.⁴ Právě z tohoto období máme již zprávy o větším počtu knihoven, včetně osobních.⁵ Ty spolu s intenzivní opisovačskou a literární činností svědčí o živě se rozvíjející knižní kultuře.

-
- 3 Srov. Rudolf URBÁNEK, *České dějiny III/1–4*, (= *Věk poděbradský I–IV*), Praha 1915–1962; F. PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě*, díl V., Praha 1973; Václav Vladivoj Tomek, *Dějepis města Prahy VI*, 2. vyd., Praha 1906; Týž, *Dějepis města Prahy VII*, 2. vyd., Praha 1906; Týž, *Dějepis města Prahy X*, Praha 1894. Nově Josef MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích. 1471–1526, díly 1–4*, 2. vyd., Praha 2001–2002; *Husitské století*, edd. Pavlína CERMANOVÁ – Robert NOVOTNÝ – Pavel SOUKUP, Praha 2014. Srov. též Winfried EBERHARD, *Konfessionsbildung und Stände in Böhmen 1478–1530*, München – Wien 1981; Jaroslav Boubín, *Česká „národní“ monarchie. K domácím zdrojům a evropskému kontextu království Jiřího z Poděbrad*, Praha 1992; František ŠMAHEL, *Epilog husitské revoluce. Pražské povstání 1483*, in: ARBI 1, ed. Amedeo Molnár, s. 45–127. K náboženství J. MACEK, *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001; dále Ferdinand HREJSA, *Dějiny křesťanství v Československu, díl IV. Za krále Vladislava a Luďvika. Před světovou reformací a za reformace*, Praha 1948; Josef PETRÁŇ, *Stavovské království a jeho kultura v Čechách. 1471–1526*, in: *Pozdně gotické umění v Čechách*, Praha 1978, s. 14–72; Anna SKÝBOVÁ, *K politickým otázkám dvojvěří v Českém království doby předbělohorské*, HT 4, 1981, s. 145–157.
- 4 Jaroslav KOLÁR, *K transformaci středověkého žánrového systému v literatuře husitské doby*, HT 5, 1982, s. 135–144; Eduard PETRŮ, *Traktát a řeč jako žánry české literatury 15. století*, in: *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, facultas philosophica, philologica*. Sborník prací jazykovědných a literárněvědných, Praha 1968, s. 91–101.
- 5 K nim bylo publikováno množství statí, synteticky téma se zaměřením na humanismus zpracovali Kamil BOLDAN – Božek NEŠKUDLA – Petr VOIT, *The Reception of Antiquity in Bohemian Book Culture from the Beginning of Printing until 1547*, Turnhout 2014.

Výzkum pozdně středověké knižní kultury

I pro pozdní středověk platí teze Marshalla McLuhana, že „médiium je poselství“, které formuje diskurs.⁶ Kulturní dějiny si také proto už nějakou dobu všímají proměny dominance jednotlivých komunikačních médií v historické perspektivě.⁷ Vedle přechodu od mluvené k psané kultuře či od rukopisu k tištěné knize však v knižní kultuře postupně sílily i další důležité tendence. V pozdním středověku například silně rezonoval relativně nedávny „vynález autora“, kdy k „autoritám“ čím dál více začali přibývat také autoři chápaní v moderním smyslu slova.⁸

Materiální aspekty knihy již tradičně zkoumá především analytická bibliografie, jejíž výzkum se významně proměnil vlivem socioekonomického přístupu francouzské školy *Annales*.⁹ Lucien Febvre a Henri-Jean Martin ve své průkopnické monografii z roku 1958 navíc jako jedni z prvních odkazovali k pojmu jednotné knižní kultury, kterou tvořily jak rukopisy, tak i tisky.¹⁰ Toto pojetí později rozpracovali další autoři, kteří se – jako například Roger Chartier – zabývali nejen konkrétními aspekty podoby knihy, ale věnovali se i knižní kultuře jako celku. V osmdesátých letech Donald F. McKenzie nově definoval historickou bibliografii jako „sociologii textů“, jejímž úkolem je „studium textů jako zápisů a procesu jejich šíření, včetně jejich výroby a recepce“.¹¹

Tento přístup – zejména v souvislosti s rozvedením myšlenek Febvra a Martina – vyústil ve vymezení podrobného schématu všech procesů a jejich vazeb při výrobě novověké tištěné knihy.¹² V době dominance rukopisů

6 Marshall McLUHAN, *Jak rozumět médiím. Extenze člověka*, 2., rev. vyd., Praha 2011, s. 20–21. K médiím ve středověku teoreticky a souhrnně srov. Oliver AUGÉ – Karl-Heinz SPIESS (edd.), *Medien der Kommunikation im Mittelalter*, Stuttgart 2003.

7 Srov. Walter J. ONG, *Technologizace slova. Mluvená a psaná řeč*, Praha 2006; Harold A. INNIS, *The Bias of Communication*, Toronto 1951. Ke knihtisku srov. také Rudolf HIRSCH, *Printing, Selling and Reading, 1450–1530*, Wiesbaden 1967; Elizabeth L. EISENSTEIN, *The Printing Press as an Agent of Change. Communications and Cultural Transformations in Early-Modern Europe*, Vol. 1 and 2, Cambridge 1980; Uwe NEDDEMEYER, *Von der Handschrift zum gedruckten Buch. Schriftlichkeit und Leseinteresse im Mittelalter in der frühen Neuzeit. Quantitative und qualitative Aspekte*, Wiesbaden 1998; Ernst BREMER, *Von der Handschrift zum Druck. Der Medienwechsel in Europa*, in: Mediävistik im 21. Jahrhundert. Stand und Perspektiven der internationalen und interdisziplinären Mittelalterforschung, edd. H. W. Goetz – J. Jarnut, München 2003, s. 339–345. Pro syntetické zpracování z poslední doby srov. Dietrich KERLEN, *Einführung in die Medienkunde*, Stuttgart 2003.

8 Roger CHARTIER, *The End of the Reign of the Book*, SubStance 26/1, 1997, s. 9–11, zde s. 11.

9 Srov. Fredson BOWERS, *Principles of Bibliographical Description*, Princeton 1949.

10 Srov. Lucien FEBVRE – Henri-Jean MARTIN, *L'apparition du livre*, Paris 1958; z pozdější doby srov. např. *Printing the written word. The social history of books, circa 1450–1520*, ed. Sandra Hindman, Ithaca 1991.

11 D. F. MCKENZIE, *Bibliography and the Sociology of Texts*, Cambridge 1999, citát na s. 12.

12 Původně Robert DARTON, *What is the History of Books*, in: *Books and Society in History. Papers of the Assoc. of College and Research Libraries Rare Books and Manuscripts Preconference*, 24–28 June, 1980, ed. Kenneth E. Carpenter, Boston – New York 1983, s. 3–26; rozvedeno in: Thomas R. ADAMS – Nicolas BARKER, *A New Model for the Study of the Book*, in:

v knižní kultuře sice tyto procesy probíhaly jiným způsobem a navíc je výzkum knižní produkce v tomto období limitován nedostatkem pramenů, naznačený systémový přístup je nicméně možné v hlavních rysech a s určitými omezeními aplikovat i na celou rukopisnou knižní kulturu, včetně „životního cyklu“ rukopisu.¹³ Toto paradigma vychází z poznání, že rukopis je nejen hotový produkt, ale také proces. Je proto třeba zaměřit se na celý životní cyklus rukopisu, nejen na okamžik jeho vzniku.

Nový pohled na výzkum starší knižní kultury nabídla Lotte Hellinga, která se jako první pokusila nahlédnout na knihu 15. století očima současníků. Zjistila, že tehdejší čtenáři rozdíl mezi rukopisem a tiskem nevnímali ani zdaleka tak ostře jako my dnes a navrhla vyjádřit „jevovou“ stránku rukopisné a tištěné knihy pojmem „kodex“. Knihtisk podle ní v každém případě přinesl snazší a rychlejší šíření knih, lépe čitelné písmo i zjednodušení formální stránky knihy.¹⁴

Dalším důležitým jevem, který je možné v pozdním středověku už poměrně zřetelně sledovat, je to, čemu dnes říkáme čtenářství.¹⁵ Podle Paula Saengera stále častější tiché čtení vedlo právě v této době k přechodu od orálního k vizuálnímu vnímání textu. Knihy nebyly pouze souvisle čteny od začátku do konce jako v předcházejícím období, ale začaly být využívány i zběžně nebo dokonce jen referenčně. Změnil se i způsob reprodukování rukopisných knih. Na základě vyobrazení písařů v iluminacích je zřejmé, že se od diktování přešlo k opisování. Texty jsou v pozdně středověkých knihách také stále více fragmentovány a proměnou prošlo rovněž písmo včetně nové podoby interpunkce. Tyto změny v knižní kultuře reflektovala i výpůjční praxe knihoven, které již nepůjčovaly jeden svazek na delší dobu jako dříve, knihy byly stále častěji (zejména v kláštorech a na univerzitách) dostupné jen „prezenčně“ – jako *libri catenati*.¹⁶

Armando Petrucci v polemice se Saengerovým konceptem ukazoval, že situace byla složitější a že se vedle sebe vyskytovalo jak čtení tiché, tak

A Potencie of Life. Books in Society. The Clark Lectures, 1986–1987, ed. N. Barker, London 2001, s. 5–43.

13 Michael JOHNSTON – Michael VAN DUSSEN (edd.), *The Medieval Manuscript Book. Cultural Approaches*, Cambridge 2015, úvodní stať: *Introduction: Manuscripts and Cultural History*, s. 1–16.

14 Lotte HELLINGA, *The Codex in the Fifteenth Century. Manuscript and Print*, in: A Potencie of Life, s. 63–88.

15 Syntéza dějin čtení na Západě: Guglielmo CAVALLO – R. CHARTIER – Lydia G. COCHRANE (edd.), *A history of reading in the West*, Cambridge 1999; Shafquat TOWHEED – Rosalind CRONE – Katie HALSEY (edd.), *The History of Reading. A Reader*, New York 2011. S teoretickými přístupy k výzkumu čtenářství, které přinesla kostnická škola, se pro aplikaci na raně novověkou Anglii kriticky vyrovnal Kevin SHARPE, *Reading revolutions. The politics of reading in early modern England*, New Haven 2000. Shrnutí přístupů ve výzkumu čtenářství v raném novověku pro českého a slovenského čtenáře přinesl Jan PRŠNA, *Stručný přehled teorií a výzkumů historického čtenáře a dějin čtení raněnovověkého období*, in: *Studia bibliographica Posoniensia* 2012, Bratislava 2012, s. 11–22.

16 Stov. Paul SAENGER, *Silent Reading. Its Impact on Late Medieval Script and Society*, *Viator* 13, 1982, s. 367–414; Týž, *Space between words. The origins of silent reading*, Stanford 1997.

i šeptem, nebo naopak nahlas. Na rozdíl od Saengera kladl větší důraz na zprostředkující roli písemné kultury, která podle něj prošla výraznou proměnou a zejména od pozdního středověku usnadňovala sociální komunikaci, a musela být proto nutně organizována tak, aby texty byly dobře čitelné a snadno pochopitelné. Podle Petrucciho se právě v této době objevila nová vrstva profesionálních intelektuálů, ať už se jednalo o univerzitní učitele, právníky, lékaře, teology nebo notáře. Důležité změny zaznamenal i samotný obsah písemností. Objevil se „žánr“, který je možné nazvat *compilatio*, a v literatuře se stále více uplatňovaly vernakulární jazyky.¹⁷

Jedním z prostředků výzkumu čtenářství je analýza marginálií, a to jak v rukopisných, tak i v tištěných knihách. Čtenářská anotace v knize fungovala jako prostředek k učení a zapamatování; mohla sloužit i jako záznam hodnocení, případně vyjádření osobního nadšení či nesouhlasu s textem. Podle nedávných výzkumů změny ve využívání (či dokonce zneužívání) okrajů v knize mají méně společného s psychologii čtení a více s typy a vlastnictvím knih.¹⁸

Pozdně středověká knižní kultura v Čechách

Čechy byly v poděbradském a jagellonském období z náboženského hlediska „rozděleným královstvím“ a i při studiu tehdejších institucionálních a osobních knihoven je proto třeba mít v patrnosti rovinu konfese, tedy zda se jednalo o knihovny katolické, nebo utrakvistické.¹⁹ Přední místo mezi těmi katolickými zaujímaly knihovny pražské a olomoucké kapituly, jejich kanovníků a jen v malé míře šlechty. Příslušníci katolické církve zpravidla udržovali úzké styky se zahraničím, což se projevilo i v knižní kultuře. Pro utrakvistické prostředí byla typická spíše uzavřenost; knihovny vlastnili mistři, univerzitní koleje, utrakvistická šlechta, města i jednotliví měšťané.²⁰

17 Srov. Armando PETRUCCI, *Reading in the Middle Ages*, in: Týž (ed.), *Writers and Readers in Medieval Italy. Studies in the History of Written Culture*, New Haven 1995, s. 132–144. Ke zrodu intelektuálů srov. Jacques LE GOFF, *Intelektuálové ve středověku*, Praha 1999.

18 Typologii marginálií představila Heather Joanna JACKSON, *Marginalia. Readers Writing in Books*, New Haven 2001, která se sice téměř nezabývala knihami před rokem 1700, ale využila i výsledky výzkumů pro ranější období. Pro středověk srov. Stephen G. NICHOLS, *On the Sociology of Medieval Manuscript Annotation*, in: *Annotation and its Texts*, ed. Stephen A. Barney, Oxford 1991.

19 Ke knihovnám srov. K. BOLDAN – B. NEŠKUDLA – P. VOIT, *The Reception*, naposledy ke knižní kultuře rukopisné B. NEŠKUDLA, *Knihovny a čtenářská recepce v období raného humanismu v Čechách*. Disertační práce, Ústav českých dějin FF UK, Praha 2014, a k tištěné knize P. VOIT, *Český knižní svět mezi pozdní gotikou a renesancí II*, Praha 2017, s. 347.

20 Srov. podnětnou studii Ivan HLAVÁČEK, *Pronikání cizích prvotisků do českých knihoven v 15. století*, in: *Knihtisk a Universita Karlova. K 500. výročí knihtisku v českých zemích*, ed. Lubomír Vebr, Praha 1972, s. 69–95, zvl. s. 72–73; Michal SVATOŠ, *Husitští mecenáři pražské univerzity*, HT 2, 1979, s. 47–54; Týž, *Univerzitní kniha před husitstvím a po něm*, DP 10, 1990,

Z let 1450 až 1550 se zachovalo podle závěrů Bořka Neškudly v rukopisech českého původu v českých, moravských a některých zahraničních knihovnách okolo 3 400 bibliografických jednotek, jež byly většinou psány latinsky (čeština netvoří ani pětinu a němčina představuje jen zlomek celkového počtu). Jejich obsahem je většinou teologie, kazatelství nebo náboženská a mravní výchova (celkem asi pětina), početně významné jsou také texty z oboru práva (8 %) a medicíny (7 %). Naopak opisy antické či humanistické literatury se vyskytují jen v omezené míře (2 %).²¹

Útlum skriptografické produkce nastal v českých zemích až počátkem 16. století.²² Nejvíce se týkal Bible a jejích částí, naopak výhradně rukopisně se i nadále šířily graduály a kancionály, a to jednak kvůli honosné umělecké výpravě, jednak kvůli svým velkým rozměrům. Stejným způsobem se ještě v první polovině 16. století šířily právnické a lékařské naučné spisy, zejména proto, že se jejich opisováním písaři učili látku. „Psaný text tak zůstával díky konzervativním návykům, dostatku času, šetrnosti a privátním potřebám velkým konkurentem.“²³ Také sborníky českých překladů od Řehoře Hrubého z Jelení existovaly jen v rukopisné podobě. V tomto případě byl důvodem úzce vymezený okruh předpokládaných zájemců o tento text, ale i – stejně jako například u kancionálů – materialita knihy: Hrubý by potřeboval ve svých sbornících tisknout marginální komentáře, ale české tiskárny k tomu neměly potřebnou výbavu. Svá díla jim proto nespěšoval.

Jak upozornil Petr Voit, v Čechách v tomto období v porovnání s malým množstvím tiskáren působil velký počet knihvazačských dílen. Podle tohoto autora to bylo důsledkem dominance rukopisné kultury a importu nespěšaných tisků.²⁴

Pokud jde o tehdejší „veřejné“ knihovny, o jejich fungování máme jen minimum zpráv. V Rečkově koleji pražské univerzity jsou pro léta 1461 až 1470 doloženy minimální náklady na nákup knih, což je možné vysvětlit například tím, že základní příručky již byly její součástí, jak ostatně vyplývá z dochovaných katalogů. Investice univerzity v tomto případě místo do nákupu směřovaly do převazeb a zabezpečení budovy (pořizování klíčů a závor).²⁵ Vzhledem k tomu, že tehdy byl také vytvořen a veden (1449–1463) dodnes dochovaný katalog této knihovny, nedá se říct, že by kolejní knihovny byly nějak výrazně zanedbávány.²⁶ Ostatně jak ještě uvidíme, jednalo se

s. 119–130; I. HLAVÁČEK, *Několik poznámek a úvah k dějinám českých knihoven za husitství*, in: *Týž, Knihy a knihovny v českém středověku*, Praha 2005, s. 340–358.

21 Srov. B. NEŠKUDLA, *Knihovny*, s. 57–64.

22 Srov. tamtéž.

23 P. VOIT, *Český knihtisk II*, s. 143.

24 Tamtéž, s. 145–146.

25 K převazbám není možné říct nic bližšího, protože dochované svazky z koleje nelze datovat na základě slepotiskových vazeb ani jinak.

26 Srov. *Catalogi librorum vetustissimi Universitatis Pragensis = Die ältesten Bücherkataloge der Prager Universität*, edd. Zuzana SILAGIOVÁ – F. ŠMAHEL, Turnhout 2015, s. XXXII–XXXIV;

o dobu celkové hospodářské konsolidace univerzity, jejímž projevem zřejmě byla i péče o knižní sbírky jednotlivých kolejí.

Dochování a význam Korandových písemností

Jak již bylo zmíněno v úvodu, Koranda po sobě zanechal velké množství písemného materiálu. Patří k němu úřední písemnosti utrakvistické konzistoře, jež zachycují její agendu v průběhu necelého dvacetiletí, během něhož Koranda stál v čele utrakvistické církve.²⁷ Důležitými prameny pro poznání Korandových názorů jsou dva rukopisy se sbírkou Korandovy korespondence a drobných traktátů. Vedle toho se v muzejním rukopisu dochoval Korandův teologický slovník, vlastně sbírka citátů z autorit k různým teologickým otázkám řazená podle abecedních hesel.²⁸ Jedinečná byla také Korandova knihovna.²⁹

Korandovy spisy dochované v kodexu zvaném dnes ne zcela přesně „klementinský manuálík“ vydal Josef Truhlář.³⁰ Slovo manuálík implikuje příruční úřední knihu, ale v tomto případě se jedná o opisy Korandových vlastních i cizích písemností z období několika desetiletí. Některé z textů, které jsou v rukopisu uvedeny anonymně, se Truhlář zdráhal Korandovi připsat. Učinil to na základě podobné analýzy až Kamil Krofta, který sestavil

F. ŠMAHEL, *Nejstarší knižní katalogy knihoven kolejí Univerzity Karlovy*, in: Týž, *Alma mater*, s. 476–500, zde s. 491.

- 27 Dochovaly se jako makulatura ve třech Korandových knihách. Konkrétně se jedná o tzv. klementinský manuálík NK, sign. XVII F 2, konvolut astronomických inkunábulí NK, sign. 40 F 31 a astronomickou inkunábuli FRANT, sign. U g 21. Úplný soupis je v Příloze 1 této knihy.
- 28 KNM, sign. XIV E 7 (kolem 1482–1483). Srov. popis: František Michálek BARTOŠ, *Soupis rukopisů Národního musea v Praze*, díl I, Praha 1926, č. 3482, s. 308.
- 29 Soupis zachovaných svazků je v Příloze 2 této knihy. První verzi jejího soupisu, který byl základem článku, který vyšel v roce 1958, publikovala E. Urbánková roku 1949 pod titulem *Z paběrků klementinských. (Zbytky knihovny Václava Korandy mladšího.)* v nikdy nevydaném sborníku Rudolfu Holinkovi na s. 79–86 (strojopis, ANK, Archiv oddělení rukopisů a starých tisků, kart. 14). Z Korandovy knihovny tehdy identifikovala celkem 31 sv., 16 rukopisů a 15 tisků. Další svazky popsal F. M. BARTOŠ, *Dodatky*, Theologická příloha Křesťanské revue 26, 1959, s. 63–69; P. SPUNAR, *Několik doplňků k rekonstrukci knihovny Václava Korandy ml.*, LF 91, 1968, s. 147–150; Pavel R. POKORNÝ, *Ke knihovně Václava Korandy ml.*, Miscellanea Oddělení rukopisů a starých tisků 10/1, 1993, s. 243–247; Eva GREGOROVICHOVÁ, *Knihovna mistra Stanislava z Velvar*, AUC-HUCP 18, 1978, s. 107–127, zde s. 109, pozn. 9; P. SPUNAR, *Repertorium auctorum Bohemorum protractum idearum post Universitatem Pragensem conditam illustrans, tomus I*, Wratislaviae et al. 1985, s. 449; O. HALAMA, *Příspěvy Václava Korandy ml. v krnovské biblii*, StR 36, 2005–2006, s. 121–140; Stanislav PETR, *Středověké rukopisy v Městském muzeu v Krnově*, StR 36, 2005–2006, s. 81–119 a P. VOIT, *Katalog prvotisků Strahovské knihovny v Praze*, Praha 2015, č. A-119, s. 179–180.
- 30 NK, sign. XVII F 2 (sedmdesátá léta 15. století až 1508). Vydání: *Manuálík M. Václava Korandy t. ř. rukopis bibliothéky Klementinské*, ed. Josef TRUHLÁŘ, Praha 1888 a pozdější popis Týž, *Katalog českých rukopisů c. k. veřejné a universitní knihovny pražské*, Praha 1906, č. 232, s. 89–92; naposledy E. URBÁNKOVÁ, *Zbytky*, č. 8, s. 161.

Korandův autograf s vlastnoručními opravami: Konec spisu o posmrtném osudu duší a začátek spisu o postu (1505).

dodnes platný kánon Korandových spisů.³¹ Později byl objeven podobný Korandův rukopis v Brně, který ale dosud nebyl dostatečně prozkoumán a spisy v něm obsažené byly pouze na rudimentární úrovni evidovány

31 Kamil KROFTA, *O spisech Václava Korandy mladšího z Nové Plzně*, LF 39, 1912, s. 122–138, 215–232; Týž, *Václav Koranda ml. a jeho názory náboženské*, in: *Sborník městského historického musea v Plzni 1913*, zvláštní otisk; přetištěno in: Týž, *Listy z náboženských dějin českých*, Praha 1936, s. 240–287.

Heslo s citáty proti účtě k obrazům doplněné kresbou hlavičky v Korandově teologickém slovníku (kolem 1482).

v přehledu literární činnosti utrakvistů jagellonského období.³² Odhlédneme-li od zmínek v literatuře, které většinou jen využily Korandovy poznámky k dobovému odívání či citovaly jeho zkušenosti z cesty do Říma, věnovala se moderní literatura především jeho vztahu k výtvarnému umění.³³ V tomto směru Koranda spíše rozvíjel odkaz zakladatele utrakvismu Jakoubka ze Stříbra, u nějž umělecká díla nenacházela příliš mnoho pochopení. Podle Noemi Rejchrtové byl Koranda dokonce radikálnější než husitský arcibiskup Jan Rokycana: „Jeho myšlenkový postoj lze zjednodušeně postihnout jako programovou regotizaci vědomě brzdicí impulsy humanistické a renesanční.“³⁴ Podobně badatelé zmiňovali i Korandův rezervovaný vztah k hudbě. V neposlední řadě je pak Koranda znám jako Husův ctitel: v inkunábuli z roku 1493 sice nezmiňuje Husův svátek,³⁵ ale činí o Husovi pochvalnou zmínku v listu neznámému františkánovi.³⁶

Jak už bylo řečeno v úvodu, tato práce si klade za cíl komplexně popsat Korandovu osobnost a jeho veřejné působení na základě dochovaných pramenů. Jde mi o mezioborovou kombinaci kodikologického a knihovědného zkoumání dochovaných knih z Korandovy knihovny, jež si kromě materiálních aspektů knih všímá i jejich obsahu. V případě dochovaných úředních písemností aplikuji tradičnější metody diplomatiky a dějin správy.

32 MZA, G12, sign. Cerr II, č. 5. (osmdesátá léta 15. století). Srov. Mojmír ŠVÁBENSKÝ, *Cerrouniho sbírka 13. stol. – 1845*, Brno 1973, sv. 1, inv. č. 142, s. 193–196; P. SPUNAR, *Literární činnost utrakvistů doby poděbradské a jagellonské*, in: ARBI 1, ed. A. Molnár, Praha 1978, č. A10, s. 194–210.

33 Srov. Noemi REJCHRTOVÁ, *Czech Utraquism at the Time of Václav Koranda the Younger and the Visual Arts*, *Communio viatorum* 20, 1977, s. 157–170, 233–244; TÁŽ, *Obrazoborecké tendence utrakvistické mentality jagellonského období a jejich dosah*, HT 8, 1985, s. 59–68; shrnujícím způsobem Jan CHLÍBEC, *Utrakvistický názor na výtvarné umění a Francesco Petrarca*, in: *Ars videndi*. Professori Jaromír Homolka ad honorem, edd. Aleš Mudra – Michaela Ottová, Praha – České Budějovice 2006, s. 433–443, zde s. 434.

34 N. REJCHRTOVÁ, *Obrazoborecké tendence*, s. 60.

35 Srov. O. HALAMA, *Svatý Jan Hus. Stručný přehled projevů domácí úcty k českému mučedníku v letech 1415–1620*, Praha 2015, s. 36, 41.

36 Srov. František SVEJKOVSKÝ, *Musejní rukopis XIV E 7 jako pramen k dějinám hudby z doby husitské*, *AUC PhiletHist* 2, 1965, s. 45–55.

ŽIVOTNÍ DRÁHA VÁCLAVA KORANDY MLADŠÍHO

Ačkoliv po sobě Václav Koranda mladší zanechal mnoho písemného materiálu, o jeho životních osudech zejména v mladických letech je toho známo překvapivě málo. Pro dřívější období jeho života je možné čerpat pouze z kusých údajů, které on sám či jeho protivníci uváděli v polemikách. Tyto zmínky ale není snadné interpretovat. Později se můžeme spolehnout zejména na prameny z jeho univerzitního curricula a na zmínky o jeho činnosti v čele utrakvistické církevní správy a v roli správce univerzitních kolejí.³⁷

Václav Koranda se psal „z Nové Plzně“. Jeho původu ze západočeské metropole nasvědčuje i snaha plzeňských měšťanů dokázat výpovědmi svědků (v souvislosti s *hádáním* před králem roku 1465), že v mládí přijímal pod jednou způsobou.³⁸ Pocházel zřejmě ze známé plzeňsko-pražské rodiny Korandů, ale při současném stavu poznání k tomu nelze říct nic bližšího.³⁹ Na základě údajů z Korandových nekrologů se zdá, že zemřel ve věku 93 let. Narodil se tedy nejspíše v roce 1425, případně v prvním měsíci následujícího roku. Tak to alespoň s odkazem na list probošta Karlovy koleje Václava Rožďalovského faráři v Týnském chrámu Janu Poduškovi tvrdí zpráva o jeho smrti zachovaná v rukopisných *Collectaneích* Marka Bydžovského z Florentina.⁴⁰ Kalendář Prokopa Lupáče z Hlaváčova sice uvádí úmrtní věk 95 let,⁴¹ ale Bydžovský do svého díla zařadil i epitaf, v němž je

37 Ke Korandovu životu srov. zejm. K. KROFTA, *O spisech*; Gerta ŠAŠKOVÁ, *Jednota bratrská a konsistoř podobojí v době administrátorství M. Václava Korandy*, VKČSN 1925; K. KROFTA, *Listy*; R. URBÁNEK, *České dějiny*, passim; Jaroslav KOLÁR, *Václav Koranda ml.*, in: V. FORST (ed.), *Lexikon české literatury 2/II, H–L*, Praha 1993, s. 854–855; J. MACEK, *Víra a zbožnost*, passim; J. MAREK, *Nové písemnosti utrakvistické konzistoře a další dodatky k soupisu samostatných rukopisných zlomků v Národní knihovně ČR*, Archivní časopis 59, 2009, s. 27–49; Petr HLAVÁČEK, *Václav Koranda ml. († 1519)*, in: Kacířská univerzita. Osobnosti pražské utrakvistické univerzity 1417–1622, edd. Petr Hlaváček – Jaroslava Hausenblasová – Zdeněk Mužík – Ota Pavlíček, Praha 2013, s. 62–64. Jeho literární činnost sepsal P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. A10, s. 194–210, nově srov. Přílohu 4 této knihy. Hypotéza o autorství části *Starých letopisů: Staré letopisy české z rukopisu křížovnického*, edd. František ŠIMEK – Miloslav KAŇÁK, Praha 1959, s. 16–18.

38 HILARIUS LITOMĚŘICKÝ, *Disputatio cum Ioanne Rokyczana coram Georgio, rege Bohemiae, per quinque dies habita anno MCCCCLXV*, Pragae 1775, s. 16.

39 Pramenné údaje shromáždil K. KROFTA, *Listy*, s. 241–242.

40 NK, sign. XXIII D 217, fol. 17v. Jako rok narození je zde mylně uveden 1405.

41 PROKOP LUPÁČ, *Rerum Bohemicarum ephemeris, sive Kalendarium historicum, ex reconditis veterum annalium monumentis erutum*, Pragae 1584, Ephem. ad 1. Febr.

slovně uvedeno právě 93 let. Ve shodě s těmito údaji jsou zmínky *Starých letopisů* o Korandovi (*živ byl bez mála sto let*)⁴² a děkanské knihy artistické fakulty pražské univerzity (*dosáhl sta let*).⁴³ Podobně Jiří Pisecký v úvodu ke své kronice píše o svém učiteli, že mu *bylo téměř sto let*.⁴⁴

Pokud jde o údaje o Korandově věku, ještě z dob jeho života nalezneme v děkanské knize k roku 1513 zmínku, že Koranda je skoro devadesátiletý, což je ve shodě s výše uváděnými údaji.⁴⁵ Hůře interpretovatelné je Korandovo tvrzení v polemice s Hilariem Litoměřickým z roku 1464, že už je to dávno od doby, kdy opustil školu.⁴⁶ Počet 42 let, který je tu uveden, býval vykládán jako Korandův věk při psaní listu (jeho rok narození by pak byl 1422), ale je docela dobře možné, že číselná hodnota byla porušena při opisování textu.

Úředníkem

V polemice s Hilariem Litoměřickým je zajímavé i Korandovo tvrzení, že znalosti latiny, které míval, vytrousil na polích, dvorech a cestách. Ukazuje to nejspíše na to, že působil jako úředník nebo diplomat. A jistě tím není míněna jen Korandova diplomatická mise do Říma v roce 1462, kde ostatně mluvil před papežem latinsky. Na jiném místě polemiky s Hilariem pak uvádí, že v mládí mnoho chodil po Pražském hradu a že jej také „skutkem bránil“.⁴⁷ I to posiluje hypotézu o Korandově úřednické kariéře, ovšem ani v tomto případě nemáme k dispozici konkrétní údaje. Na Hradě sídlily důležité zemské instituce, Koranda se tedy pravděpodobně pohyboval v jeho prostorách.⁴⁸

42 *Starí letopisové čeští od roku 1378 do 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých vydané*, ed. F. PALACKÝ, Praha 1941 [vyd. 1945] (= *Dílo Františka Palackého II.*, ed. Jaroslav CHARVÁT), s. 355.

43 *Attigit centum annos*. MUP I/2, s. 61. Jedná se o pozdější marginální příspěvek s datem smrti u zápisu o jeho magisterské zkoušce.

44 *Fere iam centenarius existens*. FRB VI, s. 356.

45 MUP I/2, s. 244.

46 *Questiuncule mee parvule due sunt per me destinate magistro Krzyżanowsky, qui laycorum doctor et predicator existit. Vos tamen nescio quo ductus spiritu ipsas in solutionem recepistis et me vobiscum in duellum sumpsistis et provocastis. Qua ex causa iure habeo electionem in hoc duello eligere in modum duellandi ydiomate, videlicet materno vel latino. Eligo igitur maternum et elegi ex causa pretacta et alia, quia licet, ut scibitis, frequentaverim scolas non slawas, sed latinas, tamen quia tempus bene XLIIorum annorum transiit, ut ipsas postposui, et quitquid fuit in me latininitatis, per campos, curias et sulcos disseminavi*. KMK, sign. N 58, fol. 85r.

47 *O hradu vašem mě káráš; za to mám, že sem na něm víc než vy obýval, jeho skutkem hájil, nohy své sem na něm schodil; bych chtěl, nemohl bych. Dostí mám na tom, co mi o něm lidé pravie* (KMK, sign. N 58, fol. 89r). Srov. E. URBÁNKOVÁ, *Zbytky*, s. 136, pozn. 4, R. URBÁNEK, *České dějiny III/4*, s. 732, pozn. 142.

48 Na Hradě sídlil zemský soud, soud pražského purkrabí, soud dvorský a snad i komorní. V. V. TOMEK, *Dějepis IX*, Praha 1893, passim. Dále též kapitula Všech svatých, jejíž členové kromě děkana sídlili na Starém Městě pražském, podací právo měl král, kanovníci měli být z Karlovy koleje, takže mezi nimi byli i utrakvisté, i když konzervativní. Srov. tamtéž, s. 87–88.

Je otázkou, nakolik výtku katolické strany, že se za utrakvisty do polemik s katolíky zapojují také mladí mistři, kteří nejsou kněžími, mířila na Korandovu osobu.⁴⁹ Koranda sám byl svými protivníky zván *celník wyclifita*.⁵⁰ Spíše než k celníkům v Novém zákoně se toto označení vztahovalo k pražskému Týnu, kde působil hlavní představitel utrakvistické církve, volený arcibiskup Jan Rokycana, a kde byla také celnice. Stejným směrem mířila výtku Korandovi od Hilaria Litoměřického, že *si zvykl sedět ve svém úřadu a navštěvovat Týn*. Opět není jasné, zda tím byla míněna samotná celnice, nebo přeneseně „Rokycanův“ týnský kostel. První možnosti by nasvědčovalo, že Oldřich Kříž z Telče ke svému opisu Hilariovy první odpovědi Korandovi připojil doušku, v níž Korandu prohlásil za bývalého táboritu, který sídlí v Týně.⁵¹ Hilariovo konstatování v druhém listu, že Korandův syn snad bude konšelem, ukazuje, že Koranda byl ženatý a měl rodinu, pokud se tedy nejedná o pouhý předpoklad vycházející z toho, že Koranda byl laik.⁵²

Několik zmínek o svých osobních poměrech v polemice zanechal i sám Koranda. Psal například Hilariovi, že nemůže detailně odpovídat na jeho námitky, protože je zaměstnán svým povoláním a službou svému pánovi. Ten by se na něho jako už předtím rozhněval, že se nebál Hilariovy profese, vzdělání ani úřadu.⁵³

Rudolf Urbánek se domníval, že Koranda byl členem duchovního soudu na radnici a zastával snad i úřad v královské kanceláři; pro tato tvrzení však zatím nejsou žádné přímé doklady.⁵⁴ Z uvedených formulací v každém případě vyplývá, že Korandovým pánem byl některý významný úředník, jako například podkomoří či jeho pomocník, hofrychtěř královských měst. Posledně zmiňovaným úřadům by odpovídalo i Korandovo tvrzení, že je zaměstnán jak *obecnými*, tak *súsedskými* záležitostmi, jakož i to, že sídlil na Starém Městě pražském. Vzhledem k tomu, že Korandovo písmo

49 R. URBÁNEK, *České dějiny* III/4, s. 556–557, pozn. 72 s odkazem na F. M. BARTOŠ, *Martin Lupáč a jeho spisovatelské dílo*, Reformační sborník 7, 1939, s. 115–140, zde s. 125–127. S Urbánkem nesouhlasil A. MOLNÁR, *Martin Lupáč: Modus disputandi pro fide*, FHB 4, 1982, s. 161–177.

50 *Telonearius wiklephita*. Tak to uvádí Kříž z Telče v rubrice opisu druhého Hilariova listu. Srov. *Manualník*, s. XXI.

51 *Finis huius epistole per doctorem Hilarium compilata[sic] adversus Korandam quendam Thaboritam Prage in Leta Curia* (Tamtéž, s. 193).

52 *Nam tu quid consuevistis? In officio sedere et letam curiam visitare. Filius tuus, qui post te erit, numquid hec eadem faciet? Forte consul erit et castrum nostrum libenter ascendet, quod tu fugis*. Viz Hilaria Litoměřického duplika proti Václavu Korandovi, ed. Tomáš KALINA, in: XXVII. program c. k. vyššího státního gymnasia v Přerově, Přerov 1901, s. 3–21. Srov. R. URBÁNEK, *České dějiny* III/4, s. 731, pozn. 142.

53 *Bych na každú zvlášť vaši řeč vám odpoviedal, jsem službu pána svého zaměstknán, živnosti své opatrnosti načas obecnými, také druhdy i súsedskými a s jinými, sem se o to netázal. Abych se tázal a naučením jich tobě odpoviedal, rozhněval by se i jako prve řka, že ani řemesla tvého ani umění ani úřadu sem se nezastyděl* (KMK, sign. N 58, fol. 86v). Srov. R. URBÁNEK, *České dějiny* III/4, s. 731–732, pozn. 142.

54 R. URBÁNEK, *České dějiny* III/4, s. 522, pozn. 7, s. 732, pozn. 142, s. 557, pozn. 72, s odkazem na G. ŠAŠKOVÁ, *Jednota*, s. 178, pozn. 61, která se domnívala, že Koranda knězem spíše byl.

je možné označit za písmo profesionálního písaře, není vyloučeno, že byl právě písařem u některého z těchto úřadů.

Studia a působení na univerzitě v mladších letech

Koranda studoval na pražské univerzitě už ve třicátých letech 15. století. Ve zmíněné polemice s Hilariem se hlásil ke Křišťanovi z Prachatic, který zemřel roku 1439,⁵⁵ jako ke svému učiteli: *Ale od mladých mých let od mistra mého, mistra Křišťana, i jiných mistrův sem učen, že měsíc i jiné všechny hvězdy, a tak i Aristotyleš klade, své světlo od Slunce berú.*⁵⁶ Nemáme sice žádné prameny k programu studia astronomie na pražské artistické fakultě, ale podle statut univerzity v Bologni, která zde mohou sloužit jako analogie, se v prvním roce studia četla Sacroboscova verze *Algoritmu*, první kniha Eukleidových *Element*, komentáře k *Alfonsinským tabulkám* a *Teorica planetarum*, ve druhém roce pak Sacroboscova *Sféra*, komentáře k *Lineriovým tabulkám* a Mášá 'alláhův *Astroláb*. Koranda se tedy skutečně mohl s Křišťanem z Prachatic po dva roky na univerzitě setkávat.⁵⁷

Univerzitní grady v každém případě získal pozdě. Teprve nedlouho před svou třicítkou, v postních dnech po svátku Nalezení svatého Kříže, který se slavil 3. května 1454, vykonal za děkanátu mistra Jana z Častolovic bakalářskou zkoušku.⁵⁸ Examinátory byli Jan z Čáslavi, Stanislav z Hnězda, Stanislav z Velvar a Václav Křižanovský. Poslední z nich teprve téhož roku získal magisterský grad. Koranda je mezi zkoušenými uveden v pořadí podle úspěšnosti na třetím místě. Před ním se umístili jeho spolužáci Matyáš z Roudnice a Havel ze Žatce, po něm jsou uvedeni Lukáš ze Sušice,⁵⁹ Jan ze Stříbra, Mikuláš z Meziříče, Jakub z Pacova, Vincenc z Karčova, Jan z Ústí, Antonín z Náchoda, Michal z Meziříče a Šimon z Chrudimi. Koranda potom začal samostatně přednášet.

Na pařížské univerzitě je k 16. prosinci 1457 doložen jako bakalář Václav z Plzně, ale vzhledem k tomu, že tento Václav byl v Paříži ještě v době Korandova pražského prohlášení mistrem a jeho kolegové z Čech Václav

55 KŘIŠŤAN Z PRACHATIC, *Stavba a užití astrolábu*, edd. Alena HADRÁVOVÁ – Petr HADRÁVA, Praha 2001, s. 24.

56 KMK, sign. N 58, fol. 87r. Zkráceně cituje E. URBÁNKOVÁ, *Zbytky*, s. 160, pozn. 5. Zmiňuje R. URBÁNEK, *České dějiny* III/4, s. 732, pozn. 142.

57 Za tyto informace srdečně děkuji Aleně Hadravové. Srov. též KŘIŠŤAN, *Stavba a užití*, s. 34.

58 MUP I/2, s. 49–50 (*circa quatuor tempora post festum s. Crucis*).

59 Student tohoto jména si pořídil 1479 v Bologni humanistický sborník textů, který byl uložen v Mikulově, nyní v New Yorku. Původně Mikulov, sign. II 52. Srov. Kristýna KAUCKÁ, *Osudy mikulovské zámecké knihovny v meziválečném období*, *Knihy a dějiny* 22, 2015, s. 74–93, zde s. 88.

z Radče a Vincens z Jindřichova Hradce byli katolíci, nemůže se jednat o Václava Korandu mladšího.⁶⁰

Za děkanátu mistra Václava Vrbenského vykonal Koranda 17. února 1458 mistrovskou zkoušku a 6. března začal číst pod Martinem z Hořepníka.⁶¹ Jeho examinátory byli děkan Václav Vrbenský, Stanislav z Hnězdna, Martin z Hořepníka a Jaroslav ze Skutče. Koranda je mezi studenty, kteří získali gradus, opět uveden na třetím místě. Před ním jsou zapsáni Eliáš ze Slaného a Havel ze Žatce, po něm Jan z Třebové, Jakub z Pacova, Benedikt z Valdštejna, Prokop z Kutné Hory, Jiří z Většího Města pražského, Jiří ze Žatce, Martin z Trhových Svin a Vincenc z Karčova.

Charakter pražské univerzity se na přelomu padesátých a šedesátých let proměnil. Už od poloviny padesátých let se prohlubovaly spory mezi univerzitními mistry, kteří byli rozděleni do dvou znesvářených stran vymezených na základě náboženského vyznání. Každá ze stran usilovala o dominanci na univerzitě a jejich spory se postupem doby ještě více vyhrotily. Zároveň se však ve funkci děkana vystřídal několik mistrů, kteří se zajímali o inovativní myšlenky francouzského scholastika Jana Versora, který ovšem humanistický přístup neimplikoval, a zasloužili se o pořízení opisů jeho děl v Paříži na počátku padesátých let a jejich používání při výuce v Praze.⁶² Výsledkem zmíněných sporů však bylo vítězství utrakvistické strany, po němž se z univerzity stala kališnická a etnicky česká škola, jejíž pedagogové – až na výjimky – humanismus a jiné novinky nepodporovali. Na jediné její fakultě byl důraz kladen především na bakalářské studium, přesto na počátku šedesátých let je možné zaznamenat vrchol počtu mistrovských zkoušek, potom jejich počet opět poklesl.

Změny se na univerzitě projevovaly i v hospodářské oblasti. Zatímco některé koleje chátraly a jejich budovy byly dokonce bořeny, vedle Rečkovy koleje založené po skončení husitských válek roku 1438 byla v roce 1451 založena nová Loudova kolej, která – když se neosvědčilo posílat studenty do Itálie, protože se tam z nich stávali katolíci – měla především poskytnout zázemí pro studující budoucí utrakvistické kněze. Starší kolej Národa českého byla i v této době obdařována novými nadacemi.⁶³

V červnu 1458 schůze mistrů svolaná rektorem rozhodla, že mistři a bakaláři mají v souladu s dřívější praxí husitské univerzity přísahat

60 Srov. Marie L. ČERNÁ-ŠLAPÁKOVÁ, *Studenti z českých zemí v Paříži*, Strahovská knihovna 5–6, 1970–1971, s. 67–88, zde s. 76–77, bez znalosti edic: *Auctarium II*, col. 918, *Auctarium VI*, col. 301.

61 MUP I/2, s. 61–62.

62 Srov. F. ŠMAHEL, *Paříž a Praha kolem roku 1450*, in: Týž, *Alma mater*, s. 459–475.

63 Srov. V. V. TOMEK, *Dějepis IX*, s. 190–191, F. ŠMAHEL, *Počátky humanismu na pražské univerzitě v době poděbradské*, AUC-HUCP 1, 1960, s. 55–90, zde s. 61–62; R. URBÁNEK, *České dějiny III/4*, s. 236–244, 249 (zde i shrnutí starší literatury). Srov. též Jiří PEŠEK, *Některé otázky dějin univerzity pražské jagellonského období (1471–1526)*, AUC-HUCP 18, 1978, s. 129–171, zvl. s. 140–151; J. PETRÁŇ, *Nástin dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze (do roku 1948)*, Praha 1983, s. 39–43.

na univerzitní statuta, a tedy i na přijímání podobojí, a hájit čtyři pražské články. To potvrdilo i ustanovení z prosince 1459, podle něhož neměl být do Karlovy koleje přijímán nikdo, kdo by nepřisahal, že bude přijímat podobojí. Proti těmto ustanovením se postavili Václav Křižanovský a lékař Jan z Krčína, kteří je nerespektovali, když žádali o uznání akademického titulu ze zahraniční univerzity. V roce 1460 jim proto bylo zabráněno, aby se zúčastnili determinací bakalářů, čímž se spor ještě více vyostřil. Rektor univerzity své rozhodnutí v této věci ovšem stále odkládal.

Za této situace byl 16. dubna 1460 zřejmě pod vlivem husitského arcibiskupa Jana Rokycany zvolen děkanem fakulty Václav Koranda.⁶⁴ Proti jeho zvolení se zformovala opozice šesti mistrů, mezi nimiž nechyběli katolíci Stanislav z Velvar, Václav Křižanovský a Mikuláš z Hořepníka. Jejich mluvčím se stal mistr Jan Kravín z Tábora. Opozičníci jej odmítli poslouchat.⁶⁵ Spor se dostal až před krále a ten Korandu ve funkci potvrdil. Případné další spory měl řešit rektor, otázka povinného utrakvistického vyznání tím ale vyřešena nebyla.

Václav Křižanovský spor nadále vyhrocoval, když v roce 1461 odmítl vrátit 15 knih vypůjčených z knihovny koleje Národa českého z odkazu Prokopa z Plzně, které prý mohl podle jeho závěti užívat. Rektor proti Křižanovskému chtěl zakročít, ale ten knihy nadále držel u sebe s tím, že vzhledem ke svým hodnostem a postům prý nepodléhá rektorově pravomoci. Za tento svůj nesmířitelný postoj byl nakonec vyloučen z univerzity. V roce 1462 již všichni bakaláři při mistrovské zkoušce slíbili hájit utrakvismus, přísahali na kompakátata, a tím byla proměna univerzity na kališnickou instituci završena.

V děkanské knize artistické fakulty je dochován zřejmě vlastnoruční Korandův zápis o jeho děkanátu včetně zmínky o proběhlém sporu.⁶⁶ Ten popsal relativně věcně, neodpustil si ovšem zmínku o *hloupých výkřicích*⁶⁷ svých protivníků a uvedl jednoznačný závěr, že jeho odpůrci se prohřešili proti statutům tím, že odmítli uzнат jeho volbu děkanem. Koranda v zápisu do děkanské knihy na rozdíl od mnoha jiných držitelů této hodnosti nedělal ozdobné nadpisy ani nenechal doplnit malované iniciály. I tím se projevil více jako pečlivý a snad i skromný úředník než jako okázalý hodnostář.

Koranda vyšel ze sporu s katolíky nepochybně posílený. Od podzimního svatohavelského termínu roku 1462 byl zvolen rektorem univerzity

64 K úloze Jana Rokycany s citátem z děkanské knihy R. URBÁNEK, *České dějiny* III/4, s. 241.

65 *Nec regiae mandato celsitudinibus, nec ordini et juri facultatis se submiserunt.* MUP I/2, s. 75–76. In margine záznamu se nachází přípisek o analogii nastalé situace s rokem 1409. K události srov. F. ŠMAHEL, *Počátky*, s. 61. Srov. též seznam děkanů v MUP I/1, s. 22.

66 MUP I/2, s. 73–76 (spor popsán na s. 75–76). Ve faksimili *Liber decanorum facultatis philosophicae Universitatis Pragensis ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585*, edd. K. BERÁNEK – J. V. ČERNÝ – M. PRAVDOVÁ, Pragae 1983, fol. 143rv.

67 *Cum quarundam contumacia et insulsis clamoribus recesserunt promissum electo decano facere ipso die* (MUP I/2, s. 75).

a tento úřad pak zastával po celý rok a znovu od roku 1470 do svatohavelského termínu roku 1471 a ještě v pozdějších letech svého života roku 1513, jak o tom bude řeč níže.⁶⁸

Po složení magisterské zkoušky se kromě děkanátu a později rektorátu ujímal různých dalších univerzitních funkcí. Již 20. prosince 1459 byl spolu s dalšími sedmi novými mistry přijat do rady fakulty, ačkoliv ještě stejně jako oni nesplnil všechny podmínky požadované statuty.⁶⁹ Ze šedesátých a začátku sedmdesátých let je několik zpráv o tom, že vedl bakalářské determinace (1463, 1466) a inepce licenciátů svobodných umění (1466, 1471).⁷⁰ Roku 1470 jako rektor zahajoval mistrovskou zkoušku.⁷¹ Dispensátorem, tedy úředníkem, který povoloval spolu s děkanem soukromé lekce a dohlížel na vydávání univerzitních písemností, byl čtyřikrát v letech 1465 až 1475,⁷² kolektorem, tedy výběřčím peněz, dvakrát, v letech 1473 a 1487.⁷³ Na nově objeveném rukopisném zlomku, který není možné vzhledem k jeho neúplnosti přesněji datovat ani jasněji interpretovat, je Koranda uveden zřejmě jako examinátor matematiky při magisterských zkouškách.⁷⁴ V roce 1458 byl za rektorátu mistra Jana z Prahy spolu s Jakubem z Pacova arbitrem ve dvou sporech mezi univerzitány: jednou ve sporu o peníze mezi Pavlem Václavovým z Kutné Hory a mistrem Václavem z Chrudimi a také mistrem Tomášem, bakalářem z Kladrub,⁷⁵ podruhé v rozepři Havla z Kouřimi s Řehořem ze Stříbra, dvou bakalářů, kteří se obviňovali ze vzájemných urážek.⁷⁶

Poměrně neurčité jsou prameny k tomu, ve kterých kolejích pražské univerzity Koranda působil. V padesátých letech bylo jeho jméno asi zaneseno do evidence graduovaných studentů, která byla zapsána pro věčnou paměť v Rečkově koleji. Zápis je porušený, takže to nelze tvrdit s jistotou.⁷⁷ Studenti, kteří v ní byli zapsáni, ovšem podle vydavatele záznamu Františka Šmahela nemuseli v koleji bydlet.⁷⁸ V roce 1455, po získání bakalářského gradu, opisoval Koranda knihy v Nazaretské koleji, později v roce 1460 (to už mu byl přiznán magisterský grad a měl za sebou funkci děkana artistické fakulty) v Karlově koleji.⁷⁹ Roku 1463 měl spravovat odkaz pro studenty v Nazaretské

68 Z. WINTER, *O životě na vysokých školách pražských knihy dvoje. Kulturní obraz XV. a XVI. století*, Praha 1899, s. 570–571.

69 MUP I/2, s. 67.

70 Tamtéž, s. 84, 92, 93, 120.

71 Tamtéž, s. 119.

72 Tamtéž, s. 90, 98, 114, 127.

73 Tamtéž, s. 124 a 159.

74 KNM, sign. I K 737. Popis do nového svazku katalogu zlomků Národního muzea připravuje Michal Dragoun, kterému také děkuji za upozornění na tento kus.

75 MUP III, s. 59.

76 Tamtéž, s. 62.

77 Srov. F. ŠMAHEL, *Zatoulané drobné texty v nejstarších kolejních katalozích*, AUC-HUCP 50/2, 2010, s. 89–114, zde s. 101, pozn. 84.

78 F. ŠMAHEL, *Zatoulané drobné texty*, s. 94.

79 Svědčí o tom kolofony, které Koranda zapsal do svých rukopisů. Blíže viz kapitolu o jeho knihovně.

koleji.⁸⁰ V době, kdy byl administrátorem, pobýval v Karlově koleji, kde i zemřel.⁸¹ Právě této koleji odkázal těsně před smrtí svou knihovnu.⁸²

Koranda měl na starosti také hospodaření s univerzitním majetkem, ať už šlo o univerzitní budovy nebo o investice do vinic. V šedesátých letech probíhala hospodářská konsolidace univerzity a právě v době Korandova děkanátu bylo potvrzeno nadání nedávno založené Loudovy koleje pro chudé studenty. Od doby svého rektorátu se Koranda věnoval záležitosti budovy medické koleje. Měšťané Starého Města pražského požadovali, aby bylo její sídlo opraveno, nebo aby dostali svolení vybudovat zde nový dům. Koranda k této věci podle zápisu z roku 1464 svolal už dříve jako rektor univerzitní schůzi, která medikům uložila kolej opravit.⁸³ Ti to však neudělali, a tak byla budova nakonec zbourána, stejně jako předtím dům pro chudé studenty u svatého Valentina.

Pokud jde o vlastní finanční záležitosti, ke Korandově agendě sice existuje značné množství dokladů, ale z ranějšího období Korandova působení na univerzitě pochází jen část z nich. Na žádost Václava Korandy věnoval například roku 1458 Jiří z Poděbrad statek po mistru Stanislavovi, který mu po něm připadl, koleji královny Hedviky.⁸⁴ V roce 1460 Koranda jako děkan poskytl úvěr tří kop grošů koleji Národa českého, který byl splacen později za Jakuba z Pacova.⁸⁵ Závěť Jana z Vlašimi z 23. ledna 1463 jej učinila správcem 20 kop grošů odkázaných testátorově matce. Po její smrti měli peníze zdědit studenti Nazaretské koleje.⁸⁶ Následujícího roku poháněl Vilém z Račiněvsí spolu s Korandou Půtu z Paběnic ze škod za 10 hřiven stříbrných.⁸⁷ Koranda se v této době objevuje spolu se svým kolegou z univerzity Václavem Vrbenským v zápisu vztahujícím se ke kšaftu z roku 1453 jako správce podílu dědiců, kteří se jej vzdali. Protože je zde Koranda uveden jako mistr, pochází tento nedatovaný zápis nejdříve z roku 1458.⁸⁸ V Korandově makulatuře se dochoval také zlomek rozsudku ze dne 1. května 1469 týkajícího se odcizení dvou dílů Bible z koleje krále Václava děkanem artistické fakulty Václavem z Chrudimi.⁸⁹

80 *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské*, Díl 28, Praha 1912, s. 397.

81 V roce 1480 zde napsal rejstřík k jednomu ze svých rukopisů. Srov. E. URBÁNKOVÁ, *Zbytky*, č. 24, s. 149. Podobně konzistoriální písemnost z roku 1485 je adresována mistru Václavu Korandovi v *Velké koleji* (NK, sign. XXIV B 14, srov. záznam č. 213 na s. 204).

82 Jan Campanus VODŇANSKÝ, *Mecenáši Karlovy university. Kalendář dobrodíní prokázanych Akademii pražské, poslaný jako dárek k Novému roku 1616*, ed. K. HRDINA, Praha 1949, s. 19.

83 MUP I/2, s. 85–87.

84 Jan Campanus VODŇANSKÝ, *Mecenáši*, s. 15 (též překlad, s. 36).

85 MUP I/2, s. 72–73.

86 *Archiv český* 28, s. 397, č. 7. Na základě nedochovaného rukopisu AMP, sign. 2119, fol. M13 (shořel 1945).

87 *Pozůstatky desk zemských království Českého r. 1541 pohořelých, díl I*, ed. J. EMLER, Praha 1870, s. 212, č. 228.

88 AMP, sign. 992, fol. 261r. Srov. V. V. ТОМЕК, *Дějepis VIII*, Praha 1891, s. 115 (s chybným vrocením kšaftu k roku 1473).

89 FRANT fragm. 17, srov. záznam č. 202 na s. 201.

Poselství do Říma

Se spory mezi utrakvisty a katolíky na univerzitě souvisela snaha o uznání kompaktát, v níž se velmi angažoval český král Jiří z Poděbrad. Koranda se zúčastnil poselstva, které do Říma přijelo 10. března 1462 a tam jménem českého krále a království složilo hold papeži Piovi II. Při té příležitosti požádalo o potvrzení kompaktát. Poselstvo tvořili králův kancléř Prokop z Rabštejna, nejvyšší mincmistr Českého království Zdeněk Kostka z Postupic, mistři Václav Koranda a Václav Vrbenský. Účastnil se jej také diplomat Antonio Marini. Korandově úloze v poselstvu se budeme později věnovat více, zde alespoň zmiňme, že Koranda v Římě proslovil dlouhou řeč, v níž papeže požádal o uznání kompaktát. Papež však nakonec 31. března 1462 kompaktáta naopak zrušil. Korandova diplomatická úloha v poselstvu byla připomínána ještě ve zprávách o jeho smrti.

Administrátorem utrakvistického duchovenstva

Na začátku sedmdesátých let se Koranda začal naplno věnovat funkci správce utrakvistického duchovenstva, čímž jeho univerzitní kariéra poněkud ustoupila do pozadí. Od poloviny sedmdesátých let až do konce následujícího desetiletí se v pramenech univerzitní proveniencí neobjevuje. Funkce administrátora byla, soudě i podle množství aktového materiálu, který se zachoval, časově náročná. Jeho zkušenosti z diplomacie a nepochybná úřední zdatnost ho pro ni velmi dobře vybavily.

Pokud by byla správná hypotéza vyslovená výše, totiž že Koranda v mládí sloužil jako písař při úřadu podkomořího či hofrychtěře královských měst, byla by tato zkušenost nesporně dobrou kvalifikací pro úřad laického administrátora. Jak již bylo řečeno, podkomoří totiž vystupoval proti kacířům (za časů Jana Rokycany výrazněji než samotný arcibiskup) a byl v úzkém styku s královskými městy, která tvořila důležité instituce českého stavovského státu; reprezentace utrakvistických měst dokonce aktivně formovaly církevní poměry v Českém království.

Je vysoce pravděpodobné, že Koranda nebyl knězem, a tedy že se správy utrakvistického duchovenstva ujal jako laik.⁹⁰ Jediným argumentem proti tomu je výtka Hanuše z Kolovrat z roku 1467, že Koranda získal kněžství podvodným způsobem. Toto obvinění ovšem zřejmě nemělo reálný základ.⁹¹

Ještě před volbou Korandy správcem utrakvistického duchovenstva byl napsán kratičký list nějakému Václavovi, nejspíše právě Korandovi, kterým

90 E. URBÁNKOVÁ, *Zbytky*, s. 137, s odkazem na starší závěry K. KROFTY, *Listy*, s. 244–245.

91 Blíže srovnej v kapitole o Korandově polemice proti katolíkům.

neznámý odesílatel připomíná svou dřívější radu, aby byl ještě za života Jana Rokycany zvolen správcem utrakvistického duchovenstva.⁹² K tomu ale nedošlo.

Koranda byl podle zprávy *Starých letopisů* zvolen správcem duchovenstva zástupci duchovního stavu na českém zemském sněmu konaném na svatého Jiří (23. dubna) roku 1471.⁹³ Světské stavy se na volbě panovníka nemohly shodnout, a tak volba Vladislava Jagellonského za českého krále proběhla až v květnu. Když byl nový panovník 19. srpna slavnostně přijmán na královském dvoře v Praze, mistři *дали mu в руке за дар закон боží velmi čistě napsaný a připravený, aby в něm čта і se і lid podlé vuole boží uměl zpravovati*.⁹⁴ Koranda se jako zvolený správce duchovenstva na tomto symbolickém daru zřejmě přímo podílel. O jeho angažmá svědčí i to, že držel uvítací proslov k polským biskupům, kteří přijeli spolu s králem do Prahy, aby jej zde 22. srpna korunovali.⁹⁵

Koranda měl ve funkci administrátora utrakvistické církve, podobně jako předtím Jan Rokycana, zřejmě už od počátku k dispozici několik úředníků, kteří vykonávali duchovní správu. Ti měli velmi úzké vazby k univerzitě a nepochybně také ke stavům, i když dnes se tyto vazby alespoň v relativní úplnosti jen těžko prokazují.⁹⁶ Členy konzistoře bylo v každém případě od roku 1478 osm kněží a čtyři univerzitní mistři a několik šlechticů dohlíželo na její činnost.

Od dubna 1489 Koranda již v čele utrakvistické konzistoře nestál a zřejmě ani nebyl jejím členem. Podle pozdního a ne zcela spolehlivého pramene byla tehdy konzistoř podřízena biskupu Augustinovi a Koranda není jmenován mezi jejími členy.⁹⁷ Také působení Korandy jako probošta Karlovy

92 *Magistro in vita existente et iam deficiente*. NK, sign. XI D 2, fol. 234v (část rukopisu datována 1469). Text vydal J. TRUHLÁŘ, *Paběrky z rukopisů Klementinských LIV. Snahy o nástupce Rokycanova v hodnosti arcibiskupské*, Věstník České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění 10, 1901, s. 100.

93 *Dílo Františka Palackého II. Staří letopisové*, s. 178, B. ZILYNSKÁ, *Synody v Čechách 1440–1540. Proměny synodální praxe v Čechách v kontextu vývoje synodality v Evropě*. Disertační práce na Ústavu českých dějin FF UK, Praha 2008, s. 179–180.

94 *Dílo Františka Palackého II. Staří letopisové*, s. 178–179.

95 Srov. Přílohu 4, č. 16.

96 J. PEŠEK, *Některé otázky*, s. 161–162; B. ZILYNSKÁ, *Synody v Čechách 1440–1540*, passim.

97 *Léta Páně 1489 v pátek po památce svatého Ambrože* [10. dubna] *páni stavové a Pražané obnovili konsistoř v kolleji Veliké, a ji panu biskupu Augustinovi k správě poručili. I posazení jsou na radě: Mistr Václav, kazatel v Betlémě, Mistr Václav Tábořský, profesor v akademii, Mistr Jan z Vopočina [sic], též profesor v akademii, Mistr Jan v Vlašimě, profesor theologiae sacrae a jiní* (Stavovské výpisy z roku 1567). Viz *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu*, VI, 1581–1585, Praha 1890, s. 171. O konci Korandy v čele konzistoře roku 1489 nepochyboval J. MALÝ, *Vlastenský slovník historický*, Praha 1877, s. 372–373, ani *Ottův slovník naučný* 14, Praha 1899, s. 803–804 (autor hesla je uveden pod šifrou Tbk.: Zdeněk Václav Tobolka). Naopak působení Korandy v čele duchovenstva až do roku 1497 uváděl V. V. TOMEK, *Dějepis* IX, s. 36–37, a po něm další autoři. K. KROFTA, *Listy*, s. 252, se domníval, že Václav z Betléma jmenovaný mezi členy obnovené konzistoře je Koranda. Ten však užíval jméno Václav Koranda, případně predikát z (Nové) Plzně a pobýval v Karlově koleji, nikoliv v Betlémě. Odlišné řešení jsem navrhl ve studii J. MAREK, *Schriften des utraquistischen Consistoriums aus den Jahren 1471–1489 in der Nationalbibliothek der Tschechischen Republik. Prolegomena zur zukünftigen Studie über die utraquistische Kirchenverwaltung im Zeitalter der Jagiellonen*, in: *Sacri canones servandi*

koleje právě od roku 1489 do roku 1496 svědčí nejspíš o tom, že mu místo správcovství utrakvistického duchovenstva byl svěřen tento úřad jako kompenzace, i když se tyto dvě funkce vzájemně nevylučují.⁹⁸ Nápadné je také to, že Koranda po roce 1489 polevil ve své úřední a polemické literární činnosti, která byla spojena se zastávaným úřadem. Například odpověď Janu Zajícovi datovanou 10. ledna 1489 odeslal až roku 1493, po smrti biskupa Augustina v Kutné Hoře, který tam odešel rok předtím (biskup sepsal závět v Praze 12. března 1492 a zemřel v Kutné Hoře 1. března 1493).⁹⁹ Podobně první spis proti bratřím po roce 1488 napsal až v dubnu 1492. Augustin spolu s obnovenou konzistoří jej po roce 1489 zastoupil.

Koranda nepůsobil ani jako kazatel v Betlémské kapli, jak se traduje v literatuře, protože oním „Václavem z Betléma“ byl někdo jiný.¹⁰⁰ Hypotézu o Korandově konci v čele církevní správy k roku 1489 (a ne až roku 1497, kdy byl na místo administrátora králem dosazen Jakub ze Stříbra) potvrzuje i skutečnost, že v Korandově makulatuře se nedochovala žádná konzistoriální písemnost z doby po roce 1489, ačkoliv mladší písemnosti jiného druhu nalezeny byly. O tom, kdo administroval utrakvistickou církev do roku 1497, jsou ovšem jen nespolehlivé pozdní zprávy. Koranda zároveň – od roku 1487 pozvolna a od devadesátých let naplno – obnovil svou činnost na univerzitě. Jak ještě uvidíme, v roce 1496, když se jednalo o návratu katolických mnichů do Prahy, vystupuje v pramenech jako univerzitní mistr, nikoliv jako administrátor.

Stáří na univerzitě

Koncem osmdesátých let, poté co nedávno završil šedesátku, začal být Koranda na univerzitě opět prokazatelně činný. Důvodem je patrně citelné snížení počtu mistrů kolegiátů (v roce 1486 jich bylo 24, o čtyři roky později už jen 20), učitelský sbor citelně zestárl.¹⁰¹ Na úbytku univerzitních učitelů se zřejmě podílela i morová epidemie z roku 1487. Za těchto okolností byla pomoc postaršího administrátora, který se právě roku 1487 stal po delší odmlce univerzitním kolektorem, nepochybně vítaná. V letech 1488 a 1489 byl dispensátorem, znovu potom v letech 1500 a 1502.¹⁰² Roku 1499 vyhlásil zkoušku magistrandů.¹⁰³ V děkanské knize je zmínka o něm k roku 1500, kdy mu bylo asi pětasedmdesát, doprovována slovy, že *kvete*

sunt. Ius canonicum et status ecclesiae saeculis XIII–XV, ed. P. Krafl, Praha 2008, s. 545–556, zde s. 550.

98 V. V. TOMĚK, *Dějepis IX*, s. 360. K úřadu probošta v roce 1489 srov. též MUP I/2, s. 162.

99 K Augustinovu stažení do Kutné Hory srov. J. MACEK, *Víra a zbožnost*, s. 130.

100 Argumenty pro tuto interpretaci shrnují ve studii *Nové písemnosti*, s. 550.

101 Srov. J. PEŠEK, *Některé otázky*, s. 143 (graf), s. 148 (tabulka).

102 MUP I/2, s. 160, 162, 188, 191.

103 Tamtéž, s. 185.

velebnými šedinami.¹⁰⁴ V roce 1502 vítal v Praze, stejně jako tehdejší administrátor utrakvistické církve Pavel ze Žatce, krále Vladislava.¹⁰⁵ Ostatně obdobné úkoly mu byly svěřovány i v minulosti, kdy zřejmě jménem univerzity vítal varadínského biskupa Jana Filipce v úloze uherského vyslance při jednání v Brně roku 1478.¹⁰⁶ Uherského pontifika vítal ještě dvakrát, v letech 1480 a 1488, podruhé i jako olomouckého biskupa.¹⁰⁷

Zúčastnil se také různých delegací a byl arbitrem v řadě sporů. V roce 1493 mistři artistické fakulty kvůli zaneprázdnění (v řeči pramene *různým pracím*) nemohli zkoušet, a tak byla 28. května vyslána čtyřčlenná delegace, jejímž členem byl i Koranda, k rektorovi Pavlu ze Žatce, aby povolil pozdější termín.¹⁰⁸ Z formulace není jasné, zda oněmi pracemi je míněna příprava obsáhlého inkunábulového tisku s Korandovými traktáty, který vyšel podle impressa v Praze *ten pátek před družebnú neděli*, tedy 15. března 1493. Podle pozdější zmínky Pavla Bydžovského v jeho knize z konce třicátých let 16. století pověřili Korandu sepsáním traktátu v češtině právě mistři pražské univerzity.¹⁰⁹ Výše představená hypotéza je ale asi nepravděpodobná, protože kniha byla v době návštěvy u rektora již několik měsíců vytištěná a také není pravděpodobné, že by příprava Korandovy knihy zaměstnala jeho další kolegy. Delegací k rektorovi se zúčastnil i později roku 1504.¹¹⁰ V *komoře u mistra Korandy za přítomnosti mistrů* také proběhlo roku 1494 jednání, během něhož musel student Havel odprositi mistra Havla z Kouřimi za nějakou urážku, aby mohl být připuštěn k promoci.¹¹¹

V této době se role univerzity a konzistoře evidentně výrazně prolínaly. Na začátku prosince stejného roku byla na univerzitě z podnětu mistrů z konzistoře a pražských farářů svolána schůze, která napomínala studenty a školní rektory, aby se na blížící se svátek svatého Mikuláše vyvarovali rozpustilých projevů.¹¹² Studenti ale toto nařízení neuposlechli, mluvili

104 *Mag. Wenceslao Korandiceo canitie jam venerabili magno cum decore florente* (MUP I/2, s. 188).

105 Tamtéž, s. 192.

106 Srov. Přílohu 4, č. 20.

107 Srov. Přílohu 4, č. 23 a 33. K Filipcově činnosti diplomata srov. A. KALOUS, *Jan Filipec v diplomatických službách Matyáše Korvína*, ČMM 125, 2006, s. 3–32, o setkáních s Korandou na s. 15, 17, 26.

108 MUP I/2, s. 169.

109 P. BYDŽOVSKÝ, *Knížky o přijímání Tiela a Krve Pána našeho Ježíše Krysta pod obojí spůsobou*, S. I. [1538–1539], fol. D4b–D5a. Srov. též J. KÁBRT, *Počátky české bibliografie. Od nejstarších zpráv o knihách až do r. 1620*, Praha 1961, s. 112, a E. URBÁNKOVÁ, *Prameny a literatura k počátkům českého knihtisku. Sv. I, 1, Texty 15.–18. století*, Praha 1984, č. VII, s. 10 a 12, která uvádí stejné tvrzení podle knihy Štelcara Želetavského z roku 1592. Naproti tomu spis Vavřince Krasnického z let 1525–1532 o podnětu mistrů nehovoří. Srov. J. GOLL, *Zpráva o českých rukopisech ve Zhořelci*, ČMKČ 52, 1878, s. 278–288, 390–404, zde s. 395.

110 Tamtéž, s. 206, 209.

111 Pramen uvádí *in magistris Corandae camera praesentibus magistris* (MUP III, s. 64); s nesprávným datem Z. WINTER, *O životě*, s. 493.

112 *Anno 1494. feria quarta ante Nicolai (3. m. Decembris) Magistris de Consistorio et plebanis in bursalium stuba convenientibus statutum est, ut scolares ad festum S. Nicolai in colendis et euntes ad ecclesias habitum honestum induant et gerant, omnem auri et argenti et cristarum*

proti nařízení mistrů a odmítli jít do univerzitního vězení, a tak byli zavřeni do vězení na radnici. Školní rektori se museli hájit. Promluvil za ně bakalář Jiří z Prahy, rektor u sv. Jiljí, a žádal shovívavost. V komisi zasedli Václav Koranda, Jiří ze Žatce, Jan z Opočna a Pavel ze Žatce. Protože v zápisu je Koranda jmenován na prvním místě, je možné se domnívat, že patřil k zastáncům reglementace studentského života.

O dva roky později byl členem dvanáctičlenné deputace, která jménem univerzity a kněžstva přijímala v Praze katolické mnichy vyhnané po utrakvistickém převratu z roku 1483.¹¹³ Rektor a mistři napsali list, ve kterém se k příchodu řeholních bratří vyjadřovali vstřícně, ale svůj postoj museli zaštitit 24. října i osobní návštěvou na staroměstské radnici. Slova se tam ujal právě Václav Koranda, kterého jistě není možné podezírat ze sympatií ke katolíkům, jednalo se však o krok vynucený pragmatickou politikou.¹¹⁴

Duševní čilost si zachoval ještě v osmdesáti letech. Roku 1505 se postavil proti interdiktů biskupa Filipa de Villa Nova, který reagoval na zásah konšelů proti týnskému střídníku, knězi Martinovi. Spolu s dalšími mistry, administrátorem Pavlem Žateckým a Václavem z Pacova se odebral na staroměstskou radnici a žádal spolu s nimi po konšelech, aby vydali pokyny k ignorování interdiktu.¹¹⁵ Ve stejném roce začal svůj text *De sepultura* sebevědomými slovy, že ještě jako stařec je myšlenkově obratnější než mladí.¹¹⁶ Ještě na počátku 16. století si patrně v souvislosti s pronásledováním českých bratří po roce 1503 a se svatojabubským mandátem z roku 1508, kdy se na vyslýchání bratří podílela i utrakvistická konzistoř,¹¹⁷ opisoval protibratrské texty do klementinského manuálu.¹¹⁸

V jagellonském období univerzita nadále zakupovala platy z nemovitostí. Na základě dochovaných dokladů je zřejmé, že byla investována asi dvojnásobná částka, než kolik mistři dostali od různých dobrodinců darem.¹¹⁹ Těmto investicím se věnoval i Koranda.¹²⁰ Když roku 1496 Mikuláš Hořepnický, správce kostela v Církvici u Kutné Hory, věnoval z lásky ke Karlově koleji a k přijímání podobojí určitou částku peněz, Koranda za ni podle kalendáře dobrodiní pražské univerzity koupil viničný plat.¹²¹ V pražských

penatarum negligant, neque curribus, aut equis utantur, sed consuetum et, qui eos decet, modum observent. MUP III, s. 63.

113 Z. WINTER, *O životě*, s. 4 pozn. 6, s odkazem na neodchovaný rukopis AMP, sign. 994, s. 83 (shořel 1945).

114 V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 125.

115 *Dílo Františka Palackého II. Staří letopisové*, s. 232.

116 *Me seniore arantem ex ratione sustineat junior equo animo! Manualník*, s. 96.

117 Stov. F. PALACKÝ, *Dějiny národu českého V*, s. 304–305, 307–314, J. PEŠEK, *Některé otázky*, s. 162–163.

118 K. BOLDAN, „Kdež skrze impresory věrné knězie tupiš“, in: Cesta k rozmanitosti aneb Kavárenský povaleč digitálním historikem středověku. Sborník příspěvků k životnímu jubileu PhDr. Zdeňka Uhlíře, edd. Renáta Modráková – Tomáš Klimek, Praha 2016, s. 79–86, zde s. 85.

119 J. PEŠEK, *Některé otázky*, s. 155.

120 Za informace z pražských městských knih děkuji Otovi Halamovi.

121 Jan Campanus VODŇANSKÝ, *Mecenáši*, s. 18, překlad s. 38–39.

městských knihách skutečně nalezneme záznam o koupi platu z vinice u Červené země, který roku 1497 uskutečnil Václav Koranda s dalšími mistry Karlovy koleje,¹²² stejně jako o koupi platu z vinic v Šárce a v Brusce Václavem Korandou a Jakubem z Pacova pro sebe a další mistry v Karlově koleji z téhož roku.¹²³ Podobně v roce 1501 spolu s Martinem z Vlašimi a Jakubem z Pacova koupil plat z vinice za Horskou branou pro Nazaretskou kolej, kolej královny Hedviky a Karlovu kolej.¹²⁴

Dochovalo se také několik nedatovaných českých autografických listů, jimiž Koranda vymáhal univerzitní pohledávky. Je to jednak psaní koncipované jménem Václava Vrbenského a Václava Korandy, adresované purkrabímu zřejmě na hrad Odranec, kterým upomínají o úrok dlužný koleji královny Hedviky,¹²⁵ jednak list samotného Václava Korandy purkrabímu na Kolodějích Ondřeji Zimovi, jímž jej upomíná o úrok dlužný blíže neurčené koleji pražské univerzity. Koranda uvedl, že tento výnos je využíván pro zajištění stravy studentů, a proto hrozí, že studenti budou dluh vymáhat sami.¹²⁶ Dochoval se také zlomek konceptu listu, jímž Václav Koranda vymáhá úrok splatný v termínech na sv. Havla (16. 10.) a sv. Jiří (23. 4.).¹²⁷ Jako probošt Karlovy koleje také psal panoši Jindřichovi Chrustenskému na Jenči, aby zasáhl ve prospěch Václava Brauna, který čelil jakýmsi výhružkám.¹²⁸

Kromě majetkových záležitostí řešil i problémy studentů. V makulatuře jeho písemností se dochoval koncept jeho latinského listu nejmenovanému mistru, jímž se přimlouval za studenta v blíže neurčené univerzitní koleji,¹²⁹ a zlomek českého listu Matěje Aycha, v němž žádal Korandu o přijetí do Nazaretské koleje.¹³⁰

Jak už bylo uvedeno výše, Koranda patřil ke konzervativním univerzitním mistrům, kteří se v jagellonském období vymezovali proti humanismu a samozřejmě také proti Jednotě bratrské. V devadesátých letech došlo sice na univerzitě ke generační obměně, ale působení velkého počtu mistrů, kteří na vysoké učení přišli v sedmdesátých letech, sahalo daleko za rok 1500. Přitom asi třetina učitelského sboru byla orientována povýtce prakticky. Takové prostředí humanismu neprálo, zvláště když mezi

122 AMP, sign. 2005, fol. A1.

123 Tamtéž, fol. G 20.

124 Tamtéž, fol. A 21. Srov. V. V. TOMEK, *Dějepis IX*, s. 196, 198, J. TEIGE (ed.), *Základy starého mstopisu Pražského (1437–1620)*. I/II. *Staré Město pražské*, Praha 1915, s. 867; Jan Campanus VODŇANSKÝ, *Mecenáši*, s. 65; M. HOLÁ, *Nazaretská kolej pražské univerzity v pozdním středověku*, in: *Středověký kaleidoskop...*, edd. E. Doležalová – P. Sommer, s. 511–521, zde s. 515.

125 NK, sign. XXIV B 118.

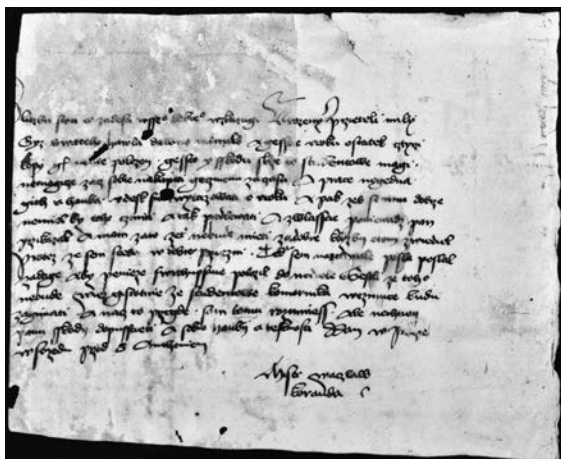
126 NK, sign. XXIV B 13.

127 Není jasné, na kom je úrok vymáhan. FRANT fragm. 80.

128 FRANT fragm. 39.

129 FRANT fragm. 47.

130 NK, sign. XXIV B 132.

List Václava Korandy ml. Ondřeji Zimovi, purkrabímu na Kolodějích (druhá polovina 15. století).

učiteli byla velká fluktuace a k další generační výměně došlo až mezi lety 1509 až 1512.¹³¹

V této souvislosti je zajímavá zpráva kronikáře Václava Hájka z Libočan o Korandovi k roku 1512. Není možné posoudit, nakolik má reálný základ.¹³² Hájek tvrdí, že král Vladislav, který tehdy sídlil v Budíně, chtěl vyslat na univerzitu do Prahy dva učence a hmotně je zajistit. Jeho syn Ludvík měl poté studovat v Karlově koleji. Když Jan Šlechta ze Všehrd, který o tom přijel do Prahy z králova dvora jednat, v koleji oznamoval královu vůli, postavili se prý proti Václav Koranda a rektor univerzity Václav z Pacova. *Zvláště mistr Václav Koranda, ten zchytiv se, jako nesmyslný běhal a křičel: „Ó milý páni! Víra v tom! Víra v tom!“* Rektor nakonec prohlásil, že s návrhem nesouhlasí, a s tím se shromáždění rozešlo. Temperamentní výstup měl v kronikářově pojetí uchránit konzervativní hodnoty husitské univerzity před myšlenkovými novotami z králova dvora. Jan Šlechta ovšem tehdy už nepůsobil na královském dvoře a o události se nezmiňuje ani děkanská kniha, takže je pochybné, zda se událost vůbec stala, natožpak popsáním způsobem. Přinejmenším ale platí postřeh Kamila Krofta, že Hájkovo vyprávění je smyšlenkou, anekdotou, jež ale vystihuje Korandův postoj k humanismu.¹³³ V souvislosti s tím je možné zmínit i Korandův dopis Vítovi z Krupé do Hradce Králové z roku 1487, který Krofta neznal a kterému se budeme věnovat na jiném místě.¹³⁴

131 Srov. J. PEŠEK, *Některé otázky*, s. 149. Srov. též F. ŠMAHEL, *Počátky*; F. ŠMAHEL – M. TRUC, *Studie k dějinám University Karlovy v letech 1433–1622*, AUC-HUCP 4/2, 1963, s. 3–60; J. PETRÁŇ, *Nástin*, s. 39–43.

132 Václav HÁJEK Z LIBOČAN, *Kronika česká*, ed. J. LINKA, Praha 2013, s. 1070. O tom, že by se tato zpráva hodila právě k roku 1512, byly vysloveny pochybnosti (V. V. TOMEK, *Dějepis IX*, s. 232).

133 K. KROFTA, *Listy*, s. 259.

134 Cerr II, č. 5, p. 52, 55–57. Srov. v kapitole o Korandově knihovně.

Děkanská kniha uvádí, že když v roce 1513 zemřel rektor Václav z Pacova, vicerektor Koranda, který už byl starý, ale stále duševně svěží, ho v úřadu zastoupil.¹³⁵ Do úřadu byl slavnostně uveden 28. února, skoro devadesátiletý.¹³⁶ Stejněho roku nechal jiný utrakvistický konzervativce, Pavel ze Žatce, vytisknout kompaktní jako jakýsi manifest tradic utrakvistické církve i univerzity.¹³⁷ Vysokým učením tehdy vzhledem k politickému vývoji v Praze zmítaly vnitřní nepokoje a máme zprávy, že kandidáti vyzkoušení roku 1513 měli kvůli rozbíhajícímu promoci až o dva roky později.¹³⁸ Je ovšem nutné dodat, že krize univerzitního vzdělání nebyla specifickým pražského prostředí, ale probíhala na přelomu 15. a 16. století všude v Evropě. Funkce vysokých učení se tehdy zásadně měnila. Univerzity se postupně stávaly především místem vzdělávání úředníků nového typu a v neklidné době teprve hledaly svou odpovídající podobu.¹³⁹

Ještě z konce roku 1515 máme doklad o Korandově angažmá ve finančních záležitostech souvisejících s církevní správou. Farníci v Kutné Hoře si přáli, aby se u nich stal děkanem kněz Jan Búchal, který působil u svatého Jindřicha na Novém Městě pražském. Podle dohody z 8. ledna za něho měli zaplatit osadním a Václavu Korandovi dluhy v celkové výši 100 kop grošů českých. Po osmi dnech skutečně osadním splatili 70 kop. Konečně 6. prosince zaplatili Korandovi 15 kop, které údajně půjčil Búchalovi roku 1514. Záznam o tom byl zanesen do kutnohorské městské knihy.¹⁴⁰ Koranda toho dne vydal list, ke kterému přitiskl svou pečeť, a potvrdil jím splacení dluhu od kutnohorských měšťanů.¹⁴¹ O částce, kterou ještě zbývalo splatit, se pramen nezmiňuje.

Na univerzitě byl Koranda činný téměř do posledních chvil svého života.¹⁴² Mistr Václav z Třeboně, který byl v letech 1517 a 1518 rektorem univerzity, nabádal bakaláře, aby usilovali o mistrovskou hodnost. Psal

135 *In ejus vero locum, quamquam natu major, sed spiritu longe fervidior, rev. mag. Wenceslaus Corandiceus est successus, ac e vicerektore rector factus* (MUP I/2, s. 244).

136 *Tum 28. Febr., jam prope nonagenarius, actum tentaminis acroamaticis rationibus auspicatus est; reliquam vero, quantulacumque superfuit, provinciam plenariamque auctoritatem erudito viro ac colendissimo mag. Wenceslao Letomyšllo, vicerektori credidit ac demandavit, cui tres examinatores, me decanum, mag. Wenceslaum Zatensem, et mag. Petrum Pisensium sociavit.* (Tamtéž, s. 245).

137 Srov. O. HALAMA, *Utrakvistická konfese z roku 1513*, *Studia historica Brunensia* 62, 2015, s. 373–387.

138 Z. WINTER, *O životě*, s. 493.

139 J. PEŠEK, *Některé otázky*, s. 163.

140 P. M. VESELSKÝ, *Staré paměti Kutnohorské*, Kutná Hora 1890, s. 67–69; Z. WINTER, *Život církevní v Čechách. Kulturně-historický obraz z XV. a XVI. století*, sv. 1, Praha 1895, s. 367. K Búchalovi srov. naposledy O. HALAMA, *Matěj Korambus († 1536). Nový pokus o shrnutí života a díla utrakvistického humanisty*, *LF* 139, 2016, s. 449–459.

141 Text listu: P. M. VESELSKÝ, *Staré paměti*, s. 69.

142 V této době Koranda napsal oslavné verše na spojení pražských měst roku 1518 *VnIo Pragensis MVratos destrVIt hortos* (ve Veleslavínově Kalendáři je po straně uvedeno: *Hec reverendus magister Corandiceus*). Daniel ADAM z VELESLAVÍNA, *Kalendář historický. Krátké a summovní poznamenání všechných dnův jednohokaždého měsíce přes celý rok*, Praha 1590, s. 458; srov. zde v Příloze 4, č. 50.

kvůli tomu do Klatov Jiřímu Píseckému (dochovaly se listy z 23. října 1517 a 3. ledna 1518), který zde působil jako správce školy. Probošt Karlovy koleje Václav Rožďalovský potom pozval Píseckého k inkorporaci listem z 23. října 1518. Ten ale nereagoval, a tak se urgence ujal ve více než devadesáti letech Koranda, který sepsal „různě formulovaný dopis, který svému bývalému famulovi poslal jeho někdejší preceptor“.¹⁴³ V latinském listu poslaném do Klatov 17. prosince 1518 Píseckému vytýkal, že otálí s příchodem do Prahy, kde byl zvolen členem univerzity, a napomíná jej jako starší mladšího.¹⁴⁴ V této souvislosti použil latinský citát z Horatia:

*Ty pak hodinu každou, již bůh ti naplní štěstím,
přijímej vděčnou rukou a na příští roky slast žádnou neodkládej.*¹⁴⁵

Smrt a druhý život

V době, když psal list Píseckému, zbývalo zestárlému Korandovi jen několik týdnů života. Zprávu o Korandově úmrtí 1. února 1519 Písecký zaznamenal v úvodu ke kronice, kterou sepsal ve dvacátých letech 16. století. Zmiňuje se zde o tom, že Koranda byl pohřben v kostele svatého Havla na Starém Městě pražském: *V roce 1519 se postupně staly tyto události: V Klatovech jsem po čtyřech letech zdárně a šťastně bez jakýchkoliv zmatků završil správcovství tamní školy a 24. ledna, na den svatého Timotea, jsem byl povolán od probošta Karlovy koleje. Do Prahy jsem se všemi svými věcmi dorazil 1. února, stejného dne, kdy Václav Koranda, kterému bylo téměř sto let, zemřel na den svaté panny Brigity. Mrtvé tělo mého učitele odpočívalo v rakvi a já jsem byl při obědě přijat do Velké koleje mezi kolegiáty. Koranda pak byl uložen do hrobu v kostele svatého Havla.*¹⁴⁶

Písecký Korandu dobře znal, podle přípisku v jedné své knize se po smrti Martina z Počátek stal Korandovým služebníkem.¹⁴⁷ Podle vydavatele

143 B. RYBA, *K textu korespondence a paměti mistra Jiříka Píseckého a k jeho životopisu*, StR 11, 1972, s. 41–65, s. 58.

144 Edice dle pozdějších opisů Píseckého přepisu: FRB VI, s. 354–355.

145 Citováno podle překladu Rudolfa Mertlíka, který vyšel anonymně v knize Quintus Flaccus HORATIUS, *Vavřín a réva. Ody, epódy, satiry, listy*, Praha 1972, s. 241. V latinském originálu (Epistolae, I, epistola XI, v. 22–23): *Tu quamcumque deus tibi fortunaverit horam, / Grata sume manu nec dulcia differ in annum.*

146 *Anno vero 1519 hec ordine acta sunt: Ubi Glatovie per quattuor annos regimen schole fauste et feliciter citra omnes tumultus peregi, evocatus a preposito domus Karoli, 24 die Ianuarii, die divi Thymotei, me cum omnibus rebus meis Pragam contuli et mox prima die Februarii, ipso die, quo Venceslaus Koranda, fere iam centenarius existens, nature satisfecit die Brigide virginis; exanime corpus praeceptoris mei in loculo quiescebat et ego inter prandendum collegio magno et collegis incorporatus sum; Koranda vero in ede divi Galli tumulatus est.* FRB VI, s. 356. Srov. K. HRDINA, *Drobné příspěvky životopisné*, LF 43, 1916, s. 271.

147 Jedná se o knihu NK, sign. 43 F 33 (ISTC ib00697000). Svázána byla v dílně EBDB w003341 „Blüten-Laubstabelle“ (Čechy, cca 1495–1503). V knize jsou Píseckého monogramy (k jejich

Píseckého kroniky, který neuvádí pro své tvrzení zdroj, byl její autor asi spolu s pozdějším administrátorem Havlem Caherou roku 1510 Korandovým *famulem*, tedy pomocníkem či sluhou.¹⁴⁸

Eteostichy (chronogramy) na Korandovo úmrtí otiskl jako první roku 1580 Bernhard Sturm.¹⁴⁹ Ve shodě s Píseckým uvádějí, že Koranda zemřel o únorových kalendářích roku 1519 na den svatě Brigity (1. února):¹⁵⁰

*LVX VbI BrIgttae soLItO DeLabItVr orbe,
EXCLVDIt VItae VInCesILaVs onVs.
(Tam, kde světlo Brigity jako obvykle sestupuje z nebes, se Václav
zbavil břemene života.)*

*ArtIbVs eXaCtIs CVranDa VerenDVs et annIs,
NVnC VIVIt ChrIsto: VIXerat ante LIbrIs.
(Koranda ctěný pro svou učenost a dlouhý věk nyní žije pro Krista;
předtím žil pro knihy.)*

Prokop Lupáč z Hlaváčova ve svém *Kalendáři historickém* přidal další podrobnosti, často však poněkud nepřesné.¹⁵¹ Koranda podle něho zemřel o šesté hodině večer. Není zřejmé, zda tím byly míněny stejně, nebo nesterjné dlouhé hodiny, protože v Čechách se v té době používaly oba způsoby počítání hodin. Jelikož Slunce zapadá na začátku února asi o půl páté večer, podle nesterjné dlouhých hodin by Koranda zemřel po půl deváté, podle stejně dlouhých hodin po půl jedenácté večer. V tisku je uveden nesprávný Korandův úmrtní věk devadesát pět let. O tom, že tento údaj není v pořádku, svědčí vypočtené datum narození, kde je také chyba: místo 1405 zde má stát 1425. Nepřesné je i tvrzení, že Koranda byl teologem. Zajímavější je Lupáčova odvolávka na list Václava Rožďalovského Janu Poduškovu. První

identifikaci srov. rukopis NK, sign. XIV D 25), v pravém horním rohu titulního listu je uvedeno 1509 1 fl. a přípisek *tunc vendebatur*, dále: *Post obitum magistri Martini Pocziatek tunc temporis magistri Korandicei servitor eram etc.*, a na předním přidešti *Ego Magister Georgius Pisenensis hic tum prepositus isto libro etiam hanc bibliothecam auxi. 1530.* Nepochybně o této knize je zkomolená zmínka v katalogu koleje Všechn svatých z roku 1603 zapsaném v *Acta praeceptorum collegii Carolini 1596–1608*, rukopis AUK, sign. B 14 (62 B 4), ff. 231r–235v, zde fol. 233v, kterou vydal Z. WINTER, *O životě*, s. 384, a později J. TEIGE (ed.), *Základy*, s. 192: *Canones Johannis Blanchini post obitum Martini de Počátek, servitoris Coradicaei impressi anno 1495.* Ke katalogu i s (nepřesným) přetiskem zmínky srov. J. KÁBRT, *Počátky*, s. 148–152.

148 Podle FRB VI, s. XXXIII.

149 B. STURMIUS, *Eteostichorum sive versicolorum literis numeralibus... centuriae sex*, Gorlicii 1580 (VD16 S 9895), VI centuria eteostichorum, num. 56, 57 = fol. 15b.

150 K autorovi srov. *Rukověť humanistického básnictví* 5, s. 232–238 a 6, s. 288.

151 A. D. 1519. *Post ictum horae sextae, nocte vergente in Sacrum Purificationis festum, Magister Venceslaus cognomento Koranda Plznensis, Theologus et Professor in Academia Pragensi, moritur in domo, Seu Collegio Karoli IIII Patr[is] patriae meritiss[im]i anno aetatis 95. ut in epistola ad Ioannem Poduskam, scribit M. Vencesl. Rozdalovinus, ipsius Synchronus, eamque ob rem natus fuisse censeretur A. D. 1405 [sic]. Sepelitur in aede D. Galli Praegae, honesto frequentique funere elatus.* P. LUPÁČ, *Rerum Bohemicarum ephemeris*, fol. C8ab (Ephem. ad 1. Febr.).

z uvedených tehdy působil jako probošt Karlovy koleje a snad i jako vikář v pražském kostele Panny Marie před Týnem a druhý jako farář v též staroměstském chrámu. Rožďalovského listy, jejichž stylistická stránka byla Lupáčem vyzdvihována, byly za jeho časů dostupné v listáři, který se do dneška nedochoval.¹⁵² Oba kněží jsou známí tím, že v polovině července roku 1519, tedy několik měsíců po Korandově smrti, v reakci na známou lipskou disputaci psali Martinu Lutherovi, vyjadřovali se pozitivně k jeho učení a ke svým listům přiložili traktát *O církvi* Jana Husa.¹⁵³

Lupáč dále přetiskl Sturmovy eteostichy s autorovými iniciálami B. S. P. (Bernhardus Sturmius Paczkovinus), v prvním z nich uvedl Korandovo křestní jméno ve tvaru VenCesILaVs, takže součet velkých písmen počítaných jako římské číslice nedává rok Korandova úmrtí 1519. Lupáč také uvedl, že Koranda se zúčastnil poselstva do Říma a že má k dispozici jeho příruční knihu vykládající nedělní evangelia (tato kniha se, pokud víme, nedochovala) a další rukopisy.¹⁵⁴

Stejná zpráva o Korandově smrti je zachována v rukopisných *Collectaneích* Marka Bydžovského z Florentina, který ostatně z Lupáče velmi často vycházel.¹⁵⁵ Datum úmrtí je zde nesprávně převedeno jako 29. leden. Ke Korandovi přidal ještě jeden epitaf navíc, v němž je správně uveden jeho věk devadesát tři let.¹⁵⁶

V děkanské knize artistické fakulty pražské univerzity byly k záznamům o Korandových zkouškách později přidány marginální poznámky. U bakalářské zkoušky je to jen upozornění na záznam o získání gradu,¹⁵⁷ u zkoušky mistrovské je zmínka o jeho smrti s nesprávným datem úmrtí a o tom, že se dožil skoro sta let.¹⁵⁸

Staré letopisy si z událostí spjatých s Korandovým životem v několika různých rukopisech všimaly poselství do Říma roku 1462,¹⁵⁹ křížovnický rukopis z počátku 16. století dokonce přejal dlouhou Korandovu zprávu

152 Srov. tamtéž, fol. e4a. Za upozornění na toto místo děkuji Otovi Halamovi.

153 Srov. J. GOLL, *Jak soudil Luther o Husovi*, ČMKČ 54, 1880, s. 60–80, kde je též edice obou listů. Naposledy Ph. N. HABERKERN, *Patron Saint and Prophet. Jan Hus in the Bohemian and German Reformations*, New York 2016, s. 157. K Rožďalovského střidnictví v Týnském chrámu V. V. TOMEK, *Dějepis IX*, s. 343.

154 *Rex Georgius Podebradius eo usus est inter caeteros primario Legato misso Romam ad P. R. Pium II. Est apud nos eius manuale, explicans Evangelia Dominicalia et alia quaedam ms.*

155 J. HEJNIC, *Marka Bydžovského rukopisný sborník Liber intimationum a jeho historická cena*, AUC-HUCP 8/1, 1967, s. 40–63, zde s. 48, 50.

156 *Ex mundo propero nunquam rediturus in ipsum. / Christe, Corandicio sis pius alme tuo. / In fine Iani moritur Koranda magister, / Annos dum vixit tres nonaginta simul.* NK, sign. XXIII D 217, fol. 17v.

157 Přípisek *baccal*. Koranda uvádí MUP I/2, s. 49.

158 *Korandae mors ao. 1519. die 9. Februarii. Attigit centum annos* (MUP I/2, s. 61). Datum 9. února je v této edici uvedeno podle všeho v souladu s originálem. Marginální záznam je ale ve faksimili nezvěstného rukopisu pořízené na základě staré fotografické dokumentace téměř nečitelný. Srov. *Liber decanorum*, fol. 141r.

159 *Dílo Františka Palackého II. Starí letopisové*, s. 158; *Staré letopisy české z vratislavského rukopisu novočeským pravopisem*, ed. F. ŠIMEK, Praha 1937, s. 129.

o cestě do Říma a jednání s papežskou kurií.¹⁶⁰ Zaznamenaly také, byť bez podrobností, volbu Korandy správcem duchovenstva¹⁶¹ i přijetí krále Vladislava pražskými mistry a jejich dar Nového zákona pro čerstvě zvoleného krále.¹⁶² K roku 1505 popsaly, jak se Koranda spolu s dalšími mistry vzeplel interdiktu biskupa Filipa de Villa Nova.¹⁶³ Pouze v jediném rukopisu *Letopisů* z přelomu 16. a 17. století nacházíme zprávu o Korandově úmrtí, která zahrnuje zmínku o poselství do Říma a o vysokém věku zemřelého.¹⁶⁴

Život Václava Korandy byl úzce provázán s vedením tehdejší utrakvistické církve a také s čelnými funkcemi na pražské univerzitě. Během svého dlouhého života byl nejen svědkem, ale i aktivním spolutvůrcem tehdejšího nábožensko-politického dění, což ostatně zmiňují i pozdější texty reflektující jeho osobu. Podívejme se nyní podrobněji na jednotlivé aspekty jeho literární a úřední činnosti a na možnosti poznání Korandova intelektuálního horizontu na základě dostupných pramenů a dochovaného torza jeho osobní knihovny.

160 *Staré letopisy české z rukopisu křižovnického*, s. 232–271.

161 *Dílo Františka Palackého II. Staří letopisové*, s. 178.

162 *Tamtéž*, s. 178–179.

163 *Tamtéž*, s. 232.

164 *Tamtéž*, s. 355. Jedná se o rukopis označovaný siglou L, KNM, sign. III B 12, fol. 271v.

V ČELE UTRAKVISTICKÉ CÍRKEVNÍ SPRÁVY

Za vlády Jagellonců působily v Čechách paralelně katolická a utrakvistická církevní správa, každá z nich na svém tradičním území.¹⁶⁵ Nejprve se vzájemně ignorovaly, později na základě dohod dospěly alespoň v minimální potřebné míře ke vzájemnému respektu. Obě konfese sloužily jako „levná nenáročná církev, cele závislá na světských stavech“.¹⁶⁶ Zatímco katolickou církev spravovali administrátoři jmenovaní papežem, většinou utrakvistickou církev vedl arcibiskup zvolený již roku 1435, papežem ale nikdy nepotvrzený.¹⁶⁷ Po jeho úmrtí roku 1471 duchovní stav zvolil administrátorem Václava Korandu, který v této funkci setrval až do roku 1489. Administrátor měl k dispozici sbor úředníků, kteří spolu s ním řídili církev. Utrakvistická církevní správa se dělila do děkanátů a ty dále do farností. Bylo tak s jistými korekturami přejato starší správní členění ze 14. století.

165 K utrakvistické církevní správě v poděbradském a jagellonském období srov. N. REJCHRTOVÁ, *Studie k českému utrakvistismu zejména doby jagellonské*. Habilitační práce Komenského evangelické bohoslovecké fakulty v Praze, Praha 1984; J. MACEK, *Víra a zbožnost*, s. 102–138, a zejm. B. ZILYNSKÁ, *Synody v Čechách 1440–1540*, kde je shrnuta starší literatura. K záduší a správě farností srov. P. B. KŮRKA, *Kostelníci, úředníci, měšťané. Samospráva farností v utrakvistismu*, Praha 2010. K odkazům majetku církvi, záduší a vztahu škol a církve ve městech na základě městského diplomataře srov. K. WASKA, *Vrchnostenská města a farní správa v Čechách vrcholného a pozdního středověku (K možností využití edice Codex iuris municipalis)*, in: *Církevní správa a její písemnosti na přelomu středověku a novověku*, edd. I. Hlaváček – J. Hrdina, Praha 2003, s. 273–280, zde s. 276–278. Ke katolické církevní správě srov. zejm. Z. HLEDÍKOVÁ, *Registrum perceptorum a sigillo. Z agendy pražských administrátorů na konci 15. století*, AUC PhiletHist 5, 1975, s. 89–104; A. MAŘÍK, *K postavení katolické církve v Čechách v době poděbradské (Činnost katolických administrátorů za Jiřího z Poděbrad)*, FHB 7, 1984, s. 101–195; V. MACHÁČKOVÁ, *Církevní správa v době jagellonské (na základě administrátorských akt)*, FHB 9, 1985, s. 235–290; Z. HLEDÍKOVÁ, *Administrace pražské arcidiecéze na sklonku prvé poloviny 15. století*, AUC-HUCP 31, 1991, s. 117–128, TÁŽ, *Zápisy z manželských sporů – nepovšimnutý pramen 15. století*, in: Pocta Josefu Petráňovi. Sborník prací z českých dějin k 60. narozeninám prof. dr. J. Petráně, edd. Z. Beneš – E. Maur – J. Pánek, Praha 1991, s. 79–93; V. MACHÁČKOVÁ – A. MAŘÍK, *Praha v činnosti administrátorů podjednou v letech 1450–1550*, DP 9/2, 1991, s. 407–415; A. MAŘÍK, *Administrátoři a svatovítská kapitula v době poděbradské. Úřad administrátorů pod jednou a jeho představitel*, Sborník archivních prací 51, 2001, s. 313–358; Z. HLEDÍKOVÁ, *Písemnosti církevní správy pražské (arci)diecéze v pozdním středověku*, in: *Církevní správa*, s. 27–38; A. MAŘÍK, *Teritoriální rozsah církevní správy za Jiřího z Poděbrad na základě administrátorských akt*, in: *Církevní správa*, s. 213–240; Z. HLEDÍKOVÁ, *Svěcení duchovenstva v církvi podjednou. Edice pramenů z let 1428–1521*, Praha 2014; TÁŽ, *Jednání s římskou kurií o obsazení pražského arcibiskupství v roce 1499*, in: *Středověký kaleidoskop...*, s. 78–101.

166 A. SKÝBOVÁ, *K politickým otázkám*, s. 154.

167 B. ZILYNSKÁ, *Synody v Čechách 1440–1540*, s. 23.

Administrátor a konzistoř

V této kapitole bych se chtěl zaměřit především na vlastní výkon církevní správy a na utrakvistickou konzistoř. Existence utrakvistické konzistoře, tedy sboru úředníků, kteří pomáhali administrátorovi provádět za utrakvisty duchovní správu pražského arcibiskupství, je doložena už za Jana Rokycany.¹⁶⁸ Není ovšem známo, jakým mechanismem byl tento sbor ustaven a jaká byla jeho podoba. Z korespondence známe jména několika členů ústředního orgánu utrakvistické církevní správy za Korandova administrátorství. Byli to sám Václav Koranda a dále univerzitní mistři Václav z Vrbna a Jakub z Pacova. U jmen však nejsou uvedeny funkce.¹⁶⁹ V jednom zlomku listu určeného konzistoři se mistr Václav z Třebeska podepsal jako její vikář, k tomuto ojedinelému dokladu však stejně jako k organizaci tehdejší konzistoře nelze dodat nic bližšího.¹⁷⁰ Stejně tak není jasné, zda s členstvím v konzistoři byly spojeny nějaké příjmy.¹⁷¹

Mechanismus fungování dolní konzistoře je zřejmý až ze zápisu k roku 1478.¹⁷² Její nové ustavení s vazbou na světské stavy souviselo nepochybně s obecným politickým vývojem v českých zemích a v pražských městech. Přibližně do dojednání mírové smlouvy krále Vladislava s Matyášem Korvínem ovládali pražskou politiku stejní lidé jako v poděbradské éře. Za podpory katolíků potom Vladislav dosadil do pražských městských rad svoje lidi a začal s restaurační politikou. Sněm v Karlově koleji na svatého Vavřince (10. srpna) 1478, jehož programem byla především manifestační obrana kompaktát a na kterém byla nově ustavena konzistoř, byl reakcí právě na tento vývoj.¹⁷³ Jak už bylo uvedeno výše, členy konzistoře bylo osm

168 Dochoval se list, který roku 1452 poslali do Cařihradu *administratores in spiritualibus consistorii archiepiscopatus Pragensis sede vacante cum universo clero illis subjecto*. Srov. B. ZILYNSKÁ, *Synody v Čechách 1440–1540*, s. 160. Latinský originál se dochoval v novodobých opisech v rukopisech NK, sign. XXIII C 5/3, pp. 793–795, a sign. XXIII F 186, ff. 425r–426r (k textu srov. F. M. BARTOŠ, *Literární činnost M. Jana Rokycany, M. Jana Příbrama, M. Petra Payna*, Praha 1928, s. 40, č. 30a, k rukopisnému dochování M. SVOBODOVÁ, *Rukopisy ze sbírek Tomáše Antonína Putzlachera, Michaela Schustera a dalších nešlechtických bibliofilů ve fondu pražské lobbkowitzké knihovny v Národní knihovně České republiky*, Praha 2012, č. 2, s. 36, č. 157, s. 503. V českém překladu, který uvádějí *Staré letopisy české z rukopisu křižovnického*, s. 219–220, je titulatura: *úředníci v duchovenství arcibiskupství pražského, arcibiskupa nemajíce, s kněžstvem jim poddaným* (začátek listu je také v KNM, sign. V E 43, fol. 95rv). Dále je k dispozici list *úředníků v duchovenství arcibiskupství pražského* z roku 1464 zpečetěný vikářskou pečeti a daný *in consistorio Pragensi*. Srov. F. TRNKA, *Náboženské poměry při kutnohorské konsistoři r. 1464–1547. Z kutnohorského archivu*, VKČSN, třída filosoficko-historicko-jazykozpytná, 1931, s. 1–96, zde, č. 1, s. 1–2. Srov. též podobný list *pod pečeti obecnú tamtéž*, č. 2, s. 2–3.

169 Srov. písemnosti uvedené v Příloze 1.

170 Č. 152 (zde a dále v této kapitole takto odkazují na čísla soupisu v Příloze 1).

171 Hypotézu o příjmech mistrů z konzistoře nastínil J. PEŠEK, *Některé otázky*, s. 154.

172 B. ZILYNSKÁ, *Synody v Čechách*, s. 191.

173 *Tamtéž*, s. 88–90, 181–183.

duchovních osob a čtyři laici a tento sbor měl velmi úzké vazby k univerzitě i ke stavům.¹⁷⁴

Dochovalo se Korandovo autografické pozvání na tento sněm stylizované jménem utrakvistické konzistoře a datované svátkem mistra Jana Husa, které poslal nejvyššímu hejtmanovi Moravského markrabství a kancléři Českého království Ctiborovi Tovačovskému z Cimburka.¹⁷⁵ Je k dispozici i podobné pozvání konzistoře určené kutnohorským měšťanům, kteří s sebou na sněm měli vzít faráře, datované 15. července.¹⁷⁶ Z Korandova pera pochází i zlomek se začátkem textu shrnujícího projev utrakvistických mistrů a kněží na tomto sněmu.¹⁷⁷

Dozvukem sněmu a jedním z projevů zjitřené atmosféry v zemi je list kněze Jana z Klatov Václavu Korandovi a Václavu Vrbenskému, kterým žaluje na místního faráře Jiřího. V rozporu se závěry sněmu údajně nehájí utrakvistickou víru. Tajně si prý za pomoci nepřátel kalicha opatřil od krále listinu, ve které král přikazuje konšelům, aby odeslateli listu zakázali vykonávat svátostné úkony.¹⁷⁸

Po svatovavříneckém sjezdu následoval „sjezd světských i duchovních“ v září roku 1480. Předmětem jednání světského i duchovního stavu byl osud čtyř kněží, kteří byli nedlouho předtím zajati a uvězněni na Karlštejně a které král nechtěl propustit.¹⁷⁹ Také k tomuto jednání se dochovala konzistoriální pozvánka.¹⁸⁰

O utrakvistické konzistoři dále slyšíme v bouřlivém roce 1483. V lednu tohoto roku měli pražští kanovníci spolu s řeholníky v úmyslu požádat krále o její zrušení.¹⁸¹ Po vítězném utrakvistickém povstání byl podle všeho obnoven úřad pro trestání veřejných hříchů, instituce, která byla obsazena laiky a v některých ohledech byla ve starším období paralelní k dolní konzistoři.¹⁸² Nedostatek pramenů nám však brání v tom, abychom o zapojení konzistoře do tehdejšího dění a o vzájemném vztahu obou úřadů dokázali

174 Srov. F. ŠMAHEL, *Epilog*, s. 107–111, naposledy Týž, *Drobné záhady rejstříků Rečkovy koleje*, AUC-HUCP, roč. 53/2, 2013, s. 11–21, zde s. 15. K novému mechanismu ustavování konzistoře B. ZILYNSKÁ, *Synody v Čechách 1440–1540*, s. 182–183, naposledy TÁŽ, *Město Praha a utrakvistická církev. Role konšelů při obsazování „dolní konzistoře“ (do roku 1547)*, in: *Město v převratech konfesionalizace v 15. až 18. století*, Praha 2014, s. 85–94, zejm. s. 89–90. Ke vztahu konzistoře a univerzity srov. J. PEŠEK, *Některé otázky*, s. 162. Ke stavům srov. J. PETRÁŇ, *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách. Úvod do diskuse*, in: *Proměny feudální třídy v Čechách v pozdním feudalismu*, AUC PhiletHist 1, *Studia historica XIV*, ed. Týž, Praha 1976, s. 9–80; W. EBERHARD, *Konfessionsbildung*; J. MACEK, *Jagellonský věk*.

175 Č. 39.

176 F. TRNKA, *Náboženské poměry*, č. 10, s. 13–14, vydal písemnosti uložené ve Státním okresním archivu v Kutné Hoře.

177 Č. 48. Na zlomku je chybné datum 1468.

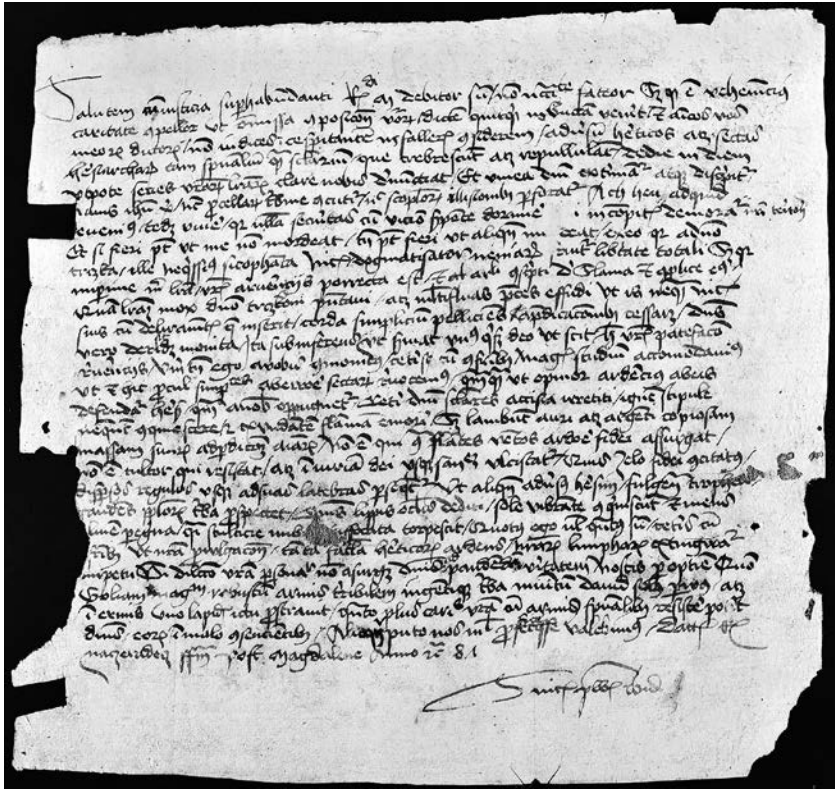
178 Č. 43.

179 B. ZILYNSKÁ, *Synody v Čechách 1440–1540*, s. 90, 184–185.

180 S odkazem na dochování tamtéž, s. 185, pozn. 22.

181 Tamtéž, s. 90 (s odkazem na prameny), naposledy F. ŠMAHEL, *Drobné záhady*, s. 16.

182 Srov. F. ŠMAHEL, *Drobné záhady*, s. 13–16. K úřadu srov. B. ZILYNSKÁ, *Synody v Čechách 1440–1540*, s. 25–26.

List Mikuláše, faráře v Načeradci, utrakvistické konzistoři (1487).

řít více. Jisté je, že Koranda po proběhlém povstání psal jménem mistrů a kněží, tedy konzistoře, listy Matyášovi Korvínovi a dalším panovníkům, ve kterých násilný postup utrakvistů obhajoval.

Po uklidnění situace, jež umožnil kutnohorský náboženský mír z roku 1485, se v únoru 1486 konala v pražském Týně synoda pořádaná biskupem Augustinem Sankturienským. Ten zde zveřejnil svá nařízení týkající se praktických otázek pastorače a boje proti herezi („pikartství“).¹⁸³ Toto shromáždění král povolil a i utrakvistický biskup se o něm předem poradil s konzistoři. Také toto jednání našlo svůj ohlas v dodnes dochovaných konzistoriálních písemnostech. Mikuláš, farář v Načeradci, v červenci 1486 referoval na základě usnesení synody utrakvistické konzistoři o působení mikulášenců a o rok později navázal dalším listem žalujícím na pana Trčku, že tuto sektu podporuje.¹⁸⁴

183 B. ZILYNSKÁ, *Synody v Čechách 1440–1540*, s. 45, 91, 185–186.

184 Č. 40, 41. Částečná edice obou listů J. TRUHLÁŘ, *Paběrky z rukopisů klementinských I, Pozůstatky archivu konzistoře utrakvistické z let 1470–1490*, *Věstník České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění* 6, 1897, s. 302–304, zde s. 303–304.

V následujícím období se král Vladislav snažil o zlepšení vztahů s papežem a výrazem těchto snah byl i králův slib věrnosti Inocenci VIII. složený prostřednictvím českého poselstva v roce 1487. O dva roky později byla konzistoř podle pozdní zprávy *Stavovských výpisů*, které ovšem představují nespolehlivý pramen, podřízena biskupu Augustinovi a mezi jejími novými členy Koranda uveden není.¹⁸⁵ V devadesátých letech se postavení utrakvistů pod katolickým králem zhoršovalo. Od roku 1493 a zejména 1496 se král systematicky a cíleně staral o hmotné zabezpečení katolických církevních institucí působících v Praze (zejména pražské kapituly a kapituly u sv. Apolináře, sídlící tehdy také na Hradě).¹⁸⁶ Ve druhém z uvedených let se do města vrátili katoličtí řeholníci vyhnání po utrakvistickém převratu roku 1483. V roce 1497 pak král, který se na nějaký čas vrátil do Prahy, bez jakéhokoli precedentu po jmenování nové staroměstské rady osobně před konzistoří (svolanou na Pražský hrad) rozhodl o obsazení místa utrakvistického administrátora.¹⁸⁷ Konzervativci, jejichž představitelem byl i Koranda, museli načas ustoupit do pozadí.

Nový administrátor Jakub ze Stříbra, který zároveň vystřídal Korandu i na místě probošta Karlovy koleje, projevoval náklonnost k humanismu, ale i k Jednotě bratrské. Autor křížovnického rukopisu *Starých letopisů*, který pro období do roku 1505 do značné míry vyjadřoval postoje stejné jako Václav Koranda,¹⁸⁸ hodnotil nového administrátora výrazně negativně. Vyčítal mu, že byl neupřímný a že se díky němu do konzistoře dostali noví lidé.¹⁸⁹ O obnovení konzistoře a volbě administrátora roku 1497 hovoří i pozdní *Stavovské výpisy*, ovšem vzhledem k tomu, co je tam řečeno o biskupu Augustinovi, se spíše jedná o zprávu vážící se k roku 1491, kdy biskup náhle odešel z Prahy, jak o tom bude řeč níže.¹⁹⁰

Ke Korandovým aktivitám souvisejícím s církevní správou patří zpráva o tom, že Koranda neznámo kdy svěřil do péče panně Anně zádušní dům, ve kterém dříve bydlely bekyňe a který byl nějakou dobu opuštěn, aby se zde opět mohly usídlit. Domu se dostávalo podpory od pražských měšťanů a roku 1524 učinila správkyňe pořízení zabývající se tím, co se má s domem stát po její smrti.¹⁹¹

185 *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu*, VI, 1581–1585, Praha 1890, s. 171. *Stavovské výpisy* jsou dokumentem, jímž se české stavy v druhé polovině 16. století snažily na základě precedentů i ze vzdálenější minulosti zdůvodnit svá privilegia. Ačkoliv vycházejí z jiných nedochovaných pramenů, vzhledem k jejich tendenčnosti se na ně není možno zdaleka ve všem spolehnout.

186 Z. HLEDÍKOVÁ, *Jednání*, s. 79.

187 *Staré letopisy české z rukopisu křížovnického*, s. 311. Srov. B. ZILYNSKÁ, *Synody v Čechách 1440–1540*, s. 91–92.

188 *Staré letopisy české z rukopisu křížovnického*, s. 16–18.

189 Tamtéž, s. 311. V tomto kontextu srov. také na s. 305 velmi stručně o úmrtí biskupa Augustina, s tím, že před smrtí přijímal podobojí, a na s. 323 o rozmáhání pikartství v Praze 1505–1507. V tomto rukopisu byl pro líčení poselství do Říma roku 1462 použit Korandův vlastní text.

190 *Léta Páně 1497 páni Pražané vedle snesení s pány stavy volili za administrátora pana Mistra Václava Columba, faráře v Slovanech. A tu pan biskup Augustin složiv pečeť arcibiskupství Pražského pánům Pražanům od konzistoře správy odpuštění vzal. Stalo se v pátek před památkou svatého Mikuláše [v roce 1491 2. prosince]*, *Sněmy české* VI, s. 171.

191 V. V. TOMEK, *Dějepis* IX, s. 165.

Vztah k biskupu Augustinovi

V době administrátorství Václava Korandy mladšího působil v Čechách italský biskup Augustin Sankturienský. Od svého příchodu v roce 1482 až do definitivního odchodu do Kutné Hory roku 1492 (a smrti o rok později tamtéž) vykonával v utrakvistické církevní správě úkony příslušející biskupovi, zejména svěcení kněží, které by jinak jeho kandidáti museli hledat v cizině.¹⁹² Zatímco se konzistoř v jeho případě a později i v případě biskupa Filipa „domnívala, že přijímá pouhé světitící biskupy a jinak zůstane zachována ve svých právech včetně role administrátora“, biskup Augustin měl asi ambicióznější představy o své roli v utrakvistických Čechách, což nutně vedlo ke střetu.¹⁹³

Koranda s biskupem zpočátku zřejmě spolupracoval bez problémů. Po jeho příchodu jej vítal vzletnými slovy a do jednoho z rukopisů si opsal formule užívané Augustinem při svěcení z roku 1482.¹⁹⁴ Nejpozději koncem jeho pražského pobytu ale začal mít Koranda k působení italského biskupa vážné výhrady, které formuloval v listu, který konzistoř v postě roku 1492 adresovala biskupovi po jeho náhlém odchodu z Prahy. Výhrady se ovšem nijak nevyjadřovaly ke kompetencím, nesly se čistě v morální rovině.¹⁹⁵

Konzistoř kárala Augustina za chování, které se podle jejího mínění nehodí k biskupskému úřadu, a vyjádřila naději na změnu. V dopise mu mistři vytýkají, že nekáže dostatečně často, a to nejen v kostele, ale i ke své družině, která umí latinsky, nečte Písmo, a počíná si až příliš okázale při bohoslužbách. Biskup sám nemá lhát, snadno přísahat a rozčilovat se. Při řešení manželských sporů prý Augustin přijímal dary od stran, po finanční subvenci propouštěl uvězněné kněze a dopouštěl se dalších finančně motivovaných skutků. V listu se také uvádí, že pražští kněží vybrali pro biskupa peníze na dům, on sám ale k této sumě slíbenou částku nepřidal.¹⁹⁶ A skutečně, z pramenů úřední povahy je doloženo, že v roce 1494 čtyři mistři, kteří předtím pomáhali koupit dům biskupovi Augustinovi, koupili dům „pro sebe a další mistry a kněží“; je otázka, zda touto formulací mohla být míněna konzistoř.¹⁹⁷ Podobné vyznění jako předchozí psaní měl i list

192 Srov. J. MACEK, *Víra a zbožnost*, s. 120–131, B. ZILYNSKÁ, *Synody v Čechách 1440–1540*, s. 25, 185–186.

193 B. ZILYNSKÁ, *Synody v Čechách 1440–1540*, s. 25.

194 Uvítání: *Manualník*, s. 131–132. Formule: ÖNB, sign. 4488, fol. 235 bis v. Tyto zápisy jsou zajímavé samy o sobě, přinášejí nové poznatky k církevní správě a bude třeba je ještě podrobně vyhodnotit.

195 *Manualník*, s. 151–154. Srov. K. KROFTA, *Listy*, s. 252–253, J. MACEK, *Víra a zbožnost*, s. 126–129.

196 *Manualník*, s. 153.

197 V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 113, pozn. 83.

poslaný biskupu Augustinovi roku 1492, který se týkal blíže neurčených transakcí se statky v Hradišti, které byly vykonány v neprospěch mistrů.¹⁹⁸

Napomenutí kněžím, rady a doporučení, útěšné listy

Okolo svátku sv. Kateřiny (25. listopadu) roku 1478, tedy již po zmíněném svatovavříneckém sněmu, Koranda rozeslal pastýřský list venkovským děkanům. Jednalo se o umně stavěný text, v němž děkany napomínal k vytrvalému odporu proti „nepřátelům kalicha“, tedy katolíkům, k intoleranci vůči Jednotě bratrské a dále k tomu, aby kněžstvo ve svém obvodu povzbuzovali k horlivému plnění povinností a k mravnému životu. Kněží si mají číst v Bibli a aktivně se věnovat kazatelské činnosti.¹⁹⁹ Podobné napomenutí napsal Hradeckým, když u nich probíhal jakýsi vnitřní spor. Kladl v něm důraz na svornost, mír a bratrskou lásku.²⁰⁰

Další Korandovy drobné texty mají charakter rad a doporučení. V listu Vilému Zubovi z roku 1486 kolem sv. Jiří (24. dubna) se vyjadřoval k postu, v listu faráři Zikmundovi do Kouřimi k tomu, zda je kmotrovství překážkou manželství. Mistrovi uvedenému pouze siglou *H. ad Libek* napsal poučení o nálezcích a blíže neznámému Alexandrovi poslal útěšný list proti pomlouvačům, nadepsaný *in Poděbrad*. K výkonu administrátorského úřadu zřejmě také patřilo, že psal útěšné listy nemocným.²⁰¹

Akta utrakvistické konzistoře

Neocenitelným pramenem pro studium utrakvistické církevní správy jsou písemnosti její konzistoře. Když byly roku 1897 Josefu Truhlářovi předány rukopisné zlomky vyňaté z knih, mezi nimiž identifikoval konzistoriální písemnosti, byl to teprve začátek objevování celého archivu.²⁰² Nedávný výzkum nasvědčuje, že přinejmenším některé z těchto zlomků pocházejí z vazby klementinského manuálu. Vazba tohoto rukopisu totiž byla v první polovině 19. století opravována a nově vylepena papírem; otisk

198 *Manualník*, s. 154–155.

199 Tamtéž, s. 109–111. Srov. K. KROFTA, *Listy*, s. 254, eviduje B. ZILYNSKÁ, *Synody v Čechách 1440–1540*, s. 88.

200 *Manualník*, s. 111–113.

201 Uvedené texty jsou otištěny tamtéž, s. 104–107, 113–115, 118–120, 120–121, poslední text je v edici vynechán.

202 J. TRUHLÁŘ, *Paběrky I*.

kolků na několika zlomcích odpovídá kolku, který je užit na vazbě manuálu. Způsob úpravy několika zlomků pro vazbu (poloha a velikost výřezů) je rovněž shodný.

Teprve po více než sto letech od tohoto nálezu vyšel v rámci inventáře rukopisných zlomků Národní knihovny kompletní soupis tehdy známých konzistoriálních písemností, který byl již vyhodnocen v samostatné studii.²⁰³ K původnímu nálezu pak přibyly nové zlomky, které se objevily ve vazbě Korandova konvolutu tří astronomických inkunábulí uložených v Národní knihovně.²⁰⁴ A nakonec byly při přípravě této knihy objeveny zlomky skrývající se ve vazbě Korandovy další inkunábule s astronomickými díly uložené nyní v knihovně pražských františkánů.

Celkem se tedy jedná o více než dvě stě zlomků listů a úředních knih, jež vznikly v souvislosti s působností utrakvistické církevní správy. Jedná se o jediný pozůstatek konzistoriálního archivu z této doby. Úplnou datační formuli, díky níž je možné listy datovat i přesným denním datem, má jen málo z nich, na jiných není uveden rok či chybí celá datační formule, často kvůli neúplnému dochování. Přesto lze některé z písemností alespoň přibližně datovat na základě zmínek o událostech, osobách a institucích. Více než polovina zachovaných písemností je psána česky, zbytek latinsky. Mezi zachovanými písemnostmi výrazně dominují listy nad zlomky úředních knih. Několik dalších písemností představuje blíže neurčené přípisy.

Zachované písemnosti, jakkoliv se nejedná o úplný konzistoriální archiv, poměrně dobře vypovídají o agendě, kterou tehdejší utrakvistická církevní správa řešila. Časové omezení souboru na sedmdesátá a osmdesátá léta patnáctého století je dáno rozmezím let, ve kterých Koranda stál v čele utrakvistické církevní správy (1471–1489). Materiál jako celek navíc představuje i unikátní soubor dobové epistolografie.²⁰⁵

Tyto úřední písemnosti, jejichž soupis s registry je otištěn v Příloze 1 této knihy, tvoří dvě obsahové skupiny: písemnosti utrakvistické konzistoře a úřední písemnosti jiné proveniencí.

Obsahové skupiny byly určeny zvlášť pro písemnosti utrakvistické konzistoře a pro další dochované úřední písemnosti. V případě konzistoriálních písemností jejich obsahové vymezení logicky vychází z podoby úřední agendy církevní správy známé před husitstvím:

I. Správa v duchovních záležitostech.

A. Potvrzování prezentovaných kleriků k beneficiím, ustanovování správců škol.

203 J. MAREK – R. MODRÁKOVÁ, *Zlomky rukopisů v Národní knihovně ČR*, Praha 2006, passim, vyhodnocení: J. MAREK, *Schriften*.

204 J. MAREK, *Nové písemnosti*.

205 K pojímům list a epistolografie srov. *Království dvojího lidu. České dějiny let 1436–1526 v soudobé korespondenci*, ed. P. ČORNEJ, Praha 1989, s. 384–386.

- B. Záležitosti kolem úřadu kněží (žádosti o ponechání na místě a podobně).
- C. Učitelství úřad církve (písemnosti týkající se synod, zprávy o působení sekt a tak dále).
- II. Soudní agenda.
 - A. Trestní záležitosti kněží (přímluvy, udání, potvrzení nevinny).
 - B. Civilní spory kněží a laiků.
 - C. Manželské spory.
- III. Správa v časných záležitostech (desátky, platby).
- IV. Běžná administrativa (oznámení, podání informace).
- V. Drobné zlomky písemností z agendy utrakvistické konzistoře, které nelze zařadit do prvních čtyř kategorií.

Písemnosti ze zbývajících dvou skupin nepatří do tematického rámce této kapitoly a o některých do nich zařazených jednotlivinách bude pojednáno na jiných místech této knihy.

- VI. Písemnosti spjaté s Korandovým působením na pražské univerzitě.
- VII. Písemnosti nesouvisející s církevní správou ani s univerzitou.

Z 201 dokumentů konzistoriální agendy se 45 zachovalo v relativní úplnosti, dalších 86 jen částečně a u jiných 70 je možné hovořit jen o velmi fragmentárním dochování. Z této poslední kategorie se 15 zlomků vztahuje k manželským sporům a dalších 49 bylo nutno právě kvůli jejich fragmentárnosti zařadit do páté obsahové kategorie. I tak je ale výpovědní hodnota zachovaného souboru písemností poměrně velká. Přímou Korandovi bylo adresováno 35 písemností, šest z toho i dalším osobám. U dalších osmi písemností se na základě formulací textu domníváme, že jejich adresátem byl také Koranda. Konzistoř byla v adresách bez výjimky titulována *administratores in spiritualibus archiepiscopatus Pragensis sede vacante* (případně ekvivalentem v češtině *úředníci v duchovenství arcibiskupství pražského*). Nejedná se jen o písemnosti přijemské, které konzistoř obdržela, ale i o několik vydavatelských kusů. Mezi nimi je také osm Korandových autografů, přičemž se většinou jedná o koncepty jeho listů. Dochovaly se také dvě odpovědi farářů na otázky vznesené v Korandových autografických listech zaslanych na venkov.

Sbírka vznikla nepochybně jako archiv utrakvistické konzistoře. V době, kdy už ji Koranda považoval za nepotřebnou, ji světil knihvazači pro vazbu svých knih, a tím ji mimoděk zachoval pro budoucí generace. Registratura konzistoře podle všeho obsahovala veškerou došlou korespondenci, a nespíš i koncepty listů konzistoře a dále úřední knihy. U těch není na základě dochovaných zlomků možno rozhodnout, zda – tak jako u katolíků – byly vedeny v jednotné řadě administrátorských akt, nebo se ve vedení knih uplatnila specializace běžná před husitstvím. O relativní kompletnosti

registratury svědčí to, že mezi zachovanými písemnostmi je často několik listů vztahujících se ke stejné záležitosti, přičemž pro archivaci by jistě postačily jen některé z nich, či jejich registry.

Přibližně dvacet písemností se týká ustavování kleriků k beneficiím, což v době před husitstvím patřilo k agendě generálního vikáře zapisované do konfirmačních knih.²⁰⁶ V této agendě se angažovaly především příslušné vrchnosti, tedy města (zejména královská) a šlechtici. Sami faráři se přímo na Korandu nebo na konzistoř obraceli jen zřídka; nejčastěji s žádostí o pomocníka či o potvrzení podřízeného kněze.²⁰⁷ Písemnosti jsou psány většinou česky, jen menší množství z nich latinsky. Nejedná se přímo o konfirmační listiny, ale zejména o žádosti o konfirmaci klerika a související aktový materiál. Jak je patrné z obsazení místa faráře v Náchodě roku 1476, vrchnost (v tomto případě Jindřich I. Starší z Poděbrad a Minsterberka) zacházela s farou suverénně, ale bylo zvykem požadovat dodatečné schválení jmenování faráře od děkana a potom i od konzistoře.²⁰⁸ Vít z Krupé, který asi později vyřizoval u konzistoře uplatnění neúspěšného kandidáta na farářské místo, je v roce 1476 doložen jako děkan hradeckého kraje.²⁰⁹ Na konzistoř se v těchto záležitostech také přímo obraceli šlechtici, jako například Děpolt z Lobkovic kvůli Sedlčanům roku 1486 nebo Jan ze Svojšína a na Březnici v nedatovaném listu ohledně Březnice.²¹⁰

Konzistoř přímo dosazovala kněze k beneficiím v Praze,²¹¹ jinak – jak bylo naznačeno výše – jen potvrzovala prezentované kleriky. Zásahy vrchnosti do církevní správy byly často poměrně výrazné. V královském městě Kutná Hora se panovník roku 1476 zasazoval o zákaz bouřlivých kázání jednoho kněze, o dva roky později doporučil vypovědět jiného kněze, u dalšího kněze v roce 1480 schválil jeho zatčení a nechal jej předvést na Karlštejn.²¹² Vrchnost také rozhodovala o propuštění kněží z úřadu, jak je doloženo u Zbiroha a Budče.²¹³

O jisté dvoukolejnosti utrakvistické církevní správy a snad i o nevyjasněných kompetencích či o laxnosti biskupa Augustina svědčí list města Mělníka utrakvistické konzistoři, který zároveň dokládá nedostatek kněží ještě v osmdesátých letech, kdy v Čechách biskup Augustin působil. Uvádí se v něm, že královna Johana z Rožmitálu (tedy mělnická vrchnost) před smrtí rozhodla

206 Zařadil jsem sem i ustanovování školních rektorů, které je někdy v listech řešeno zároveň. Srov. č. 3, 4, 7.

207 Č. 5, 14.

208 Č. 1.

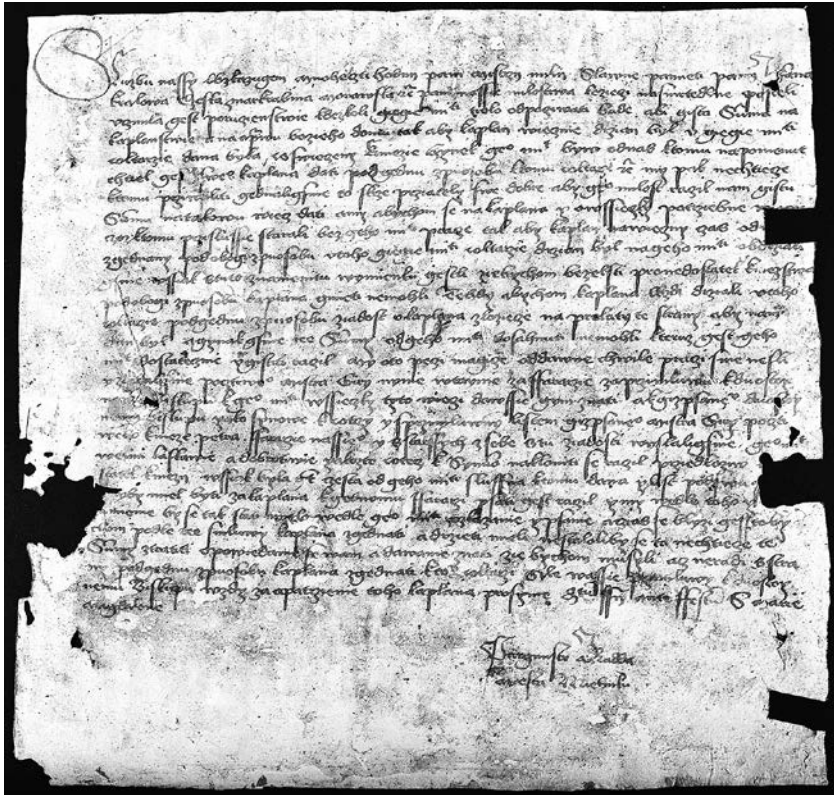
209 Č. 2.

210 Č. 8, 16.

211 Č. 35.

212 F. TRNKA, *Náboženské poměry*, č. 7, s. 9–10, č. 8, s. 10–11, č. 12, s. 14–15. Srov. také M. OTTOVÁ, *Pod ochranou Krista spasitele a svaté Barbory. Sochařská výzdoba kostela svaté Barbory v Kutné Hoře (1483–1499)*, České Budějovice 2010, s. 19–24; A. MUDRA, *Ecce panis angelorum. Výtvarné umění pozdního středověku v kontextu eucharistické devoce v Kutné Hoře (kolem 1300–1620)*, České Budějovice 2012., s. 91–94.

213 Č. 22, 27.

List purkmistra a rady města Mělníka utrakvistické konzistoři (asi 1482–1492).

o zřízení kaplanství. Nová vrchnost, kníže Hynek z Poděbrad, však chtěla na toto místo dosadit katolického kaplana, zatímco město trvalo na dosazení kaplana podobojí. Žádost v tomto smyslu doplněnou přímluvným listem mistra Jiřího ze Žatce poslal za Mělnické už dříve biskupu Augustinovi farář Petr.²¹⁴ Žádost o přímluvu u biskupa v podobné záležitosti z jiných míst roku 1485 byla adresována také přímo Korandovi a o tři roky později konzistoři.²¹⁵ Je tedy zřejmé, že Augustin běžně sám úřadoval.

Biskupa Augustina se týkají i písemnosti z jiných kategorií. Zachoval se zlomek listu utrakvistické konzistoři datovaný na Lipnici 12. dubna 1482, kterým Mikuláš mladší Trčka z Lípy a na Lipnici slíbil, že se bude o biskupa po jeho příjezdu do Čech starat.²¹⁶ Vyživování biskupa se zřejmě týká také zlomek listu města Kolína.²¹⁷ V jiném zlomku je zase zmínka o žalobě

214 Č. 11.

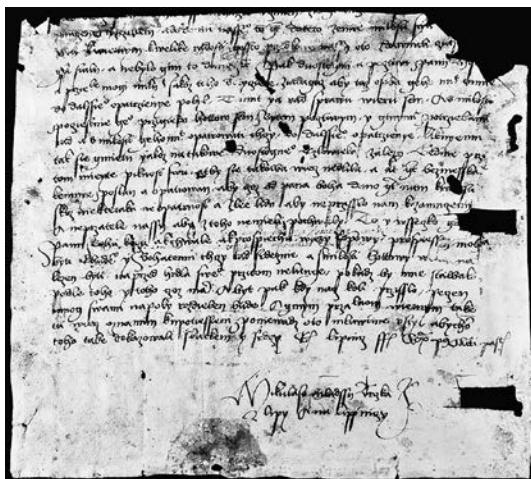
215 Č. 6, 9.

216 Č. 131.

217 Č. 120.

před Augustinem.²¹⁸ Mezi písemnostmi je zachován i zlomek dopisu z pera samotného Augustina s jakousi žádostí adresovanou nejmenovanému urozenému pánovi.²¹⁹

Osmnáct pořízení týkajících se úřadu kněží je psáno napůl česky a napůl latinsky. Jedná se zejména o žádosti o ponechání kněze na místě či o jeho navrácení. V této věci psali často sami kněží a vrchnosti konzistoří, případně jejím členům. Typický příkladem, kterého už si povšimla odborná literatura a byl i vydán, je list města Tábora utrakvistické konzistoří z 5. července 1479. Purkmistr a rada v něm žádají, aby konzistoř zapůsobila na dosavadního táboorského faráře Václava a jeho druhy, mistra Jana z Opočna a kněze Jíru, a rozmluvila jim jejich úmysl odejít z města.²²⁰ Jindy psal konzistoři sám kněz, jako například Jan z Opočna, když se dozvěděl, že by měl odejít ze svého místa v Benešově a působit jako kněz u sv. Jiljí na Starém Městě pražském. Uvedl, že toto rozhodnutí konzistoře odmítá jak obec, tak on sám, a dokonce se zmínil, že lidé jsou toho názoru, že mistři by se měli věnovat univerzitním záležitostem a ne církevní správě.²²¹ Jiný kněz se u konzistoře aktivně zajímal o volné farářské místo v Nehvizdech.²²² Kněz Matěj z Rakovníka, který byl zřejmě v době obeslání konzistoří nezvěstný, odpovídal na nějaké výtky týkající se obsazení jeho lounského benefícia a přidal informace o působení Jednoty bratrské v okolí Slaného.²²³

Zlomek listu Mikuláše mladšího
Trčky z Lipy a na Lipnici
utrakvistické konzistoři (1482).

218 Č. 49.

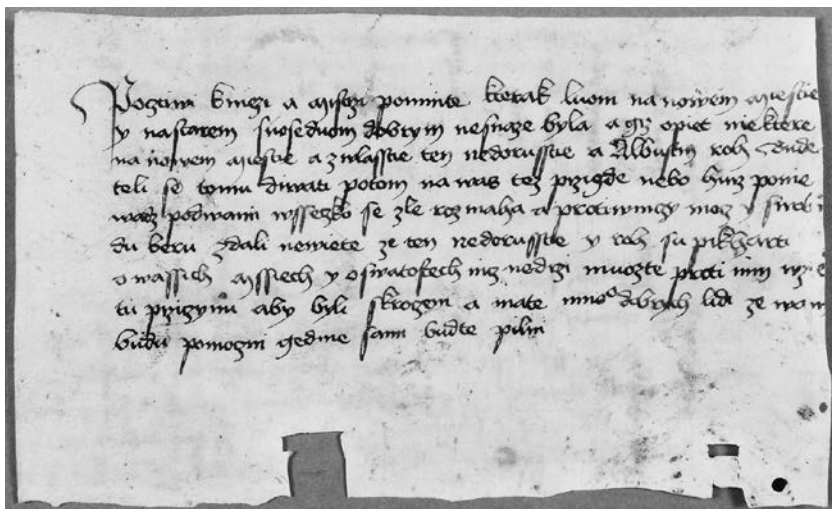
219 Č. 215.

220 Č. 23. Edice in: R. TECL, *Církevní správa a náboženské poměry v Táboře během druhé poloviny 15. a počátku 16. století (s edicí účtu tábořských kostelníků z let 1509–1510)*, Tábořský archiv 10, 2000–2001, s. 213–279, zde s. 250–251.

221 Č. 34. K této záležitosti je dochován i list města: č. 35.

222 Č. 36.

223 Č. 30.

List utrakvistické konzistoři: anonymní udání novoměstských měšťanů „Nedoruštíe“ a Albustina Roha, že jsou pikarti, s odkazem na loňskou „nesnáz“ na Starém a Novém Městě pražském (druhá polovina 15. století).

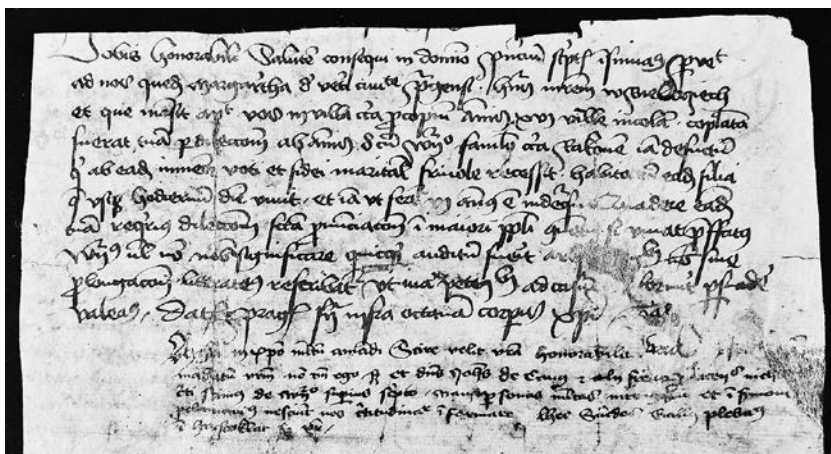
Několik písemností z kategorie týkající se synod, které obsahující zprávy o působení sekt, bylo zmíněno již výše. Z deseti kusů zařazených do této kategorie je šest psáno česky. Kromě pozvání na sněm a udání ve věroučných záležitostech jsou zde také zprávy o působení „heretiků“ a to jak ve formě korespondence, tak v úředních knihách. Většinu listů psali kněží konzistoři, případně jejím členům. Za pozornost stojí také anonymní udání na novoměstské měšťany „Nedoruštíe“ a Albustina Roha, že jde o pikarty, proti kterým prý konzistoř nezasahuje.²²⁴

Soudní agenda byla před husitstvím v kompetenci oficiála a zapisovala se do soudních akt. Pro potřeby soupisu v příloze byla tam, kde to bylo možné, rozdělena do podskupin na soudní spory kněží a laiků. Jako samostatná podkategorie byla vyčleněna obsáhlá agenda kolem manželských sporů. Mezi písemnostmi týkajícími se trestních záležitostí kněží jsou často zařazeny české listy od vrchností, ale je zde i Korandův list potvrzující nevinu kněze Jana prokázanou Jankem kožešníkem.²²⁵ Také agenda týkající se civilních sporů laiků, v níž šlo především o majetkové spory a různá nařčení či urážky na cti, byla vedena převážně česky. Dochovaly se listy od vrchností či kněží konzistoři, případně samotnému Korandovi. V několika listech si faráři stěžovali na špatné zacházení ze strany vrchností.²²⁶

224 Č. 42.

225 Č. 51.

226 Kromě výše zmíněných listů týkajících se pana Trčky srov. č. 61.

List utrakvistické konzistoře faráři Havlovi v Rostoklatech, na němž je připsána odpověď (druhá polovina 15. století).

Manželské spory tvořily největší díl konzistoriální agendy. Z přibližně padesáti kusů byly asi dvě třetiny psány česky, zbytek latinsky, ale v některých případech se v jedné písemnosti uplatnily oba jazyky. Odesílateli byli opět kněží či vrchnosti, adresáty konzistoř, často ale přímo sám Václav Koranda, jednou spolu s Jakubem z Pacova. Ve dvou případech byla na list konzistoře s dotazem napsána odpověď a byl odeslán zpět, takže je možné si udělat představu, jak byly dotazy konzistoře obvykle formulovány.²²⁷ Je z nich také zřejmé, že konzistoř ještě v druhé polovině osmdesátých let psala farářům latinsky a že kněží často přeposílali konzistoři písemnosti, které jim poslal vrchnostenský úředník. K manželským sporům se zachovala také řada zlomků úředních knih.

Velmi často byla věcnou podstatou manželského sporu neshoda obou stran v otázce, zda byl manželský slib skutečně složen a k čemu to strany zavazuje. Zároveň byly řešeny související majetkové záležitosti. V některých případech došlo k rozpadu manželství a rozchodu obou partnerů, jeden z nich byl pak nezvěstný a pátralo se po něm kvůli tomu, že se ten druhý chtěl znovu oženit nebo vdát. Typickou podobou manželské kauzy odráží zlomek zápisu s výpovědí svědků ve sporu Kateřiny proti Martinovi, zda ji učinil manželský slib, v němž jsou uvedeni svědci s poznámkou, že výpověď jednoho z nich písemně zprostředkoval zderazský farář.²²⁸ Některé písemnosti vypovídají o mobilitě a myšlenkovém obzoru venkovského obyvatelstva. Patří mezi ně list konzistoři, ve kterém anonymní odesílatel žádá o radu v manželské záležitosti. Manželka prý od něho před devíti lety svévolně odešla s jiným mužem, vzala s sebou celý jejich majetek a jedno dítě, tři mu nechala a dala

227 Č. 74, 77.

228 Č. 98.

mu „falešný list“. Na základě něho ji pak neúspěšně hledal až v Chudeřicích (dnes součást Bíliny) a objevil ji později v Dačicích mezi dráby. Tehdy mu prý slíbila, že se do dvou týdnů vrátí, ale neučinila tak. Když ji vyhledal podruhé, označila ho za pikarta a tvrdila, že s ním není oddána navěky.²²⁹

V majetkových záležitostech, jimž se v katolické církevní správě věnovali speciální úředníci, se na konzistoř nebo mistry v konzistoři obracely opět vrchnosti a kněží. Ze sedmi písemností jsou pouze dvě psány česky. O jakési sbírce organizované děkany se podle všeho hovoří v listu Víta z Krupé utrakvistické konzistoři; nachází se v něm i seznam kněží z oblasti východních Čech, kteří slíbili finančně přispět.²³⁰ O potížích se zajištěním hmotných příjmů kléru pak vypovídá list Václava a Aleše z Vrábí určený Jakubovi z Pacova a Václavu Korandovi, který se týká desátků a zádušních platů pro jejich kaplana Jana ze Svěmyslic, jejichž řádné placení mistři požadovali.²³¹

Čtvrtou kategorii, zahrnující administrativní oznámení, jsem se zde rozhodl zavést vzhledem k mnohem lépe dochované agendě v 15. století – určité písemnosti již není možné přesně zařadit do některé z výše uvedených skupin. Ustavení páté kategorie si zase vynutilo značně fragmentární dochování některých písemností.

O tom, že přinejmenším v první polovině osmdesátých let za administrování Václava Korandy panovala v Praze vzrušená atmosféra, svědčí dva listy určené právě Korandovi. V prvním z nich odesílatel píše, že se doslechl o katolicích, kteří se radují z oslabení utrakvistické strany, jež ztratila některé své zastánce.²³² Podobně Václav „Zchuna“ žádal po Korandovi informaci a zákrok v záležitostech, jež se dějí *od té kurvy staré i s její kurvú cerú* a všech, kteří jim pomáhají.²³³ Možná tím byla míněna katolická církev, ale obecně k obsahu těchto nesporně zajímavých písemností není možné říci nic bližšího.

Přinejmenším po obsahové stránce je možné hledat paralely mezi utrakvistickou a katolickou církevní správou. Písemnosti katolické církevní správy se v jagellonském období věnovaly zejména svěcení, potvrzování k beneficiu a manželským sporům.²³⁴ Protože katoličtí administrátoři spojovali ve své funkci úkoly všech předhusitských centrálních církevních úřadů, jejich akta zapisovaná do úředních knih jsou ve srovnání s předhusitským obdobím obsahově pestřejší a různorodější. Je zde zařazena také korespondence politického obsahu.²³⁵ Manželské spory v aktech katolických

229 Č. 86.

230 Č. 121.

231 Č. 122.

232 Č. 130.

233 Č. 135.

234 V. MACHÁČKOVÁ, *Církevní správa*. Ke svěcení srov. naposledy Z. HLEDÍKOVÁ, *Jednání*. Podle rejstříku tax vybraných v letech 1498–1499 za zpečetění listin v centrální církevní kanceláři pražské diecéze se vydané písemnosti týkaly hlavně obsazování beneficií a soudní agendy. Srov. Z. HLEDÍKOVÁ, *Registrum*.

235 Z. HLEDÍKOVÁ, *Písemnosti*, s. 36.

administrátorů v kontrastu k předhusitskému období dominovaly už v letech 1427–1452,²³⁶ stejně jako v jagellonské době, z níž se dochovaly kompletnější řady písemností.²³⁷ Cílem bylo především zjistit platnost nebo neplatnost manželství, případně manželského slibu. Většina sporů byla řešena kratším sumárním procesem zakotveným v církevněprávní sbírce Klementin.²³⁸ Přitom bylo nutné zjistit stanoviska obou stran a jejich svědků a případně také zajistit vyjádření místního faráře, který někdy zúčastněné osoby sám vyslychal.²³⁹ Faráři proto často poslali administrátorům písemnost s vylíčením celé záležitosti a ti vložili do akt její přepis či originál.²⁴⁰ Je zřejmé, že řízení, které bylo v katolické církvi zakotveno v kanonickém právu, probíhalo u utrakvistů obdobně.

Na zde zařazené mapě jsou zaznamenána všechna místa, z nichž byly písemnosti konzistoři odeslány. Vyplývá z ní, že územní rozsah utrakvistické církevní správy za administrátorství Václava Korandy zahrnoval celé Čechy s výjimkou neobydlených vysokých poloh a malých částí západních, severních a jižních Čech, kde převažovalo katolické obyvatelstvo. Odpovídá hranicím spádové oblasti pražské univerzity, jak ji před časem vymezil Jiří Pešek a do značné míry se kryje i s „maximálním“ územím konfese podobojí pro léta 1471–1526 načrtnutým tamtéž.²⁴¹ Rozsah katolické církevní správy vymezený podle písemností administrátorů z let 1498–1499 odpovídá „bílým“ místům na naší mapě a toto vymezení se zcela shoduje se staršími výzkumy teritoriálního rozsahu katolické církevní správy pro poděbradskou dobu.²⁴² V mapě jsou zanesena také sídla děkanátů, která pro jagellonskou dobu rekonstruovala Noemi Rejchrtová,²⁴³ s přihlédnutím k mladšímu kompletnímu seznamu děkanátů z roku 1578.²⁴⁴

236 TÁŽ, *Administrace pražské arcidiecéze*, s. 118.

237 Nejvíce manželských sporů je zapsáno v rukopisu cod. VI-11 archivu pražské kapituly z let 1470–1509, další jsou v rukopisu téže instituce cod. XCVIII z let 1461–1481. Z. HLEDÍKOVÁ, *Zápisy z manželských sporů*, s. 83.

238 Tamtéž, s. 81.

239 Tamtéž, s. 82.

240 Z. HLEDÍKOVÁ, *Písemnosti*, s. 34–35.

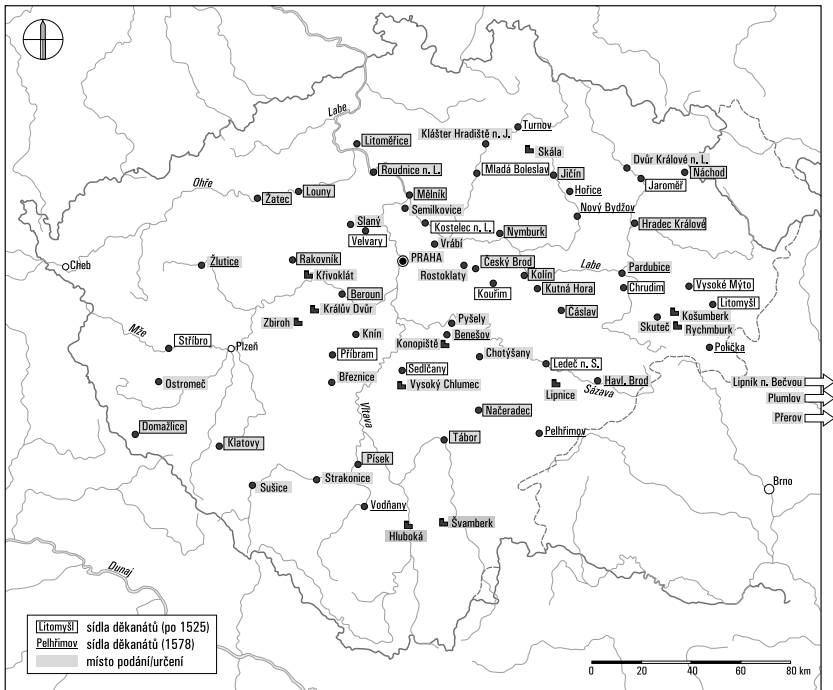
241 J. PEŠEK, *Některé otázky*, s. 133–135, srov. též J. PETRÁŇ, *Nástin*, s. 53.

242 Z. HLEDÍKOVÁ, *Registrum*, s. 99–100, podobně pro starší období A. MAŘÍK, *Teritoriální rozsah* (vyhodnocení na s. 239).

243 Podle jejího výzkumu (N. REJCHRTOVÁ, *Studie*, s. 36) byla děkanská sídla v městech Beroun, Český Brod, Čáslav, Domažlice, Hradec Králové, Chrudim, Jaroměř, Jičín, Klatovy, Kolín, Kostelec nad Labem, Kouřim, Kutná Hora, Ledec, Litoměřice, Litomyšl, Louny, Mělník, Mladá Boleslav, Načeradec, Náchod, Nymburk, Písek, Příbram, Rakovník, Roudnice, Sedlčany, Stříbro, Tábor, Velvary, Vysoké Mýto a Žatec.

244 Ten uvádí navíc děkanské úřady v Benešově, Hořicích, Německém (Havličkově) Brodě, Novém Bydžově, Pardubicích, Pelhřimově, Poličce, Slaném, Turnově, Vodňanech a Žluticích (NA, fond Archiv Pražského arcibiskupství, inv. č. 1204, sign. B 2/16: Kopíř listů konzistoře pod obojí 1578–1580, ff. 28r–29v). Spolehlivost tohoto záznamu potvrzuje skutečnost, že jsou zde uváděna také ta děkanství, na něž v této době moc konzistoře již nesahala. Za upozornění na tento pramen a jeho zhodnocení děkuji Otovi Halamovi.

Působnost konzistoře sahala až na Moravu.²⁴⁵ Tato skutečnost je známa především díky listu Jiřího Tunkla z Brnička psanému v roce 1485 ze Zábřehu, kterým se obracel na město Hradec Králové (sídlo děkanátu) s žádostí o kališnické kněze pro svá panství Zábřeh a Brničko. Uvádí v něm, že se svou předchozí žádostí u utrakvistické konzistoře neuspěl a že si nepřeje, aby na jeho statcích působili katoličtí kněží.²⁴⁶ S touto jeho žádostí souvisí list města Hradce Králové utrakvistické konzistoři ze stejného roku.²⁴⁷ Sám Tunkl vycházel z toho, že „jeho“ fary patří ne pod olomoucké, ale pod litomyšlské biskupství, které sice fakticky zaniklo, ale i tak o jejich obsazování rozhoduje utrakvistická konzistoř.²⁴⁸

Lokality zmíněné jako místa podání nebo určení v konzistoriálních písemnostech.

245 B. ZILYNSKÁ, *Synody v Čechách 1440–1540*, s. 29.

246 P. ELBEL, „...abyste mi kněze dali, který rozdává tělo Boží a krev Boží podle smluv v Jihlavě učiněných...“. *Korespondence Jana Tovačovského z Cimburka s olomouckou kapitulou ve věci utrakvistické farní správy v Hranicích*, ČMM 128, 2009, s. 127–145, Týž, *Správa utrakvistické církve na Moravě mezi husitskou revolucí a reformací*, in: *Korunní země v dějinách českého státu, IV, Náboženský život a církevní poměry v zemích Koruny české ve 14.–17. století*, edd. Lenka Bobková – Jana Konvičná, Praha 2009, s. 126–144.

247 Č. 12. Srov. P. ELBEL, *Správa utrakvistické církve*, s. 138.

248 A. NEUMANN, *K dějinám moravských kališníků v roce 1485*, Hlídká 49, 1932, s. 330–332.

V konzistoriálních písemnostech se vyskytují tři moravské lokality, a to města Lipník nad Bečvou a Přerov a hrad Plumlov. Petr Elbel konstatoval, že za Jana Rokycany a Václava Korandy probíhala snaha o rozšíření kompetence utrakvistické konzistoře na moravské kališníky, která byla nakonec neúspěšná, protože to nedovolili laičtí věřící v roli vrchnosti, kteří na Moravě stejně jako v Čechách v církvi dominovali.²⁴⁹

Je zřejmé, že správa utrakvistické církve v poslední třetině 15. století procházela obdobím vnitřní konsolidace, na které se Václav Koranda v roli administrátora výrazně podílel. Tento proces byl poměrně úspěšný i proto, že agenda konzistoře dosti plynule navazovala na starší správní postupy obvyklé v katolické církvi. Komplexnější závěry v této oblasti by mohla v budoucnu přinést konfrontace zjištěných údajů s dochovaným diplomatickým materiálem jednotlivých měst (ať už se jedná o listiny a listy, nebo o úřední knihy), který je nyní edičně zpřístupněný jen v podobě dílčích jednotlivin, jako jsou například již výše zmíněné písemnosti týkající se Kutné Hory.²⁵⁰

249 P. ELBEL, *Správa utrakvistické církve*, s. 142.

250 Dalším příkladem je také list konzistoře z 30. srpna 1474 určený kutnohorským měšťanům, který se týká obsazení jednoho z tamních beneficií. Vydal F. TRNKA, *Náboženské poměry*, č. 5, s. 8.

POLEMIKA S PAPEŽEM A ČESKÝMI KATOLÍKY

Václav Koranda se jako vrcholný představitel utrakvistické církve aktivně zapojoval do dobových diskuzí a polemik, jejichž prostřednictvím jednotlivé konfese vymezovaly své názory na sporné náboženské otázky. V poděbradském a jagellonském období bylo hlavní spornou otázkou mezi zástupci utrakvistické a katolické církve přijímání z kalicha laiky. Předmětem sporu bylo, zda je utrakvistická praxe nutná pro spasení každého křesťana a zda mají podobou přijímat také malé děti. Především z podnětu katolíků byly široce diskutovány také ekleziologické otázky, zejména povaha a autorita církve. Reflektována byla také povaha a užitečnost mnišských řádů, proti nimž se velmi ostře vymezovali utrakvisté. Na rozdíl od prvních let utrakvismu je možné v pozdějších polemických spisech nalézt vedle náboženských otázek i vyjádření dalších forem kolektivní identity pisatelů, zejména národní, jež je v některých případech dokonce primární. Následující text představí témata diskutovaná v polemikách, do nichž se Václav Koranda zapojil.²⁵¹

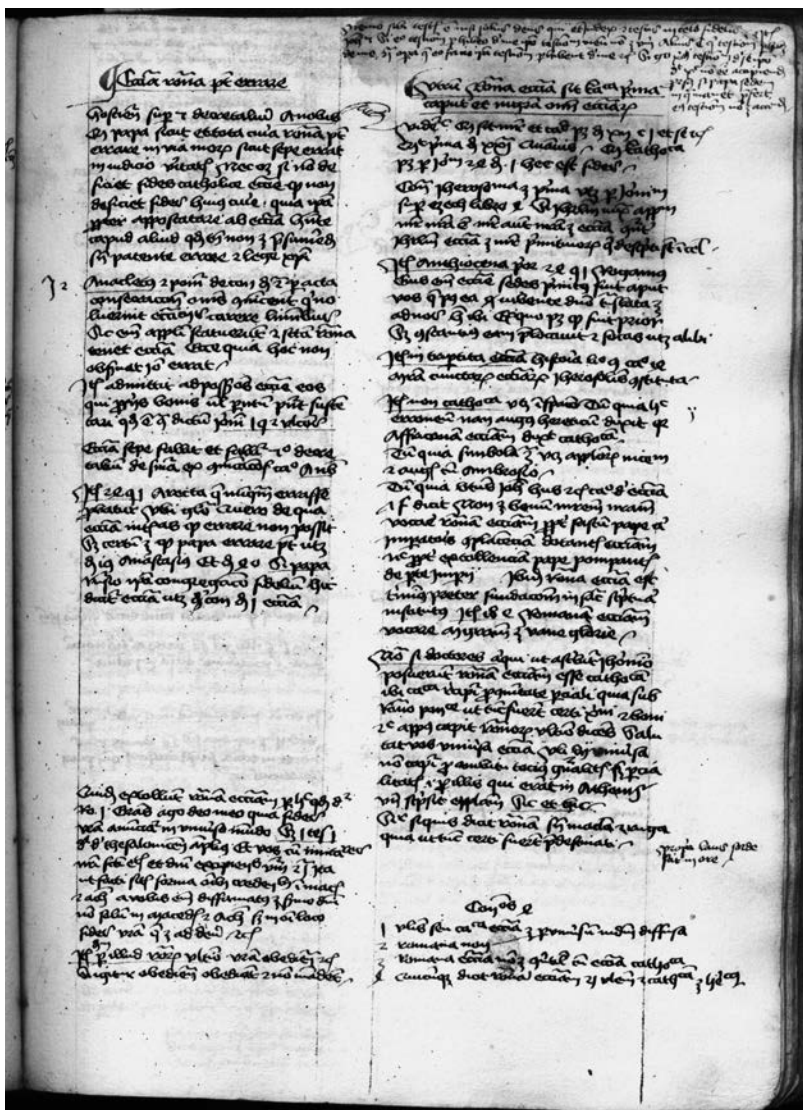
Názory Václava Korandy jsou sice známy už ze starší literatury, ta však nepracovala s úplnou pramennou základnou, tak jak je k dispozici dnes.²⁵² Za trefné považují vyjádření Josefa Macka, že nebyl myslitelem originálním.²⁵³ Je zřejmé, že ve svém pohledu na svět navazoval na názory husitského arcibiskupa Jana Rokycany, ale byl ovlivněn i poněkud radikálnějším pojetím Rokycanova sufragána Martina Lupáče. Korandovy náboženské postoje vyjadřovaly v poděbradském a zejména v jagellonském období oficiální doktrínu české utrakvistické církve. Ta chápala utrakvismus především jako náboženské výsady a svobody udělené Čechům na základě kompaktát, tedy jak dohody uzavřené v Basileji mezi zástupci církevního koncilu a Čechů, tak privilegií udělených císařem Zikmundem Českému království a potom zvlášť i pražským městům.²⁵⁴

251 Kapitola je mírně přepracovanou verzí mého textu *Polemické spisy Václava Korandy mladšího proti papeži a představitelům katolické strany v Čechách*, *Mediaevalia Historica Bohemica* 19/1, 2016, s. 111–156.

252 Srov. výše. Pro polemiku s katolíky je z nově dostupných pramenů důležitý tzv. brněnský manuálík s mnoha polemickými spisy.

253 Srov. J. MACEK, *Víra a zbožnost*, zvl. s. 105–107.

254 Srov. J. MAREK, *Václav Koranda mladší a kompaktáta*, in: *Kalich jako symbol v prvním století utrakvismu*, edd. O. Halama – P. Soukup, Praha 2016, s. 153–166.

Heslo s citáty proti autoritě římské církve v Korandově teologickém slovníku (kolem 1482).

Korandovo veřejné působení lze i se zřetelem na polemické spisy proti katolíkům rozdělit do tří období. Nejprve, ještě za působení Jana Rokycany, se jako bývalý rektor pražské univerzity, univerzitní mistr a držitel neznámého světského úřadu zúčastnil v roce 1462 poselství do Říma, kde přednesl před papežem známou žádost o potvrzení kompaktát. Zároveň se přibližně od této doby aktivně a z vlastní iniciativy zapojoval do polemik s představiteli katolické církve v zemích Koruny české. Vymezoval se také

proti některým duchovním, kteří konvertovali od utrakvismu ke katolicismu nebo se k tomu právě chystali. Zúčastnil se též památné disputace o víře před králem roku 1465. V dalším období začal jako administrátor utrakvistické církve vystupovat více jako politik. Mění se i charakter jeho spisů, které nově zároveň získaly charakter oficiálního stanoviska utrakvistické církve. Oslovoval opět představitele katolické církve či krále Matyáše Korvína.

Do této doby patří také čtyři formální proslovy vítající v Praze významné katolické preláty, kteří přijeli korunovat Vladislava Jagellonského, a tři uvítací řeči k administrátorovi olomouckého biskupství, varadínskému biskupovi Janu Filipcovi. V posledním období už Koranda administrátorem nejspíše nebyl, přesto nadále zůstal veřejně činný. Jeho publikační aktivita, a to se týká i polemiky se světskou hlavou katolické strany v Čechách Janem Zajícem z Házmburka, se zvýšila po odchodu biskupa Augustina Lucianiho do Kutné Hory na začátku roku 1492. V této době už iniciativa v polemických spisech s katolíky nevycházela od něho, ale reagoval na spisy protivníků zpravidla adresované přímo jemu, respektive úřadu, kterému předsedal. Na jaře 1493 vyšel obsáhlý inkunábulový tisk s Korandovými traktáty propagující utrakvismus a vymezující se proti katolíkům. Nejspíše ještě v osmdesátých letech vznikla obsáhlá odpověď neznámému františkánovi datovaná v rukopisu rokem 1496.

Římská polemika s papežem

V roce 1462 byl Koranda jedním z pěti členů poselstva, které jménem Českého království žádalo papeže Pia II. o potvrzení kompaktát.²⁵⁵ Poselstvo dále tvořili královský kancléř Prokop z Rabštejna (katolík), nejvyšší mincmistr Zdeněk Kostka z Postupic (utrakvista) a mistr Václav Vrbenský doprovázení známým diplomatem Antoniem Marinim. O této cestě informují soudobé katolické relace²⁵⁶ a také česky psaná zpráva, jejímž autorem

255 Ke Korandově úloze v poselstvu R. URBÁNEK, *České dějiny* III/4, s. 528. Naposled k poselstvu se shrnutím starší literatury P. ČORNEJ, *Jiří Poděbradský a česká otázka v mezinárodním kontextu let 1436–1464*, in: J. Boubín a kol., *Hledání nové Evropy. Projekt krále Jiřího*, Praha 2015, s. 9–43, zde s. 24–25, a J. BOUBÍN, *Projekt krále Jiřího. Jeho geneze, proměny a ztroskotání*, tamtéž, s. 45–74.

256 Jedna z nich, zatím netištěná, je obsažena v rukopisu Leipzig, Universitätsbibliothek, sign. cod. 177, ff. 226r–229r. Pasáž o Korandovi je na fol. 228r: *Wenceslaus Koranda mox incepit orare palam ac omnem hereticam pravitatem, regnique Bohemie turpitudinem in publicum deduxit, premissa protestacione, quod huiusmodi facerent obedienciam citra recessum a compactatis, ipsi per concilium Basiliense traditis. Et coram sanctissimo omnibusque reverendissimis patribus ac dominis, dominis cardinalibus ac plurimisque doctissimis viris dicere non erubuit communionem utriusque speciei esse de necessitate salutis at ex precepto Cristi catholicos ad eam teneri servandam. Plura et enim vana et insana et ridiculosa predictis adiunxit et finaliter confirmationem compactatorum ac communionem[sic] utriusque speciei nomine regis et regni petivit. V podstatě stejné znění má v citované pasáži o Korandovi příbuzný text spjatý s městem Vratislaví vydaný v *Politische Correspondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*.*

je pravděpodobně Koranda a v níž jsou resumovány rozhovory členů poselstva s papežem a kardinály.²⁵⁷ Obsahuje i úplné znění Korandovy řeči, jež podle udání tohoto pramene trvala asi dvě hodiny, a papežovu bezprostřední reakci na ni i konečnou odpověď.²⁵⁸ Delších řečí, které byly v Římě prosloveny, bylo podle všeho více, ale v úplném znění se dochoval pouze Korandův proslov a papežovy odpovědi.

Koranda se ve své promluvě zaštiťoval autoritou krále i šlechticů, kteří jej do Říma vyslali, a hlásil se ke složenému slibu poslušnosti. S papežem, kterého později označil za *smilníka nečistého*, hovořil velmi uctivě. Zmínil se, že jeho vlast byla v minulých letech trápena válkami, a hned potom připomněl, že mistři a kněží díky boží milosti zjistili, že je nutné, aby také laici přijímali podobojí, a toto své poznání pak šířili dál. Později je přijali rytíři a měšťané, narazilo však na odpor kostnického koncilu. V důsledku vzájemných rozepří vypukla válka, ve které Češi zvítězili. Čechové pak přistoupili na jednání o kompromisu a jako výsledek jednání v Basileji, přesněji už předtím v Chebu, byla přijata kompaktáta, jež znamenala ukončení válek (*pokoj a svornost*) a uvedení Zikmunda Lucemburského do Čech. Záhy došlo ke slavnému vyhlášení smluv ve čtyřech jazycích, stejně jako k zákazu hanobení utrakvistů. Přijatá kompaktáta později potvrzovali další panovníci, ale nyní se proti nim i vůbec proti království zvedl od domácích i od cizích odpor. České poselstvo s sebou do Říma přineslo opisy kompaktátních listin a Koranda si stěžoval, že katolíci kompaktáta nedodržují, hanobí Čechy a Moravany, ruší tím pokoj v zemi, a ještě tvrdí, že tak činí s povolením papežské stolice. Proto je nutné, aby papež kompaktáta oficiálně uznal.

Papež si zřejmě přál, aby se mu Čechové podrobili podobně jako nedlouho předtím poselstvo francouzské. Je známa jeho dobrá znalost českých dějin, do jejichž vyličení zahrnul i počátky utrakvismu, a pro informaci o aktuálním dění využil jistě i informace od českých katolíků. Jeho pojetí českých dějin sahající od Libuše až po poslední Lucemburky kladlo důraz zcela jinam než koncepce Korandova. Pius II. vyslovil názor, že lid v Čechách uvěřil doktríně, jež není věroučně správná. V reakci na to vyvracel husitský program čtyř pražských článků a interpretoval po svém kompaktáta. Jako důvod, proč se rozhodl je nepotvrdit, uvádí, že kompaktáta nevedou k jednotě, a za nepřípustný věroučný blud považuje přesvědčení o nutnosti přijímání podobojí ke spáse. Další problematickou otázkou, jíž se papež dotkl jen letmo, je poslušnost. Uvedl, že zástupci Čechů lhali, protože uznáním kompaktát by nenastal v království konec hanobení, jelikož Čechové by si je vykládali ve svůj prospěch. Je možné konstatovat, že papež

Zugleich als urkundliche Belege zu Eschenloers Historia Wratislaviensis. 1. Abt. 1454–1463, ed. H. MARKGRAF, Breslau 1873 (= *Scriptores rerum Silesiacarum* 8), č. 80, s. 86. Srov. též FRA II 20, č. 276, s. 269 (na základě stručnější zprávy z jiného lipského rukopisu), a ve velmi podobném znění rukopis Wrocław, Biblioteka Uniwersytecka, sign. Mil. IV 77, fol. 292v.

257 Srov. Přílohu 4, č. 1.

258 Srov. Přílohu 4, č. 1. Srov. též K. KROFTA, *Listy*, s. 245–249.

se argumentací českých utrakvistů vážně zabýval a také na základě vlastního uvážení se rozhodl kompaktáta naopak zrušit.

Argumentace Václava Korandy, tedy že pravdu poznanou univerzitními učiteli a kněžími podle něho záhy začaly prosazovat světské stavy, byla založena spíše státoprávně než nábožensky. Tento způsob dokazování ostatně odpovídá organizačním formám utrakvismu po kompaktátech a souzní i se skutečností, že Koranda sám byl podle všeho laik. Má ale i hlubší příčiny. Koranda reprezentoval v Římě krále a království a na začátku svého veřejného působení si patrně velmi zakládal na své výmluvnosti.²⁵⁹ České jinověří se v poděbradské době už teologicky nerozvíjelo a kompaktáta byla chápána jako privilegia, jež českým stavům potvrzují jejich specifika, proto nebylo nutné stavět jejich obhajobu na teologických premisách. Současníky z řad katolíků byla Korandova řeč vnímána jako urputná snaha držet se doktríny nepotvrzené církví a některé výroky jim přišly v tomto kontextu až směšné.²⁶⁰ Radikální utrakvisté zase chápali Korandovo vystoupení jako nepřijatelné kompromisnictví.²⁶¹

Polemika se Stanislavem z Velvar

Nedlouho po roce 1462, patrně v době, kdy se proti Jiřímu z Poděbrad začala formovat opozice, psal Václav Koranda latinsky „odpadlíkovi“ Stanislavu z Velvar.²⁶² Ten konvertoval od utrakvismu ke katolictví a v této době už měl za sebou úspěšnou kariéru na pražské univerzitě i v pražské kapitule.²⁶³ Jak se ukazuje, Korandův text je reakcí na Velvarův latinský spis dochovaný díky opisovačské pflí Oldřicha Kříže z Telče.²⁶⁴ Korandovo dílko má velmi osobní tón, protože pisatel i adresát byli podobně staří a dobře se znali; Velvar byl Korandovým examínátorem při získání bakalářské hodnosti

259 Srov. R. URBÁNEK, *České dějiny* III/4, s. 556.

260 Srov. výše v pozn. 256.

261 V Lupáčovu spisku *Contra papam* je snad narážka na Václava Korandu: *Describet* [uctívání Antikrista jako Boha] *ille, qui quorum ipso beatissimo geniculavit et tremebundus faciem pallore commutavit. Nam et cartulam, quam manu tenebat parvulam, ad vocem bestie cadere permisit in terram. Ha ha.* ÖNB, sign. 4302, 261r. Srov. F. M. BARTOŠ, *Martin Lupáč*, s. 125, který uvádí český překlad citované pasáže. R. URBÁNEK *České dějiny* III/4, s. 556, v této souvislosti zmiňuje i Lupáčův list Zacheovi (srov. F. M. BARTOŠ, *Martin Lupáč*, s. 126–127). K Lupáčovi a jeho polemice s Piem II. srov. A. PÁLKA, *Super responso Pii pape Martina Lupáče jako historický pramen*. Diplomová práce, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Brno 2014; TÝŽ, *Super responso Pii pape Martina Lupáče jako pramen k jednáním husitů s basilejským koncillem*, ČMM 134, 2015, s. 29–54.

262 *Responsiva in falsigraphiam appostate Welwariensis* (Cerr II, č. 5, p. 34). Zmiňuje R. URBÁNEK, *České dějiny* III/4, s. 240, pozn. 22.

263 Srov. Přílohu 4, č. 8.

264 Vydal K. A. C. HÖFLER, *Geschichtschreiber der husitischen Bewegung in Böhmen* III, Wien 1866, s. 179–183, dle rukopisu NK, sign. XI C 8, ff. 280r–281r. Srov. R. URBÁNEK, *České dějiny* III/4, s. 555.

roku 1454.²⁶⁵ Koranda si zde, pokud víme, poprvé vyzkoušel rétorické postupy, jež později užíval proti jiným konvertitům ke katolicismu a do jisté míry i obecně proti katolíkům. Kalich je hned v úvodu deklarován jako spasitelná pravda. Pisatel poukazuje také na příběh o umírajícím mnichovi, který Stanislav ještě jako mladý utrakvista vyprávěl po návratu ze studií v Paříži a snaží se ho zřejmě tímto sdíleným zážitkem přesvědčit k návratu k utrakvistům. Dozvídáme se zde také, že Stanislav zachovával i v Paříži utrakvismus (*obyčej vlasti*),²⁶⁶ protože spřízněný augustinánský „mnich“ mu vysluhoval podobojí, a že Stanislav polemizoval o kalichu se samotným Janem Kapistránem.²⁶⁷ Kromě toho odtamtud spolu s Václavem Vrbenským přivezl opisy aristotelských komentářů Jana Versora, které se uplatnily při inovaci studijního programu pražského vysokého učení.²⁶⁸ Jak ještě uvidíme, jeden z pozdějších opisů Versorových spisů vlastnil i Koranda.

Koranda v listu uvádí ostré invektivy proti adresátovým „vůdcům“, tedy Hilariovi Litoměřickému a Václavu Křižanovskému, představitelům katolické církevní hierarchie v Čechách.²⁶⁹ Vyčítá jim, že ačkoliv jim král Jiří pomohl, oni jsou nevděční a sprádají proti němu intriky.²⁷⁰ Hájí Johna Wyclifa a Jakoubka ze Stříbra a vyvrací Stanislavovu domněnku, že Jan Rokycana v Basileji pro přijímání podobojí nic neudělal. Cituje také Husův list knězi Havlíkovi a traktát určený žalárníkovi Robertovi. Koranda pro Stanislavův spis užívá svých později velmi oblíbených výrazů *matricatura* (hanlivý výraz pro traktát, česky též *matloky*, *matlaniny*) a *deliramenta* (nesmysl, zpozdilosti) a dává mu najevo, že je méně vzdělaný. Vedle otázek svátostí, ritu, ekleziologie a Písma, jichž se Stanislav dotkl, se krátce vyjadřuje i k problematice poslušnosti.

Důvodem, proč Koranda reagoval na Stanislavův spis, může být skutečnost, že čerstvý katolík Stanislav v závěru svého spisku obsáhle cituje z výše zmíněné papežovy konečné odpovědi v Římě a tvrdí, že jím byla kompaktata definitivně zrušena. Svou roli mohla hrát také skutečnost, že v závěru

265 Srov. v kapitole o Korandově životě. Ke Stanislavovi z Velvar a „nadstandardním“ podmínkám jeho jáhenského svěcení ve svatováclavské kapli pražské katedrály v roce 1456 srov. Z. HLEDÍKOVÁ, *Svěcení*, s. 61, jinak srov. i s. 59, 83 a 84.

266 *Patrie morem*.

267 Dvouleté Stanislavovo studium v Paříži, kde získal titul mistra svobodných umění, dokládá poznámka v rukopisu KMK, sign. M 40/2, fol. 98r. Cituje F. ŠMAHEL, *Paříž a Praha*, s. 465, pozn. 28. K roku 1450 je ve francouzských pramenech uveden jako bakalář zproštěný poplatku: *Auctarium* II, col. 796. Dále je zmiňován, když získal roku 1450 v Paříži znovu titul bakaláře (*Auctarium* VI, s. 189) a konečně roku 1451 mistra (*Auctarium* VI, s. 206, 207). Z. HLEDÍKOVÁ, *Svěcení*, s. 83, uvádí doklad o svěcení v Paříži tamním biskupem s datem 1442, které emenduje na rok 1449. Zdá se, že Stanislav byl vysvěcen ještě jako utrakvista. Srov. též F. ŠMAHEL, *Paříž a Praha*, s. 464, a R. URBÁNEK, *České dějiny* III/4, s. 240–249.

268 Srov. F. ŠMAHEL, *Paříž a Praha*, s. 464–465.

269 *Post ductores tuos scarioticos Hilarium et Krzizanowsky canerisasti, retrogradasti*. Cerr II, č. 5, p. 34.

270 *Veritatem evangelii polluerant regi Georgio, qui vos exemit de lacu miserie ac ewexit in solium prebendarum, malum pro bono reddiderunt*. Cerr II, č. 5, p. 34

je Stanislavem přímo osloven Jiří z Poděbrad či že se Koranda cítil povinen odpovědět z moci úřední.

Polemika s Hilariem Litoměřickým

Do roku 1464 spadá obsáhlá a urputná polemika Václava Korandy s konvertitou ke katolicismu Hilariem Litoměřickým, držitelem různých obrocí a královým protonotářem. Napětí mezi katolíky a utrakvisty tehdy silně vzrůstalo, což se projevovalo i ve formě různých osočování a polemik z obou stran. Utrakvisté nakonec vyslali k představitelům katolické církve v Čechách delegaci, Hilarius však nabízenou disputaci odmítl. Koranda poté poslal katolíkům lístek, na němž byly na třech řádcích napsány česky dvě otázky (*questiunculae*).²⁷¹ V průhledné narážce na katolíky a utrakvisty se tázal, kteří ptáci jsou lepší, zda ti, kteří jen jedí, nebo ti, kteří jedí a pijí. Druhá otázka hledala příčinu, proč ptáci, kteří jen jedí, nevraží na ty druhé. Podle pisatelova pozdějšího vyjádření byl lístek určen Václavu Křížanovskému.

Hilarius se chopil pera a na Nový rok 1464 sám odpověděl na zdánlivě naivní otázky latinským spisem, který je v literatuře uváděn pod incipitem *Argute, augur* (doslova *Chytře, hadači*).²⁷² Protivníka přímo neoslovuje; pokud budeme věřit Hilariovu pozdějšímu tvrzení, nevěděl, komu odpovídá. Ve spisu prohlašuje, že otázkám nerozumí, a zodpovídá je pak výklady, které vyžadují speciální znalosti z tehdejší přírodovědy a dalších oborů. Některým ptákům prý stačí potrava v podobě jídla, takže nepijí, a jiní ptáci jsou jim podřízeni. Proto jsou ti, kteří jen jedí, lepší. Jako příklad je uveden orel, pijící pták, a husa, jež je mu podřízena. Čím je kdo blíže nebi, tím je vznešenější. Hilarius rozlišuje také denní a noční ptáky a v exkurzu do biblických dějin líčí, že po potopě lidé začali jíst maso a ptáci ptáky.

Koranda odpověděl Hilariovi českým spisem *Nenie ptáčníkuov*.²⁷³ Latinské slovo *augur* (hadač, věstec) ze začátku protivníkovra traktátu zřejmě chybně interpretoval jako jako *auceps* (ptáčník), ostatně výraz je v bohemikálních dílech doložen ve významu „ptakopravec“.²⁷⁴ To potom Hilarius využil, aby Korandu v očích čtenářů polemiky co nejvíce znemožnil. Přes

271 Citovány v odpůrcově reakci. Viz *Manualník*, s. 187.

272 *Manualník*, s. 187–193 (vydáno dle rukopisu NK, sign. XVII F 2, ff. 164r–167r, a sign. XI C 8, ff. 165r–166v). Též KMK, sign. N 58, ff. 73r–77r, a sign. B 49, ff. 332r–333v. Text evidován in *Plzeň v husitské revoluci. Hilaria Litoměřického „Historie města Plzně“, její edice a historický rozbor*, edd. J. HEJNÍČ – M. POLÍVKA, Praha 1987, č. 6, s. 19. Celá polemika včetně citátů a interpretace: R. URBÁNEK, *České dějiny* III/4, s. 729–738. Srov. též A. MOLNÁR, *Martin Lupáč*, s. 166.

273 Srov. Přílohu 4, č. 3.

274 Srov. heslo *augur* in: *Latinitatis mediae aevi lexicon Bohemorum – Słownik středověké latiny v českých zemích* I–II, Praha 1992, dostupné z [www: <http://lb.ics.cas.cz/augur>](http://lb.ics.cas.cz/augur) (cit. 28. 2. 2017).

tento lapsus je podle odpovědi zjevné, že Koranda z tehdejší přírodovědy skutečně znal leccos lépe než pražský kanovník. V úvodu jej nařkl, že mu jde o peníze a pozemský prospěch. Vyjádřil se i ke způsobu, jakým jeho protivník zareagoval na jeho spis. Zvolil prý latinu proto, aby mu nerozuměl.²⁷⁵ Nemyslí si, že ptáci, kteří jen jedí a ostatním vládnou, jsou lepší, naopak, *neb to ne z práva, ale z zpupnosti činie a zlobivosti, tak že z toho jiným násilí dělají, je derú a žerú*. Aby vyvrátil protivníkovy argumenty, uvedl, že orlice v knihách nebývá označována jako královna. Doplnil i příklady dalších ptáků: například holubice, která jí i pije, je mu symbolem Ducha svatého. Koranda se uchýlil i k osobním invektivám, například že Hilarius nemá být líný a má nahlédnout do knih, a projevil své radikální názory: přijímání podjednou je podle něho blud. Ptáci, kteří požírají druhé, jsou obrazem katolíků. Z diskuse učinil Koranda závěr, že Hilarius nedostatečně zodpověděl jeho otázky a některé jeho argumenty jsou i proti základním rétorickým zásadám, které se naučil v mládí ve škole. Text se dochoval ve dvou zápisech, Korandou samotným později redigovaný text v klementinském rukopisném sborníku měl autorovi nejspíš sloužit jako rétorický vzor pro další spisy. Naproti tomu úplnější opis Oldřicha Kříže z Telče, který v době polemiky pobýval na Pražském hradě a nepochybně jej získal od adresáta, má jistě blíže k textu, který Koranda odeslal a Hilarius obdržel.

Hilaria odpověď pobouřila, a tak připravil dupliku nazývanou v rukopisech *De avibus responsum (Odpověď o ptácích)*.²⁷⁶ Koranda, který je zde osloven svým křestním jménem Václav, si prý ve svém spisu sám seká hlavu, když si plete latinská slova *augur* a *auceps*. Navíc začal svůj text jako alegorii, ale nedrží se jí.²⁷⁷ On sám latinsky umí dobře; nepíše mu latinsky proto, aby textu nerozuměl, ale aby podpořil jeho zájem o vzdělanost. Bývalému rektoru pražské univerzity se vysmívá, že studoval latinské, nikoliv slovanské školy, a proto má psát latinsky. Pražský kanovník preferuje vzdělanost a nepoučené texty nečte. Ostatně je podle něho zřejmé, a podle kontextu je možné to vykládat jako pochvalu, že Korandův český spisek byl původně koncipován latinsky.²⁷⁸ Z kanovníkova listu je patrná snaha udržet

275 *Pak že k mým otázkám krátkým a českým odpověď dáváš dobře obšírnú a latinskú, latinskými barvami, s nimiž já se neobierám, položenú, neviem, zdali proto, abych tiem méně zrozuměl (Manualník, s. 194).*

276 Podle zápisu Oldřicha Kříže z Telče v rukopisu NK, sign. XI C 8, ff. 274r–279v, vydal T. KALINA (ed.), *Hilaria Litoměřického duplika*. Těž v rukopisu KMK, sign. N 58, ff. 94r–104r. Srov. *Plzeň v husitské revoluci*, č. 8, s. 20.

277 *Morem satiri induisti, sed et finem et artem non sequeris*. T. KALINA (ed.), *Hilaria Litoměřického duplika*, s. 8.

278 *Sed scito, quod latina lingwa scripsi et scribo plurima, non quod non intelligas sicut ille, qui falso tibi augurem pro aucupe interpretatus est, sed ut noveris fontem scienciarum latina lingwa proditum et parum sapiencie apud barbaras oras absque latina. Neque gloriolior, quod latine tibi responderim, sed quod barbarus sim, aliquid latine lingwe quamquam vix apud elementa cognosco, imitatus condicionem tuam, cum te sciam eciam scolas latinas non scilicet frequentasse. Neque non gaudeo, quod Bohemus sum, sed veneror litteras, et sapienciam apud nostros caracteres, nisi forte in alto translatum, non legi. Nam, etsi ausim, epistola hec tua vulgaris aut*

si nad protivníkem „otcovský“ nadhled. Je cenný i pro narážky na Korandovy osobní poměry, jimž jsme se již věnovali dříve. Na závěr žádá Hilarius svého protivníka, aby příště psal latinsky, že mu odpoví.

Koranda skutečně odpověděl, ale asi až po delší době. Jeho odpověď je uvedena latinsky psaným lístkem, který si Hilarius nalepil do svého kodexu s opisem dílka a který se dodnes dochoval.²⁷⁹ Koranda se zde zmiňuje, že reaguje na traktát, který dostal na Nový rok (roku 1464), a uvádí, že jako laik je více zaměstnán než Hilarius, a proto mu sepsání odpovědi trvalo déle.²⁸⁰ Ve svém spisu se jej prý nechce dotknout a rád se nechá poučit. Jak vyplývá z dalšího, toto *captatio benevolentiae*, jemuž samotný obsah spisu příliš neodpovídá, bylo motivováno především tím, že Hilarius jako formálně vzdělanější a výše postavený činitel se cítil být Korandovým traktátkem uražen a v Korandově až urputném tónu právem spatřoval útok na svou osobu i důstojnost, proto na svého odpůrce žaloval před králem. To mohlo být i důvodem opožděné Korandovy odpovědi, neboť možná čekal, až králův hněv pomine.

V samotném traktátu Koranda uvádí, že jeho lístek byl původně určen Václavu Křižanovskému a že neví, proč odpovídal sám Hilarius. Protože ten se do diskuse takto vmínil, může si Koranda zvolit způsob zápasu včetně jazyka, a volí si češtinu. Uběhlo ostatně mnoho let od doby, kdy opustil školy, a latinsky už pozapomněl.²⁸¹ Píše kvůli poučení laiků, kteří se Hilariovi budou smát. Koranda zvolil jako jazyk svého textu češtinu, aby se prý vyhnul dvojznačností a nevhodnému užití synonym. Na výtku, že proti Hilariovi psal žlučovitě, odpovídá, že je laik a Hilarius se mu prý vysmívá za záměnu latinských slov. Kromě toho od něho pražský kanovník jako od laika a od lidu (tím míní čtenáře polemiky) žádá znalosti z astronomie, matematiky, medicíny a přírodovědy. Koranda si klade poměrně vysoký cíl: chce obrátit k pravdě nejen Hilaria, ale i ostatní příslušníky katolické strany. Po tomto latinském úvodu přechází Koranda do mateřského jazyka.

Hilarius se prý odchýlil od tématu, když píše o kohoutovi na Týnském kostele a o dalších nesouvisejících věcech. Korandy se navíc osobně dotkl, když jej přirovnal k čarodějníkovi. Koranda uvádí, že mu šlo o to, aby *skrže podobenství a pohádky* v jeho otázkách lidé poznali Kristovu pravdu. Několikrát zdůrazňuje, že není knězem a že protivník by jako kněz měl být

ex latino venit, aut in eo concepta et hanc vulgarem enixa est. T. KALINA (ed.), *Hilaria Litoměřického duplika*, s. 8–9.

279 Srov. Přílohu 4, č. 2.

280 *Ego tamquam laicus multo pluribus quam vos occupatus et ignarus protraxi longius vestro tempore, non imputetis, cum et vos morulam feceratis in responso.* KMK, sign. N 58, fol. 84r.

281 *Questiuncule mee parvule due sunt per me destinate magistro Krzyżanowsky, qui laycorum doctor et predicator existit. Vos tamen nescio quo ductus spiritu ipsas in solutionem recepistis et me vobiscum in duellum sumpsistis et provocastis. Qua ex causa iure habeo electionem in hoc duello eligere in modum duellandi ydiomate, videlicet materno vel latino. Eligo igitur maternum et elegi ex causa pretacta et alia, quia licet, ut scibitis, frequentaverim scolas non slawas, sed latinas, tamen quia tempus bene XLIIlorum annorum transiit, ut ipsas postposui, et quitquid fuit in me latinitatis, per campos, curias et sulcos disseminavi.* KMK, sign. N 58, fol. 85r.

pokorný. Kanovníkovou motivací ostatně jsou prebendy a dobré živobyčí. Katolíci se staví proti Kristu a svaté církvi, dokonce proti papeži Evženovi i basilejskému koncilu, kteří sjednali kompaktáta, a nepatřičně se vychloubojí *ku pohanění všemu království a jazyku českému*.²⁸² Uzavření kompaktát přitom podle něho někteří katolíci šlechtici přivítali z prestižních národních důvodů.²⁸³

Na Hilariovu poznámku, že není jasné, co Koranda chtěl svými otázkami říci, odpovídá, že nemůže dopodrobna odpovídat, protože je zaměstnán svým povoláním, službou svému pánu. Ten by se na něho opět rozhněval, že nerespektuje Hilariovo postavení.²⁸⁴ Vzhledem k formulaci a jejímu kontextu je pravděpodobné, že Koranda snad zastával nějaký úřad na Starém Městě pražském či byl dokonce přímo v královské službě.

Podle Korandy není pravda, že by Hilarius otázkám neporozuměl; z jeho spisu se prý naopak zdá, že jim porozuměl dobře. Na výtku, že se má Koranda mírnit, odpovídá, že Hilarius se má přidržet pravdy jako zmlada, když byl utrakvistou. Dal potom však přednost hmotnému prospěchu a nyní drží dvojí nebo trojí kanovníctví.²⁸⁵ Potom se Koranda vrací k otázkám, o něž se přeli.

Po obhajobě svých tvrzení z předešlého listu přechází Koranda do útoku. Dotýká se údajně neuspořádaných poměrů na Hradčanech, tedy v sídle kapituly, kde prý bují *tancové, kostky, frejové a jiní neřádné mnozí zjeví i po jiných vaše zpráve v duchovenství městech nevěstky*.²⁸⁶ Přitom s kališníky zacházejí katolíci údajně hůře než s nevěstkami: haní je, nechťejí je pochovávat a podobně. Hilarius se může bránit tím, že není vládcem Hradčan, přesto chtěl Korandu zostudit u krále.²⁸⁷ Korandův útok na kapitolu je velmi nevybíravý, protože její členy přirovnává k modlářům.²⁸⁸ Uvádí i to, že proti uctívání šlojíře Panny Marie na Pražském hradě musel zasáhnout katolický administrátor pražského arcibiskupství Prokop z Kladrub.²⁸⁹ Šlojíře a obrazy pak dává do ostrého kontrastu k božím zákonu. Na chvíli se

282 KMK, sign. N 58, fol. 86v.

283 *Neviete-li ale vězte, že sú mnozí páni lajkové byli krve božie nepřijímajíce i jsú ještě, že sú se radovali, že jest jazyk český v tom pohaněn pro krev Kristovu nezuostal.* KMK, sign. N 58, fol. 86v.

284 *Bych na každú zvláště vaši řeč vám odpoviedal, jsem službu pána svého zaměstnán, živnosti své opatrnosti načas obecnými, také druhdy i susedskými a s jinými, sem se o to netázal. Abych se tázal a naučením jich tobě odpoviedal, rozhněval by se i jako prve řka, že ani řemesla tvého ani umění ani úřadu sem se nezastyděl.* KMK, sign. N 58, fol. 86v.

285 Podle kolofonu v rukopisu KMK, sign. C 74, byl Hilarius pražským a vatislavským kanovníkem.

286 KMK, sign. N 58, fol. 87v–88r.

287 *Snad dieš, že Hradčany nevládneš. A ty Prahu méně vládneš, avšak si nás chtěl ku pánu našemu ostuditi.* KMK, sign. N 58, fol. 88r.

288 *Milý mistře, proč kapitolu pohanské modlářských chrámuov sú se protivili apoštoluom božským a učedníkuom svatým? Moc měli, že kapitoláni, bylo mnoho jich, byli zlí, modláři byli, tiem svých užítuov, ziskuov hleděli, dobré tupili, trápili, bili i mordovali.* KMK, sign. N 58, fol. 88r.

289 K účtě ke šlojíři Panny Marie v Čechách srov. M. ŠRONĚK, *The Veil of the Virgin Mary. Relics in the Conflict Between Roman Catholics and Utraquists in Bohemia in the 14th and 15th Centuries*, *Umění* 57, 2009, s. 118–139.

vrací k tématu ptáků, ale nakonec odbíhá opět ke kanovníkům. Předchůdci kanovníků byli často nepřiměřeně štědře zajištěni. Koranda si nemyslí, že by kněží neměli vlastnit majetek, a domnívá se, že by měli být skromní.²⁹⁰

K tématu poslušnosti zařadil do druhé části listu delší pasáž, v níž se projevuje radikální, mohli bychom říci lupáčovská ekleziologie,²⁹¹ která vzdáleně upomíná i na Petra Chelčického. V souvislosti se zmínkou o poddanosti neřádné moci je tu zdůrazněno, že svatý Petr zbloudil a že mnoho papežů bylo nehodných svého titulu a na papežský trůn dokonce dosedla papežka Anežka-Jana. Papež se povýšil nad císaře a církve, která přijala světskou moc, tím byla na duchovní rovině velmi oslabena.²⁹² Hilarius sám chce být nade všemi, Koranda by ale přesto mohl ukázat na různé zjevné hříšníky kolem jeho osoby. Jednoho má u svého soudu; kdyby to mělo smysl, ukázal by i na další. Na závěr si přeje, aby spolu vycházeli v dobrotě a lásce.

Je evidentní, že Hilarius i Koranda proti dohodě, kterou mezi sebou uzavřeli, rozšiřovali tematický záběr svých textů a nedrželi se výhradně pačič allegorie. Texty obou, a zvláště první Korandův, jsou navíc zatíženy osobními urážkami a výčitkami. Koranda připomínal Hilariovi i jeho utrakvistickou minulost. Odpovídá to Korandově snaze ukázat svou výmluvnost a porazit protivníka rétoricky dobře volenými argumenty. Hilariovi, soudě podle jeho reakcí, takový způsob polemiky, který byl bližší spíše univerzitním disputacím a oba protivníky stavěl naroveň, nebyl příliš sympatický. Navíc při alegorickém způsobu argumentace byla teologická problematika, která byla skutečným pozadím sporu, z podstaty věci řešena až v druhém plánu. Hilariovi mohlo být nepříjemné i to, že není teologem; na univerzitách v severní Itálii studoval církevní právo. K trpkému pocitu z polemiky mohlo přispět i to, že Koranda měl Hilariovi za zlé také špatné citace Písma. Pražský kanovník takový způsob polemiky pokládal za ponižující a odpovídal podobně. Pokud jde o volbu jazyka, Hilarius svým důrazem na latinu tlačil spor do abstraktní, akademické roviny a vedle samotného obsahu vyzdvíhal formu, tedy dobře napsaný latinský text. Naopak Koranda měl zřejmý zájem na tom, aby své argumenty vyjádřil česky, protože chtěl oslovit především vrstvy, které latinu neovládaly, ale byly schopné recipovat alegoricky zaměřený spis v češtině.

290 *K předkuov vašich skromnosti, z nichžto nejeden měl pět, šest, deset, nébrž XVII obrokuov a jeden, jenž toliko měl tři sta kop platu, neslul kanovník než kanovníček. Ale domnievám se, že mnieti budeš, bycht lhal. Za to mám, že v registrách aneb v aktech vašich[sic] nětko by toho shledáno mohlo býti a ješče bezmál i živými lidmi některé ty skromnosti mohly by okázány býti. [...] Nebeř sobě, bych chtěl tiemto, aby kněží nic neměli, ale vedle slušnosti každého a povýšenie potřeby aby v tom v skrovnosti obývali.* KMK, sign. N 58, fol. 89r.

291 Srov. O. HALAMA (ed.), *Spis „De Ecclesia“ Martina Lupáče z doby poděbradské*, Theologická revue 75, 2004, s. 420–435, zejm. s. 427–428.

292 *Když se vikář chudého pána netoliko srovnal s císařem, ale vyvýšil nad císaře, biskupové, preláti s králi a kniežaty zrostli v zbožie světském, zchudli velmi v duchovním.* KMK, sign. N 58, fol. 91v.

Disputace před králem a průpovědi proti Joštovi z Rožmberka

Tehdejší polemiky katolíků a utrakvistů vyvrcholily ve slavné disputaci před králem, která se uskutečnila na začátku února 1465.²⁹³ Koranda, i když nebyl hlavním mluvčím utrakvistů (tím byl Jan Rokycana), se jí aktivně účastnil. Podle dochované zprávy o jednání nařkl Hilarius hned na začátku čelné utrakvisty Jana Rokycanu, Václava z Dráchova a také Korandu, že dříve přijímali podjednou.²⁹⁴ Koranda se proti tomu jako jediný z obviněného trojlístku bránil, ale Hilarius a plzeňští měšťané prý na svém tvrzení trvali a chtěli se s Korandou konfrontovat. Je tedy patrné, že Koranda, který se psal z Nové Plzně, měl k městu přímé vazby. Dále ve zmíněném dokumentu nacházíme zmínku o tom, že Václav Koranda přečetl před králem text s tvrzením, že – jak je uvedeno v kompaktátech – celý Kristus je přítomen při podávání pod každou ze svátostných způsobů, ne tedy jen Kristovo tělo v chlebu a krev ve víně. Koranda uvedl, že prý o správnosti tohoto pojetí přesvědčil mnoho lidí, kteří o tom dříve smýšleli nesprávně.²⁹⁵

Vzrušené události související s věroučnými disputacemi, ale také s formující se opozicí proti králi Jiřímu, přiměly vratislavského biskupa Jošta z Rožmberka, aby v roce 1465 napsal královně Johaně z Rožmitálu (přesné denní datum není známo) a *po světiem Jiří* (tedy po 24. dubnu) také samotnému králi.²⁹⁶ V listu královně, který Josef Truhlář charakterizoval jako „politické aforismy časové“,²⁹⁷ je na prvním místě zdůrazněna potřeba jednoty království, jíž by se mělo docílit skrze jednotu s římskou církví. Jinak nadále budou Češi bojovat mezi sebou k posměchu cizinců. Dále se pisatel vyslovoval proti antagonismu pánů a rytířů a v závěru si neodpustil invektivu proti prostému lidu. Rozporoval i utrakvistickou rituální praxi. Po věroučné stránce zde zaznívají stejné argumenty jako v rozpravě před králem, jež se uskutečnila o dva měsíce dříve.

Na druhý ze spisů, v němž se pojednává zejména o věroučných záležitostech, odpověděl zřejmě sám Koranda.²⁹⁸ Protivníkovy argumenty odmítl s tím, že přijímání podobojí má oporu v ustanovení samotného Krista, i v praxi apoštolů,²⁹⁹ jmenovitě Petra a Pavla, a také prvotní církve. Na basilejském koncilu byl ostatně tento úzus potvrzen a přijímání podobojí bylo vyhlášeno za užitečné a spasitelné. Na obecné rovině se sluší více

293 K ní srov. naposledy se shrnutím staršího bádání B. ZILYNSKÁ, *Hilarius Litoměřický a Václav Křížanovský versus Jan Rokycana o Hromnicích 1465*, in: Poděbradská éra v zemích České koruny, edd. Martin Šandera – Zdeněk Beran, Praha 2016, s. 98–104.

294 HILARIUS LITOMĚŘICKÝ, *Disputatio*, s. 16.

295 Tamtéž, s. 54–55.

296 List královně: *Manualník*, s. 203–205, list králi: *Manualník*, s. 205–207.

297 *Manualník*, s. XXI.

298 Srov. Přílohu 4, č. 4.

299 Pisatel ponechává nerozhodnutu spornou otázku, zda apoštolové byli kněží.

poslouchat Boha než lidi. Zatímco Jošt ve svém listu zdůrazňuje především národní identitu, když hovoří o prospěchu království a negativně hodnotí rozpory mezi stavy, Koranda se tentokrát soustřeďuje spíše na akcentaci utrakvistických věroučných specifik.

V témže roce po 27. prosinci, asi měsíc po ustavení Zelenohorské jednoty, poslal Jošt králi Jiřímu *Třinácte šprochuov vagovských*, v nichž gnómic-kou formou glosoval soudobé události.³⁰⁰ Vyzdvihuje moudrost, vyslovuje se proti náhlému hněvu, mluví o strachu, štěstí a naráží i na politiku krále Jiřího: *Kdež kněžie a ženy šaffují, obecně přemistrují; nebt jest staré příslovie: nebývaj tu hostem, kdež pleš a vrkoč vládne mostem*. Koranda ve své *Odpovědi na nešprochy Klímy z Prudenic* přistoupil na protivníkovu strategii a reagoval podobnými gnómicnými průpovídkami.³⁰¹ S narážkou na osobu protivníka zdůraznil, že nejškodlivější je domácí nepřítel.³⁰²

V poděbradském období se Koranda, který měl asi blízko ke královskému dvoru, na utrakvistické straně účastnil demonstračních akcí, ať už se jednalo o disputaci před králem nebo odpovídání na manifesty vratislavského biskupa určené králi a královně. V této době se ještě důsledně držel náboženské argumentace.

Listy Wolfgangu Rabenstainovi proti mnichům

Z doby o něco pozdější pocházejí dva Korandovy listy proti mnichům.³⁰³ První z nich je adresován *hloupému mnichovi v Budějovicích*.³⁰⁴ Podle Korandova vlastnoručního připsu v závěru vznikl roku 1467, v době války za Jiřího z Poděbrad.³⁰⁵ Druhý z listů, *proti pokryteckému mnichovi*,³⁰⁶ není datován, ale ze souvislostí zmíněných v textu je jasné, že navazuje na první list a je určen stejnému příjemci. V textu se objevuje jeho křestní jméno, zmínka o tom, že je mistrem, příslušnost k dominikánskému řádu a to, že působí v Budějovicích. Na základě těchto údajů je jisté, že jejich adresátem byl Wolfgang Rabenstain (uváděný v pramenech též jako Rabenstein) z Vídně. Tento dominikán vystudoval svobodná umění a teologii na vídeňské univerzitě. V roce 1472 už byl zřejmě delší dobu mistrem svobodných umění a požádal o *licentia doctorandi* na teologické

300 *Manualník*, s. 211. K celé diskusi srov. P. SPUNAR, *Břemeno smíchu?*, in: Husitství – reformační renesance. Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela, sv. 2, edd. Jaroslav Pánek – Miloš Polívka – Noemi Rejchrtová, Praha 1994, s. 673–679.

301 Srov. Přílohu 4, č. 5.

302 V manuálu nalezeme ještě jednu odpověď na tento spis, stejně jako odpověď na jiný text Jošta z Rožmberka: srov. Přílohu 4, č. 6, 7.

303 Srov. Přílohu 4, č. 9, 10.

304 *Cuidam insulso monacho in Budieyowicz*. MZA, sign. Cerr II, č. 5, p. 5.

305 *Anno 1467 infra prelia tempore regis Georgii*. Cerr II, č. 5, p. 9.

306 *Contra monachum quendam, yppocritam malignum*. Cerr II, č. 5, p. 28.

fakultě a působil též jako kazatel a vikář převora v dominikánském klášteře v Českých Budějovicích. Doložen je zde v roce 1481; možná vykonával i funkci inkvizitora.³⁰⁷ Je zřejmé, že z Českých Budějovic, jež byly vedle Plzně důležitým katolickým centrem za druhé husitské války, se šířily ideje, na které utrakvisté, a mezi nimi i Václav Koranda, přímo cítili povinnost reagovat.

Z textu vyplývá, že Korandovo první psaní je reakcí na dva dřívější dominikánovy listy. Začíná osobním útokem: napomíná protivníka, že se prohřešil proti zákonům gramatiky, když udělal chybu v pádu v latině a že ignoruje dětské základy (*puerilia rudimenta*), ačkoliv studoval ve Ferrare a v Paříži. Toto sebevědomí je v dosti příkrém rozporu s tím, jak si Koranda o několik let dříve psal o své znalosti latiny s Hilariem Litoměřickým.³⁰⁸ Mnich se prohřešil ostatně nejen proti gramatice, proti rozumu, proti zákonu božímu, proti praktickému rozumu (*contra facultatem practicam*), ale i proti náboženství. Pokud jde o věroučný obsah listu, Koranda rozehrává široký repertoár argumentů, z nichž bude při podobných příležitostech těžit i v budoucnu. Ustanovení římské církve či papežů, jež větší část světa neuznala, odporují božímu zákonu a svatému Písmu. Zmiňuje také papežku Anežku a uvádí, že praxe papežů byla v příkrém kontrastu s praxí apoštolů a prvotní církve. Obecná církev je – v rozporu s míněním katolíků – přítomna na celém světě. Velmi bohatá a vyhraněná je argumentace proti mnichům, jejichž chování srovnával s principy prvotního mnišství. Podle Kristova nařízení se mniši mají všeho vzdát, dnes to ale nedodržují. Mnich (*monachus*) znamená *solitarius*, tedy „osamocený“, ale mniši přesto žijí pospolu, a vůbec je pro ně charakteristické pokrytectví.

Ve druhém z listů se konstatuje, že mnich Wolfgang neuznává, že by církev byla rozšířena po celém světě. Koranda v textu hájí utrakvismus a znovu se silně vymezuje vůči mnichům, římskému papeži (označuje jej za „pouhého člověka“) a také vůči všem obyvateům Českých Budějovic. Podle Korandy není jeho odpůrce křesťan, ale antikrist.

307 V. J. KOUDELKA, *Zur Geschichte der böhmischen Dominikanerprovinz im Mittelalter I*, Archivum fratrum praedicatorum 25, 1955, s. 75–99, zde s. s. 82, 90; TÝŽ, *Zur Geschichte der böhmischen Dominikanerprovinz im Mittelalter III*, Archivum fratrum praedicatorum 27, 1957, s. 39–119, zde s. 109.

308 Teoreticky mohl Korandovi s latinou vypomáhat utrakvistický humanista Šimon ze Slaného, který studoval v Itálii. Vzájemně se znali a půjčovali si knihy, Šimon dokonce napsal vlastní verzi řeči před papežem pro audienci v roce 1462, nakonec ale do Říma neodjel a Koranda přednesl svůj vlastní text. Srov. R. URBÁNEK, *První utrakvistický humanista Šimon ze Slaného*, LF 65, 1938, s. 200–228, 335–347.

Polemiky v době druhé husitské války: Hanuš z Kolovrat

Z doby druhé husitské války pochází také Korandův obsáhlý latinský list Hanušovi z Kolovrat, který tehdy pobýval v Plzni. Datovaný je v Rokycanech roku 1467.³⁰⁹ Šlechtic Hanuš II. z Kolovrat († 1483) se po smrti své manželky nechal v roce 1467 vysvětit na kněze. Vzápětí se stal pražským kanovníkem, později také kapitulním proboštem a v roce 1469 administrátorem pražského arcibiskupství. Funkci zastával do roku 1481 společně s Janem z Krumlova, poté s Václavem z Plané.³¹⁰ V době válečných střetnutí pobýval s kapitulou v Plzni. Dochovala se celá řada listů, které psal v souvislosti s vykonáváním svého úřadu.³¹¹ Je známa jeho odpověď na list Jiříka z Poděbrad, v němž mu český král vysvětloval své činy z doby druhé husitské války. Hanuš mu poměrně stroze odpověděl, že má poslouchat papeže a svatou církev, nikoliv husitského arcibiskupa Jana Rokycanu a další, kteří mu dávají jen špatné rady.³¹² Nedlouho poté jako administrátor pražského arcibiskupství vydal listiny o papežské klatbě na Jiřího z Poděbrad a interdikt určené katolickému kléru.³¹³ Když byl později interdikt ještě zpřísněn, informoval o tom představené katolických církevních institucí.³¹⁴ Z dalších odeslaných listů vyplývá, že se u světských i duchovních představitelů v okolních zemích zasazoval o dodržování hospodářské blokády proti husitům.³¹⁵ Usiloval rovněž o to, aby byl Matyáš Korvín uznán katolickým klérem za českého krále.³¹⁶ Jeho agilita byla ale později vyvážena umírněností: po smrti Jiřího z Poděbrad radil jako jeden z mála Matyášovi zdrženlivý postup proti utrakvistům.

Mezi Korandovými latinskými listy z této doby je psaní určené Kolovratovi jednoznačně nejdelší, v rukopisu kvartového formátu zabírá necelých čtrnáct stran. Z textu plyne, že Koranda odpovídá na Kolovratův list, který

309 Srov. Přílohu 4, č. 12. List má rukopisný nadpis *Hanussio Kolowrath infra prelia Plzne manenti tempore regis Georgii*, u něhož je uveden monogram Václava Korandy zřejmě jako označení autorství.

310 K němu srov. A. PODLAHA, *Series praepositorum, decanorum, archidiaconorum aliorumque praelatorum et canonicorum s. metropolitanae ecclesiae Pragensis a primordiis usque ad praesentia tempora*, Pragae 1912, s. 95–100; J. MACEK, *Víra a zbožnost*, s. 174–175; A. MAŘÍK, *Administrátoři*, s. 321–322, 340, 342, 346; K. BOLDAN, *Bibliofil Hanuš z Kolovrat († 1483)*, in: *Pater familias. Sborník příspěvků k životnímu jubileu Prof. Dr. Ivana Hlaváčka*, ed. Jan Hrdina, Praha 2002, s. 97–114.

311 Mnoho z nich otiskl Tomáš PEŠINA z ČECHORODU, *Phosphorus septicornis*, Pragae 1673, s. 266–303. Další listy obsahuje rukopis uložený v archivu pražské kapituly pod signaturou VI-7, který obsahuje Hanušovy zápisy z let 1469–1471, v tom i jeho politickou korespondenci. K rukopisu srov. naposledy A. MAŘÍK, *Administrátoři*.

312 T. PEŠINA z ČECHORODU, *Phosphorus*, s. 281–282.

313 Tamtéž, s. 282–283, listina z 20. 8. 1469.

314 Tamtéž, s. 283, listina z 27. 2. 1470.

315 Tamtéž, s. 284–285.

316 Tamtéž, s. 298, Řezno, 12. 8. 1471, 18. 8. 1471.

se zřejmě nedochoval.³¹⁷ V úvodu velmi tvrdě útočí na adresátovo nově nabyté postavení preláta, když píše, že Hanuš získal kněžství *panterím skokem* a uzurpoval si církevní úřady. Na výtky, které se týkají jeho osoby, prelát neodpovídá. Chce mír, ale Kolovrat si proti němu vymýšlí pomluvy a osnuje intriky u Korandova pána.³¹⁸

Pozoruhodné je, že Kolovrat měl údajně nařknout Korandu z podvodně získaného kněžství a vedle toho také z loupeže a hereze.³¹⁹ Přitom ještě o několik let dříve Koranda až ostentativně zdůrazňoval, že je laik. Vzhledem k tomu, jak obtížné bylo pro utrakvisty získat kněžské svěcení, je jen velmi malá pravděpodobnost, že by Koranda vůbec mohl být v průběhu této krátké doby vysvěcen. Navíc nikde, ať už se jedná o vyprávěcí prameny nebo o písemnosti utrakvistické konzistoře, není zmiňován či oslovován jako jako kněz, a ani se tak nepodepisuje. Zdá se tedy, že obvinění nebylo míněno zcela vážně.

Kolovratovi podle Korandy chybí vzdělání. Patrně s narážkou na jeho předchůdce, kapitulního děkana Václava z Krumlova, který byl teolog a právník, uvedl, že nestudoval teologii a právem se zabýval jen málo. Hanuš se prý pyšní cizími díly a píše svým služebníkům mnoho bezduchých spisů, jež mu při jeho nevědomosti mají dopomoci ke slávě.³²⁰ Po tomto krátkém úvodu, který měl protivníka v očích čtenářů listu co nejvíce zneemožnit, nabídl Koranda nedlouhý výklad proti vznešenosti a urozenosti, který byl zjevně inspirován adresátovým nově nabytým postavením. Bezprostředně následovala obhajoba přijímání podobojí, v níž užil osvědčenou utrakvistickou argumentaci. Byla postavena na tvrzení, že toto ustanovení pochází od Krista, drželi se jej svatý Pavel i prvotní církev a dodnes je

317 Srov. zmínku v samém závěru Korandova listu za datační formulí na p. 28 a výše konstatování, že Koranda podle Kolovrata zavrhuje církevní rity. Na p. 16 je pak uvedeno, že Kolovrat prohlásil Korandu spolu s dalšími utrakvisty za odpůrce křesťanského ritu, poslušnosti a římské církve.

318 *Qui te stare existimas, timeas, ne cadas. Hoc fiat, ut modo convenit pro salute, ut prius qualis sis vel fueris, qualiterque saltu pantherino sacerdocium contigeris, te ipsum conscienter discuas quam alios condemnes, ut fidem propositam sigilloque obligatam emancipando redimas, antequam fidem, quorum ignoticia tibi explorare contendas, ut quoque in pretenso usurpatoque temerario munere, prius salem, lucem ac civitatem te conprobes, quibus omnino cares, quam regimen, prefecturamque usurpare pertentes, ad ea, que tibi obiciebantur, nil respondens, ex hoc eo turpi silencio aut meta redargucionis turpissima prostratus obnoxium te constituendo. Cur iam iterum calumnias, sed iniurias adversum me, pace potiri volentem, instituis, domini generosi et michi graciosi animum ad me benivolum corumpere moliendo, signum est, quia pacis amator non es.* Cerr II, č. 5, p. 15.

319 *Ego vero tametsi michi fuerim conscius nil coram deo super inordinate adepto sacerdocio aut latrocinio seu heresi, quibus me pessundas sed nequiter, verum ut mea coram hominibus pateat insoncia, tua ediverso in lucem prodeat contumacia ac illepada ostentacio.* Cerr II, č. 5, p. 15.

320 *Nec in hiis, cum fere scholaris fueris nullius, theologiam non studueris, in iure capud attriveris minime, sicque sis homo nichili aut tanquam cifra in figuris, per se nichilum constituis, aliorum vero opificiis te, sed imprudenter, exeris gloriosum. [...] bella movet cicuius, cui desunt cornua, thaurus. Sic et tu, qui cum divinis non imbutus scolasticis, sacram non versatus paginam, nec canonica iura fueris percontatus, tunc audenter quasi pertissimum manum in ambages inmittis multas et insulas, ut superfluo vanigraphis te in tua ruditate famosum constituas et celebrem.* Cerr II, č. 5, p. 15.

Hanussi Kolowrath infa pcha p sine manu ipse xpi Georg

Non te facit episcopus tunc me videtur hoc fuit verum quae
 saltem hoc minus qualiter sic ut fuit. qualiter quod saltem patet in
 facit dicitur contigere ut ipse confitetur de iudicio quod alios dicitur
 ac fidem propositam fugit ut quod obliqua. et incipiendo redimam in
 quod fidem quorum ignorantia ubi explorare concedas prout quod impedit
 usurpatos quod remedia munitur. prout saltem luce ac civitate te dicit
 deus quibus omnia caros. quod regimine perfectior quod usurpatione peccat
 ad ea quod alii obiciantur mihi respondet. Et hoc est. ut in silentio aut
 meae redargutionis ipsissima praeclaritas obnoxius et confutatio
 aliter iam iterum calliditas. si dicitur sic ad istam me pace potest volere
 infirmitas domini quod et michi. gratias animi ad me dicitur et conipe
 moliendo. Dignus est quia pacis amator non est dignus et quia te
 raderet dicitur. Illius reddis respectu palatidia. Depedit domini et eem
 qui feminat discordias. aut illius tunc dicitur alicui obliqua se
 in placidum et firmum est ubi veritate non vult emere tunc spiritus lux
 aut in dicitur. loquacitate praecitate malignitate facti quod prout dicitur
 si mihi ad rem superat. si dicitur prout ad generalis natura sui agerunt
 pariter et indole non exade ut suadet et veritate ipse domini prout
 quod quicquid prout tunc ad favorem dicitur. nec tunc ad machinatio
 sed dicitur infirmitas et praevius dicitur aut tunc opibus sed dicitur quod
 suadentibus ut dicitur prout praevius prout tunc incedit omni quod
 tunc infirmitas certior dicitur tunc aut tunc impedit dicitur. si dicitur
 vultum regula dicitur. si saltem tunc ad tunc vultum dicitur. si dicitur
 ut dicitur hominibus contulit. Et ego vero sed et si michi fuerim ad prout
 vult deo super inordinatae ad prout succedat aut tunc dicitur. seu dicitur
 quibus me possideas si requiritur prout ut mea vult hominibus pariter
 impenia. tua educere in hunc prout dicitur vultum ac ille dicitur ostendit
 ad prout tunc dicitur tunc tunc me tunc vult dicitur sapienter in prout
 curati ut exoptas quod fuit in. et ipsa prout prout no dicitur de prout
 vult vult sine tunc hoc horum multa et complura si apponitur. hinc
 similia dicitur sine tunc tunc tunc. Quoties vice tunc tunc re
 tunc tanquam sine tunc tunc tunc. tunc in tunc ac sine tunc
 fueris no. ego tunc non fuit dicitur. in tunc tunc tunc tunc tunc
 tunc quod cum sine homo michi aut tanquam tunc in figuris prout
 confusus. alio tunc vero opus tunc si impudente dicitur tunc
 est tunc tunc prout tunc non tunc tunc tunc plus tunc dicitur
 tunc tunc tunc vult tunc tunc tunc tunc tunc supra vult tunc
 prout tunc tunc tunc quod quod tunc sine tunc tunc tunc tunc
 tunc sua tunc tunc tunc tunc tunc tunc tunc tunc tunc tunc
 dicitur qui cum tunc non tunc tunc tunc tunc non tunc
 prout. nec canonica tunc fueris prout tunc tunc tunc tunc tunc
 prout tunc tunc in tunc tunc tunc tunc tunc tunc tunc tunc
 tunc tunc tunc te in tunc tunc tunc tunc tunc tunc tunc

Opisu listu Hanušovi z Kolovrat, začátek textu (1467).

zachovává církev východní. Sektáři a heretici jsou naopak katolíci a jejich „jednooká“ víra. Na koncilech v Kostnici a Basileji nedokázali najít žádnou relevantní námitku proti přijímání podobojí jako chvalitebnému zvyku.³²¹

Vlastním jádrem Korandova listu, které tvoří více než polovinu celého textu, je polemika s katolickým pojetím církevních ritů.³²² Výklad se vnitřně dělí na kritiku zvyků spojených s vánočními a velikonočními bohoslužbami, s přijímáním eucharistie, s primicemi a pohřebními obřady a také s úctou k relikviím. Pozornost je věnována i polibku míru a zejména kropení svěcenou vodou. Katolická církev podle něho slaví příliš mnoho svátků, překračuje boží příkazy a zavedla mnoho lidských tradic a dokonce lidových zvyků. Přitom úcta (*cultus latrie*) má být prokazována jen samotnému Bohu. Polemika rigorózního utrakvisty je cenná i proto, že nabízí vhled do toho, jak skutečně vypadaly katolické obřady v této době, alespoň tedy v podobě, jak je reflektovala druhá strana.

Při příležitosti líčení různých zvyků zažitých tehdy v katolické církvi se Koranda zmiňuje o tom, že Hanuš z Kolovrat si občas zve na svůj hrad Zbiroh přátele obojího pohlaví a kněze z různých far, kteří zde přes míru jedí a pijí.³²³ Skutečně se dochoval list, byť z doby o něco málo pozdější, kterým Hanuš při příležitosti svého potvrzení v úřadu probošta a administrátora svolal k 3. září 1469 kanovníky na Zbiroh.³²⁴

Závěrečná část listu Kolovratovi je věnována pojetí církve a poslušnosti v jejím rámci.³²⁵ Korandovou odpovědí na námitky katolíků, že utrakvisté neposlouchají církev, je tvrzení, že celý svět má poslouchat především Krista a jeho nařízení. Koranda zároveň vyjadřuje své přesvědčení o dostatečnosti božího zákona a o tom, že přijímat podobojí je výrazem poslušnosti, protože tento způsob ustanovil Kristus, a církev jej později v rozporu s jeho příkazem změnila na přijímání podjednou.

Důvodem, proč se Koranda pustil do polemiky s Hanušem z Kolovrat, byla jistě Hanušova politická aktivita, která spočívala ve snaze o restauraci katolické církevní správy v Čechách. Polemika svědčí o tom, že budoucí správce utrakvistického duchovenstva rozhodně nepodceňoval úřední činnost katolického šlechtice, který se čerstvě stal knězem a později se měl stát i správcem pražského arcibiskupství, byť se ji snažil ve svém listu co nejvíce zesměšnit. Pokud jde o užití argumenty, na rozdíl od své předchozí

321 Cerr II, č. 5, p. 17.

322 Cerr II, č. 5, p. 18–24.

323 *Nacto sic eiusmodi spolio auxilioque, sed per violenciam, tunc amicos et amicas vicinos et vicinas et plures ex diversis parochiis convocant sacerdotum. Hii confluyendo vesperorum tempore, prosecutis reboatisque vigiliis resolvuntur ad vesperum iocos et ad insolencias edunt, bibunt et rebibunt. Quidam ad fastidium, alii gutturis ad beneficium, ceteri ad usque stupefactionem. Queque horum antehac incunctanter in Zbiroh noscuntur obtigisse et dominus Hanussius pro iocundo sui solacio subridebat relatorum denunciato de sero et proinde sole diem dante, quovis abs remorsu consciencie impetrandis pro defunctis veniam missarum dicenciis admittebat.*
Cerr II, č. 5, p. 21.

324 T. PEŠINA Z ČECHOŘODU, *Phosphorus*, s. 280–281, list z 28. 8. 1469.

325 Cerr II, č. 5, p. 24–28.

polemiky s Hilariem Litoměřickým si dovolil přímo zpochybňovat vzdělání svého protivníka. Z rigorózní utrakvistické pozice kritizoval především okázalost Hanušovy šlechtické reprezentace a pompu katolických církevních obřadů. Spor Hanuše z Kolovrat s Korandou nemá dobovou paralelu, jedině snad v korespondenci olomouckého biskupa Tasa z Boskovic se Ctiborem Tovačovským z Cimburka z roku 1467.³²⁶ Ta se ale zabývá téměř výhradně světskými záležitostmi, o kterých naopak u Korandy nenajdeme vůbec nic.

List Ondřeji Kulišovi

Způsob polemiky s „odpadlíkem“, který si o několik let dříve vyzkoušel v listu Stanislavovi z Velvar, určuje i tón Korandova latinského listu z roku 1467 určeného Ondřejovi řečenému Kuliš (*Andree appostate dicto Kuliss*), v němž poznáváme pozdějšího převora augustiniánů kanovníků v Třeboni.³²⁷ Začíná citací druhého listu apoštola Petra: *Bylo by pro ně lépe, kdyby vůbec nebyli poznali cestu spravedlnosti, než aby se po jejím poznání odvrátili od svatého přikázání, které jim bylo svěřeno.*³²⁸ V reakci na Ondřejovo rozhodnutí přidat se ke katolické církvi, které mu oznámil svým listem, cituje Koranda v úvodu trochu překvapivě Sókrata a Boethia. Souvisí to zřejmě s Korandovou zálibou v díle *Tripartitus moralium* Konráda mladšího z Halberstadtu, jež cituje téměř výlučně antické autory, a předznamenává zaměření textu, který je postaven především na morální, přirozenoprávní a národní argumentaci, i když samozřejmě nechybí ani argumenty z oblasti náboženství.

Koranda uvádí, že koncily uznaly Čechy a Češi se mohou považovat za vítěze z Basileje, protože Češi a Moravané tam byli prohlášeni za věrné syny církve. Jejich trofejemi jsou buly a pečeti, které se tam podařilo získat.³²⁹ Ondřej je sice také Čech, ale špatný, protože zanedbává povinnost

326 Srov. edici listů v *Království dvojího lidu*, s. 166–175, kde na rozdíl od staršího vydání v *Archivu českém* 4 nebylo zasahováno do textu.

327 Srov. Přílohu 4, č. 11. K osobě adresáta srov. J. KADLEC, *Klášteř augustiniánských kanovníků v Třeboni*, Praha 2004, dle rejstříku (ke Korandovu listu s. 126). Ondřej je znám jako pisatel většiny textů v rukopisu Třeboň, SOA, sign. A 19, srov. J. WEBER [KADLEC] – P. SPUNAR – J. TRÍŠKA, *Soupis rukopisů v Třeboni a v Českém Krumlově*, Praha 1958, č. 20, s. 190–211. K těmto opisům srov. R. URBÁNEK, *České dějiny* III/3, s. 60–62. S určitou pravděpodobností je možné s Ondřejovou osobou spojit list Petra z Benešova, faráře v Sedlčanech, „odpadlíkovi“ Ondřejovi z roku 1478 hájící přijímání pod obojí způsobou v rukopisu NK, sign. X H 10, ff. 197r–244r, který má slepotiskovou vazbu z pražské dílny. Evidence textu: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 45, s. 185.

328 2. Petrův 2,21.

329 *Tota novit Bohemia, noverunt hoc et gentes circumcirca finitime, quod Bohemi victores in Basilea tropheum bullis et sigillis cum insignibus retulerunt et tu hec indigena ignoras.* Cerr II, č. 5, p. 11.

k vlasti.³³⁰ Psal Korandovi, že se má vrátit k církvi, ale to není docela dobře možné, protože obecná církev je všude a její hlavou je Kristus. Projevil také špatný postoj k vlasti, národu a jazyku, zradil, chová se ohavným způsobem a nedrží se toho, v čem byl vychován od kolébky.³³¹ Je podezřelý z hereze a jeho pravou povahu vyjadřuje i jeho příjmení, jež je možné vykládat, jako že se kulíš, tedy že se vzdaluje od správné víry k té nepravé.³³² Ondřej sice píše, že se znovu připojil k církvi, ale institucionální římská církev rozhodně není ta pravá. Vedle Kulíše zmiňuje Koranda další odpadlíky od pravé, utrakvistické víry: Hilaria Litoměřického, Václava Křižanovského a jakéhosi Jíru (snad Jiřího z Meziříčí)³³³ a připojuje jejich posměšné charakteristiky.³³⁴ Útoky na katolíky v závěru listu jsou i na Korandovy poměry velmi ostré.³³⁵ List je symbolicky datován v den zvolení apoštola Matěje místo Jidáše, aby tím Koranda dal adresátovi najevo, že v pravé Kristově církvi už pro něho není místo.

O Ondřejovi se z listu dozvídáme, že byl Čech, vzdělaný a že patrně byl nebo se měl stát knězem.³³⁶ Nebýt zmínky o herezi a o pravé víře, podpořené navíc úvodním citátem, dalo by se říct, že argumenty cílí především k národním vědomí adresáta. Souvisí to nepochybně také s domácí válkou, která tehdy v Čechách zuřila. I při zmínce o jednáních v Basileji jsou Čechové chápáni především jako etnikum a ujednání s koncilem jsou interpretována především jako stavovská privilegia. Naopak adresátova identita konvertity

330 *Et cum sis Bohemus, utinam [sic pro verum?] tamen finaliter non degener, cur tuam parentem Bohemiam lacessere presumis, equo iure patriam omni facultate debendo tutari, nunquid mente reprobis effectus es aut a memoria deprotenus [?] alienus.* MZA, sign. Cerr II, č. 5, p. 11.

331 *Tu namque dememor factus tue patrie, tue gentis et tui lingwagii, unde sumsi[s]ti sobolem, ubi adoluisti et quibus non pauca matrimonio tempora comunicasti. Effectus es omnium pretactorum persecutor rabidus, improbus, hostis et ad nocendum scandalosissimus, quia familiaris, quid exinde nichilum nisi proditor patrie equissime nuncupandus.* Cerr II, č. 5, p. 12.

332 *Qua de re tuo fatante natalicio cognomentum, quo Kuliss diceris, ab ipsa re de malo in peius gradiendo, id est že se kulíš, pertinentissime possides contractum.* Cerr II, č. 5, p. 12–13.

333 Srov. F. ŠMAHEL, *Počátky*, s. 62.

334 *Pluribus iam hiis pro diebus nuper emigratis visum est et auditum patulo taliter tu insanis, qualiter apostatantibus uti Hilarius Vopice, Wenceslao Křivonosice et Girdoni Kurvice, qualia contigerunt, nec tibi, nisi menti renunciis, alienum est, quam horrendis cladibus et quam alteri velut canes turpius hoc de seculo absorptum ire iusto dei iudicio sunt coacti.* Cerr II, č. 5, p. 13.

335 *Pereat memoria eorum cum sonitu, pereant et alii declinantes in obligationes, quas adducet dominus cum operantibus iniquitatem, ut dies leti et domino placidi in Bohemia inveniatur. [...] qui lege dei contempta honore patrie postposito in devia convertisti, hinc inter sectam suburbanis ex inferni per preceps venisti.* Cerr II, č. 5, p. 13, 14.

336 *Singula pretactorum aut ambicio aut cenodoxia aut avaricia seu petulancia traxit devia in apostatica, euge, tibi, ach etroclite Kulissi, tibi, quod non in uno premissorum, sed in universis infandissime indulxisti. Enim vero nunquid non veritatem dei limpidam tractatam a cunabulis infictas nenias cancrisando comutasti, nonne ut liberiori fruaris, quam tibi vetitum erat et quam ordo sacer expostulat presbiterii, insolencia in tabernis cum pincernis inter insolentes precipitasti. Nonne sicut inante sicut et nunc turpis questus gracia alter veluti equorum mango mercibus te curiose implicasti et nonne, ne sufferaris in tuis tam liberarum quam coniugarum pollutis amplexibus stupefactus adsumum. Iam aperte in te completur illud Scripture divine: Peccatum peccavit Iuda, ideu instabilis factus est. Similiter illud vinum et mulieres faciunt apostatare a Deo.* Cerr II, č. 5, p. 12. *Scolas petendo forsan explorasti.* Cerr II, č. 5, p. 10.

ke katolicismu postavená na tom, že se znovu připojil ke katolické církvi, je popírána.

List Tobiášovi do Plzně

Jak už jsme uvedli výše, pravděpodobně také z doby druhé husitské války (*tempore bellorum*) pochází Korandův latinsky stylizovaný list jakémusi Tobiášovi do Plzně,³³⁷ v němž si stěžuje na nepřiměřenost církevních klateb proti odpůrcům katolíků, jež je prý nepříjemná i samotné katolické straně.³³⁸ Koranda zde v kontrastu k tomu, co přibližně ve stejné době psal Ondřeji Kulišovi, udeřil na strunu tolerance a vzájemnosti, když tvrdil, že všichni jsou křesťané, spojuje je jeden křest a stejně tak jsou příslušníky jednoho národa a liší se pouze v tom, že (ne)zastávají určité články víry; současné boje a jejich nešťastné důsledky přitom nikomu neprospívají. Josef Truhlář vyznění dopisu charakterizoval slovy: „Celý list psaný upřímným Čechem Čechovi, jak výslovně dotčeno, dýše zármutek vlastenecké duše nad pohromami bratrovražedného boje velmi dojemně.“³³⁹ Ohledně upřímnosti si ovšem jistí být nemůžeme. Spíše se zdá, že Koranda často svou rétoriku přizpůsoboval politickému záměru, který právě sledoval.

V době administrátorství: Jan Markolt a Marco Barbo

Určitý přelom v Korandově úřední kariéře nastal v roce 1471, kdy se z držitele blíže neznámého úřadu stal administrátorem utrakvistického duchovenstva. Jeho aktivita proti katolíkům až do roku 1489, kdy v tomto úřadu pravděpodobně skončil, byla poměrně nevýrazná. Naopak v letech 1489 a zejména 1493 dosáhla svého vrcholu.

V podobném duchu jako zmíněné psaní Ondřeji Kulišovi se nese latinský list knězi Janu Markoltovi chystajícímu se přidat ke straně podjednou, který vznikl patrně brzy po roce 1470.³⁴⁰ Vzhledem k obecnému až stereotypnímu charakteru tohoto listu není možné říct o jeho obsahu a adresátu nic určitějšího.

Z roku 1473 pochází latinský list Marku Barbovi, papežskému legátu, který tehdy pobýval na jednání v Opavě, kde se řešila mimo jiné možnost

337 V rukopisu je přípisek *ad P[]znam*, který se v níže uvedené edici neobjevuje.

338 Srov. Přílohu 4, č. 13.

339 *Manualník*, s. XIII.

340 Srov. Přílohu 4, č. 15.

opětovného sjednocení Čechů s katolickou církví.³⁴¹ Odesilatelé byli mistři a kněží pražských měst, ale tím, kdo list koncipoval, byl nepochybně Koranda, který si jej také zapsal do jednoho ze svých kodexů. Ačkoliv je text v rukopisu nadepsán poněkud hanlivě *chocholauš z čepěří holicí*, jeho tón není konfrontační. Jedná se o diplomatickou korespondenci, která je reakcí na skutečnost, že legát znemožnil svěcení českých kandidátů na kněze. Proto mistři a kněží projevují svou dobrou vůli a uvádějí, že legace má vést k míru. Upozorňují na to, že Čechům po stránce víry nic nechybí, protože přijali boží zákon, vyjednali kompaktáta a basilejský koncil potvrdil články, které předložili předchůdci odesílatelů. Na obecnější rovině je psaní obratnou apologií kalicha a kališnické církve.

List králi Matyáši Korvínovi

Dalším důležitým Korandovým spisem je koncept latinského omluvného listu králi Matyáši Korvínovi z 28. září 1483 napsaný jménem mistrů a kněží z pražských měst, kterým hájí utrakvistický převrat uskutečněný v Praze.³⁴² Jak se v listu, jehož tón je velmi osobní, uvádí hned na začátku, rozšířily se lživé pověsti (*rumores falsi*), a proto odesílatelé chtějí uvést tyto nesprávné informace na pravou míru. Uvádějí, že utrakvisté trpěli a snášeli různé ústryky, a nakonec katolíci dokonce připravili povstání, jehož cílem bylo utrakvisty v konkrétním termínu pozabít, a to včetně mistrů a kněží.³⁴³ Na tuto hrozbu utrakvisté odpověděli silou a přemohli je. O negativních úmyslech přemožených protivníků mluví také svědecké výpovědi mezitím už popravených katolíků. V listu se zdůrazňuje, že duchovní i světští představitelé katolické strany se dopustili skutků proti *našemu náboženství, našim privilegiím a kompaktátům*, a proto bylo nutné je neprodleně potrestat.³⁴⁴ Zmíněn je i nešťastný osud utrakvistického kněze Michala Poláka a na závěr je uvedeno, že utrakvisté udělali pouze to, co jim dovolují jejich práva a postavení.³⁴⁵ Proti králi Vladislavovi neudělali nic, naopak jim leží na srdci blaho

341 Srov. Přílohu 4, č. 17. K osobě legáta, jeho diplomatické činnosti a písemnostem srov. A. KALOUS, *Plenitudo potestatis in partibus? Papežští legáti a nunciové ve střední Evropě na konci středověku (1450–1526)*, Brno 2010, s. 245–284, a naposledy se shrnutím starší literatury Z. HLEDÍKOVÁ, *Jednání*, s. 97, pozn. 1.

342 Srov. Přílohu 4, č. 26.

343 *Crevit namque malignorum malicia; tantum quoque illorum aucta est execrabilis nequicia, ut in nostra cella enses iam pararent acutissimos, statuerentque tempus et diem, quo illos in capita nostra nec non magistrorum et sacerdotum nostrorum ponerent furiosa impietate.* *Manualník*, s. 132.

344 *Quia vero et in religionem nostram agebantur antehac plurima, item contra privilegia nostra et compactata, hereticacionis obprobria tam per spirituales quam per quosdam seculares, eos, quoad potuit, servata modestia castigavimus indilate.* Tamtéž, s. 133.

345 V této souvislosti je možné uvést, že Koranda je podle všeho autorem veršů, které oslavují mučednickou smrt Michala Poláka. Srov. Přílohu 4, č. 27.

pražských měst a Českého království. Mistři a kněží se na uherského krále, který se o dění v Praze aktivně zajímal, obraceli pravděpodobně z důvodu legitimizace převratu a zdůvodnění postupu pro zahraniční panovníky. Podle přípisu v rukopisu byl stejný text poslán i míšeňskému vévodovi.³⁴⁶

Je až zarážející, že od čelného představitele utrakvistického duchovenstva pochází argumentace, která takto otevřeně hájí násilí. O konkrétních činech, ke kterým při bouřlivých událostech roku 1483 došlo, svědčí zejména zpráva pocházející od zástupců postižené strany.³⁴⁷ Koranda jako by nebral v úvahu křesťanské milosrdenství a snahu řešit konflikty smírně. Viděli jsme ale už na jeho starších spisech, že své protivníky z řad katolíků, pokud bychom vzali vážně jeho vyjádření, nepovažoval za křesťany. Přitom ve výše zmíněném listu Tobiášovi do Plzně Koranda zřejmě jen utilitárně použil opačnou argumentaci, tedy že všichni, utrakvisté i katolíci, jsou přece křesťané. Toto vyhocené pojetí blízké sektářské mentalitě, jež se jistě vyskytovalo na obou znepřátelených stranách, umožnilo výbuch násilí v roce 1483. Ačkoliv to není doloženo jinak než výpověďmi mučených a později popravených katolických konšelů, je pravděpodobně, že pokud by utrakvisté nepřistoupili k násilnému potlačení svých protivníků, dříve nebo později by tak učinila druhá strana. Přesto je možné považovat odklon od zdůrazňování křesťanského milosrdenství za projev zesvětštění české utrakvistické církve. Není divu, že následovníci Petra Chelčického se jistě také v reakci na tyto události rozhodli násilí zcela odmítnout.

Listy do Itálie

Z doby, kdy v Čechách pobýval biskup Augustin Luciani, tedy z let 1482–1493, pocházejí latinské listy pražských mistrů šlechtici Galeottovi I. Picovia jeho choti do severoitalské Mirandoly, kde biskup dříve působil.³⁴⁸ V listu se především vyvracejí pomluvy proti kališníkům šířené v Itálii a konstatuje se v něm, že utrakvisté jsou křesťané, kteří uznávají boží zákon.³⁴⁹ Dopis Galeottově manželce je obsahově podobný, argumenty i styl listu jsou však mnohem důraznější.³⁵⁰ Z Čech pryč přišli falešníci a pomluvili *naše náboženství*

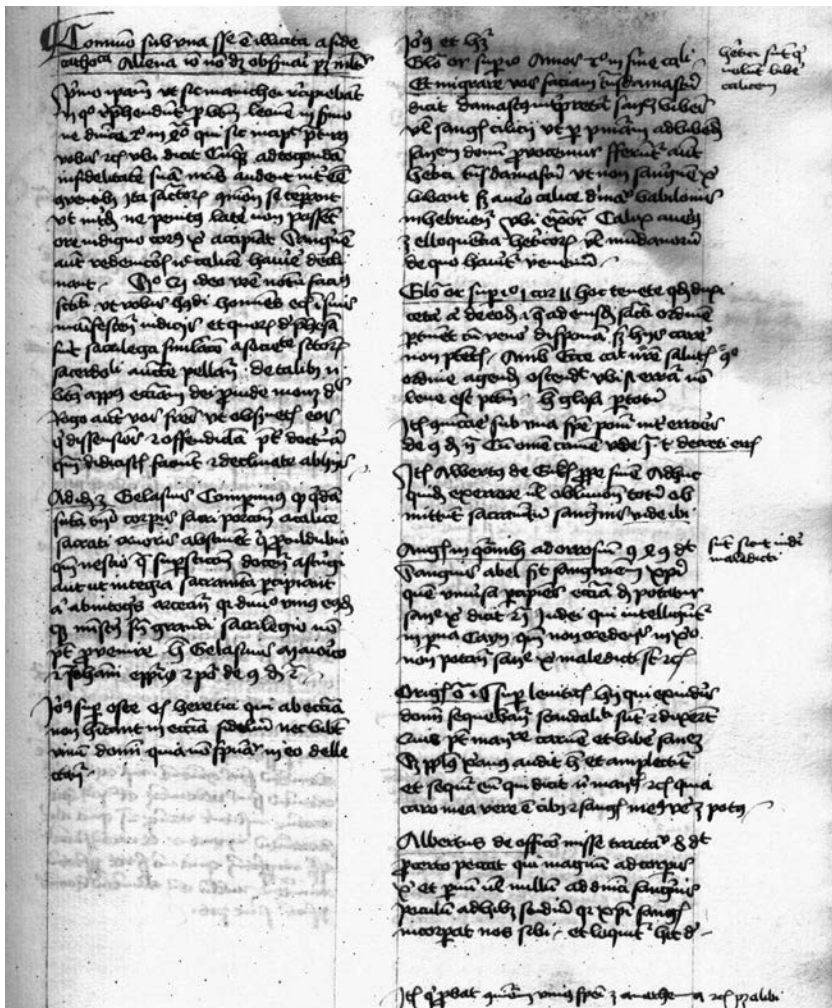
346 Srov. též V. V. TOMEK, *Dějepis* X, s. 48–49, který zmiňuje tyto listy a také psaní Vokovi z Rožmberka z 25. září a údajně nedochovaný list králi. Český list králi Vladislavovi z 24. září s velmi podobným vyzněním se ovšem dochoval, srov. *Staré letopisy české z rukopisu křižovnického*, s. 294.

347 Srov. F. ŠMAHEL, *Epilog*, s. 99–140. Stížnosti katolíků jsou obsaženy především v textu *Passio Pragensium*. Srov. též další, nově objevenou latinskou verzi tohoto textu, kterou si zapsal do jediného dochovaného rukopisu snad františkán Pavel z Moravy: NK, sign. Cheb 6/18, MS. adl. 1, ff. 145r–151r. Popis rukopisu: J. MAREK, *Středověké latinské rukopisy z kláštera františkánů v Chebu*, StR 42, 2012, s. 63–144, č. 31, s. 117–123.

348 K oběma dopisům srov. J. MACEK, *Víra a zbožnost*, s. 124.

349 Srov. Přílohu 4, č. 36.

350 Srov. Přílohu 4, č. 37.

Heslo s citáty proti přijímání pod jednou způsobou v Korandově teologickém slovníku (kolem 1482).

a čistotu víry. Nic z utrakvistické praxe není v rozporu s učení katolické církve a pomlouvačům nemá hraběnka věřit. Dobře zde vidíme, že utrakvisté si zde osobovali status, který sami katolíkům upírali, tedy že jsou křesťany. Oba listy mají především deklarativní a apologetický ráz. Koranda se patrně podílel na jejich koncipování jako administrátor utrakvistické církve, která se chtěla takto před zahraničními šlechtici očistit.³⁵¹

351 Do brněnského manuálního si Koranda opsál doporučující latinský list měšťanů z Vicenzy pro Augustina určený do Čech. Nachází se na vevázaném lístku, jehož strana verso je označena jako p. 54. Na rectu, tedy p. 53, je opis listu benátského dóžete papeži Sixtovi IV. (1471–1484).

Korespondence s Janem Zajícem z Házmburka

V roce 1489, tedy dva roky po formálním urovnání vztahů Českého království a papežství,³⁵² se na mistry v konzistoři jako na hlavní autoritu v utrakvistické církvi obrátil českým listem Jan Zajíc z Házmburka.³⁵³ Tento katolický šlechtic byl v poděbradské době dvorským úředníkem, ale v době odboje proti králi se stal jedním z předních králových odpůrců. Konstatuje, že duchovní i světské osoby v zemi postrádají křesťanskou lásku. Utrakvističtí duchovní jsou prý pyšní a neposlušní a jejich představitelé přetahují věřící od katolíků. S narážkou na rok 1483 pak uvádí, že duchovní vzbuzují pod jménem zákona božího hněv proti představeným katolické strany z řad světského i duchovního stavu, aby v případě potřeby krvavě povstali. Místo aby se věnovali svému poslání, libují si v tělesných rozkoších. Mezi světskými pány se rozmohla pýcha a chamtivost, přičemž za jejich mravním úpadkem stojí kněží, kteří zlehčili tělesné hříchy. Důvodem, proč Zajíc píše, jsou ovšem „pikarti“, jejichž vliv se natolik rozšířil, že žádá mistry o zásah proti nim.

Když se Jan Zajíc věnoval tématu poslušnosti v církvi, tázal se jízlivě utrakvistů, proč přijímají svěcení od katolických biskupů, když je pak pomlouvají. Je toho názoru, že po sjednání kompaktát bylo mnoho let v Praze i jinde vše bez problémů, ale poté začaly obě strany kázat proti sobě, proti kompaktátům a došlo i k odstoupení od nich – a od poslušnosti. V zemi jsou dnes lidé rozděleni: strany podjednou i podobojí konají bouřlivá, sektářská kázání, jež vedou k přijímání ve smrtelném hříchu. Podle jeho přesvědčení je možné přijímat podjednou i podobojí.

Ačkoliv pan Zajíc neváhal propagovat praxi přijímání pod jednou způsobou, připouštěl chyby i ve vlastní straně a jako zkušený politik předložil vizi budoucnosti, jakýsi minimální program, na němž by se obě strany podle jeho mínění mohly a měly shodnout. Odlišoval světskou a duchovní sféru a patrně usiloval také o sjednocení utrakvistické církve s katolickou při zachování odlišnosti v ritu. Věřoukou se zabýval kvůli povaze věci, jeho podněty směřovaly spíše k sociální praxi.³⁵⁴ Kompaktáta interpretoval z pohledu katolíka a vybíral si z nich to, co se hodilo jeho katolickému názoru, například že Jan Rokycana slíbil poslušnost církvi. Přesto je otázkou, nakolik byl jeho na první pohled vstřícný tón listu upřímný, protože kritika utrakvistické církve v něm byla přes navenek uctivou formu poměrně

K jeho textu srov. *Cronaca di anonimo veronese, 1446–1488*, ed. G. SORANZO, Venezia 1915, s. 390.

352 Srov. Z. HLEDÍKOVÁ, *Jednání*, s. 78–79.

353 *Manualník*, s. 1–9; *Akty Jednoty bratrské*, sv. II, ed. J. BIDLO, Brno 1923, s. 132–147. Adresátem listu byla vzhledem k Zajícovu konstatování, že mistři spolu s biskupem spravují utrakvistickou církev, konzistoř, nikoliv univerzita, jak se domníval F. ŠMAHEL, *Počátky*, s. 64.

354 K tendenci šlechty oddělovat politické a náboženské záležitosti srov. pro mírně pozdější období J. MACEK, *Víra a zbožnost*, s. 194–195.

zásadní. Je evidentní, že v kritice mravů kněží Jan Zajíc navazoval na traktát podkomořího Vaňka Valečovského z Kněžmosta z padesátých let, zaměřený proti utrakvistickým kněžím a oblíbený i v prostředí Jednoty bratrské.³⁵⁵

Protože nedostal odpověď, rozhodl se pan Zajíc ještě v témže roce oslovit pražské mistry znovu. Jeho druhý list poukazuje hned v úvodu na povinnost mistrů postavit se proti bludařům.³⁵⁶ Po shrnutí obsahu minulého listu uvádí, že je *veliká hanba, duchovní i světská, všem Čechuom, že nechťi na to pamatovati, co dříve ohlasně a hlučně zpívali*,³⁵⁷ totiž o tom, že v Čechách nejsou kacífi. Následně Zajíc přímo vyzývá mistry, aby nařídili slyšení k napravení „pikartů“.

Úvod k odpovědi Janu Zajíci z Házmburka z roku 1493 psaný jménem mistrů, ale stylizovaný Korandou, vysvětluje, proč neposlali již dříve sepsanou odpověď na jeho první list a zmiňuje se i o jeho druhém listu, který byl poslán po Janu, synovi Albrechta Vojíře.³⁵⁸ Nechtěli ho prý rozhněvat a snažili se zachovat pokoj. Nyní, po čtyřech letech, ale kvůli pomlouvání mezi lidmi, kteří říkají, že neumějí odepsat, posílají odpověď. Protože Zajíc své spisy *rozhlašuje a rozpisuje*, mistři nechají svou odpověď vytisknout, aby lidé mohli porovnat jejich obsah.³⁵⁹ Skutečným důvodem pro odpověď právě v roce 1493 mohla být snaha krále Vladislava posílit po smrti utrakvistického biskupa postavení obou katolických kapitul sídlících na Pražském hradě.³⁶⁰

Odpověď Janu Zajíci z Házmburka, sepsaná údajně už v roce 1489, měla formu listu mistrů působících v konzistoři.³⁶¹ V úvodu tohoto manifestu vytýkají svému protivníkovi, že ve svém listu nevedl pozdravení, nepodepsal jej a ani nepřitiskl pečeť. Už sice pominul čas vhodný na odpověď, ale jelikož mezitím přišel další list, odepisují. S odkazem na Zajícovu *captatio benevolentiae* uvádějí mistři, že Zajíc je skutečně nevzdělaný, navíc jeho listy mají neuspořádaný obsah, odbíhají k jiným tématům a pak se zase vracejí k těm dřívějším. Některé jeho příklady podle jeho odpůrců nejsou příliš vhodné.³⁶² Zajíc prý pojal své psaní naoko přátelsky, ale pak *vylil báni hořkého lupene k útržkám, k hanění i potlačení*,³⁶³ a to se na tak vysoce postaveného

355 V. VALEČOVSKÝ Z KNĚŽMOSTA, *Traktát podkomořího Vaňka Valečovského proti panování kněžstva*, ed. Jaromír ČELAKOVSKÝ, VKČSN 1881, s. 325–345, zde s. 335–345; *Akty Jednoty bratrské* II, s. 242–255. K textu tamtéž, úvod, s. 42–47.

356 *Akty Jednoty bratrské* II, s. 147–149.

357 Tamtéž, s. 147.

358 Srov. Přílohu 4, č. 45.

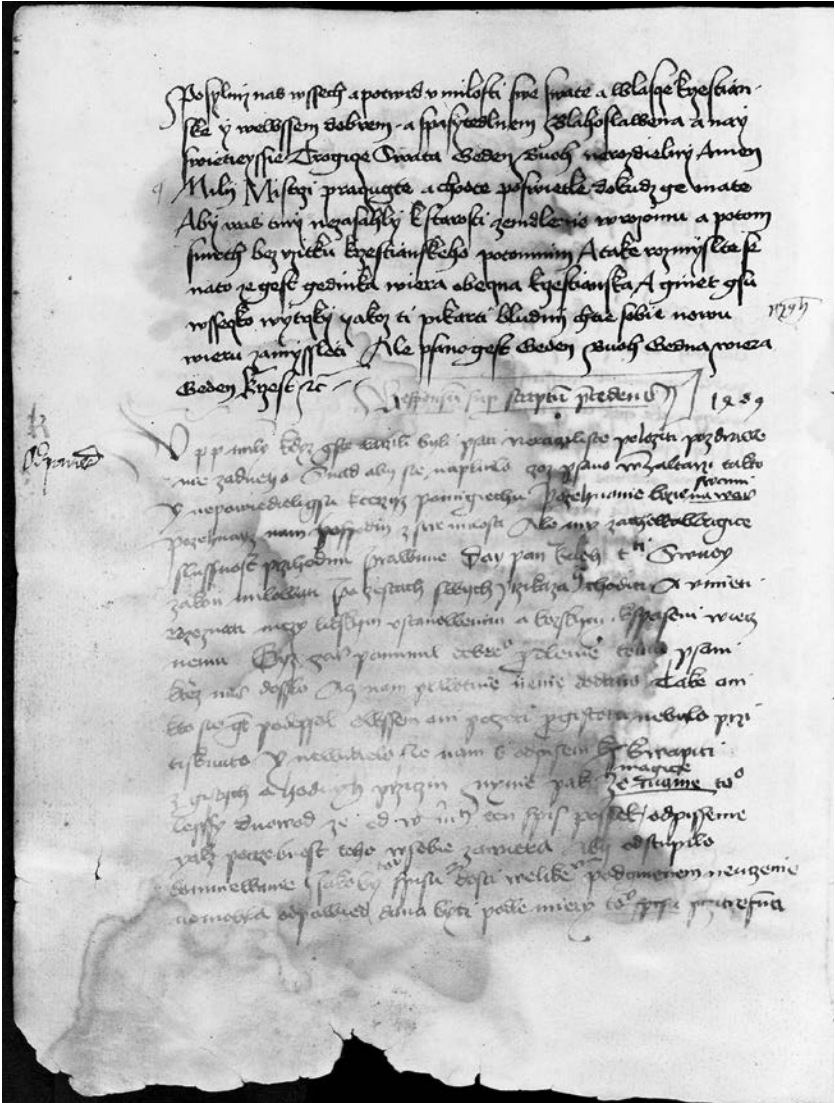
359 *Jakož nás zpravují, že své spisy rozhlašujete i rozpisujete, i my svojoj odpis netoliko psáti ale i vytisknutí pro širšie oznámenie způsobíme, jakž uzříme, aby v potomních časiach Vašie Milosti spis a náš odpis čtúe lidé jedni sobě za naučenie a jiní za kratochvil to obrátili a přivedli. Manualník, s. 9.*

360 Z. HLEDÍKOVÁ, *Jednání*, s. 79.

361 Srov. Přílohu 4, č. 34.

362 *Protož bylo lépe nechati připodobnění k voslici, ale radši k zajieci nebo k lišce, jakož i pán Kristus Herodesa ráčil přirovnati k lišce. Proto k zajieci, neb zajieci nahoru běží převelmi rychle a nemaje tu pastvy, ale doluov, ano té tu dosti, toho spěchu nemá. Manualník, s. 11.*

363 Tamtéž.

Opis listu Jana Zajíce z Házmburka a Korandovy odpovědi na něj: konec Zajícova a začátek Korandova textu (1489).

českého pána nesluší. Mistři též zpochybňují Zajícovu údajnou motivaci láskou k bližnímu. Nepochybně má u sebe přepis svého psaní a může to sám srovnat. Odepisují mu proto, aby jím nemuseli pohrdat.

Zajíc podle svých protivníků ve svém listu uvedl, že mistři a kněží (tedy konzistor) kázali ke vzbouření, nabádali k vraždám a krvavému násilí. Kdyby se ale pan Zajíc zúčastnil kázání mistrů, nic takového by neslyšel.

Interpretace husitství a kompaktát je u mistrů samozřejmě zcela jiná než u Jana Zajíce. Cizozemci podle nich začali boje proti Čechům a snažili se je vojensky zničit, avšak Bůh Čechům dopřál vítězství ve zbrani.³⁶⁴ Ve zřejmé narážce na Zajícovu účast v Zelenohorské jednotě uvádějí, že mnozí povstali proti králi Jiřímu a ničili zemi.

Terčem invektiv ze strany mistrů se stali papež, mniši a také domácí katolíci, kteří jsou nevděční, přestože je král Jiří z Poděbrad podporoval.³⁶⁵ Stejně jako předkové utrakvistů, kteří v Basileji nebyli zahanbeni mnoha učenými katolickými mistry, jsou nyní členové konzistoře ochotni vydat počet ze své víry. Příznačné prý je, že Zajíc jim ve svém listu nevyčítá nic z věrouky. Jeho výtky se navíc prý nezakládají na pravdě, neboť utrakvisté nepřetahují lidi od katolíků. Naopak někteří katolíci v kláštorech káží pobuřující věci a katolíci uznávají pověry spojené s kropáčem, poutěmi a odpustky. Na téma „pikartů“ uvádějí mistři, že ti jsou ještě mnohem více vzdáleni od Říma než utrakvisté, kteří se sice také částečně dělí od Říma, však ne zpurně ani všetečně.³⁶⁶ V tomto smyslu jsou Zajícovy výtky prý nespravedlivé.³⁶⁷

Pokud jde o poslušnost, je třeba rozlišovat poslušání Boha a jeho zákona na jedné straně, a papeže, císaře a lidských ustanovení na straně druhé. Představení a rodiče mají být respektováni, ale jen pokud jsou jejich pokyny správné. Právě k takové poslušnosti se zavázali předkové utrakvistů v Basileji.³⁶⁸ A proto prý není pravda, že by utrakvisté vystoupili z jednoty církve.³⁶⁹ Tím se mistři dostali k dalšímu uzlovému tématu polemik,

364 *Máme v kronikách, i také jsme od lidí hodnověrných slychali, že Čechové skrze kázanie zákona božieho věrné ten obľúbili s milostí, a podlé toho živi chtěli býti pokojně, prohlédajície k svému spasení. Tehdy nepřielit lidský jako lev řeva, an mu ubývá jeho kořisti, i zbúril domácie i cizozemce, že proti Čechóm povstali, tak že duchovní vojny posvěcovali, kříže vydávali, a sami u vojště ku ponúkání bývali, svěštší rozličnými úklady, falšem, válkami, záhubami, mordy zahladiti chtěli, což pánem bohem zřízeno a ustanovo. Ale když ruka božie ráčila pomocna býti, malým stádem veliká vojska a často byla poražována i zahrána, že nechtělo se jim na tu žeň, kdež se nadáli pokliditi, vykročiti a vystrojiti.* Tamtéž, s. 13.

365 *Domáci pak jsúce od krále Jiříeho jakožto doktorové jím zvelebeni s hradu Pražského kradmo usli, k tomu zlému ponúkali sem i tam jezdiece.* Tamtéž, s. 13.

366 *Jest vědomo i svědomo, že Pikharti mnohem více, něbrž bez miery dále jsú od Říma nežli my, nebo my, ačkoli od Říma v některých bžezích se dělíme, však ne zpurně ani všetečně; neb předkové naši, davše se ohledati v sněmu Basilejském, což před se vzeli, to provedli. A my toho netoliko z těch listuov zapečetěných ale více z pravdy zákona božieho se držíme.* Tamtéž, s. 17.

367 *Ó spise, spise, kterak jsi tak nelaskavě na nás se obořil, ale bez pochybenie netrefně!* Tamtéž, s. 17.

368 *To naši předkové před sebu majíce k tomu jsú poslušenství, a nic jinak, přístúpili za sněmu Basilejského, jakož toho podnes máme zpuosob napsany; toho [nad tím: ten] s pilností chovajice pro potreby potomnie, my také toho se držíme, v tom stojice bez pohnutie; i neslušie o nás praviti ani psáti, bychom vystúpili z poslušenství povinného. Nebo Čechové i Moravané podlé smluv přijímajice svátost oltární pod dvojím způsobem ne neposlušni ale praví a věrní křesťané cirkve svaté mají slúti i držáni býti. Tak v kompaktátiech položeno.* Tamtéž, s. 19.

369 *Po tomto vyznání o poslušenství vizme o tom, jakož se předpisuje, že bychom my i předkové naši vystúpili od jednoty obecné svaté cirkve římské i úřednikuov jejich proti Kristovu přikázání, proti ustanovení apoštolskému a proti zřízení svatých doktorův, a že líbiece se sobě a v své rozomy úfajice vykládáme písma v jiné rozomy nechtiecie naučenje přijieti etc. Naši předkové dobré paměti v své rozomy neúfali, neb o to jeli do Basilee, což vedli a učili, dali se ohledati množství*

k ekleziologii.³⁷⁰ Opakují sdílené utrakvistické přesvědčení, že církev je přítomná na celém světě, nikoliv jen na jednom místě.

V reakci na Zajícův druhý list, v němž se podle mistrů tvrdí, že dnešní církev je dokonalejší než ta prvotní, citují výroky papeže Pia II. na téma římské církve a také údajný výrok císaře Zikmunda o kostnickém koncilu.³⁷¹ Nechtějí se však povyšovat ani snižovat druhé; chtějí především upozornit na to, že v církevních úřadech byli vedle dobrých i zlí lidé.³⁷² K přijímání svěcení od katolických biskupů uvádějí, že uznávají svátostnou moc svěcení na kněze zprostředkovanou od Boha apoštolskou posloupností.³⁷³ K důvodům pro přijímání podjednou ze Zajícova listu uvádějí mistři pozoruhodný argument, totiž že jejich předkové přijímali podobojí a oni sami se drží tradice. Posléze uvádějí i teologické důvody pro přijímání podobojí. Na Zajícovu výtku, že postrádají lásku, namítají, že katolíci nemají pravou víru, takže k nim lásku ani mít nemusejí. Katolíci se ale údajně chovají k utrakvistům hůře, než jak zastánci přijímání podobojí přistupují k nim, a jsou méně tolerantní.³⁷⁴

V textu je možné pozorovat i vyhraněné stavovské vědomí: Za to, že upadá morálka, mohou prý spíše světští páni než kněží. Utrakvističtí kněží mají na rozdíl od katolíků přikázáno, aby žili skromně. Mistři se staví důsledně proti hříchům. Pokud jde ještě o „pikarty“, mistři proti nim psali listy, psali o nich i králi a proboštovi pražské kapituly. *Pikúsové*, kteří nikdy nebyli integrální součástí utrakvistické církve, od nich odešli a jsou to prý pokrytci. V závěru mistři uvádějí, že jejich odpověď je rozsáhlejší, než původně zamýšleli. Zajíc má o jejich slovech přemýšlet, a pokud se jim rozhodne odespat, odpoví mu mistři v adekvátním rozsahu. Nebudou však vymýšlet nové spisy, ale založí své psaní na textech, které zveřejnili už dříve.³⁷⁵

Je zřejmé, že stejně jako u dřívějšího listu Hilariovi musel Koranda re-spektovat adresátovo postavení, proto má jeho odpověď navenek uctivou

doktoróm, mistróm, učeným. Tam písem vedených ku potrebě vzaté v jiné rozomy, než mají vzata býti, nepřevracovali; nebo byli by pohanění, aniž by jim byli vydáni listové, že jsú dobří křesťané. Tamtéž, s. 20–21.

370 Srov. J. MACEK, *Víra a zbožnost*, s. 59.

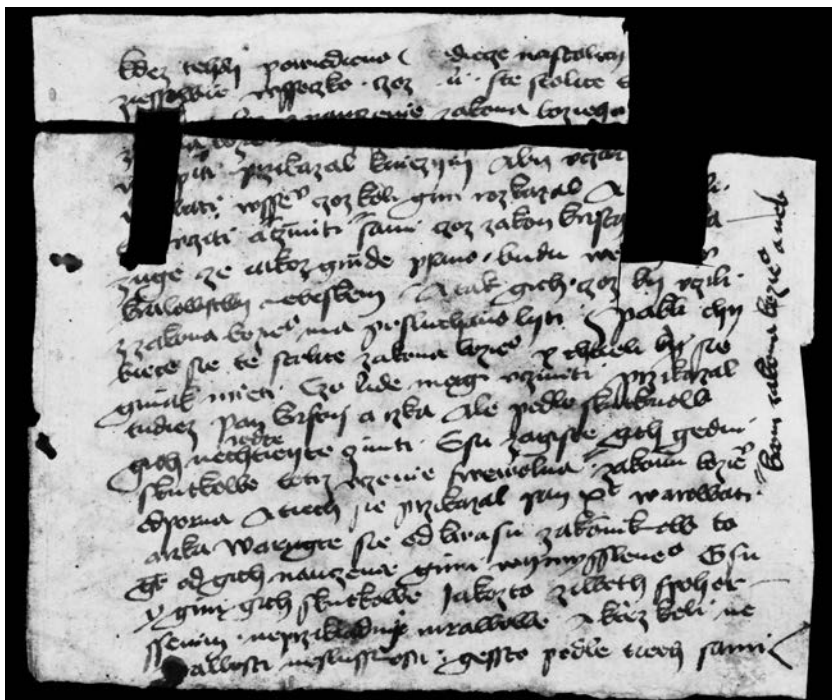
371 *Manualník*, s. 23.

372 *V tomto sepsání o cirkvi nechťeli bychom, by se kto domnieval, jako bychme hlavatějšíe i jiné potupiti chtěli všecy, neb se pře o jistých, že v svém stavu dobře se zachovali a užitečně; ale jiní a tak v tom jich netupíme ovšem. Tamtéž, s. 24.*

373 *A tak Čechové neb Moravené přijímajíce kněžstvíe od cirkve římské přijímají to kněžstvíe prvotnie od samého boha, neb on jest svátostí dokonaloš, a od těch biskupuov z jich posluhovanie, a tak v tom jich netupíme ovšem. Tamtéž, s. 24.*

374 Srov. J. MACEK, *Víra a zbožnost*, s. 94.

375 *Račte také rozjímati zdravým rozmyslem všecko, a potom postaviti jako pán múdrý k dobrému prospěšnému. My to poznajíce, budete-li nám ráčiti více psáti bez toho, což muož na straně poneháno býti, odpišeměť i my takovú měřú více podlé položenie písem od jiných dávno sepsaných než podlé duomyšlu neb vymyšlenie svého. Manualník, s. 34.*

Přední a zadní strana zlomku traktátu hájícího přijímání podobojí, zřejmě koncept listu Janu Zajícovi z roku 1489.

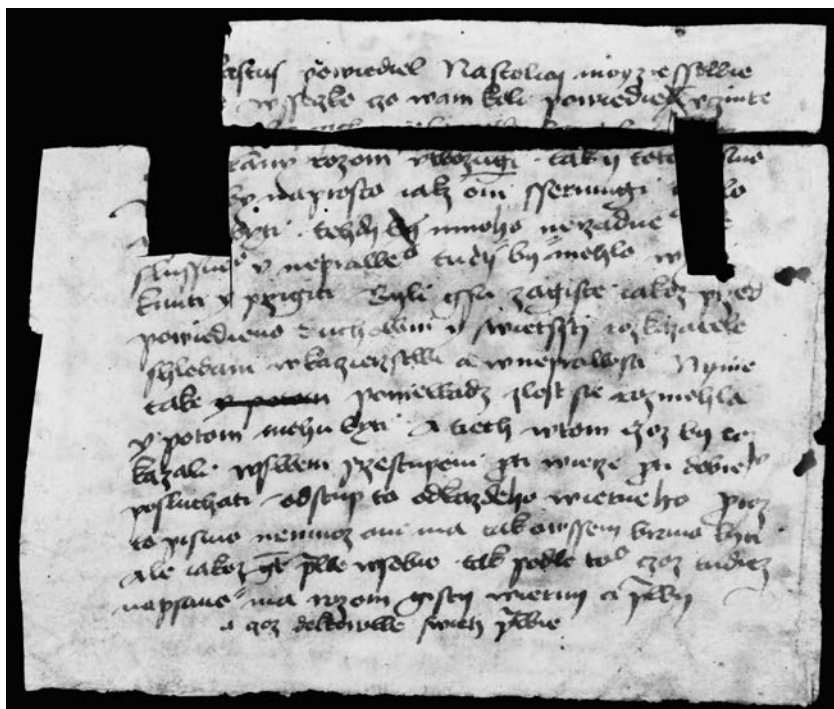
formu. Z listu je však patrné ostré vymezení proti „současné katolické církvi“.³⁷⁶ V textu využívá již zformulovaných utrakvistických postojů k věroučným a rituálním záležitostem, které pouze nově propojuje. Většinu z nich už použil ve starší latinsky psané polemice. I v tomto kontextu je možné chápat závěrečné podotknutí, že příště nebude pro polemiku vytvářet nový text.

Traktát o velebné a božské svátosti oltářní

Vrcholným dílem Václava Korandy je česky tištěná inkunábule, jež vyšla s titulem *Traktát o velebné a božské svátosti oltářní* v Praze roku 1493.³⁷⁷ Vedle nejrozsáhlejšího hlavního traktátu obsahuje ještě další drobnější spisy,

376 Tento termín použil Z. NEJEDLÝ (ed.), *Prameny k synodám strany pražské a tábořské (vznik husitské konfese)*. V letech 1441–1444, Praha 1900, s. 6.

377 V. KORANDA ml., *Traktát o velebné a božské svátosti oltářní, která má přijímána býti od věrných křesťanů*, Praha 1493 (ISTC ik00038500, GW M16444, КНИГОПИС, č. INC032). Exempláře: KNM, sign. 25 F 1, 25 F 11; KMK, sign. Cc 17. Srov. Přílohu 4, č. 41–44 (eucharistický traktát pod č. 41).

které s jedinou výjimkou, jež bude pojednána níže, vymezují utrakvistickou věrouku proti katolíkům. Tato inkunábule je prvním českým tiskem, v němž byl zařazen titulní list a jako tiskové písmo byl poprvé v Čechách použit švabach, tehdy písmo poměrně mladé.³⁷⁸ Střední švabach, užitý zde v nediakritizované podobě, byl úsporným sazebním prostředkem a odpovídal účelu spisu.³⁷⁹ Ten se jazykově nevyvíjel ostatní tištěné produkci na území Čech, jež byla, odhlédneme-li od jejích samotných počátků, výhradně česká.³⁸⁰ Vydavatelem díla byl anonymní tzv. „tiskař Korandy“, který byl činný v Praze od roku 1492, kdy vytiskl minuci (tedy kalendář) na následující rok. Do roku 1496 vydal ještě tři minuce a šestilistovou *Praktiku kolínskou*.³⁸¹ Z jeho tiskárny možná vyšla ještě roku 1502 praktika krakovského mistra Jana z Głogowa.³⁸² Zatímco Janu Zajícovi z Házmburka,

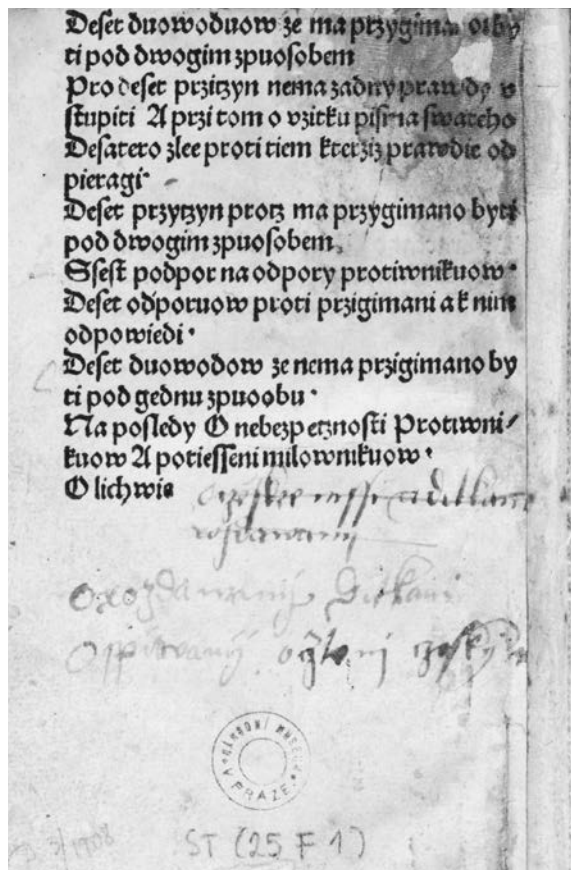
378 Na rubu titulního listu je ne zcela přesný seznam spisů, které jsou v tisku obsaženy.

379 Srov. P. VOIT, *Tiskové písmo Čech a Moravy první poloviny 16. století*, Bibliotheca Strahoviensis 10, 2011, s. 105–202, zde s. 142.

380 Srov. P. VOIT, *Limity knihtisku v Čechách a na Moravě 15. a 16. století*, Bibliotheca Strahoviensis 8–9, 2007, s. 113–140, zde s. 121–122.

381 Srov. E. URBÁNKOVÁ, *Soupis prvotisků českého původu*, Praha 1986, s. 226–228.

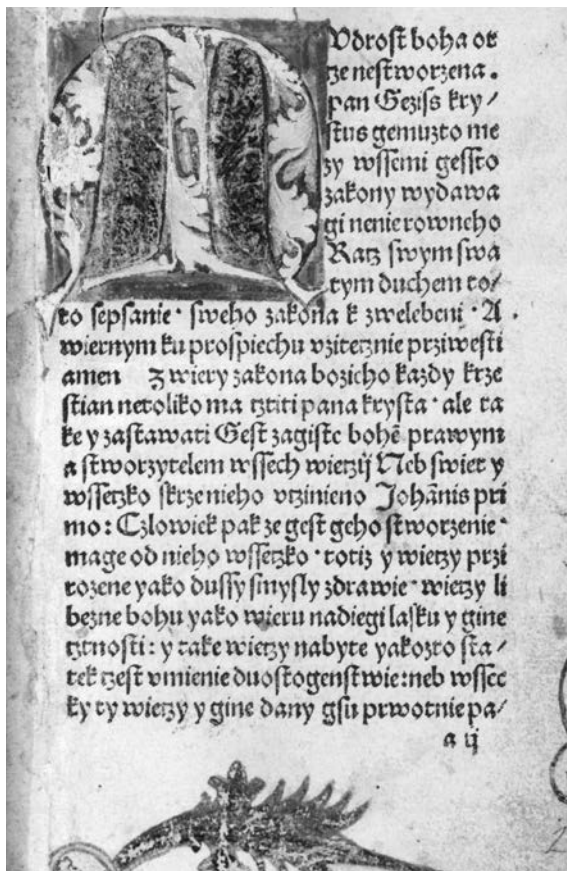
382 Srov. naposledy souhrnně P. VOIT, *Český knihtisk II*.

Traktát o velebné a božské
 svátosti oltární,
 obsah knihy a první strana
 traktátu
 (Praha 1493).

alespoň pokud víme, Václav Koranda jen vyhrožoval, že text své odpovědi nechá vytisknout, k šíření tohoto rozsáhlého díla již skutečně knihtisku využit neváhal.

Dlouhá disputace o víře před králem z roku 1465, o níž byla už zmínka výše, obnovila zájem o otázku řešenou již dříve na oficiálním církevním fóru, totiž zda je dovoleno přijímat podobojí a zda tak musí činit každý křesťan. Od sjednání kompaktát až do jejich zrušení v roce 1462 nebyla tato otázka aktuální, protože kompaktáta a související prováděcí předpisy upravovaly náboženské poměry v Čechách a na Moravě tak, že legalizovaly faktické dvojvěří. Disputace před králem k žádnému jednoznačnému závěru nevedla a v daných mocenských poměrech ani vést nemohla. Argumenty, které na ní zazněly a později byly použity v traktátech utrakvistů i katolíků, vycházely z basilejského *hádání* o kalichu, po teologické stránce tedy nepřinášely nic nového. Možná právě proto bylo jednání poměrně bouřlivé.

Porovnejme nyní rozsahy textů o eucharistii, které vznikly po těchto disputacích. Pro přehlednost a možnost srovnání je uvádím v normovaných stranách.³⁸³ Líčení několikadenní disputace z roku 1465 sepsané katolíky má 70 stran.³⁸⁴ Text české verze traktátu Jana Rokycany *Contra sex propositiones frivolas doctorum apostatarum* (*Proti šesti klamným tvrzením odpadlických doktorů*), který byl reakcí na *hádání*, má pouhých 39 stran.³⁸⁵ Hilariův český text, který reaguje na Rokycanův spis, je skoro dvaapůlkrát delší (109

383 Jako normovanou stranu počítám 1800 znaků, uváděné počty jsou zaokrouhleny na celé strany.

384 Počet stran včetně kritického aparátu pod čarou v edici HILARIUS LITOMĚŘICKÝ, *Disputatio*. Pro evidenci srov. *Plzeň v husitské revoluci*, č. 9, s. 20–21.

385 *Traktát mistra Jana Rokycany O přijímání krve. České zpracování latinského traktátu Contra sex propositiones frivolas doctorum apostatarum*, ed. F. ŠIMEK, VKČSN, třída pro filosofii, historii a filologii, 1940, č. 2, Praha 1941. Vydáno podle rukopisu KNM, sign. I H 28, ff. 292r–296v, 307r–329r. Edice užívá transkripci, jež je oproti transliteraci úspornější, pokud jde o celkový rozsah.

stran).³⁸⁶ Svou délkou pak daleko překonává ostatní spisy Hilariův latinský traktát vydaný ve Štrasburku roku 1485, který má na 196 stran.³⁸⁷ Dalo by se říci, že Hilarius se zde snažil před učeným zahraničním publikem obhájit praxi katolické církve proti husitské herezi. Váhu měl jeho argumentům jistě dodat i neobyčejný rozsah jeho textu. Přístup Václava Korandy je podobný v tom smyslu, že jeho eucharistický traktát z roku 1493 má značný rozsah 136 stran, text o přijímání malých dětí 17, o české liturgii 14, o lichvě 16, tedy celkem má inkunábulový tisk 183 stran, jen o něco méně než eucharistický traktát Hilariův. Na počet tiskových stran je ovšem Korandovo dílo rozsáhlejší, protože je tištěné v osmerce, kdežto Hilariův traktát má kvartový formát.³⁸⁸ Vzhledem k tématu a rozsahu traktátů Hilaria i Korandy je evidentní, že těmto textům autoři připisovali velkou důležitost.

Základem Korandova eucharistického traktátu byl zřejmě latinský text stejného znění, o čemž svědčí občasně latinské obraty v textu.³⁸⁹ Z Rokycanova latinského ani českého traktátu přímo netěžil. I tak je ale zřejmý Korandův záměr zprostředkovat publiku, které nebylo zběhlé v latině, rozsáhlý kompendiální text o přijímání podobojí v národním jazyce. Srovnáme-li jeho text po stránce myšlenkové výzbroje a stavby s traktátem Rokycanovým, zjistíme, že se způsobem argumentace neliší a že Koranda rovněž nejprve uvádí pozitivní tvrzení a v dalších částech vyvrací námitky odpůrců. Vedle starších traktátů využil nepochybně i sbírky autorit a další pomůcky. Nebyl originálním myslitelem, a ani zde pro originalitu nebyl prostor, utrakvistická doktrína už byla ustálena a také Rokycana ve svém traktátu víceméně opakoval argumentaci, která zazněla již v Basileji. V průběhu diskusí o utrakvismu s katolíky byly již dávno vytříbeny argumenty, a tak každé nové zpracování mohlo mít nový ráz především po formální, nikoliv však po obsahové stránce.

Všechny eucharistické traktáty z této doby charakterizuje, že jejich pisatelé nebrali příliš v úvahu opačně orientované spisy, pokud na ně tedy zrovna přímo neodpovídali; obvykle reagovali jen na staré námitky. Ze scholastické metody zůstaly jen argumenty a protiargumenty a citování autorit, scholastická dialektika nedostala šanci svou dynamikou rozpohybovat a ozvláštnit nudnou materii. Navíc většina traktátů budí dojem, že byly psány jaksi „ex officio“, bez skutečné osobní zainteresovanosti autora tématem. Myšlenkově nepříliš hluboká argumentace v nich bývala doplňována přímým oslovováním publika. Tím se prohluboval moralistně-exhortativní

386 Srov. *Plzeň v husitské revoluci*, č. 12, s. 24.

387 HILARIUS LITOMĚŘICKÝ, *Tractatus contra perfidiam aliorum Bohemorum*, Strassburg 1485 (ISTC ih00271000, GW 12471). Srov. *Plzeň v husitské revoluci*, č. 11, s. 22–24.

388 Kolofon celého tisku na fol. y8a: *Skonávají se knížky velmi užitečné, v kterýchžto každý, ktož čísti bude, s pilností nalezne: najprvé o velebné a božské svátosti oltární, kterak má přijímána býti od věrných křesťanuův, o rozdávanie dietkám, o zpívání českém i také o lichvě. A to léta tisícého čtyřtého LXXXIII ten pátek před družebnú neděli* [15. 3. 1493].

389 Ve srovnání s českým Rokycanovým traktátem je text o sv. Ondřeji přeložen jinak, a tak je pravděpodobné, že toto v polemice často citované místo bylo spíše recipováno přes latinu.

charakter textu. Pokud se stále ještě jednalo o teologii, byla to teologie praktická, pastorační.

V Korandově traktátu je na úvod zařazen historický exkurs. Před mnoha lety, za krále Václava IV., byli Čechové zpraveni o tom, že přijímání podobojí je Kristovým příkazem. Poselstvo do Kostnice výsledky nepřineslo, potom přišly války. V Basileji předložili Čechové důvody pro přijímání podobojí podle svatých písem a kompaktáta pak uznala Čechy a Moravy za rovnocenné. Za nějakou dobu laikové povstali proti pravdám válkami, stejně tak duchovní, kteří šířili latinské i české spisy.³⁹⁰ Koranda se zde vyslovuje i proti těm, kteří se rozhodli ustoupit od utrakvistické víry, a proti mnichům. V příkrém rozporu s kompaktáty tvrdí, že přijímání podjednou je blud a kacífství.³⁹¹ Papež podobu přijímání nemůže změnit; církev je poddána Kristu. Římská církev je od základu zkažená.³⁹² Čechové a Moravané však byli ze strany církve hanobeni neprávem a v Basileji nad svými katolickými protivníky zvítězili.³⁹³

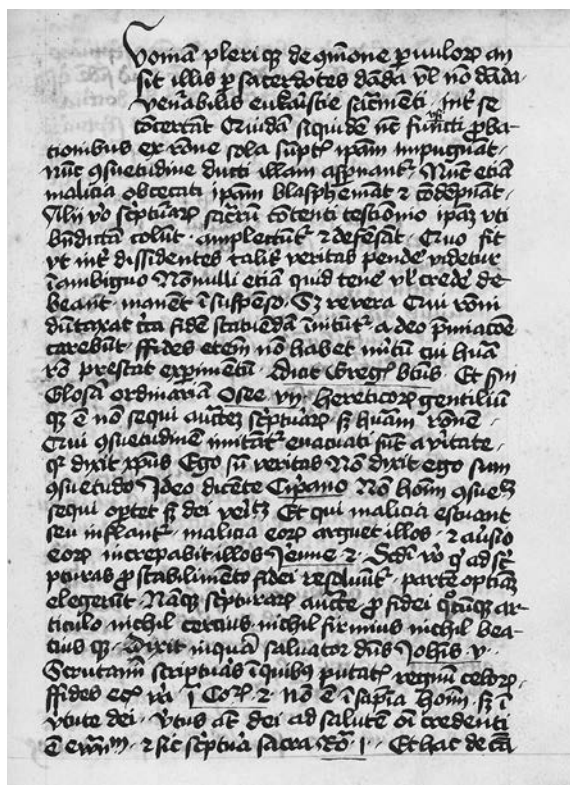
Pro spis je charakteristická jistá neuspořádanost a občasná opakování argumentů. Jeho účelem bylo podle sdělení v kolofonu dokázat, že přijímání

390 *Duchovní pak aby od té pravdy odvedli a svú křivdu vystrčili, jinak nežli jich předkové Bazilejšti zapsali tu, opovrhše pravdú a na jich čest a na svú, kteráž jest pečetmi utvrzena se zapomenúvše: Jedni kříže bláznové vydávali a jiní a zvláště poběhlci od té pravdy tractaty, to jest spisy latinskú i českú řeči rozsielali chytré, lstivé a falešné. Protož aby takových rozpísařuov pero lživé bylo seznáno, ústa, jenž mluvie nepravost, byla zacpána, věrní aby byli utvrzeni v pravdě, kterúž držie a milují. V. KORANDA ml., Traktát, ff. a4a–a4b.*

391 *Ale že tak smysliti jest blud a hanebná nepravost, protož polož sobě prst na ústa a nerepci jako žid ryšavý proti pravdě. Tamtéž, fol. n3b. Srov. i na jiném místě: Poněvadž tehdy tak zlé jest kacieřuov v přijímání pod jedním způsobem následovati, tehdy dobré bude jeho nechati. Tamtéž, fol. p7b.*

392 *Mistr Jan Příbram in libro argumentorum diversorum, quem dedit consulibus Antiquae civitatis Pragensis dicit: Cierkev římská pohřiechu jest nad jiné poškrvněná skrze své svatokupectvie, lakomstvie a zjevné nešlechetnosti. A dolejie potom die: Cierkev římská, dopuštějící v sobě tak mnohých a bez čísla zjevných kurevstvie proti božímu příkázanie, jest hřiešnice najmrzutější, vydávajíc z sebe do jiných krajin nečistotu a smilstvie, hřiechy najsmrdutější. Onať jest, jakož někteří pravie, ta žena, kteráž jest viděl svatý Jan z Zjevení, matka všeho smilstvie a ohavnosti a hřiešnice zjevná vydávající vuokol příklady nešlechetné pohoršenie uražčivá a semena všech nepravostí. Takže ktož tam přicházejí se všeho světa a vidúce takové zlé bez studu od velkých i malých, učených i neučených, odcházejíce nakažují všechny krajiny a jakož tam jsúce viděli na tak učených a svatých kuběnářstva a kurevstvie za nic nemajíce, tak po všem světě ten jedovatý obyčej uvozuji, až potom se všemi takovými dostanu se do pekla. To ten. Poněvadž pak církev římská v svých vládařiech, údech i lidu tak jest nakažena rozličnými hřiechy, ohavnostmi a nepravostmi, i nenie div, že se v jednom protivie pravdě čtenie svatého. Tamtéž, fol. o3ab. K Příbramovu ztracenému spisu srov. F. M. BARTOŠ, *Literární činnost M. Jana Rokycany*, Praha 1928, s. 69–70.*

393 *Mají se zajisté z čeho potěšiti a radovati věrní této pravdy božie milovníci, že Čechové a Moravané jsúce proto od prelátův, kněží, mnichův i jich pomocníkův hanění, kaceřování i utiskování bezprávně. V tom když byl v Bazilei sněm jich obecní, dovolali se slyšenie zjevného a svobodného, kdežto o této pravdě vešde písma svá mnohá a hojná konečně dovedli a získali, takže té rotý všickni v haně zuostali. A že Čechóm a Moravanóm křivdu činili, vydali pod pečetmi znamenitými smluvné listy, jež slovú latině Compactata, vyznávajíce, že to přijímanie jest mocí Kristovú a pravé choti jeho cierkve svaté a že proto křetíž přijímají nebo přijímati budú, nemají viece hanění býti ani kterež křivdy trpěti, ale jakožto dobří bratrové a křesťanští cierkve pravé synové pociťvú i poslušní mají jmieni býti i milováni. V. KORANDA ml., Traktát, fol. q7ab.*

Latinská verze traktátu
Václava Korandy
O rozdávanie velebné
svátosti dítkám, prvni
strana textu (sedmdesátá až
osmdesátá léta 15. století).

podobojí bylo ustanoveno Kristem a má být i nadále zachováno.³⁹⁴ Předpokládaným publikem byly široké lidové vrstvy. Jak už bylo naznačeno výše, mimořádný rozsah textu měl poskytnout prostor pro celou řadu argumentů podporujících přijímání podobojí a vyvrátit všechny protiargumenty, se kterými už dříve jeho odpůrci přišli.

To, co u Korandova eucharistického traktátu pouze předpokládáme, totiž že měl latinskou předlohu, u spisu *O rozdávanie velebné svátosti dítkám*, zařazeného v inkunábulovém tisku hned za úvodní traktát, víme zcela bezpečně.³⁹⁵ Původní latinské znění se totiž dochovalo rukopisně v zápisu ze sedmdesátých nebo osmdesátých let 15. století.³⁹⁶ Datování rukopisného

394 Toto sepsání jest věrné a pravé vedle zákona božieho, prvnie cierkve svaté, Pána Krista, apoštološov jeho podle starých i nových doctorov svědectvie vydávajících, že jest z příkázanie božieho o přijímání pod dvojím způsobem. Buďmež té pravdě a tomu závádku věrni a vděčni až do smrti. A bude nám dána koruna života věčného. Těm pak, kdož se protiví a rúhají, bude věčně běda. Tamtéž, fol. q10a.

395 K textu srov. Přílohu 4, č. 42.

396 KNM, sign. XVIII C 73, ff. 156r–166r. Korandu jako možného autora uvádí *Průvodce po rukopisných fondech v České republice. Díl III., Rukopisné fondy muzeí a galerií v České republice*, ed. M. Tošnerová, Praha 2001, s. 130, č. 117. Jako anonymní dílo eviduje text M. DRAGON,

zápisu ostatně odpovídá zpráva v tisku kompaktát z roku 1513, že agenda českého zpívání a podávání eucharistie malým dětem byla řešena v roce 1481.³⁹⁷ Analogicky je možné se domnívat, že také Korandův rozsáhlý eucharistický traktát vznikl o několik let dříve, než byl vytištěn.

Z českého traktátu o přijímání malých dětí jsou ve srovnání s latinskou verzí vypuštěny některé citáty či přesné určení autorit a na několika místech byly doplněny krátké explikativní vložky, jež svědčí o určení textu pro méně vzdělaného čtenáře. V preambuli spisu se praví, že motivací jeho vzniku byly spory mezi oběma stranami, zda se má eucharistie podávat též malým dětem. Text byl zřejmě inspirován traktátem Prokopa z Plzně nazývaným *Defensio*, kterým hájil přijímání malých dětí na basiliejském koncilu.³⁹⁸ Prokopův text je ovšem obšírnější, podle intence tzv. chebského soudce uvádí nejprve citáty z Písma a posléze z církevních učitelů, kteří s ním nejsou v rozporu.

Dalším souvisejícím textem je *O zpívaní a čtení českém traktát*,³⁹⁹ který propaguje užívání vernakulárních jazyků, především češtiny, v liturgii.⁴⁰⁰ Jak prokázal nedávný výzkum, Koranda v tomto spisu navazoval na vlivnou tradici překladů, jež se rozvíjela přinejmenším od poloviny 15. století a měla ozvuky ještě v 16. století.⁴⁰¹ Jako chvalitebný příklad je zde uvedena východní církev.⁴⁰² I s odkazem na svůj pobyt v Itálii tu Koranda uvádí, že je záhodno, aby prostí věřící rozuměli jazyku liturgie, tak jako Italové

Soupis středověkých rukopisů Knihovny Národního muzea. Doplňky ke katalogům F. M. Bartoše, J. Vašíka a J. Vájse, Praha 2011, č. 117, s. 446–449; zde bylo určeno podle filigránů, že zápis patří do sedmdesátých až osmdesátých let.

397 *Kompaktáta*, Praha 1513 (KNIHOPIŠ, č. 1578), fol. 45v.

398 J. PROKEŠ, M. PROKOP z Plzně. *Příspěvek k vývoji konservativní strany husitské*, Praha 1927, č. 4, s. 147.

399 Vydala E. BAŤOVÁ, Václav Koranda ml.: *O zpívaní a čtení českém tractat. Příspěvek k dějinám užívání českého jazyka v liturgii*, Hudební věda 46, 2009, s. 31–57. K textu srov. Přílohu 4, č. 44. Srov. též J. MACEK, *Víra a zbožnost*, s. 76.

400 *Ten zákon jistí světi, aby trvati mohl až do dne súdného k užítku křesťanskému, sepsali jsú v té řeči, jakéž biechu lidé, jimžto jsú kázali: jakož sepsal svatý Matúš Židóm židovsky, svatý Marek Vlachuom latinsky, svatý Lukáš Achajským syrsky a svatý Jan Asijským řecky. Svatý také Pavel, jakož praví doctor Lira, epištoly své psal trojím obyčejem: Římanóm latině, Židóm židovsky a Řekóm řecky. Též i jiní apoštolé i světi tak psali, jakž by od těch, kteříž by čtli neb slyšeli, mohlo bez vykladače srozuměno býti a dáti milost k zpravování ctného života a svatého.* V. KORANDA ml., *Traktát*, ff. t4b–t5a; E. BAŤOVÁ, Václav Koranda, s. 49.

401 E. BAŤOVÁ, *Opomíjený pramen husitského zpěvu doby poěbradské a repertoár cantiones hebdomadae sanctae*, Hudební věda 51, 2014, s. 229–274.

402 *Řekové, také Rusové, Arménové i jiní národové v cirkvi na východ slunce až dosavad, jakž vzali naučenie od předních svatých, vedú své modlitby, požehnanie, čítanie i zpievanie v svém jazyku k chvále a cti Boží i také k spasení svému. Římané pak, a tak Vlachové, z počátku přijaté viery měli jsú, jakož praví, Čtenie svatého Marka a epištolu od svatého Pavla poslanú latině, jichžto jsú požívali k svému navedení latině jakžto latinníci. Potom pro zvláštne jistých osob náboženstvie, ale viece k užítku cirkve spasiteľnému, jiné knihy zákona Starého i Nového z řecké řeči i židovské přeložil jest svatý Jeronym v řeč latinskú, aby i oni Vlachové jakžto latinníci ku požívání viery křesťanské většiemu jiné knihy měli celé Biblie v řeči latinské.* V. KORANDA ml., *Traktát*, fol. t7a; E. BAŤOVÁ, Václav Koranda, s. 51.

rozumějí latině.⁴⁰³ Proti nesrozumitelnosti se podle autora zvedá odpor zejména mezi laiky.⁴⁰⁴

Posledním textem, který byl zařazen do „Korandovy inkunábule“, je traktát *O lichvě*.⁴⁰⁵ Koranda v něm jednoznačně zamítá úvěr, a to i v podnikání. Tento text jako jediný nesouvisí přímo s polemikou s katolíky, ale představuje utrakvistický ekonomický model bez kapitálových investic, založený na směně a regulovaném obchodu. Katoličtí teologové zpravidla takto striktní podmínky pro podnikání nevymezovali.⁴⁰⁶

Soubor textů, které byly vydány v inkunábuli z roku 1493, definuje základní parametry učení utrakvistické církve, jak se zformovala pod Korandovým vedením. Svými argumenty samozřejmě podporuje utrakvistickou praxi, a to i pro malé děti, ale také radikální pojetí liturgie (užití vernakulárního jazyka pro zpěv i čtené texty), a konečně i regulaci finančních toků v podobě zákazu lichvy.

Odpověď na matrykát bosákuov

S návratem některých katolických církevních řádů do Prahy možná souvisí rukopisný zápis Korandovy rozsáhlé česky psané *Odpovědi na matrykát bosákuov*, který má v záhlaví uvedeno datum 1496.⁴⁰⁷ Ovšem jak prokázal už Josef Truhlář, jedná se o reakci na spis vytvořený františkánem, který působil jako kazatel v konventu v Jemnici, a to ještě za života krále Matyáše, tedy před rokem 1490. Proto nemůže být pravdivá pozdější bratrská zpráva, že bosákův spis byl reakcí na Korandovu knihu z roku 1493.⁴⁰⁸

403 *Poněvadž tehdy pro takové, jakož jest předloženo, užítky vlaská země požívá v čítaní i v zpívaní Písma Božieho, lid s milostí čtenie kněžské, když hlasitě bývá při mši čteno, přijímá a všecken lid vlaský, když podlé své pochopnosti latinské rozomie řeči, v niežto když se čte neb zpívá, potěšenie má. Pakli v mlčení mše bývá čtena, tehdy přistojiece tú mši pohrdají, jako by nic neprospievala. To jest známo těm, ktož jsú bývali v krajinách vlaských: ktož tehdy, jediné leč by byl bez smyslu, za zlé mieti bude jiným křesťanóm v svém jazyku slyšeti, čísti aneb zpievati Písem svatých k spasení svému.* V. KORANDA ml., *Traktát*, ff. t7b–t8a; E. BAŤOVÁ, *Václav Koranda*, s. 51–52.

404 *Světšití pak, kteříž když se Písma svatá obecným jazykem čtú neb zpievají, nechťejí slyšeti a mají je v mrzkosti, činie to k své hanbě.* V. KORANDA ml., *Traktát*, ff. u4a–v4b; E. BAŤOVÁ, *Václav Koranda*, s. 55.

405 Vydala N. REJCHRTOVÁ (ed.), *Administrátor Václav Koranda O lichvě*, in: ARBI 1, ed. A. Molnár, Praha 1978, s. 129–152. K textu srov. Přílohu 4, č. 43.

406 Srov. Z. UHLÍŘ, *Lichva v českých předhusitských a husitských polemikách*, in: Peníze a život, ed. J. Mareš, Louny 2014, s. 9–25 (Poohří 4).

407 Srov. Přílohu 4, č. 46. Reakce na text neznámého františkána zachovaný v rukopisu NK, sign. XI E 1, ff. 231r–243r.

408 *Mistr Koranda udělal knížku o velebné svátosti těla a krve páně, kteráž jest vytištěna v Praze léta Páně 1493. Proti té knížce psal nějaký mnich bosák nětco. A na to mnichovo psaní zase odpověď napsal mistr Koranda. Ale že pak i ten mnich i ten mistr Koranda dotýkají bratří dosti hanlivě a neduvodně, protož učinil na to B. Lukáš odpověď, v čemž oni bratřím ubližují, ukazujíc a duvodně tomu všemu odpor klada. Akty Jednoty bratrské XI, fol. 37r. S citací přípisu: J. CVRČEK, *Archiv Jednoty bratrské v Herrnhutě*, ČMKČ 71, 1897, s. 415–441, zde s. 423. Srov.*

tze wierneho nebyl pozadan od nieho stat
 nayposlednieyssi · kterehoz nemoha mieti
 y musy w tom zalazsi sedieti z nieho nemo
 ha na wieky wygiti: Dchoway od toho
 pane boze kazdeho wierneho · kteriz zpomi
 nage nato ze ty gsy oterz milostdny A przy
 kazal gsy lidem aby przykladem twym by /
 li milostdni wejspolet sobie puoyzugiže A
 nadto nizehuo3 neberuze · to ze zmarzeno
 ani nadarmo nebude zaslibil gest pan kry
 stus a rza A odplata waffe mnoha bude
 netoliko zde ale y w kralowstwi nebeskem ·
 Dayz nato vhoditi a to zachowati kazde /
 mu milostdnemu milostirvy pan gesifs kry
 stus narwieky posehnany Amen

Stonawagi se kniezky velmi vsiterzne w
kterychzo kazdy ktos rzišti bude s pilnosti
nalezne · nayprwe o welebne a bozste swa
rosti oltarzni ktera ma przygimana byti
od wiernych křesťianuow · o rozdawanie
dietkã · o zpiewani rzešem y take o lichwie
A to leta Tisycieho ttrystého lxxxiiij · ten
patek przed druzebnu nedeli ·

Traktát o welebné a božské
 svátosti oltářní, kolofon
 knihy
 (Praha 1493).

Mnich, *trepkář a žebrák*, psal svému pánu proti přijímání podobojí *matlaniny blenové*. Koranda se ve své reakci na tento spis výrazně vymezoval proti mnichům, kteří jsou *mistři lháři* a vůbec jsou neslavně proslulí svým neřádným životem v rozporu s pravidly křesťanského života.⁴⁰⁹ Nestačí jim Kristova ustanovení, ale mají své řehole.⁴¹⁰ Jsou chamtiví a jednájí podle

též R. HOBZA, *akta Jednoty bratrské a jejich obsah*, in: Československá církev a Jednota bratrská. Sborník prací k 500. výročí staré Jednoty bratrské, ed. M. Kaňák, Praha 1967, s. 152–249, zde s. s. 214.

409 *Praviece, že jsú mniše, to jest samotní, avšak bydlé v městech, jenž nejsou samotných ale mnohých. Majíce býti v zavržení i túlají se duom od domu etc. s pytli, s flaškami na ramenách; a majíce jmieti ztravičku hubení i válejí hody v krmiech, v nápojích hojných a rozkošných, jakož té hojnosti v jich spižiernách dosti bývalo shledáno, a ještě, kdež by přístup byl, muož shledáno býti.* Manualník, s. 45.

410 *Tito trepkáři, nedbajíce na písmo zákona božieho a opustivše příklady a naučení pána Krista i jeho apoštoluov, i zamyslili sobě žebrotu nesmiernú beze všeho studu. Také nekází čtenie svätého, ani pracují s lidmi svätostmi božími.* Tamtéž, s. 47.

vlastní *vůličky*. Mniši také nejsou praví křesťané, a proto podlehnou věčnému zatracení. Při čtení těchto řádek je zřejmé, že Korandova podpora navrácení mnichů do Prahy téhož roku 1496 byla pouhým taktickým politickým postojem.⁴¹¹ Utrakvisté podle něj věří tomu, co Kristus zřídil a ustanovil, ne tak „pikarti“, a proto je s nimi mnich nemá srovnávat. Odkazy na koncily v Kostnici a Basileji a na císaře Zikmunda, stejně jako kompaktata jsou velmi podobné těm uvedeným ve velkém eucharistickém traktátu.⁴¹² I zde nalezneme prvky středověkého nacionalismu,⁴¹³ stejně jako zmínku o vlastizrádcích ve Starém zákoně, kteří spáchali mnoho přečinů proti božímu zákonu, a proto neunikli trestu. Bosák se má bát téhož, i proto, že v Čechách nastalo *upokojenie* díky mírové smlouvě z roku 1485. Spis je silně zaměřen nejen proti mnichům, ale i proti domácím katolíkům a Němcům.⁴¹⁴

Bosák prý vyčetl Korandovi, že nedrží tři články víry, konkrétně o Duchu svatém, o církvi a o obcování svatých. Tyto výtky jejich adresát vyvrací a věnuje se obhajobě utrakvismu. Přitom hanlivě oslovuje protivníka (*chocholúši holený*), označuje jej různými dalšími dehonestujícími výrazy (*kobař, děbanař, jednovočec*) a užívá proti němu i vtípné průpovědky.⁴¹⁵ Naopak se brání útokům na utrakvisty, kteří byli v bosákových spisech prohlášeni za *husáky, kališníky a obojetníky*, a hájí také památku mučedníka Jana Husa.⁴¹⁶ Naráží stále na údajnou faleš a pokrytectví mnichů a ve prospěch

411 V. V. TOMEK, *Dějepis X*, s. 125. Srov. též J. MACEK, *Víra a zbožnost*, s. 72, 106 a Z. HLEDÍKOVÁ, *Jednání*, s. 79–80.

412 *Tuto ještě, šerá kápičko, kdež kladeš, že bychme viery pravé nejměli, ani byli praví křesťané, zeptaj se, a pohľad na concilium Basilejské, kdežto byli kardinálové, arcibiskupové, biskupové, opatové, doktoři, mistři z mnohých krajin; a ti od Čechův na artikule o vieru duovody přijali, to pečetmi znamenitými ujistili i s ciesařem Zigmundem vyznávajíce, že Čechové a Moravané, kteříž svátosti velebné voltárnie pod dvojí zpuosobú přijímánie držie a zachovávají z moci pána Ježíše Krista a cirkve pravé chotí jeho, pro to ani pro jiné artikule tehďazí vedené jini křesťané nemají Čechův ani Moravanův haněti ani křivdy činiti, ale jakožto bratry dobré křesťanské a cirkve pravé syny poctivé jmieti i bratrským milováním s nimi nakládati.* *Manualník*, s. 50.

413 *Ty pak, mniše, činíš se, ale z ďábelské zlosti, múdřejší, a potupuje nás potupuješ toho sboru množstvie, ježto, kdyby tehďazí byl v Basileji a tak blenoval, byl by dán pytel ne na ramena, ale pytel s kamenem do Rajna. Také jsa Čechem neb Moravanem, divno jest, kdes vzal takovú smélost proti krajenínóm psáti; a maje podlé naučenie Kathuna múdřého pro vlast bojovati a ji zastávati, a ty pak rozlív se zlostně a hanebně i hanieš, potupuješ a porúháš se beze všeho rozumu a beze všie lítosti, ježto by toho mnohý nad tě učenější neučinil cizozemec.* Tamtéž, s. 50.

414 *Tiť nás za to nemají, než Němci jikavci okolní, Slovenskému jazyku vždy nenávisiví, a domácí zúfali, opivše se lílkovým obyčejem, pravdě bohem ustanovené se rúhají, pro ni věrné tupiece.* Tamtéž, s. 60.

415 *Mniše, kdyby tebe na hody zvali, a ponúkajíce k jiedlu a nápoji dali toliko pokrm, a nedali nápoje, hněval by se, búřil by se a bez snadu že by i zlořečil pro posměch a potupu tobě učiněný: poněvadž sám i s jinými zpieváš ponúkaje lidu, aby přijíduce jedli tělo božie a pili krev jeho, proč té velebné svátosti lehkost a potupu činíš, proč svých bližních nechceš nakrmiti a zova je k hodu velebnému?* Tamtéž, s. 55.

416 *Nenie hodné, abychom opustili, kdež, posmieva je rúhaje se, nás husáky, kališníky a obojetníky nazýváš. Mistr Jan Hus byl kněz poctivý, křesťanský kazatel a Čech věrný, jakož předepsáno, pro pravdu falešně odsúzen na smrt. Za mučedníka jej držiee jím se nestydíme, doufajíce, že před bohem se přimlúvá za ty, kteříž milují vieru z zákona božieho. Kalich páně že jest slavný, spasitelný a kalich požehnánie, věřmie, ktož jeho hodně požívají, budú slavní učiněni v blahoslavenství nebeském.* Tamtéž, s. 93.

přijímání podobojí cituje mnoho autorit. Protivníkův spis označuje jako *matrykát* a vyjadřuje své přesvědčení, že pravda vítězí.⁴¹⁷

V naprosté shodě s argumentací eucharistického traktátu z roku 1493 je tvrzení, že nutnost utrakvismu Čechové poznali díky boží milosti a hájili ji pak v Kostnici a v Basileji. Vyvrcholením jejich snah a faktickým uznáním této spasitelné pravdy ze strany církve byla kompakтата.⁴¹⁸ Upozorňuje také na vnitřní rozpornost bosákovy argumentace. Vyjadřuje se nejen k důvodům pro přijímání podobojí také u malých dětí a kritizuje bosáka za neupřímné citování Jana Husa, ale později přechází také k pojmu církve. Dotýká se i utrakvistických ekleziologických názorů, o kterých psal už ve starších spisech.

S mnoha odkazy na kroniky charakterizuje nepravou církev.⁴¹⁹ Obrací se jak do historie katolické církve, k ariánům, údajně papežce Anežce a dalším postavám z církevních dějin, tak do své současnosti a podává jadrné a nepřilíš uctivé charakteristiky papežů Pia II. a Pavla II.⁴²⁰ Papež podle něj není hlava církve – ne všude ostatně křesťané římského papeže poslouchají. Papež je autoritou v západní církvi, ale existuje přece též církev východní, jejíž následování v této věci Koranda doporučuje. Podle jeho přesvědčení by se také okolní národy přidaly k východní církvi, kdyby jim v tom Čechové šli příkladem. Obecná církev je rozšířena po celém světě, její hlavou je Kristus.⁴²¹ Sjednocení s katolickou církví, které navrhoval pan Zajíc, tedy není možné.

Základem všeho je autorita Bible. Poznání Písma musí podle Korandy nutně vést k utrakvismu, který je v souladu s praxí prvotní církve, na rozdíl od praxe současné církve katolické. Papežové a koncily se drželi utrakvismu až do 13. století, pak byla tato chvályhodná tradice opuštěna. Bosákovy námitky proti utrakvismu jsou podmíněny neznalostí Písma.⁴²² Podle

417 Srov. J. MACEK, *Víra a zbožnost*, s. 69–70, 235.

418 *Neb jedni do Konstancie hromadu písem z zákona božieho a z jiných písem poslali o přijímání pod dvojmým způsobem, poněvadž tak Kristus ustanovil, žádajíce, aby při tom zuostaveni byli. Oni pak obyčej pravdě předloživše ustrnuli na svém duomyslu pravdě odpornému [sic]. Jiní naši předkové v Basilei týmiž písmi zákona božieho i doktorův, i což k tomu bylo pomocno, dovedli, že hodné a spasitelné obecnému lidu jest přijímání pod dvojmým způsobem. A toho duvodu máme utvrzení mnohými listy velikých lidí zapečetěné; a když by to pravda nebyla, tak znamenitá věc nebyla by od toho sboru posla. Manualník, s. 61. Srov. i tamtéž, s. 90. S Korandovým pojetím souzní přípis obyvatel království českého králi z konce roku 1465 koncipovaný Martinem Mairrem, který se zabývá podstatou kompakтата. NK, sign. XXIII D 172, p. 56–59, česky na p. 125–128. Srov. H. MARKGRAF, *Die „Kanzlei“*. Podle E. URBÁNKOVÉ, *Rukopisy a vzácné tisky pražské Universitní knihovny*, Praha 1957, č. 277, s. 42, je rukopis autografem Rehoře z Heimburka.*

419 Srov. J. MACEK, *Víra a zbožnost*, s. 59–60.

420 *Potom jaký byl Pius? Že smilník nečistý, o němž vie země Rakuská, Korytanská i Vlaská, ano i jeho Rethorica to okazuje. Po něm Paulus nešlechtník, až o něm stydko psáti; také i lakomec zlata, stříbra bezedný. Manualník, s. 70.*

421 *Za zlých papežův, biskupův, císařův, králův etc. opustivše zákon boží, prvotní cierkev a stále svaté doktory, lidé obojeho stavu, duchovnieho i světského, po nich postúpili buď z hruozy, pochlebenství, neb z jiné příčiny, upadli v bludy, v kacieřství i v jiné zlé. Tamtéž, s. 84.*

422 *Ty bosáku, máme za to, že jsi nedouk, poněvadž neznáš písem předepsaných; i nenie div, že bláďíš. Pakli jsi opojil se zlobivostí, neposloucháš sv. Pavla, a tak ani pána Krista, od něhožto vzal,*

Korandy je přijímání podobojí něčím více než přijímání podjednou. Stejně jako v rozsáhlém eucharistickém traktátu vyvrací i zde interpretaci biblických pasáží, která podle katolíků svědčí pro přijímání podjednou. V duchu utrakvistické tradice dává do kontrastu na jedné straně boží zákon, na straně druhé spisy doktorů a mistrů. Písmo prý pro víru zcela postačuje.⁴²³ Žádný ze spisů namířených proti utrakvismu nebyl podle Korandy tak hloupý jako ten bosákův.⁴²⁴ Koranda bosákovi nesliboval tištěnou odpověď, nechtěl se s ním tedy přít veřejně, jako se přel s Janem Zajícem z Házmburka, nebo ještě neměl možnost spis vytisknout. Slíbil pouze, že odepíše, a poznamenal, že na mnichovy *prašiviny málomocné nelze bylo než flastry šťpavé přiložiti*.⁴²⁵

List nese zdánlivě osobní sdělení a obsahuje četné apostrofy adresáta, jeho délka i členění do číslovaných kapitol však jednoznačně prozrazují, že se jedná o polemický traktát. Teologická radikalita je umocněna neustálou přítomností protivníka v textu, jenž je všemožným způsobem hanoben a snižován a je poukazováno na neudržitelnost jeho názorů. Určitá exaltovanost svědčí o tom, že text usiloval o ocenění u širšího publika. Mnohočetnými urážkami protivníka Koranda navazoval na své nejstarší latinské listy.

Z předchozí analýzy spisů vůči katolickým protivníkům vyplývá, že Koranda vůči nim vystupoval po celé období svého aktivního života poměrně radikálně a „argumentační vzorce“, které si pro polemiku s nimi vytvořil v mládí, v průběhu času neměnil. Podívejme se nyní, jakým způsobem se vymezoval vůči druhé „nepřátelské“ skupině – náboženským sektám, které představovaly radikální reformaci.

což jest napsal; i protivíš se čtení. Ulekni se písma 2 Thes. 1, ktož nejsú poslušni čtenie pána Krista, budú trápení mukami k smrti bez skonánie. Přestaniž tehdy, máš-li smysl, převráceně mysliti, mluvit i psáti proti zjevné pravdě, ani postavuj svých potakačov na rozcestí mylném duomysly svými nevěrnými. Tamtéž, s. 88.

423 *My dosti máme na duvodu z zákona božieho, což se viery dotýče: než doktory, kdež se s písmem svatým srovnávají, a jemu nejsú na odpor, pro vás přivodíme, kdež vy jsúce tvrdého srdce písma svatého, jakož máte z práva, nepřijímáte, abyšte aspoň jich řečmi byli obměkčeni a napraveni k pravé víře. Tamtéž, s. 93.*

424 *Naši předkové rozličné matrykáty mievali poslány proti té pravdě; žádný nebyl tak hlupý, tak rúhavý, tak falešný jako tvůj z nového zákonnictvie pokrytého a svodného. Tamtéž, s. 92.*

425 *Při tomto odpisu na matloky bosákovy ne, jako jsme mohli více, ale jako jsme měli, ještě méně odepsali jsme. Bude-li se, bosáku, chtieti tiem rajtem, jakož jsi psal, psáti více, budet takovou měřú odepsáno, a nad to vrchovatú z jistých písem a z rozumu zdravého. Nynie pak, ač ovšem byli bychom rádi v pokoji pobylí bez takového proti tobě odporu, však na tvé prašiviny málomocné nelze bylo než flastry šťpavé přiložiti, aby se zhojil, a potom slovóm pravdy žádným během neodpíeral, a nadto netupil věda, že odpierati pravdě větší jest hřiech nežli Sodomský, a ten nemine hrozně pomsty. Ulekna se tehdy toho, ó mniše, z té nepravosti, cos proti pravdě šerموval falešně, čňň pokánie, ač snad tobě bude odpuštěno. A my tobě i jiným takovým budem toho prieti. Amen. Tamtéž, s. 96.*

POLEMIKA S RADIKÁLNÍ REFORMACÍ

Václav Koranda se jako administrátor utrakvistické církve musel vyrovnávat s působením a vzrůstajícím vlivem radikálních sekt. V jagellonském období šlo především o Jednotu bratrskou a mikulášence.⁴²⁶ V polemice s bratřími mohl navázat na činnost svého předchůdce ve funkci správce utrakvistického duchovenstva, voleného arcibiskupa Jana Rokycany. Dva z jeho protibratrských textů si dokonce opsal do svého souboru písemností utrakvistické konzistoře (jde o již dříve zmíněný klementinský manuálník), a to jednak latinsky psaný list poslaný *ad Muldaviam*,⁴²⁷ jednak česky psaný list *po Čechách i Moravě rozeslaný*, oba z roku 1469.⁴²⁸

Většina písemností namířených proti radikální reformaci, které Koranda psal často jménem konzistoře, vznikla na konci sedmdesátých let a v letech osmdesátých. Jsou adresovány králi a různým šlechticům, ale také utrakvistickým kněžím či jsou určeny pro všeobecné poučení. Z žánrového hlediska se většinou jedná o listy, v některých případech ovšem spíše o kratší traktáty ve formě listu. Kromě dvou latinských textů, určených panu Trčkovi (1478) a utrakvistickým kněžím (1479), jsou všechny ostatní spisy české. Vedle toho, že Koranda reagoval na působení sekt a na jejich spisy, už z předchozí kapitoly víme o tom, že se na mistry v konzistoři obrátil roku 1489 katolický pán Jan Zajíc z Házmburka a požádal je o zásah proti „pikartům“. Koranda se pak k jeho požadavku vyjadřoval ve své odpovědi.

426 Srov. J. GOLL, *Chelčický a Jednota v XV. století. Nový otisk prací: Petr Chelčický a jeho učení, Jednota bratrská v XV. století, Nové spisy o Valdenských*, Praha 1916, s. 120–193; G. ŠAŠKOVÁ, *Jednota*; R. URBÁNEK, *České dějiny* III/3, s. 625–626; K. KROFTA, *Listy*, s. 283–286; R. RÍČAN, *Dějiny Jednoty bratrské*, Praha 1957, s. 51–118; J. MACEK, *Víra a zbožnost*, s. 286–335; O. HALAMA (ed.), *Spis „De Ecclesia“*; Týž, *Tištěná polemika s Jednotou bratrskou v době jagellonské (1500–1526)*, v tisku; Týž, *The Unity of Brethren (1458–1496)*, in: *A Companion to the Hussites*, edd. Michael Van Dussen – Pavel Soukup, v tisku.

427 *Manualník*, s. 98–102. Evidence F. M. BARTOŠ, *Literární činnost M. Jana Rokycany*, č. 39, s. 44–45. Srov. F. ŠIMEK, *Učení M. Jana Rokycany*, Praha 1938, s. 31. Na to, kam byl list určen, se názory liší. Srov. *Akty Jednoty bratrské* I, s. 200 (Moldávie); F. M. BARTOŠ, *Z počátků Jednoty bratrské*. I. *Husitské náběhy k odtržení od Říma a Jednota*, ČMKČ 95, 1921, s. 30–43, 127–131. *Dodatek. Payneova carihradská konfese*, s. 131–139, zde s. 139 (dnešní Moldava nad Bodvou, Slovensko); J. MACŮREK, *Husitství v rumunských zemích*, ČMM 51, 1927, s. 1–98, s. 70, pozn. 1 (Moldava v Krušných Horách).

428 *Manualník*, s. 42–44. Evidence F. M. BARTOŠ, *Literární činnost M. Jana Rokycany*, č. 37, s. 43–44. Srov. J. GOLL, *Chelčický*, s. 49, *Akty Jednoty bratrské* I, úvod, s. 64–65.

List králi Jiřímu z Poděbrad

Patrně z konce šedesátých let pochází list proti Jednotě bratrské adresovaný králi a sepsaný zřejmě jménem konzistoře.⁴²⁹ Koranda si jej opsal spolu s jinými prokazatelně svými písemnostmi, ale na to, abychom mohli potvrdit nebo vyloučit jeho autorství, je text příliš stručný. Pisatelé podle svých slov znají „pikartské“ bludy a informují krále o těch, které jsou zaznamenány v *matrykátu*, tedy v nějakém traktátu, který se k nim dostal. Bratří se v něm vymezují proti pravomoci biskupů a tvrdí, že kněz nemá moc prospívat věřícím svátostmi a že svátosti oltářní se nikdo nemá klanět. Odesílatelé si především přejí, aby král nedopřával bratřím svobodu šířit jejich *smyšlenky bludné*. Zásadu netolerovat bratry propagují i v nedatovaném pastýřském listu venkovským děkanům.⁴³⁰

Listy proti bratřím ze sedmdesátých let

Rozhovor pražských mistrů (tedy zřejmě utrakvistické konzistoře) s bratřími Michalem a Jarošem v roce 1473 vedl pravděpodobně před srpnem následujícího roku, kdy zemřel bratr Řehoř zmiňovaný v textu, ke vzniku českého psaní proti bratřím, jež má charakter úředního listu a je zřejmě reakcí na jakýsi traktát bratra Michala. Ten byl asi hlavně polemikou s Rokycanovým veřejným listem z roku 1469.⁴³¹ Tématy, která se tu probírají, jsou reálná přítomnost Krista ve svátosti oltářní, úcta k eucharistii a dále bratrský důraz na ctnostný život a odmítání svátostí. Poukazuje se zde na úkol konzistoře napomínat křesťany a konstatuje se, že bratří jsou *velmi v rozumu nakažení*, nadměru zvědaví a příliš vysoko o sobě smýšlejí. Je možné souhlasit s Kamilem Kroftou, který uvažoval, že autorem spisku byl nejspíš Koranda, ale zároveň poukázal na to, že ve spisu samotném pro to není možné najít přímé důkazy.⁴³²

List psaný jménem pražských mistrů Janu Kostkovi z Postupic o setkání s představiteli „pikartů“ vzniklý krátce před 28. zářím 1478 pochází z doby po obnovení konzistoře v srpnu téhož roku.⁴³³ Byl k němu připojen opis českého listu Jana Rokycany proti bratřím. Patrně měl vyznít jako neutrální, faktická zpráva; zřejmě proto, že adresát byl znám jako podporovatel příslušníků radikální sekty. Podle preambule navazujícího listu byl ovšem

429 Srov. Přílohu 4, č. 14.

430 Srov. Přílohu 4, č. 60.

431 *Akty Jednoty bratrské* II, s. 122–131, *Akty Jednoty bratrské* XI, ff. 143r–147r. Srov. K. KROFTA, *O spisech*, s. 218, *Akty Jednoty bratrské* II, úvod, s. 51–55, G. ŠAŠKOVÁ, *Jednota*, s. 16–24.

432 K. KROFTA, *O spisech*, s. 218.

433 Srov. Přílohu 4, č. 18.

už tento první list psán *k výstraze*.⁴³⁴ Popisuje se tu, jak za mistry do Prahy přišli bratří Michal, Prokop a Jan (?) Chelčický (u posledního z nich není uvedeno křestní jméno) a dohodli se s nimi, že jejich učení bude posouzeno podle zásad tzv. chebského soudce. Probírané články se týkaly křtu malých dětí a opětování křtu, nejvíce pozornosti si však vyžádalo Michalovo přijetí kněžství. Bratří se domnívali, že římsští kněží nejsou praví, a nechtěli od nich přijímat svátosti. První bratrští kněží a biskupové byli proto zvoleni losem. Bratří se ale nemohli shodnout na platnosti takové volby, a tak vyslali za valdenským biskupem Michala, který byl pak vysvěcen na biskupství a po návratu světil předtím zvolené bratří na biskupství a kněžství. Hned poté se ovšem vzdal kněžství a znovu se nechal vysvětit od jednoho z nových bratrských kněží, kterého nedlouho předtím sám vysvětil.⁴³⁵ Tento podivný postup ukázal, že bratří se velmi obávali narušení posloupnosti svěcení předávaného v církvi od apoštolů až po současné biskupy, ale zároveň naprosto ignorovali kanonické předpisy pro svěcení kněží a biskupů.

Ve zprávě mistrů se dále uvádí, že bratří se snaží získávat na svou stranu šlechtu a že citují výrok Jana Rokycany, že by se k nim rád přidal, při biřmování nedodržují stanovený ritus a vyslovují se proti reálné přítomnosti Krista ve svátosti a klanění. Mistři jejich názory rozporují a uvádějí, že jednání s nimi odhalilo jejich zatvrzelost, všetečnost a neústupnost. Obviňují bratří z nesprávného smýšlení a vyzývají je k nápravě. Upozorňují také na jejich navenek vystavovanou zkroušenost.⁴³⁶

Druhý list Janu Kostkovi datovaný 1479 je svým vyzněním o něco výhružnější.⁴³⁷ Koranda v rámci utrakvistického tradicionalismu, na který už jsme narazili v minulé kapitole, staví před oči urozeného pána příklad jeho předků, kteří se přidrželi mistrů a kněží a užívali jejich spisy. Jan si teď prý ale oblíbil jiné lidi, kteří nemají správnou víru.⁴³⁸ „Pikarti“ jsou podle Korandy pyšní, nepřiměřeně chválí vysoce postavené osoby, oddávají se tělesným hříchům, nechodí do kostela a pohrdají svátostí oltářní. Oddělují se

434 *Manualník*, s. 38.

435 *Item pravili, když sme se odtrhli od Římské cirkve i od vás, tehdy kteřížby mezi námi měli býti za kněze a který z nich biskupem, o to sme losovali. A když přišel los na tři a z těch na jednoho, aby byl biskupem, tehdy máli to tak ostatí, bylo mezi námi rozdělenie. Avšak potom ode všech k tomu svoleno, že sme vyslali k biskupu Valdenskému, kterýžto mne, mluvě Michal o sobě, posvětil na biskupstvie; a já se navrátil sem jednoho z těch tří na kněžstvie i na biskupstvie. Přes to, abych dal znáti, že na sobě nic Římského nemám, a jiným abych dal příklad, vzdal sem to kněžstvie Římské, neměv jeho za kněžstvie. I svěcen jsem na kněžstvie od toho znova, kohož sem světil na kněžstvie. Tamtéž, s. 35.*

436 *Jistě, pane, neslychal jsem ani čítal o takových zmatcích při víře, jakož se přiznali bratříkově tito. ... Také nenie co patřiti na jich buďto skutky pošmurné, buďto mluvenie pokniřilé. Tamtéž, s. 37.*

437 Srov. Přílohu 4, č. 21.

438 *I těch jako zanedbav i oblibuje a zastává neb postupuje po mudráciech, po vrtláciech, an se klátie jako trest na bahně při svých smyšlénkách, při svém vyznávání, při svých rozpisování[sic] žádné stálosti nemajíce. ... Neb ne podlé viery základuov a pravdy písma svatého i výkladuov prvotních svatých chodie, jakž by choditi měli, ale podlé svého duomyслу převráceného a vuole zlostné vrtkají se. Manualník, s. 39.*

od církve a toulají se, nevykonávají svá původní řemesla.⁴³⁹ Kostka by místo nich měl poslouchat mistry a kněží.

List konzistoře, který podle rukopisného nadpisu vznikl kolem 25. listopadu 1478,⁴⁴⁰ byl podle názoru Gerty Šaškové adresován utrakvistickým farám a zároveň podle ní konzistoř rozeslala „mnohem drsnější“ list na Moravu, který se dodnes nedochoval.⁴⁴¹ Text v úvodu odkazuje k posláni konzistoře, zmiňuje se o ustanovení děkanů a deklaruje nutnost bojovat jak proti herezi, tak proti katolíkům. Na obecnější rovině je v něm přítomný dobře známý utrakvistický tradicionalismus. Na adresu „pikartů“ uvádí, že bloudí ve víře, znovu křtí, znovu ordinují kněze bez příslušné formule, nevěří v reálnou přítomnost Krista ve svátosti oltářní, neuznávají římské kněžství a nechťejí přijímat svátosti. Bojoval proti nim ostatně už Jan Rokycana.

Sepsání traktátu ze sedmdesátých let (podle Šaškové vznikl po roce 1471) si vyžádali žatečtí kněží,⁴⁴² kvůli tomu, že *jeden pikhart všetečný* napsal text, který prohlásil za traktát táborských kněží. Uvedl v něm pět otázek a vyzval k jejich zodpovězení. Otázky se týkaly správnosti textu kostelních písní, pokud šlo o reálnou přítomnost Krista ve svátosti, působení nehodných kněží, úcty ke svátosti, a také toho, zda Janovo evangelium v šesté kapitole předepisuje pouze duchovní, nebo také svátostné přijímání. Poslední otázka, proč se neproказuje úcta přijaté svátosti, když třeba odchází z těla, byla samozřejmě poněkud provokativní.

Korandova odpověď na tento traktát je místy značně expresivní, užívá výrazy jako *pikús, ústa smrdutá, péro blenové*.⁴⁴³ Konstatuje, že příslušníci Jednoty se odtrhli od utrakvistů. Odvolává se na Matěje z Janova, Johna Wyclifa, Jana Husa a odkazuje také k *hádání* v Kutné Hoře i k táborskému učení v počátcích husitství, včetně pikartských kněží Petra Kániše a Martina Loquise, ale zmiňuje též Mikuláše Biskupce.⁴⁴⁴ V závěru připomíná správnou víru v reálnou přítomnost Krista ve svátosti oltářní: *Tak, ty pikúse, podlé rady sv. Pavla bláznových otázek, ježto uvozují sváry, nechaje, nebud' nevěřící ale věrný. A přestaň na tom, což Kristus ustanovil, z chleba tělo své a z vína krev svatů učinil slovy svými mocnými*.⁴⁴⁵

Patrně také do sedmdesátých nebo do raných osmdesátých let patří dosud neznámý kratší list utrakvistické konzistoře proti „pikartům“,

439 *Odděluj[e]š[ic] se od jiných, do kostelov s jinými křestany nechodiece, ale po kútiech, po pelešech své všetečnosti působiece. A někteří se oddělili od řemesla, ševcovstvie, krajčieřstvie, koželuzstvie, kovářstvie etc., i vydali se na túlačky, pliskaniny, práznosti, aby tiem lépe a snáze požili bez práce dobrého bydla. Tamtéž, s. 40.*

440 Srov. Přílohu 4, č. 19.

441 G. ŠAŠKOVÁ, *Jednota*, s. 57. Bratrská odpověď z konce sedmdesátých let: *Akty Jednoty bratrské I*, s. 473–488. K ní srov. G. ŠAŠKOVÁ, *Jednota*, s. 30, 57–58.

442 Srov. Přílohu 4, č. 22.

443 *Manualník*, s. 176.

444 Ke Korandovým citacím Biskupce F. M. BARTOŠ, *Největší dílo táborské literatury*, JSH 11, 1938, s. 65–67, zde s. 65–66.

445 *Manualník*, s. 181.

dochovaný jako Korandův autograf ve vídeňském rukopisu.⁴⁴⁶ Podle titulatury konzistoře vznikl až po Rokycanově smrti. Vzhledem k jeho málo rozvinuté argumentaci se domnívám, že vznikl spíše v ranějším období. V úvodu je zdůrazněna nutnost pevnosti ve víře v kontrastu ke špatné interpretaci Písma, které se dopouštějí *pikúsové*, případně *bratříkové*, a ještě se přitom odvolávají na mistry a kněží. Je třeba věřit v reálnou přítomnost Krista ve svátosti a zanechat neřádů i při jiných svátostech, například nepěťovat křest.

List proti mikulášencům a související korespondence

Jak v náhodně dochovaném aktovém materiálu utrakvistické konzistoře, tak v Korandových oficiálních listech se můžeme dočíst o aktivitách sekty mikulášenců na Vlašimsku ve druhé polovině osmdesátých let 15. století. Nejstarším dokumentem je list konzistoři od Mikuláše, faráře v Načeradci, ze 4. července 1486, který v duchu usnesení synody vymezující se proti heretikům, jež se konala v pražském Týně 15. února téhož roku, referuje o působení mikulášenců (nazývaných zde též pikarti). Žaluje na Aleše z Netvořic,⁴⁴⁷ že dosadil do Čechtíc na místo zběhlého kněze proti vůli svého faráře rouhavého člověka a heretika jménem Babka. Vyslovuje také přání, aby sekta mikulášenců byla potlačena.⁴⁴⁸

Následujícího roku sepsal Koranda list proti mikulášencům a slámovcům adresovaný nějakému šlechtici, který je koncipován jako varování před bludaři.⁴⁴⁹ Přepis v tzv. klementinském manuálu je datován 23. ledna 1487 a v záhlaví nese poznámku „ex officio“, jedná se tedy nepochybně o oficiální konzistorňní písemnost. Za nepřátele pravé víry jsou v úvodu prohlášeni jak přívrženci Jednoty bratrské, tak katolíci. Jako příslušníci radikální sekty mikulášenců a slámovců jsou zde zmíněni ženatý laik Mikuláš Vlašimský a Matěj Sláva (nazývaný též Sláma). V listu se uvádí, že Sláma šířil svá blouznění (*deliramenta*) a 19. září 1486 vyznal v Praze na radnici před konšely obojího města články, na jejichž základě byl usvědčen jako bludař. Jeho názory byly vyvráceny biblickými texty a jeho přívrženci se bludů zřekli. List evidentně sloužil nejen jako informace o proběhlém výslechu, ale také jako varování před touto radikální sektou.

446 ÖNB, sign. 4488, fol. 148 bis r.

447 K němu srov. A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze XV*, s. 130.

448 *Ut nicolaytarum pighardorum secta prorsus extinguat et caries doctrine eorum sugilletur*. NK, sign. XXIV A 231. Srov. J. TRUHLÁŘ, *Paběrky I*; B. ZILYNSKÁ, *Synody v Čechách 1440–1540*, č. 30, s. 91.

449 Srov. Přílohu 4, č. 29.

Z doby o málo pozdější pak pochází list (datovaný 24. července 1487) výše zmíněného faráře Mikuláše, který v něm žaluje na pana Trčku (zřejmě se jedná o Mikuláše staršího Trčku z Lípy, † 1509),⁴⁵⁰ že podporuje mikulášence.⁴⁵¹ Farář uvádí, že nedávno obdržel od konzistoře list a články o heretiku Slámovi a jeho komplici a ukázal je panu Trčkovi, který se mu ale vysmál. Touto písemností je nepochybně list zmiňovaný v předchozím odstavci.

Polemika s bratřími od konce osmdesátých let

O listu proti „pikartům“ adresovaném králi, který vznikl po 29. září 1488,⁴⁵² v němž se žádá pro „bratříky“ slyšení na sněmu, je zmínka v Korandově pozdější odpovědi Janu Zajícovi z Házmbruka.⁴⁵³ Autorem listu s žádostí o slyšení, na němž by členové konzistoře argumentovali proti bratřím biblickými citáty, byl podle všeho Václav Koranda.⁴⁵⁴ Zmiňuje zde, že se bratří chlubí, že se slyšení neuskutečnilo kvůli králově přízni. V listu Zajícovi pak mistři poukazují na velký rozdíl mezi utrakvistickou církví a bratřími. Utrakvisté jsou podle nich od katolické církve odloučeni v *některých bězích a ne zpupně ani všetečně*.⁴⁵⁵

Přibližně ve stejné době jako tento druhý list králi, tedy v roce 1488, pravděpodobně vznikl poměrně rozsáhlý *Odpor proti pikartským matlo-kám k žádosti jednoho pána znamenitého*⁴⁵⁶ psaný jako osobní polemika se spisem, který sepsal *mudroch jeden* a který byl vydán tiskem.⁴⁵⁷ Nevíme, kdo byl zmíněným pánem ani autorem spisu, tisk se nedochoval a citované myšlenky nenalzáme ani v bratrských rukopisných spisech. Oním pánem ale mohl být Jan Zajíc z Házmburka. Víme totiž, že bratří si s ním aktivně

450 K rodu Trčků srov. L. DVOŘÁKOVÁ, *Trčkové z Lípy na přelomu 15. a 16. století*, in: *Proměny feudální třídy v Čechách v pozdním feudalismu*, ed. J. Petrář, Praha 1976 (= AUC PhiletHist 1, *Studia historica XIV*), s. 113–136.

451 Praha NK, sign. XXIV A 229. Srov. G. ŠAŠKOVÁ, *Jednota*, s. 66, č. 9 pod čarou; B. ZILYNSKÁ, *Synody v Čechách 1440–1540*, č. 30, s. 91, s. 186.

452 Srov. Přílohu 4, č. 31.

453 Korespondence Korandy se Zajícem: srov. Přílohu 4, č. 34, 45. Srov. K. KROFTA, *O spisech*, s. 217, G. ŠAŠKOVÁ, *Jednota*, s. 4, K. KROFTA, *Listy*, s. 255, 257, srov. též *Akty Jednoty bratrské II*, úvod, s. 58–67.

454 Srov. K. KROFTA, *O spisech*, s. 216.

455 *Manualník*, s. 17.

456 Srov. Přílohu 4, č. 32.

457 *Mudroch jeden, kterýž podlé duomyslu svého o slovích ve čtenie svatého Jana položených, což se dotýče těla a krve Kristovy v svátosti velebné oltářnie, psal jednomu pánu urozenému, nepoloživ jména svého, aby čtúce jini nevěděli o něm* (*Manualník*, s. 160). *Naposledy, kdež skrze impresory věrné knězie tupíš z toho, že o pánu Kristovi v svátosti oltářní přivodíe příklady neb příslovie na voku, kterak veliká hora v něm se muož směstknati, na zrcadle, kterak veliký člověk neb duom v něm a každé v částce jeho, a na slovu pověděném, kterak mnohých usí naplňuje, že týž Kristus jest v malé částce voplatku, a na mnohých miestech jest a muož býti: to položiv i kladeš na konci, že takoví duovodové viece jsú mámenie než dovedenie*. Tamtéž, s. 171.

dopisovali, ovšem o jiných tématech. Opis v tzv. klementinském manuálu pochází přibližně z let 1505–1509, tedy z doby pronásledování bratří.⁴⁵⁸ Bratrský spis, se kterým se polemizovalo, se věnoval intepretaci šesté kapitoly Janova evangelia, jež podle názoru bratří nepojednává o svátostném chlebu. Podle správce utrakvistického duchovenstva však evangelní perikopa odkazuje k trojímu chlebu: jednak pozemskému, dále nebeskému a nakonec svátostnému, který je tělesný i duchovní zároveň. Koranda se zmiňuje o spisech Jana Husa, který napsal mnoho dobrého, a bratří ho přesto neprávem opomíjejí. „Pikarti“ také neuznali řád ustanovený kompaktáty, potupují křesťanské kostely, scházejí se v *peleších*, neuznávají reálnou přítomnost Krista ve svátosti oltářní a mají nesprávnou víru i v dalších otázkách. S aluzí na Zajícovy výtky Koranda píše: *Od mistruov a kněží vyšli, neb z nich nebyli; a majíce před nimi se postaviti a počet vydati a napraviti podlé uloženie na sněmě uložného z toho se vyvinuli zámyslem ošemetným.*⁴⁵⁹ Korandův jazyk je zde velmi expresivní, svého protivníka označuje slovy jako *pisák, mudrák*, v jeho spisech se prý projevuje *lživé pero pisákuov, pero blenové*, v textu jej přímo oslovuje: *A ty nedoktoře, nebud' nevěřící, ale věrný.*⁴⁶⁰

Korandův list příslušníku panského stavu Bohuši Kostkovi o tom, že „pikarti“ odmítají být konšelé, vznikl krátce před 15. dubnem 1492 (tedy asi měsíc poté, co biskup Augustin sepsal v Praze závět a odešel do Kutné Hory).⁴⁶¹ Přestože po sněmu Jednoty v Brandýse nad Orlicí roku 1490 mohli bratří přísahat a zastávat úřady v městské správě, z Korandova listu vyplývá, že to i nadále odmítali. Podle Korandy totiž nechťejí stanout v roli soudce, neboť v Novém zákoně se píše: *nesudte, abyste nebyli souzeni.*⁴⁶² Tento výrok se ovšem podle něho netýká výkonu soudní pravomoci, jež má napomoci pravdě a spravedlnosti, ale samozvaného posuzování druhého. Po odůvodnění své argumentace biblickými citáty Koranda na závěr konstatuje: *Z těchto písem zřejmo jest, že súdy a mírenie mezi lidmi, jenž jsou příhodny dobrému obecniemu, oblibuje buoh nad oběti. Ktož tehda, moha konšelem, úředníkem, súdci býti a v tom dobrému posluhovati a v něm prospievati, i odpierá: kterak jeho oběti, bud' modlitby, almužny, posty neb jiné, přijme pán buoh, třeba leknúti sě a v čas sobě usmysliti.*⁴⁶³ Problém je také na obecnější rovině v tom, že „bratřiči“ o sobě smýšlejí příliš vysoce, sami tak soudí druhé a oddělují se od křesťanů.

Dále už máme k dispozici jen několik rozsahem spíše drobných Korandových textů, které polemizují s věroukou radikálních sekt. Přibližně v roce 1482 sepsal protipikartské články do sbírky latinských citátů ve svém teologickém slovníku. Týkají se bludů „pikartů“ a vyjadřují se k překřtívání

458 K. BOLDAN, „Kdež skrze impresory...“, s. 85.

459 *Manualník*, s. 173.

460 Tamtéž, s. 168, 169, 170, 171, 172, 176.

461 Srov. Přílohu 4, č. 40

462 Matouš 7,1.

463 *Manualník*, s. 142.

a vůbec k bratrským názorům na svátosti.⁴⁶⁴ V člancích jsou také znovu kritizována shromáždění v domech, učení o spasení dobrými skutky a některé ní malých dětí. Obsírněji je řešena otázka, zda kněz ve smrtelném hříchu právoplatně vykonává svátostné úkony a zda může dostávat almužny, jinými slovy zda se mají dávat svátosti stálým hříšníkům a jestli je dovoleno přijímat svátosti od špatného kněze. Podobný charakter má text o svěcení neděle dochovaný v tzv. klementinském manuálu. Je v něm zmínka, že „pikarti“ (*pseudo-pighardi*) odmítají světit neděli a docházet do kostelů; na konci nacházíme obsírné vypsání bludů a neřestí, kterých se bratři údajně dopouštěli.⁴⁶⁵

Přesněji datovat není možné zprávu o poměrech v Jednotě bratrské v rukopisu, který obsahuje především Rokycanovy traktáty proti Mikuláši Biskupcovi a je nejspíš Korandovým autografem, ač se v něm nedochoval jeho monogram označující vlastnictví knihy.⁴⁶⁶ Začátek textu chybí, ale i tak zde nalezneme poměrně obsáhlý výčet bodů, které se někdy částečně opakují. Pokud text skutečně psal Koranda, je to důkazem, že poměry v radikální sektě znal dosti dobře, byť se mu samozřejmě i nadále jevila poněkud jinak než vlastním členům Jednoty.

Poslední drobnější text polemizuje s názorem, že kněz ve smrtelném hříchu nevykonává platně svátostné úkony. Je jím list datovaný v rukopisu letopočtem 1498 a určený Mikuláši mladšímu Trčkovi z Lípy.⁴⁶⁷

Spisy nesprávně připisované Korandovi

Na závěr se dostáváme ke spisům, jejichž autorství bylo některými badateli připisováno Václavu Korandovi, já se ale domnívám, že jejich autorem nebyl. Prvním z těchto děl je dlouhý a velice zajímavý latinský traktát proti Petrovi Chelčickému a prvotní Jednotě, který vznikl podle všeho stejně jako výše zmíněný český text roku 1474, před smrtí bratra Řehoře.⁴⁶⁸ Je možné souhlasit s Františkem Michálkem Bartošem, že autorem byl Rokycanův žák, ale Rokycana je zde nepřímo kritizován, což svědčí spíše proti Korandově autorství. Navíc je zřejmé, že traktát psal kněz, přičemž je jisté, že Koranda knězem nebyl.⁴⁶⁹ Text reaguje zejména na bratrské listy proti Rokycanovi a dalším umírněným utrakvistům, bratrské učení je zde pojímáno jako

464 KNM, sign. XIV E 7, ff. 145v–151r.

465 *Manualník*, s. 158–160. V této edici je otištěn jen výběr z něho.

466 MZK, sign. Mk 93, ff. 91r–93r.

467 Srov. Přílohu 4, č. 47.

468 ÖNB, sign. 4549, ff. 1r–162r. Evidence P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 82, s. 209. Srov. F. M. BARTOŠ, *Kdo byl Petr Chelčický?*, JSH 15, 1946, s. 1–8, zde s. 6, pozn. 19; TÝŽ, *Neznámý spis proti Chelčickému a prvotní Jednotě bratrské*, JSH 17, 1948, s. 60–64 (hypotéza o Korandově autorství).

469 Srov. fol. 126v: *nos sacerdotis*.

„novotáborství“. Ve spisu, majícím možná starší jádro, se řeší hlavně otázky kolem eucharistie, je poměrně obsírný a snad byl zkompilován z několika původně samostatných textů.

Druhým textem je polemický spis pražských mistrů proti Jednotě bratrské (nazývaný též *Knihá mistrů pražských na deset artikulů*), který vznikl mezi lety 1479 a 1490.⁴⁷⁰ Dalo by se říci, že jde o důkladnou a systematickou polemiku vynucenou slyšením z roku 1479. Obsahem je deset článků s bludy, které obsahově odpovídají dvanácti článkům obsaženým v Korandově listu Janu Kostkovi, a obsáhle polemika s nimi. Z nich pět se týká kněžství a jen dva svátosti oltářní.⁴⁷¹ Kamil Krofta popíral Korandovo autorství s tím, že pisatel traktátu byl knězem a že text je stylisticky odlišný od Korandových spisů. K těmto argumentům přidala Gerta Šašková další: Vavřinec Krasnický u tohoto spisu uvádí jako autory pražské mistry, kdežto jinde uvádí výslovně Korandu.⁴⁷² Také tento spis je obsahově velmi zajímavý, a to především jako svědectví o sociálních aspektech vzniku pikartské hereze.

Je zřejmé, že ve srovnání s polemikami adresovanými katolíkům používal Václav Koranda ve spisech namířených proti radikálním sektám méně vyhocené argumenty. Velmi ostře se stavěl proti snahám o jakékoliv věroučné inovace a spoléhal na utrakvistickou tradici. Kritizoval také morální praxi běžnou v Jednotě bratrské.

470 KNM, sign. V E 8, ff. 1r–82v (zapsal Pavel ze Sedlčan 9. 12. 1491, též opis z roku 1526 v KMK, sign. D 107). Evidence P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 83, 209. Vydání: *Obrana viery proti Pikhartóm*, ed. Josef Alexandr DUNDR, *Časopis katolického duchovenstva* 5, 1864, č. 1–8, s. 45–65, 113–134, 187–204, 280–291, 351–370, 463–472, 506–521, 575–595; Srov. K. KROFTA, *O spisech* 12, s. 219–222, J. GOLL, *Chelčický*, s. 54, F. M. BARTOŠ, *Obrana viery proti pikartóm*, *ČNM* 96, 1922, s. 162–163; G. ŠAŠKOVÁ, *Jednota*, s. 8–9, 26–31.

471 G. ŠAŠKOVÁ, *Jednota*, s. 33.

472 Tamtéž, s. 29.

KORANDOVA KNIHOVNA

O tom, že se Václav Koranda mladší intenzivně zajímal o knihy, vypovídá jeden z epitafů na jeho osobu. Hovoří o tom, že žil pro knihy.⁴⁷³ Ze současného pohledu vlastnil Koranda jednu z nejvýznamnějších osobních knihoven své doby v Čechách.⁴⁷⁴ Při její rekonstrukci jsme ve velké míře omezeni tím, že můžeme pracovat pouze s dnes existujícími svazky, žádný středověký soupis se nedochoval.⁴⁷⁵ Předpokládáme-li v Korandově knihovně podobnou míru ztrát jako v kolejních knihovnách pražské univerzity,⁴⁷⁶ kam se ostatně její velká část po jeho smrti prokazatelně dostala, známe dnes nepochybně jen zlomek původního, zřejmě rozsáhlého celku.⁴⁷⁷ Na následujících stranách přináším zatím nejuplněnější přehled dochovaného torza Korandovy knihovny, kterou v době úmrtí jejího majitele tvořilo pravděpodobně několik set svazků. Toto torzo, rozšířené o několik nových nálezů, zde bude komplexně analyzováno po obsahové, čtenářské i knihvazačské stránce.

Z Korandovy knihovny se dodnes podařilo identifikovat 71 knih, z toho 46 rukopisů a 25 inkunábulí.⁴⁷⁸ V každém svazku se nachází jasné označení Korandova vlastnictví v podobě jeho monogramu, který se vyskytuje

473 *Artibus exactis Curanda verendus et annis, nunc vivit Christo: vixerat ante libris*. B. STURMIUS, *Eteostichorum*, fol. 15b.

474 K českým a moravským knihovnám v letech 1458–1547 se zaměřením na humanismus srov. K. BOLDAN – B. NEŠKUDLA – P. VOIT, *The Reception*, s. 26–38.

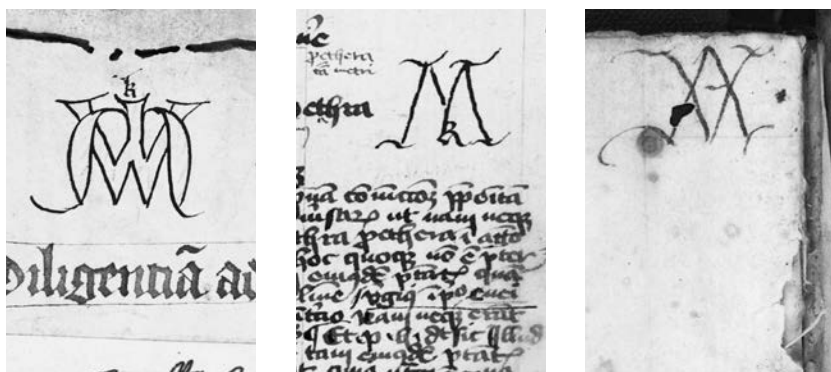
475 Ke Korandově knihovně srov. E. URBÁNKOVÁ, *Zbytky*; F. M. BARTOŠ, *Dodatky*; P. SPUNAR, *Několik doplňků*; P. R. POKORNÝ, *Ke knihovně*. Srov. též I. HLAVÁČEK, *Pronikání*, s. 81–82; J. MAČEK, *Víra a zbožnost*, s. 105; B. NEŠKUDLA, *Knihovny*, s. 113.

476 Z mnoha tisíc knih z pražských kolejních knihoven se dodnes zachovalo celkem asi 1200 svazků.

477 E. URBÁNKOVÁ, *Zbytky*, s. 140.

478 E. URBÁNKOVÁ, *Zbytky*, identifikovala v dnešní Národní knihovně ČR i jinde 52 knih (z toho 38 rukopisů a 14 inkunábulí, č. 1–52), F. M. BARTOŠ, *Dodatky*, objevil jeden rukopis v Knihovně Národního muzea (č. 63); P. SPUNAR, *Několik doplňků*, našel v Národní knihovně ve Vídni čtyři další rukopisy (č. 53–56); P. R. POKORNÝ, *Ke knihovně*, ve Strahovské knihovně čtyři inkunábule (č. 57–60). O jednom rukopisu v Toruni (č. 65) se zmiňuje E. GREGOROVICHOVÁ, *Knihovna*, s. 109, pozn. 9. Rukopis v Krnově (č. 64) uvádí O. HALAMA, *Přípisky*, a S. PETR, *Středověké rukopisy*; srov. též *Průvodce*, s. 78 a 293. V pražské Národní knihovně se z Korandovy knihovny nacházejí ještě dva rukopisy (č. 61–62, na druhý z nich upozornil P. SPUNAR, *Repertorium* I, s. 449). Z inkunábulí patří do Korandovy knihovny ještě pět dalších (č. 66, upozornil P. VOIT, *Katalog*, č. A-119, s. 179–180; dále č. 67–70, na tyto čtyři svazky mě laskavě upozornil Kamil Boldan; č. 71, na tento nový nákup Strahovské knihovny mě laskavě upozornil Petr Voit). Srov. úplný seznam knih z Korandovy knihovny v Příloze č. 2 (v této kapitole odkazují na čísla tohoto soupisu).

ve třech podobách. Vlastnické značky jsou někdy doplněny letopočty, které pravděpodobně označují rok nabytí knihy. Vedle svazků označených monogramy registruji ještě několik rukopisů, v nichž se nacházejí Korandovy autografy či foliace provedené jeho rukou.⁴⁷⁹ Tyto kodexy ovšem do Korandovy knihovny nezahrnuji, protože není možné jednoznačně prokázat, že by příslušný svazek Koranda vlastnil. Stejně tak do analýzy jeho knihovny nelze zařadit některé další rukopisy přisouzené Korandovi odbornou literaturou. Můj podrobný průzkum příslušnost některých svazků do Korandovy knihovny jednoznačně vyvrátil.⁴⁸⁰

Velký, střední a malý monogram, jež v knihách označovaly Korandovo vlastnictví.

Obsahová struktura knihovny

Již Emma Urbánková konstatovala, že Korandova knihovna měla středověký charakter. Povšimla si Korandova zájmu o bajky, přísloví a citáty z různých autorů. Ve spojitosti s tím recipoval i antickou literaturu, ojediněle je jeho zájem o humanistické spisy. Koranda se podle Urbánkové orientoval

479 E. URBÁNKOVÁ, *Zbytky*, s. 160, uvádí rukopis NK, sign. III G 16. Podobnými případy jsou rukopisy MZK, sign. Mk 93, ÖNB, sign. 4488, a inkunábule UPM, sign. C 1840, VYŠK, sign. Ms. 7 (o posledním tisku podrobněji níže).

480 Tak například rukopis BSB, sign. cIm 16424. Srov. P. SPUNAR, *Repertorium I*, s. 430. Jedná se ale o monogram někoho jiného. Podobně rukopis ÖNB, sign. 4315, který P. SPUNAR, *Repertorium I*, s. 457, uvádí jako pravděpodobně Korandův, ovšem mylně. J. MAREK, *Nové písemnosti*, s. 532, pozn. 32, uvádí rukopis NK, sign. I A 52 na základě katalogizační karty E. Urbánkové k tomuto rukopisu a rukopis ÖNB, sign. 5420 na základě P. SPUNAR, *Literární činnost*, s. 195. Ani u jednoho z těchto rukopisů se Korandovo vlastnictví nepotvrdilo, k prvnímu srov. J. MAREK – M. DRAGON, *Soupis středověkých latinských rukopisů Národní knihovny ČR. Doplnky ke katalogu Josefa Truhláře = Catalogus codicum manu scriptorum Latinorum medii aevi qui in Bibliotheca Nationali olim Universitatis Pragensis asservantur. Additamenta ad catalogum Josephi Truhlár*, Praha 2016, č. 4, s. 69–76; u druhého jde o prostou záměnu za rukopis sign. 4520.

především na husitskou literaturu, díla Johna Wyclifa, Jana Husa a českých utrakvistů. Zmínila také Korandovu zjevnou preferenci dějepisných textů.⁴⁸¹ S jejími závěry se shodl Ivan Hlaváček, podle něhož má knihovna i přes výskyt několika humanistických tisků „středověký ráz“,⁴⁸² respektive u majitele „nelze předpokládat humanistický zájem“.⁴⁸³ Ve shodě s ním Josef Macek hovořil o „duchovní orientaci na čelné husitské myslitele“⁴⁸⁴ a v poslední době se dokonce objevilo nepřesné tvrzení, že humanistické spisy v Korandově knihovně zcela chybějí.⁴⁸⁵

Protože větší část dochovaného torza Korandovy knihovny tvoří rukopisy, které jsou často tematicky různorodými konvoluty, při obsahovém rozboru knih budu přihlížet k tomu, nakolik jsou různé obory lidského poznání zastoupeny v jednotlivých svazcích, nebudu však v rámci oborů zastoupených v Korandově knihovně uvádět počet jednotlivých děl.

V Korandově knihovně jsou nejvíce zastoupena teologická díla, jež se nacházejí v 56 svazcích. V jedenácti z nich jsou díla Jana Husa a první a druhé generace českých utrakvistů. Šest svazků obsahuje díla anglického reformátora Johna Wyclifa, pět je možné charakterizovat jako patristickou a šest jako scholastickou teologii. Čtyři svazky jsou z oboru sakramentální teologie a tři svazky patří do oboru teologie penitenní a praktické. Tyto knihy jsou ještě doplněny Korandovým vlastním abecedně řazeným teologickým slovníkem a výběrem teologických spisů z jednání basilejského koncilu s českou delegací.⁴⁸⁶ S výjimkou čtyř svazků s teologií patristickou, sakramentální a scholastickou a především sedmi svazků s exegetickými díly se všechna teologická díla v Korandově knihovně dochovala v rukopisech.

Koranda projevoval živý zájem o teologická díla anglického reformátora Johna Wyclifa. Vlastnil dokonce kodex pořízený roku 1407 přímo v Anglii českými studenty Mikulášem Faulfišem a Janem z Kněhnic. Tento rukopis, do kterého Koranda připsal mnoho marginalií,⁴⁸⁷ obsahuje Wyclifovy spisy *De veritate sacre scripture*, *De ecclesia* a *De dominio divino*.⁴⁸⁸ Vlastnil i další sborník s Wyclifovými díly *Dialogus*, *Trialogus*, s výklady 23. a 24. kapitoly Matoušova evangelia a s dalšími drobnými spisy zaměřenými zejména proti mnichům a pojednávajícími o povaze římské církve z roku 1412.⁴⁸⁹ Koranda měl ale i další rukopisy s *Dialogem* a *Trialogem*.⁴⁹⁰ Jiný Korandův sborník ze začátku 15. století obsahuje různé Wyclifovy traktáty zaměřené

481 E. URBÁNKOVÁ, *Zbytky*, s. 141.

482 I. HLAVÁČEK, *Pronikání*, s. 81–82.

483 I. HLAVÁČEK, *Poznámky k italským tiskům v českých knihovnách na konci středověku a počátkem 16. století*, *Miscellanea Oddělení rukopisů a starých tisků* 13, 1996, s. 39–52, zde s. 46.

484 J. MACEK, *Víra a zbožnost*, s. 105.

485 B. NEŠKUDLA, *Knihovny*, s. 111–112.

486 Č. 19.

487 Především od fol. 213r.

488 Č. 53.

489 Č. 54. Na předním přidešti tohoto rukopisu je škrtnutá provenienční poznámka: *Liber iste est Pauli notarii emptus a domino Iohanne Ponte annorum domini etc. LVI° et cetera*.

490 Č. 18, 55.

proti praxi současné katolické církve.⁴⁹¹ V dalším kodexu je fragment díla *Responsiones ad XVIII argumenta Radulphi Strode* zapsaný v první polovině 15. století.⁴⁹²

Z husitské teologie, která pro Korandu byla jako pro administrátora utrakvistické církve důležitá, jsou v souboru zastoupeny sborníky s díly Jana Husa (výklad Lombardových *Sentencí*) a jeho vrstevníků (Stanislava ze Znojma, Štěpána z Kolína, Jakoubka ze Stříbra, Štěpána z Pálče, Petra z Újezda, Šimona z Tišnova) či pokračovatelů (Jana Rokycany, Petra Payna).⁴⁹³ Marginálními poznámkami opatroval Koranda především díla Jana Husa a Jakoubka ze Stříbra. Přestože někdy lze písaře marginálních poznámek v Korandových rukopisech určit jen velmi obtížně, právě v případě výše zmíněných rukopisů je Korandovo glosování poměrně dobře prokazatelné.⁴⁹⁴ Vlastnil také postilu Mikuláše Biskupce na evangelní harmonii,⁴⁹⁵ jeho výklad Apokalypsy (připisovaný tehdy Jakoubkovi ze Stříbra),⁴⁹⁶ ale také spisy Jana Rokycany proti Mikuláši Biskupcovi.⁴⁹⁷ Dílo tohoto tábořského biskupa neváhal Koranda citovat ve své polemice s Jednotou bratrskou.⁴⁹⁸ K dílům z oboru husitské teologie patří i Korandův vlastní teologický slovník, tematicky řazená sbírka citátů z autorit na podporu argumentace ve prospěch utrakvismu, který byl do rukopisu zapsán zřejmě v roce 1482.⁴⁹⁹ Jsou zde i odkazy na husitské autory, jako byli Jakoubek ze Stříbra a Jan Rokycana,⁵⁰⁰ ojedinelé i na dílo Jana Husa.⁵⁰¹ Do ekleziologie patří traktát o moci římské církve Řehoře z Heimburka z roku 1467.⁵⁰²

Z patristické literatury, na kterou se husitští myslitelé často odvolávali, se v Korandově knihovně nacházelo několik rukopisných sborníků, a to s díly připisovanými Augustinovi, Jeronýmovi, Cassiodorovi, Eusebiovi či

491 Č. 13.

492 Č. 15.

493 Č. 3, 9, 17, 18, 52, 54, 56.

494 Zcela evidentní je to u č. 54. Ruka marginálních glos se shoduje s Korandovou rukou v jeho písemnostech (klementinský manuál, autografické listy).

495 Č. 45–47.

496 Č. 51.

497 Č. 3.

498 Srov. F. M. BARTOŠ, *Největší dílo*, s. 65–66. Koranda citoval první svazek, fol. 162v, srov. *Manualník*, s. 177.

499 Č. 63. Z hlediska hudby srov. F. SVEJKOVSKÝ, *Musejní rukopis*.

500 Na fol. 90v odkazuje na Jakoubkův traktát o zabíjení (P. ŠPUNAR, *Repertorium* II, s. 73, č. 96, uvádí podle editora spisu jako dílo Mikuláše Biskupce; tuto atribuci odmítl již F. M. BARTOŠ, *Literární činnost M. Jakoubka ze Stříbra*, Praha 1925, s. 48, č. 62). Na fol. 17v je odkaz na radikální Rokycanův výrok proti papeži v kázání údajně z roku 1468, které se vymezuje vůči křížové výpravě proti Čechům (neidentifikováno, srov. F. M. BARTOŠ, *Literární činnost M. Jana Rokycany*, s. 50, který datum emenduje na rok 1428; v roce 1468 Rokycana po ataku mrtvice nemohl mluvit); na fol. 55v se odkazuje na Rokycanův článek přednesený v Basileji týkající se vztahu Písma a tradice.

501 Na fol. 99r je odkaz na Husův traktát k otázce, zda mohou kázat ti, kteří jsou Bohem exkomunikováni, a ti, kteří nemají schválení apoštolské stolice.

502 Č. 3.

Isidorovi,⁵⁰³ a dále inkunábule s Augustinovým dílem *O boží obci*.⁵⁰⁴ Z pozdějších učitelů církve byli zastoupeni Jan z Damašku, Bernard z Clairvaux a Hugo ze Svatého Viktora či Inocenc III.⁵⁰⁵ Ze scholastické teologie zde byly *Sentence* Petra Lombarda (v době opisu před rokem 1458 ještě nebyly k dispozici v inkunábulovém vydání), a to samostatně⁵⁰⁶ a ještě jednou s komentářem ve dvou svazcích.⁵⁰⁷ Vlastnil také rukopisy s *Teologickou summou* Tomáše Akvinského.⁵⁰⁸

Pro správce utrakvistické církve byla velmi důležitá penitenní a sakramentální teologie. Koranda měl z tohoto okruhu inkunábulový konvolut spisů Alberta Velikého o mši a eucharistii.⁵⁰⁹ Jeden z nich vlastnil i ve vimperském vydání z roku 1484. V Korandově knihovně se sice nedochoval, ale dva listy z této české inkunábule byly nalezeny v lepence, která tvořila vazbu jedné z Korandových knih, kterou nejspíše stejně jako konzistoriální písemnosti poskytl nejpozději na začátku 16. století knihvazači.⁵¹⁰ Dále vlastnil anonymní spis proti špatným kněžím z konce 12. století připisovaný Alanovi ab Insulis,⁵¹¹ traktáty Jiljího Římského, Jindřicha z Frimaru a traktát o těle Kristově Františka de Mayronis připisovaný Mikuláši z Lyry,⁵¹² dílo *Summa de penitentia et de matromonio* Raymunda z Peñafortu⁵¹³ a spisy Jana Rokycany a Petra Payna o svátostech.⁵¹⁴ Z oblasti praktické teologie měl Koranda známé dílo *Summa vitiorum* Williama Perraulta. V témže rukopisu je zapsána také starší (předhusitská) redakce písně *Jesu Kriste, ščedý kněže*.⁵¹⁵

Poměrně hojně byla mezi Korandovými knihami zastoupena exegetika. Měl rukopisy s Pseudo-Cassiodorovým výkladem žalmů,⁵¹⁶ výklady *Apokalypsy* od Hugona ze Saint-Cher a Richarda ze Svatého Viktora,⁵¹⁷ inkunábule s Lombardovým výkladem žalmů,⁵¹⁸ Marchesinovým mamotrektem,⁵¹⁹ výklad evangelia svatého Jana od Alberta Velikého⁵²⁰ a Bibli s výkladem Mikuláše z Lyry (knihy *Genesis* až *Rút*).⁵²¹ Exegeze evangelií a *Apokalypsy* od husitských autorů už byly zmíněny výše. Koranda vlastnil také *Compendium*

503 Č. 6, 15, 20, 25.

504 Č. 66.

505 Č. 15, 20, 25.

506 Č. 9.

507 Č. 5, 23.

508 Č. 30: TOMÁŠ, *Summa* Ia IIe; č. 68: TOMÁŠ, *Summa* I.

509 Č. 39.

510 FRANT fragm. 78 (liber tradens: č. 69).

511 Č. 18.

512 Č. 18.

513 Č. 2.

514 Č. 3.

515 Č. 16. Srov. F. MUŽÍK, *Nejstarší nápěv písně Jesu Kriste, ščedý kněže a jeho vztah k Husově variantě*, AUC PhiletHist I, č. 1, 1958, s. 31–53.

516 Č. 6.

517 Č. 22.

518 Č. 29.

519 Č. 32.

520 Č. 42.

521 Č. 43.

sensus litteralis totius sacrae Scripturae od Petra Aureola⁵²² a rozšířenou kontemplativní knihu o Kristově životě od Ludolfa ze Saska.⁵²³

Nepočítáme-li výše zmíněný výklad Mikuláše z Lyry, byla dosud v Korandově knihovně doložena jen jedna kniha s úplným biblickým textem, rukopis ze třicátých let 15. století.⁵²⁴ Na základě recentního průzkumu se ukázalo, že v knihovně vyšehradské kapituly v Praze je uložena inkunábulo-ová Bible, která s největší pravděpodobností patřila Korandovi.⁵²⁵ Jedná se o norimberské vydání z roku 1479.⁵²⁶ Do Korandovy knihovny ji není možné s jistotou zařadit, protože nenese jeho monogram. Před tiskem je zařazen několikastránkový rejstřík perikop k jednotlivým svátkům církevního roku psaný Korandou a v textu jsou především u knih Penta-teuchu, evangelií a Skutků apoštolů jeho četné marginální glosy. Inkunábulo-ový tisk má ručně iluminovaný titulní list s ornamentální iniciálou a bordurovými výběhy. In margine je vymalována husa, zřejmě jako symbol českého reformátora. Vzadu za tiskem je zapsán rubrikou letopočet 1479, tedy rok, kdy je doloženo, že Koranda získal několik tisků z oficín v německojazyčné oblasti. Domněnka, že tento svazek, který je jako jeden z mála honosněji vypraven, patřil Korandovi, je proto vysoce pravděpo-dobná.

Na rozdíl od jiných oborů se Koranda cíleně nezajímal o kazatelství, které se vyskytuje jen v šesti svazcích. Ostatně sám podle všeho nebyl kně-zem, takže pro svou vlastní činnost kazatelské příručky nepotřeboval. Mezi výjimky, které si sám zřejmě plánovitě opatřil, patří tištěná postila Viléma Pařížského (ten byl redaktorem textu, který zpracoval Jan Herolt)⁵²⁷ a snad i rukopisná husitská kázání včetně synodních Jana Husa a Jana Rokycany.⁵²⁸ Jinak jsou v Korandových rukopisech zapsána postní kázání Augustina de Urbino⁵²⁹ a další spíše drobnější kazatelské projevy.⁵³⁰

Podobně málo knih měl i z oblasti církevního práva: *Liber sextus* Boni-fáce VIII. vlastnil jak v rukopisné, tak v tištěné podobě.⁵³¹ U tisku jsou navíc přivázány *Konstituce* Klimenta V. vydané stejného roku v téže oficíně. S reg-ulací mezilidských vztahů souvisí také traktát o lichvě Jakoubka ze Stříbra, který měl Koranda v rukopisné podobě a který nepochybně využil při psaní vlastního díla na stejné téma.⁵³²

522 Č. 59.

523 Č. 60.

524 Č. 64. Stov. O. HALAMA, *Přípisky*.

525 VYŠK, sign. Ms. 7.

526 ISTC ib00564000.

527 Č. 59.

528 Č. 3, 21, 54.

529 Č. 6.

530 Č. 16.

531 Č. 7, 58.

532 Č. 3.

Korandův zájem o exaktní vědy odráželo pět knih z oboru astronomie, komputistiky a matematiky: šlo o tři rukopisy a dva tisky. Pro astronomii je charakteristické, že Koranda získával kromě tištěných knih i starší rukopisy a později je sám doplňoval. Jeden z astronomických kodexů, který dříve vlastnil a jehož část napsal ve třicátých letech v Nazaretské koleji Stanislav z Hnězdna⁵³³ a který Koranda získal po Šimonovi ze Slaného roku 1445, sloužil Korandovi patrně jako učebnice.⁵³⁴ Koranda do něj na závěr Bradwardinovy aritmetiky napsal svou rukou datum 1455, a to pravděpodobně v době svého studia v Nazaretské koleji.⁵³⁵ Na několika dalších místech pak pokračoval v písařské práci započaté Stanislavem z Hnězdna⁵³⁶ a do kodexu zapsal také dílo svého učitele Křišťana z Prachatic *Rudimenta artis computisticae*.⁵³⁷ K tomuto rukopisu se ale vracel i později, přepisoval do něho své marginálie a v roce 1472 sem zapsal i cisioján, který je po něm v literatuře nazýván Korandův. Cisioján, zapsaný jako rumělkou přetřený koncept a na jiném místě jako čistopis, obsahuje Husův svátek.⁵³⁸ Tato česká datační pomůcka psaná Korandou se ostatně nachází i v jiném astronomickém rukopisu, který byl jako Korandův identifikován teprve nedávno.⁵³⁹ Vznikal od konce dvacátých do konce třicátých let a později byl prokazatelně používán na pražské univerzitě. Jsou v něm zapsána dvě díla Křišťana z Prachatic, *Algorismus prosaycus* (ten se dochoval ve dvou kodexech, oba patřily Korandovi)⁵⁴⁰ a *Chrometrale*. Dále kodex obsahuje vedle různých drobných komputistických textů *Computus philosophicus* Jana de Sacrobosco.⁵⁴¹ V závěru rukopisů jsou Korandou zapsána veršovaná česká pravidla při stolování, která jsou založena na starších latinských vzorech.⁵⁴² Z dalších astronomických textů napsal Koranda roku 1460 v Karlově koleji korekce

533 Srov. E. GREGOROVÍČOVÁ, *Z rukopisného bohatství Národní knihovny. Soukromá knihovna M. Stanislava z Hnězdna, její funkce a význam*, in: *Manu propria...*, s. 35–50, zde s. 43–44. Podle ní (tamtéž, s. 48) Stanislav dříve vlastnil také Korandův kodex označovaný zde č. 14, jehož předchozími majiteli byli nějaký kněz Šimon (nikoliv Šimon ze Slaného) a Iohannes Knecht.

534 Č. 10. Srov. přípisek na fol. 111r: *Anno domini 1445 post Simonem rectorem Crispum ad sanctum Egidium Prage*.

535 E. URBÁNKOVÁ, *Zbytky*, s. 145. K Nazaretské koleji M. HOLÁ, *Nazaretská kolej*, k její knihovně J. MAREK, *Jakoubek ze Stříbra a počátky utrakvistického kazatelství v českých zemích: Studie o Jakoubkově postile z let 1413–1414*, Praha 2011, s. 57.

536 R. URBÁNEK, *První utrakvistický humanista*, s. 208, pozn. 29.

537 E. URBÁNKOVÁ, *Zbytky*, s. 136. Ke Křišťanovi a jeho dílu srov. úvod ke KŘIŠŤAN, *Stavba a užití a shrnujícím způsobem také Z. ŽALUD, Astrology, Particular Court Astrology, in Bohemia in the Fourteenth and Fifteenth Centuries. A Survey*, *Historica* 14, 2010, s. 91–123, s. 110.

538 Koncept cisiojánu je na fol. 133v a čistopis na fol. 108v. Srov. J. NOVÁKOVÁ, *České cisiojány od 14. století*, Praha 1971, s. 50–54 (na s. 51–52 vydala text podle čistopisu).

539 Č. 62, fol. 181r.

540 Druhým rukopisem je č. 62. Edice textu: *Základy aritmetiky = Algorismus prosaycus*, ed. Z. SILAGIOVÁ, Praha 1999.

541 K pražským univerzitním computům včetně Křišťanova srov. Z. SILAGIOVÁ, *Pražské univerzitní komputy*, in: *Středověký kaleidoskop...*, s. 170–180.

542 Nejnovější edice a zhodnocení: P. SPUNAR, *Verše o stolování v Čechách*, *Sborník Národního muzea v Praze C* 27, 1982, s. 77–90.

Zabierzna w aqlaw Cysiorans. m. lube^a Anno 1472
 prope
 W łowe loto nam lizest dalo. a nogo se delze o scalo
 Ant prystka fial bamerka z m pauel Janu zlate
 Spel grom blagec y dowat. do sstoly fructu mala
 Gao podlene nasal pceon maticze przyl
~~Zabierzna w aqlaw Cysiorans. m. lube^a Anno 1472~~
 eceductu puost benej miel a marni postan angel
 zadubna b ambrzym fructu ci Zeleni trawni tiburci
 peati pziemagi nam Gura matel za wital knam
 Phil zig a krzom kuncion hu Cankowi koretie rozdawa
 Hyc od fofy se berze pan w kan bcy Lyka denc
 Czermna eruz komfag ssa w yabody letni gas
 wit bcy pryssef catri o mieda Czjana buypana petya
 Czermna profop huc zat wyspi braitze se sanachna kozpl
 Estande mrazmandu da Jakubowoce wra
 Peon mrazmandu sifstus mure przabracz w al bincch maze
 mrazym buide zagaty Bartolomey aug Jan stiar
 Bilgiff wrowes doimal. matky kzye rzd na krz dul
 Lidmila Gwzmy mauss bual. mese nagma mraz michal
 Temissa famiel ssa womat. diwiss semen rozferat
 Gamed lukass y wessula copie kamma spononowa
 Wpseth fructy ch za listopada Gwzmy martin bedchtowi da
 z kedi a bicia ma boud. u firtozym nam ond
 Puzetmal krzy m kulass. puzimec wdar Lucy duff
 wepze domaac connass z bal. knam wd Stucz Jan dieti wofl

 Dum ab iniao sic ebdas colligit alno
 Dea gregori feras hic tolle gvozny
 Noue khami. cedut eudio Dem
 Martino tutidem. silucfao lingue sepe
 Silucster ferat iuro uanat partit
 Od uo uelo kta weele talto praty medele
 Defet iustoch kzechozom/ a sset kawa^o y en taw
 puz kwaw nam demet. kuzlissim^o d tuz dset
 Defet epue k martuolle Sedm potu k silucster
 Silucster kuz przidany przelkwa puz w dng giny
 1472
 puz w dng giny
 puz w dng giny
 ... puz w dng giny

Koranduv cisieján (1472).

k astronomickým tabulkám do rukopisu obsahujícího díla *Teorica planetarum* a alfonsinské tabulky.⁵⁴³

Z tištěných knih astronomického charakteru Koranda vlastnil konvolut tří spisů svázaný po roce 1490.⁵⁴⁴ Obsahuje Alchabitiovy astrologické předpovědi, dále báseň *Astronomica* Marca Manillia, která v pěti knihách podává výklad antické astronomie a stoické filozofie, a nakonec dílo Petra z Ailly o souladu astronomie a teologie. Korandovy marginálie prozrazují překvapivě velký zájem o četbu právě těchto děl. Vlastnil také inkunábulové vydání díla *Summa astrologiae judicialis* Jana Eschuida z roku 1489.⁵⁴⁵

Scholastickou filozofii v Korandově knihovně představují kvestie k Aristotelovu dílu *De anima* Buzka ze Kdyně⁵⁴⁶ a kvestie Jana Versora k různým Aristotelovým knihám, založené na opisech dovezených na začátku padesátých let 15. století pro potřeby pražské univerzity z Paříže.⁵⁴⁷ Hlubší zájem měl Koranda o díla etického zaměření, což je doloženo šesti svazky. Byla to *Synonyma* Isidora ze Seville, dílo koncipované jako rozhovor člověka s rozumem, jak dosáhnout věčné blaženosti,⁵⁴⁸ *Speculum regiminis* Jacoba Philippa de Bergamo, jež bylo komentářem k *Catonovým dvojverším*,⁵⁴⁹ Burleyovy *Životy starých filozofů*,⁵⁵⁰ Bonaventurova *Summa aurea de gradibus virtutum* (ve stejném svazku bylo přivázáno Ambrožovo dílo *De forma vivendi*)⁵⁵¹ a především kompendium *Tripartitus moralium* Konráda z Halberstadtu.⁵⁵² Toto dílo je zajímavé výraznou recepcí antické etiky.

Koranda měl ve své knihovně pouze jediné dílo, které je možné označit jako středověkou všeobecnou encyklopedii, a to známé *Etymologie* Isidora ze Seville.⁵⁵³ Naopak velký zájem projevil o moudrost skrytou v různých bajkách a průpovědkách. Vlastnil basilejský tisk Ezopových bajek (vydaný před rokem 1489)⁵⁵⁴ a v makulatuře, která byla užita pro výrobu lepenkových desek jeho knih, se dochoval malý inkunábulový zlomek českého

543 Č. 65, fol. 31r: *Expliciunt correcciones tabularium Alfonsii in principio novi anni 1460 post prandio in collegio Caroli imperatoris*. K rukopisu srov. P. BRODSKÝ, *Iluminované rukopisy českého původu v polských sbírkách = The Illuminated Manuscripts of Czech Origin in the Polish Collections*, Praha 2004, s. 105–107; A. HADRAVOVÁ – P. HADRAVA, *Sphaera octava. Mýty a věda o hvězdách IV. Katalogy hvězd a přemyslovský nebeský glóbus*, Praha 2013; A. HADRAVOVÁ, *Ikografie dřevorezů v Ratdoltových edicích Hyginovy Astronomie*, in: *Středověký kaleidoskop...*, s. 311–323.

544 Č. 35.

545 Č. 69. Ke knize srov. D. BALCAR, *Soupis prvotisků františkánské knihovny v Praze*, Praha 1960, č. 46, s. 15.

546 Č. 12.

547 Č. 61. Srov. F. ŠMAHEL, *Paříž a Praha*, zvl. s. 462–463, 467, č. XXII, s. 472.

548 Č. 6.

549 Č. 11.

550 Č. 14. K rukopisné tradici díla v Čechách srov. A. VIDMANOVÁ, *Burleyovy Životy starých filozofů a jejich české překlady*, Praha 1962, která v tomto rukopisu rozpoznala druhou redakci díla. Srov. tamtéž, s. 15 a 38.

551 Č. 18.

552 Č. 28.

553 Č. 33.

554 Č. 40.

vydání Ezopa z roku 1488, jednoho z prvních pražských tisků, odvozeného po textové i výtvarné stránce pravděpodobně od augšpurského tisku z roku 1483.⁵⁵⁵ Korandův zájem o průpovídky dosvědčuje ostatně i jeho výměna českých gnómických průpovědí s vratislavským biskupem Joštem.⁵⁵⁶ Vlastnil také tisk Ovidiových básní, ke kterému, jak už si povšimlo starší bádání, nepřidal žádné marginální poznámky, takže je – můžeme-li soudit podle jeho čtenářských zvyklostí – pravděpodobně nečetl nebo ho neoslovily.⁵⁵⁷ Nepředpokládám, že by jim nerozuměl – jak jsem již zmínil, jiného antického básníka, Horatia, použil ještě ve vysokém věku v osobním dopisu. S tímto předpokladem ostatně souzní rubrika v jeho teologickém slovníku *contra poetisantes*, ve které Koranda shrnuje citáty církevních Otců, jež požadují, aby křesťané nečetli pohanské básnické spisy.⁵⁵⁸ Další rukopisy obsahovaly jiné, vesměs anonymní příležitostné verše.⁵⁵⁹

Stejně tak je možné doložit zřetelný Korandův zájem o epistolografii. Ve vydání z roku 1481 si pořídil soubor listů papeže Pia II., se kterým se setkal o necelých dvacet let dříve v Římě,⁵⁶⁰ a vlastnil také *Listy* Gasparina de Bergamo, italského gramatika a učitele, zakladatele nového stylu epistolární latiny inspirovaného Ciceronem. Jeho kniha sloužila jako vzor pro psaní listů a zároveň učebnice stylu.⁵⁶¹ Ostatně Koranda vlastnil i *Epistolae ad familiares* samotného Cicerona.⁵⁶² S tím nepochybně souvisel i Korandův zájem o gramatická díla, jež měl ale častěji v rukopisech než v inkunábulích. V rukopisné formě vlastnil například dílo římského gramatika Prisciana z Kaisareie a výklady antických gramatických děl od Tomáše z Erfurtu,⁵⁶³ Priscianovu gramatiku v metrech (připisovanou Eberhardu Hispanovi) s komentářem,⁵⁶⁴ *Graecismus* Eberharda z Béthune⁵⁶⁵ a Jeronýmův výklad hebrejských jmen.⁵⁶⁶ V tiscích pak měl dílo Juniana Maia,⁵⁶⁷ soubor Priscianových děl z roku 1488⁵⁶⁸ a Balbův *Catholicon*, který je zároveň encyklopedií i latinskou gramatikou.⁵⁶⁹ Z oboru rétoriky jej zaujala kazatelská příručka Thomase

555 FRANT fragm. 112 (zlomek dvoulistu b2/b7). Ve Strahovské knihovně se dochoval pod sign. DO VI 9 celý dvoulist b4/b5 (srov. P. Votrř, *Katalog*, č. A-010, s. 117–118; ISTC ia00116500; KNIHOPIŠ, č. INC015).

556 Č. 27. Vydání: *Manualník*, s. 203–211.

557 Č. 40. Text navíc není ručně rubrikován. Podobně není glosován, byť je ale rubrikován text Augustinova díla *O božít obci* (č. 66).

558 Č. 63, fol. 107r (zde je odkaz na heslo proti řečníkům na fol. 91r).

559 Č. 13, 16 a 28.

560 Č. 34.

561 Č. 41.

562 Č. 71.

563 Č. 1.

564 Č. 8.

565 Č. 26.

566 Č. 4.

567 Č. 31.

568 Č. 36.

569 Č. 38.

de Tuderto⁵⁷⁰ a *Elegantiae linguae Latinae* Lorenza Vally, o nichž se ještě podrobněji zmíníme.⁵⁷¹ Opatřil si také soubor univerzitních řečí, doprovozený doporučením božské pravdy a svatého Písma, doporučení obojího práva a doporučení pro promované. Mezi těmito texty je zařazeno několik univerzitních promluv Jana Husa z doby kolem roku 1400.⁵⁷² Jak o tom svědčí jeho marginální poznámky, tyto texty patrně užíval v univerzitní praxi.

O Korandově postoji ke gramatickým příručkám ještě více než dochované svazky z jeho knihovny vypovídá list bakaláři Vítovi z Krupé, řediteli školy v Hradci Králové, který byl též členem utrakvistické konzistoře, napsaný v postní době roku 1487.⁵⁷³ Koranda, jak píše, se dozvěděl o tom, že Vít při výuce propaguje dílo humanisticky orientovaného gramatika Jana Sulpicia z Veroli a po jeho vzoru odmítá scholastické dílo Alexandra de Villa Dei, který je autorem *Doctrinale*, latinské gramatiky psané v leoninských hexametrech a založené na tradičních autoritách v oboru – Donátovi a Priscianovi. Koranda se v dopise vůči humanismu poměrně ostře vymezil (podle něj je spjatý s mnohobožstvím a nestydatostí) a apeluje proto na adresáta, který nedávno navštívil Itálii, aby se vrátil k osvědčené scholastické příručce. Je zajímavé, že Korandovi vadil právě Sulpicius, nikoliv však zřejmě Lorenzo Valla, který se ve svém díle *Elegantiae* od scholastické gramatiky stejně jako Sulpicius poměrně razantně distancoval.⁵⁷⁴ Vallův spis měl Koranda navíc i ve své knihovně. Naproti tomu vlastnictví Alexandrova ani Sulpiciova spisu v Korandově knižní sbírce doloženo nemáme, můžeme ale předpokládat, že přinejmenším scholastickou gramatickou příručku dobře znal.

Mimořádný byl Korandův zájem o historii. V jeho knihovně se dochovalo sice poměrně málo děl s dějepisnou tematikou, zato k nim však připojil velké množství glos, které hodně vypovídají o jeho postojích k minulým i současným událostem. O tom, jak se zajímal o současné dění, ostatně svědčí i spisy, na jejichž sepsání se Koranda podílel. Citoval v nich výroky papeže Pia II. na téma římské církve a také údajný výrok císaře Zikmunda o kostnickém koncilu.⁵⁷⁵ Korandův zájem o nejstarší dějiny Čech dobře dokládá tzv. Budyšínský rukopis Kosmovy kroniky z první třetiny 13. století, který opatřil mnoha marginálními přípisky.⁵⁷⁶ Ty se často týkaly Poláků či byly zaměřeny proti Němcům.⁵⁷⁷ Skutečně velké množství svých

570 Č. 21.

571 Č. 57.

572 Č. 21. Srov. J. HUS, *Positiones, recommendationes, sermones*, ed. A. VIDMANOVÁ, Praha 1958.

573 Srov. Přílohu 4, č. 30. Adresát se stal roku 1444 bakalářem v Praze (MUP I/2, s. 22), roku 1476 děkanem v Hradci Králové a zemřel roku 1496. Podílel se na šíření spisu Jana Ležky proti Jednotě bratrské, srov. J. GOLL, *Spisek Víta z Krupé proti Bratřím*, in: ZZKČSN, Praha 1879, s. 162–170.

574 Srov. *Das Doctrinale des Alexander de Villa-Dei. Kritisch-exegetische Ausgabe*, ed. D. REICHLING, 1893, s. LXXXIII–LXXXVI.

575 *Manualník*, s. 23.

576 Č. 44.

577 E. URBÁNKOVÁ, *Zbytky*, s. 156.

čtenářských poznámek, o nichž bude pojednáno níže, připojil k dílu Jacoba Philippa de Bergamo *Supplementum chronicarum*.

Koranda si také nechal pro své potřeby přepsat excerpta z díla *Speculum historiale* Vincenta z Beauvais, které líčilo světové dějiny od počátků do autorovy současnosti, tedy do 13. století, a přidal k němu mnoho marginálií.⁵⁷⁸ Ve stejném rukopisu byla i excerpta z Cassiodora a Senecova *Proverbia*. Jak konstatovalo již starší bádání, obsah rukopisu svědčí o Korandově cílevědomém zájmu o antickou kulturu, zvláště o díla předjímající křesťanskou morálku. Výběr filozofů v excerptech ze *Specula* byl vzhledem k zařazeným ukázkám ovlivněn zejména jejich literární činností. V Korandově výběru jsou zastoupeni více filozofové než politici a historické kapitoly byly vypouštěny. Podle Pavla Spunara se jedná o nekoncepční, volný výběr použitelný pro nábožensky vzdělavatelnou a homiletickou praxi, který neodrážel Korandovy osobní zájmy.⁵⁷⁹

Z prací Lorenza Vally měl ve své knihovně rukopis pojednání o Konstantinově donaci.⁵⁸⁰ Opatřil jej mnoha margináliemi shrnujícími obsah jednotlivých pasáží. Utrakvisté stejně jako John Wyclif velmi ostře kritizovali údajné obdarování církve císařem Konstantinem, a tak Vallova analýza, která prokazovala jeho neplatnost, přispívala k přesvědčení utrakvistů, že římská církev si světskou moc a majetek usurpuje neoprávněně. Koranda vlastnil také tištěné vydání Vallova spisu *Elegantiae linguae Latinae* z roku 1471,⁵⁸¹ který se zabývá latinskou gramatikou a pravidly latinské stylistiky a rétoriky a který se stal základem pro orientaci humanistické gramatiky na ciceronskou latinu. Soudě podle marginálií, četl Koranda toto dílo s velkým zájmem. Jeho řídké a drobné marginální poznámky, které zanechal zejména na začátku svazku, upozorňují na některá zajímavá místa v textu a zejména si všimají pasáží, v nichž se Valla s oceněním nebo despektem vyjadřuje k ostatním gramatikům. Kriticky zde byli pojednáni Lactantius, Macrobius, Maurus Servius Honoratus, Cicero, Quintilianus, Vergilius, Priscianus z Kaisareie, svatý Jeroným a Boethius. Koranda si všiml ocenění Catona i neutrální zmínky o Aeliu Donatovi. Do knihy také přidal aparát, který usnadnil její využití: doplnil rubrikou aperturní folioci a římská čísla kapitol, později ještě perem arabská čísla kapitol. Do rejstříku v knize zaznamenal další položky a při čtení vytvořil i nová rejstříková hesla na předním přidešti (např. *Cathonem laudat*). Kniha tištěná antikvou měla domalované iluminované iniciálky (dnes většinou

578 Č. 24.

579 P. SPUNAR, *K rukopisnému dochování*, s. 22–25. Ten zároveň upozorňuje na to, že excerpta jsou v rozsahu folií 1r–123r, a ne jen 1r–51v, jak uvádí J. TRUHLÁŘ, *Catalogus codicum manuscriptorum latinorum qui in c. r. Bibliotheca publica atque universitatis Pragensis asservantur* II, Pragae 1906, č. 1918, s. 78 (a po něm popis v Manuscriptoriu).

580 Č. 48. Ed. B. RYBA, *De Laurentii Vallae Declamationis codice* Φ, LF 57, 1930, s. 453–482, rukopis nese v Rybově edici siglu K.

581 Č. 57. První vydání vyšlo roku 1471 v Itálii v Benátkách (ISTC iv00051000) a v Římě (ISTC iv00050000), Koranda měl benátské vydání; kromě toho bylo dostupné vydání v Paříži 1471 nebo 1472 (ISTC iv00052000).

vyřezané) a bordurové výběhy. Koranda získal knihu v mírně defektním stavu: Jedna stránka zůstala omylem nepotištěná⁵⁸² a jiná stránka byla naopak potištěna dvakrát.⁵⁸³ Koranda proto chybějící a nečitelnou stránku doplnil rukopisně, první z nich na nepotištěnou stránku a druhou před rejstřík.

Proslulému italskému humanistovi v rukopisu atribuoval ještě další spis, a to disputaci mezi knězem a rytířem,⁵⁸⁴ jejímž autorem je ale podle moderních bibliografií pravděpodobně Petrus de Bosio.⁵⁸⁵ Byl napsán ve Francii na přelomu 13. a 14. století, ale více se rozšířil až od čtvrté čtvrtiny 14. století. Podnětem pro vznik díla byl spor francouzského krále Filipa IV. Sličného a papeže Bonifáce VIII. Tiskem vyšlo jako inkunábule v Kolíně nad Rýnem roku 1473. Jeho vyznění podporovalo názory českých utrakvistů, neboť rytíř se ve zmiňovaném díle snaží přesvědčit svého partnera v diskusi, že kněží by měli dát své nadbytečné příjmy světským velmožům, aby mohli chránit církev. Ta by navíc měla platit i daň králi, který by jinak mohl zabavit církevní majetek, neboť je pro církev nejvyšší autoritou. Silná kritika církve obsažená v tomto spisu přinášela mnohé argumenty pro královskou a národní suverenitu – a proti papežské nadvládě.⁵⁸⁶

Koranda vlastnil i dílo Marsilia z Padovy *Defensor pacis*, v rukopisu připsané – jak to bylo ještě v 15. století časté – Williamu Ockhamovi, v němž jsou odmítnuty papežovy nároky na *plenitudo potestatis*.⁵⁸⁷ Jeho antiklerikální zaměření podtrhuje důraz na suverenitu světské moci. Tiskem vyšlo až po Korandově smrti, roku 1522. Pro úplnost je třeba dodat, že vlastnil také dílo hájící papežství od Juana de Torquemada; z komentářů, které si do tisku zapsal, ale jasně vyplývá, že s jeho vyzněním nesouhlasil.⁵⁸⁸

Koranda jako čtenář a písář rukopisů

Mezi Korandovými knihami nacházíme také dva rukopisy s většinou vlastnoručními opisy jeho písemností. Jsou tradičně nazývány Korandovými „manuálníky“. Název, který poprvé použil František Palacký, není úplně přesný, protože v pravém smyslu označuje příruční knihu úředního

582 Fol. b10a.

583 Fol. b6b.

584 Č. 18, atribuce na fol. 230r.

585 Pro přehled srov. ISTC id00147000. Dílo bylo někdy chybně připisováno Williamu Ockhamovi.

586 K obsahu spisu srov. T. RENNA, *Kingship in the Disputatio inter clericum et militem*, Speculum 48, 1973, s. 675–693; kritická edice N. N. ERICKSON, *A Dispute Between a Priest and a Knight*, Proceedings of the American Philosophical Society 111, 1967, s. 288–309.

587 Č. 55. K recepci Marsiliova díla srov. F. M. BARTOŠ, *Marsiliův Defensor pacis v husitské literatuře*, ČNM 102, 1928, s. 13–26, který uvádí také traktáty zapsané v Korandových č. 18 a 52.

588 Č. 70.

charakteru, ale v odborné literatuře se vžil také díky názvu Truhlářovy edice klementinského rukopisu.⁵⁸⁹

Starší z obou rukopisů, který je nyní uložen v Brně,⁵⁹⁰ je psán na papíru z doby kolem let 1482 a 1483.⁵⁹¹ Obsahuje Korandovy listy vzniklé od druhé poloviny šedesátých do první poloviny sedmdesátých let, pouze list bakaláři Vítovi do Hradce Králové z roku 1487 a Vallův spis proti Konstantinově donaci byly do rukopisu připsány dodatečně.⁵⁹² Vedle opisů jeho vlastních textů a výše zmíněného Vallova spisu se zde nacházejí dvě díla humanisty a diplomata Řehoře z Heimburka, přičemž ani jedno z nich není provázeno Korandovými margináliemi.⁵⁹³ Je to jednak spis známý pod incipitem *Vis expers consilii*,⁵⁹⁴ který Paul Joachimsohn určil jako odvolání proti breve vydanému Piem II. proti Řehořovi v říjnu 1460.⁵⁹⁵ Text podle všeho pochází z ledna 1461.⁵⁹⁶ Papežovo breve vyšlo ve výboru jeho listů z roku 1481, který Koranda vlastnil,⁵⁹⁷ a tak možná není náhoda, že si Koranda nedlouho poté přepsal Heimburkovu reakci na něj do zmíněného rukopisu.⁵⁹⁸ Druhým textem je apologie Jiřího z Poděbrad známá pod incipitem *Cogitavi michi et cum animo meo*,⁵⁹⁹ která vznikla nejspíše v roce 1469.⁶⁰⁰ Korandovou motivací pro zapsání tohoto textu byl nepochybně osobní vztah k Jiřímu z Poděbrad, o němž ale bohužel víme jen málo.⁶⁰¹

589 *Manualník*.

590 Č. 48.

591 Identifikované filigrány: PICCARD, Dreiberg VII, 2633 (1482), volská hlava, var. PICCARD ONLINE, Nř. 070975 (1483), srov. též 070974 (1482); PICCARD Dreiberg VII, 2638 (1483) = PICCARD ONLINE, Nř. 160763 (1483) – tento filigrán je také v Novém zákonu se signetem, ex. NK 44 E 67, ff. s8, x6, x8; srov. M. BENEŠOVÁ – K. BOLDAN, *Metody vizualizace filigránů a využití filigranologie pro datování nejstarších českých tisků na příkladu tzv. Nového zákona se signetem*, in: *Výzkum a vývoj nových postupů v ochraně a konzervaci písemných památek*, s. 117–131; koruna, blížká var. *Wasserzeichen-Informationssystem* DE5580-Clm14475_52 (2. pol. 15. století).

592 List Vítovi je na p. 52, 55–57 a Vallův spis na p. 57–82.

593 Č. 48.

594 Zapsán je na p. 39–42.

595 P. JOACHIMSOHN, *Gregor Heimbürg*, Bamberg 1891, s. 194, 196–197. Srov. též B. DUDÍK, *Iter Romanum*. Theil 1, *Historische Forschungen*, Wien 1855, s. 254; R. URBÁNEK, *Žižka v památkách a úctě lidu českého*, Brno 1924, s. 30, pozn. 2.

596 Srov. R. KEMPER, *Gregor Heimbürgs Manifest in der Auseinandersetzung mit Pius II.*, Mannheim 1984, s. 159.

597 Č. 34. ISTC ip00717000. List nese v tomto vydání číslo 415.

598 Srov. výše dataci brněnského rukopisu podle filigránů.

599 Zapsána je na pp. 42–51. Vydání: FRA II, 20, s. 647–660, srov. P. JOACHIMSOHN, *Gregor Heimbürg*, s. 269–274.

600 Týž, *Zu Gregor Heimbürg*, *Historisches Jahrbuch* 17, 1896, s. 554–559, na s. 557 opravuje taktó svůj předchozí názor i názor vydavatele spisu Palackého, že Jiříkova apologie vznikla v průběhu roku 1467.

601 K Heimburkovi srov. dále R. URBÁNEK, *První utrakvistický humanista*, s. 222; k Jiříkově obraně i k rukopisu *Cancellaria regis Georgii*, ze kterého byla vydána, s. 226. K rukopisu naposledy M. VONDRÁČEK, „*Cancellaria regis Georgii*“ a *písemnosti Jiřího z Poděbrad do roku 1458*, in: *Seminář a jeho hosté*. Sborník prací k 60. narozeninám doc. dr. Podstislava Nového, edd. Zdeněk Hojda – Jiří Pešek – Blanka Zilýnská, Praha 1992, s. 127–135.

Mladší kodex, tzv. klementinský manuálník vydaný roku 1888 Josefem Truhlářem, je kompozitní rukopis,⁶⁰² jehož části byly Korandou psány nejspíš od devadesátých let až do prvního desetiletí 16. století.⁶⁰³ Není vyloučeno, že rukopis byl svázán krátce po roce 1508, kdy je datován nejmladší zápis.⁶⁰⁴ Ten byl sice připsán později, ale zřejmě ne do svázaného rukopisu, jak se domníval Josef Truhlář.⁶⁰⁵ Obsahuje Korandovy mladší listy, především korespondenci s Janem Zajícem z Házmburka, list neznámému františkánu z osmdesátých let zapsaný s datem 1496, který zabírá asi čtvrtinu rukopisu, a mnoho dalších drobnějších spisů a listů včetně textů proti Jednotě bratrské a mikulášencům. Datované spisy pocházejí většinou z osmdesátých a devadesátých let, některé z nich byly ale prokazatelně zapsány později.

Opisy vlastních písemností v brněnském rukopisu stejně jako dopisy a traktátky obsažené v klementinském kodexu nepochybně měly zachovat paměť na Korandovy polemiky s katolíky a Jednotou bratrskou. Svému pisateli sloužily jako rétorické vzory i zásobárna citátů pro další polemiky. Je možné spekulovat o tom, že zamýšlel vydat je tiskem.

Jak už bylo řečeno výše, Koranda se zajímal o soudobé dění, což vyplývá i z dochovaných zpráv o různých událostech. Do jednoho ze svých rukopisných sborníků zanesl přípisky k roku 1476. První z nich informuje o jeptišce od svatého Ducha, která porodila na Staroměstské radnici syna, druhá je věnována smrti katolického pána Zdeňka Konopištského ze Šternberka, který, jak Koranda poznamenal, byl dlouhou dobu velký nepřítel Kristova kalicha.⁶⁰⁶

Koranda si do rukopisu sám zapsal dílo *Tripartitus moralium* Konráda z Halberstadtu⁶⁰⁷ a podle všeho z něho čerpal citáty pro své vlastní spisy. Rukopis obsahuje jeho četné české a latinské přípisky včetně veršů. U díla *Supplementum chronicarum* Jacoba Philippa de Bergamo (1434–1520), které vyšlo v Benátkách roku 1486, tři roky po prvním vydání, nalezneme nejvíce takových přípisků, jež nám o Korandově osobnosti hodně prozrazují.⁶⁰⁸ Poznámky přepisoval ještě na počátku 16. století, kdy dokonce uvedl, že bylo vydáno pokračování tohoto díla.⁶⁰⁹ Četl je opravdu s živým zájmem,

602 *Manualník*.

603 Č. 27. Kamil Boldan ve třech složkách (ff. 134–163) určil filigrány z let 1505 a 1507 a jeden variantní z roku 1509: PICCARD, Waage VI/622 (1505), var. PICCARD ONLINE, Nr. 66143 (1509), PICCARD ONLINE, Nr. 53151 (1507). Srov. K. BOLDAN, „Kdež skrze impresory...“.

604 Fol. 82v.

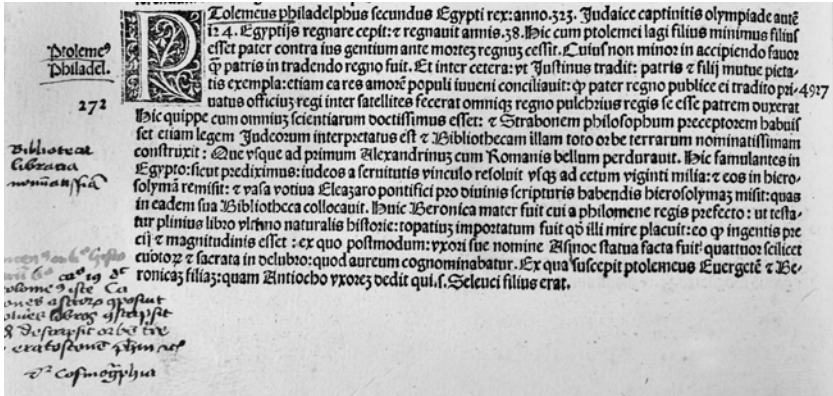
605 *Manualník*, s. VIII.

606 Č. 14, fol. 118v: *Sub anni domini 1476 ipso die ydus Septembris et pridie ydus eiusdem mensis monialis a Sancto spiritu peperit filium in pretorio Antique civitatis Pragensis. Item circa festum Barbare virginis ivit viam universe carnis teterrimus et crudelis contra sacratissimam veritatem corporis videlicet et sangwinis salvatoris Ihesu Cristi hostis Zdenco de Conopisist, adversarius longe magnus calicis Cristi.*

607 Č. 28.

608 Č. 37.

609 Fol. 236r: *in suplemento suplementi impresso ultimate anno 1502* (ve skutečnosti je rok 1502 uveden v titulu). Jedná se o knihu: Giacomo Filippo FORÈSTI, *Novissimae historiarum omnium repercussiones*, Venetiis 1503. NK vlastní exemplář vydání z roku 1506 pocházející

Korandovy marginálie týkající se knihovny Ptolemaia II. Filadelfa a astronomie v jeho době, v prvotisku *Supplementum chronicarum* Jakuba z Bergama (po 1486).

nalezneme zde letopisecké přípisky k dějinám 15. století, verše, z nichž některé jsou shodné s těmi připsanými do rukopisu s dílem *Tripartitum moralium*, ale i poznámky k astronomii. Jsou tu často negativní poznámky o papežích (výjimkou není označení *bellator*, neboli „válečník“, u jednotlivých pontifiků), případně o mniších a v závěru i o Turcích.

Korandovy pečlivé průběžné poznámky, jež jsou někdy psány rubrikou, byly bohužel v mnoha případech oříznuty při pozdější převazbě knihy. Vedle toho dopisoval nová hesla do věcného rejstříku. Z nich je patrný jeho zájem mimo jiné i o dějiny knihoven významných osobností.⁶¹⁰ V nových rejstříkových položkách jsou užity různé barvy inkoustu, takže je evidentní, že se ke knize vracel. Knihoven si navíc všiml i v margináliích: poznamenal si například, že významnou knihovnu vlastnili Ptolemaios II. Filadelphos⁶¹¹ a císař Commodus.⁶¹²

Korandovy marginálie v *Supplementu* dokládají i jeho znalost různých kronikářských děl.⁶¹³ Text o Konstantinově donaci okomentoval s odkazem na kroniku dominikána Heřmana.⁶¹⁴ Míněn je Heřman Korner z Lübecku a jeho *Chronica novella*.⁶¹⁵ Nevíme sice, zda ji Koranda vlastnil či k ní měl v některé například kolejní knihovně přístup, kroniku však

z malostranského profesního domu jezuitů (sign. 20 B 58), který nenese stopy Korandova vlastnictví.

610 Na fol. a3a: *bibliotheca magna 147* (škrtnuto), 154, 113 a *libraria magna* se stejnými čísly včetně škrtnutí.

611 Fol. 113v.

612 Fol. 154r: *bibliotheca*.

613 K jeho odkazům na kroniky, s nimiž charakterizoval nepravou církev, J. MACEK, *Víra a zbožnost*, s. 59–60.

614 Fol. 166r.

615 K autorovi a jeho dílu srov. T. KAEPELLI, *Scriptores ordinis praedicatorum mediæ aevi* II, Romae 1975, s. 224–225, č. 1871 a také http://www.geschichtsquellen.de/repOpus_03129.html.

nesporně dobře znal. U zmínky o Koránu připsal in margine poznámku o heretickém mnichu Sergiovi, který měl pomáhat s jeho napsáním, s odkazem na „mohučskou Jeruzalémskou kroniku“.⁶¹⁶ Nejspíše tím bylo míněno cestopisné pojednání Bernharda z Breidenbachu, které vyšlo v Mohuči roku 1486⁶¹⁷ či podobné dílo, které vyšlo česky roku 1498.⁶¹⁸ Na jiných místech jsou odkazy na Vincenta z Beauvais,⁶¹⁹ na kroniku *Martimiani*⁶²⁰ i na jiné další kroniky.⁶²¹ Znal i *Vitae pontificum* italského humanisty Bartolomea Platiny,⁶²² o nichž – nepochybně na základě dedikace otištěné v knize – poznamenal, že je autor napsal roku 1479 pro papeže Sixta IV.⁶²³

Z přípisů v této knize jsou zřejmé i další Korandovy zájmy. Doplnil například poznámky o eucharistii u papeže Sotera⁶²⁴ či o knize Inocence III., v níž se prý nachází text o přijímání podobojí.⁶²⁵ Nezanedbal ani astronomii: u Ptolemaia II. Filadelfa se v marginálii rozepsal o hvězdopověstí jeho doby.⁶²⁶ Pokud jde o básnictví, u Vergilia citoval 114. list básníka Eney Silvia, který, jak píše, se později stal papežem,⁶²⁷ a jeho jméno si zapsal in margine i na jiném místě.⁶²⁸ Na jednom místě připojil verše o Římu a Praze, které si poznamenal také do rukopisu s dílem *Tripartium*, a v nichž je vyzdvihován utrakvismus nad katolictví.⁶²⁹

Koranda se v margináliích proti papežství a papežům vymezoval velmi ostře. Kromě negativních zmínek, které byly citovány výše, u jména papeže Pia II. poznamenal jeho charakteristiku *scortator impudentissimus* („smilník nečistý“)⁶³⁰ a o něco dále si k tomuto papeži, kterého osobně poznal, připsal další postřehy k jeho povaze a verše původně určené snad Klimentovi IV.,⁶³¹ které nalezneme i v rukopisu s dílem *Tripartitus*.⁶³² Jsou zdánlivě

616 Fol. 191r: *cronica Maguntina Iherosolimitana*.

617 ISTC ib01189000. Za upozornění na tuto možnost děkuji Jaroslavu Svátkovi.

618 ISTC ib01190500; ΚΝΗΘΡΙΣ, č. INC037 a INC038.

619 Ff. 191r, 208r.

620 Fol. 213r.

621 Např. na fol. 191r *cronica Caroli*.

622 První vydání ISTC ip00768000.

623 Fol. 159r: *Hec in Cronica Platine, qui anno domini 147[9] ad Sixtum papam cronicam scripsit*.

624 Fol. 153v.

625 Fol. 235v.

626 Fol. 113v.

627 Fol. 132r.

628 Fol. 259r.

629 *Ach Roma lugeas numquam cassura doloris, / Quod clerum habeas orbatum fonte pudoris. / O Praga letare Cristi pociens lege! Quare? / Nam facis intrare fidus sub lumine clare*. Později připsal ještě variantu druhého dvouverší (uvozenou slovem vel): *Tu Praga divina pociens legis medicina / Crede, quod ad statum venient tua facta beatum*. Fol. 206r.

630 Fol. 280v.

631 *Iste Pius homo lubricus erat, ut Austria, Carintia et Ytalia testimonium dedere [possunt] sueque epistole demonstrant. De quo metrificavit quidam sic: Laus tua, non tua fraus, virtus, non copia rerum, / Scandere te fecit hoc decus eximum. / Condicio tua sit stabilis nec tempore parvo, / Vivere te faciat hic Deus omnipotens*. / Fol. 282r.

632 Č. 28, fol. 282v.

oslavné, ale jak Koranda dodal, když se slova použitá v těchto verších čtou pozpátku, mají zcela opačný význam a papeže dehonestují.

Stejnou charakteristiku Pia jako v marginálii a v úvodu k veršům nabídl Koranda v polemice s neznámým františkánem z osmdesátých let 15. století.⁶³³ K Piovi si dále zapsal i několik drobných zpráv, totiž že svolal církevní sněm, na kterém chtěl odsouhlasit věroučné pochybné články a vymezit se proti konciliarismu, ale nedočkal se od jeho účastníků souhlasu,⁶³⁴ a o jeho údajných intrikách ve sporu s mohučským arcibiskupem Dietherem z Isenburgu roku 1462. Prelát chtěl svolat všeobecný církevní koncil, ale papežovy intriky nakonec vedly k jeho útěku z města.⁶³⁵

Ještě méně šetřil Koranda ve svých poznámkách následujícího papeže Pavla II. Zmínil jeho chamtivost a údajné prznění chlapců.⁶³⁶ Také tato charakteristika má svůj český pendant v klementinském manuálu.⁶³⁷ Rozepsal se též o papežově smrti a o tom, že prý měl ve svém nitru démona, což se pisatel dozvěděl od úředníka polského krále Kazimíra, který navštívil Prahu.⁶³⁸

Pokud jde o Korandův postoj k mnichům, velmi charakteristické jsou jeho marginálie o Janu Kapistránovi. Týkají se jednak obecně jeho působení,⁶³⁹ jednak jeho činnosti při pobytu v Mostě na cestě uskutečněné v letech 1451–1452. Koranda mu zřejmě vyčítal podvod při zázračném uzdravení, ale marginálie je dnes oříznutá, takže se celkového vyznění příspěvku můžeme jen dohadovat.⁶⁴⁰ Doplnil poznámku, že městské mnišské řady jsou jako kobylky.⁶⁴¹

633 *Potom jaký byl Pius? Že smilník nečistý, o němž vie země Rakúská, Korytanská i Vlaská, ano i jeho Rethorica to okazuje. Manualník, s. 70.*

634 *Iste Pius quemadmodum paparum nonnullorum est sua institutione aliud relinquere ad sui gloriam convocatis ad se viris dignitate predictis voluit instituisse, ut in Simbolo apostolorum dicatur: Credo in sanctam ecclesiam. Item quod sanguis Cristi apparens in hostia sit verus sanguis. Item quod concilia non sunt necessaria, sed a papa ad concilium non est appellandum. Noluerunt convocati assentire. Fol. 282v.*

635 *Item contra Dieterum archiepiscopum Maguntinum cupientem propter grandes universalis ecclesie necessitates fieri concilium generale, instituit conspiracionem ipsius ad supplantacionem, quo fuit Dyeterus precustoditus, a sede recessit, in castrum unum canonici sibi profugerunt, in civitate sedicio magna et strapes. Fol. 282v.*

636 *Hic fuit nephandus homo, et quod pudet scribere, dictus princeps exoletorum, ducatorum exquisitissimus congestor, nam eo defuncto inventa sunt 150 000. Fol. 283r.*

637 *Po něm Paulus nešlechovník, až o něm stydka psáti; také i lakomec zlata, stříbra bezedný. Manualník, s. 70.*

638 *Ipsa de vespere sanus et letus, in crastino inventus sine anima in collo et gutture suffocatus a demone [připsáno: quem servavit in vitro]. A dále připsáno: Hec procurator Kazymiri regis Polonie Pragae veniens exposuit. Další příspěk: Ad idem Philippus episcopus etc. 3 demones in vitro. Fol. 283r.*

639 *Mendax hic exactissimis in miraculis sophisticis et Falerni potator fortissimi. Non ad devocionem, sed voluptatem dementavit plurimos suo astu. Cuius memoria in hiis oris non in benedictione. Fol. 280v.*

640 *Monachus Capistranus tempore regis Georgii venit in Pontem civitatem, ubi veniens Albusta Bohemus inter alios, cupiens sanari, sedebat contortis pedibus et quasi transversis. Monachus adiens illum, quem baculo sibi porrecto iussit surgere et surrexit. Accepta pecunia exivit de civitate. Surrexit autem, quia ei nihil nocuit. Sed monachus sicut ///. Fol. 280v.*

641 Fol. 288v.

Z českých dějin si Koranda ve svých poznámkách k textu *Supplementa* povšiml Spytihněvova křtu⁶⁴² či svatého Vojtěcha.⁶⁴³ Pozornost v margináliích věnoval také dění na koncilech v první polovině 15. století. K Janovi XXIII. připojil komentáře včetně mnoha veršů.⁶⁴⁴ U Zikmunda Lucemburského, se kterým vzhledem k jeho roli na kostnickém koncilu nesouhlasil, utrousil směrem k autorovi kroniky *o mendax monache* („prolhaný mnichu“).⁶⁴⁵ Podobně glosoval jeho tvrzení, že Jan Hus a Jeroným Pražský prý tvrdili, že ženy mají být pro muže společné a církve chudá.⁶⁴⁶ U Martina V. si in margine poznamenal nepochybně s jistým sarkasmem spojení *Bohemi heretici*, protože se tak v textu o Čěších píše.⁶⁴⁷ Neodpustil si ovšem poznámku, že papež Martin prosazoval komorní platy a král Zikmund prý při té příležitosti řekl, že do církve byl opět vlit jed, což je narážka na známý a citovaný výrok o Konstantinově donaci, který uváděl i John Wyclif.⁶⁴⁸ Nepřekvapí, že obě myšlenky Koranda reflektoval i v listu Janu Zajícovi z Házmburka z roku 1489.⁶⁴⁹ O něco dále poznamenal, že Češi nebyli zastoupeni na koncilu ve Florencii a zmínil listinu papeže Evžena určenou českým šlechticům a pražským městům.⁶⁵⁰ Zapsal si také delší poznámku o kardinálu Juliánovi Cesarinim, v níž zmiňoval i to, jak mula i s Juliánem spadla do louže.⁶⁵¹

Koranda v tomto rukopisném díle prostřednictvím poznámky *jazyk Řeků a vzdělanost se skvějí* v Itálii narážel i na antickou vzdělanost a obnovení zájmu o ni v Itálii na konci 14. století.⁶⁵² Stejně tak si všiml jmen proslulých humanistů,⁶⁵³ zejména oceňoval dílo augustiniána Dionysia de Burgo Sancti Sepulchri.⁶⁵⁴

Jak vyplývá z předcházejících řádků, Koranda kodexy nejen kupoval, ale také sám opisoval, a to i v době, kdy už byl rozšířen knihtisk. Opisovačská práce byla ostatně dlouhou dobu s knihtiskem paralelní.⁶⁵⁵ Kopistická činnost je u Korandy doložena od roku 1446 až do počátku 16. století. Opisované texty ještě nebyly dostupné v tištěné podobě. Z nově přepsaných textů v kodexech najdeme díla Johna Wyclifa, Jana Husa, Šimona z Tišnova, Řehoře

642 Fol. 207r.

643 Fol. 210r.

644 Ff. 266v–267r.

645 Fol. 267r.

646 *Hus. [A]ch mendacium in abstractu. Nam isti magistri, [u]t eorum scriptura, equaliter [?] [su]avibus suis, testatur, [n]umquam id senserat.* Fol. 268v.

647 Fol. 270r.

648 *Hic Martinus [papa V] autenticavit census cameraticos. Quo auditor Sigismundus rex Ungarie iam inquit: Alterum venenum infusum est in ecclesiam Dei.* Fol. 270r.

649 *Manualník*, s. 23.

650 Fol. 272r.

651 Fol. 277r.

652 *Grecorum lingua et littere clarent in Ytalia.* Fol. 262r.

653 Na fol. 275r jsou marginálie *Tortellinus, Valla*, u Matthea Palmeria je připsáno *hereticus*; na fol. 285r *Perotus, Platina, Philelphus* a na fol. 292r *Ficinus*.

654 Fol. 269r: *commoratur supra plures libros.*

655 Pro naše prostředí v jagellonském období srov. naposledy K. BOLDAN, *Úřední jednolistové tisky jagellonského věku*, Praha 2016, s. 8.

z Heimburka, univerzitní řeči, české cisiojány, přírodovědná díla Křišťana z Prachatic, Pseudo-Vallův spis a různá excerpta a drobné texty.⁶⁵⁶ Celé svazky zaplnily Korandovy vlastní písemnosti a již několikrát zmiňovaný *Tripartius moralium*.⁶⁵⁷ O kodexu s výpisky z díla *Speculum historiale* víme, že si jej nechal roku 1470 opsat na zakázku (tiskem vyšlo až o tři roky později ve Štrasburku).⁶⁵⁸ Do svých knih si doplňoval obsahy, marginálie,⁶⁵⁹ foliáci, nadpisy, jména autorů,⁶⁶⁰ komentoval obsah spisů a sestavoval rejstříky.⁶⁶¹ Podobně i do tisků si Koranda dopisoval obsahy a marginální poznámky, i iniciálky a rubriky. K tisku koupenému roku 1479 si až o devět let později vypracoval rukopisný rejstřík.⁶⁶² Obecně lze říci, že pokud přidával do knih poznámky, nerozlišoval, jestli se jedná o rukopis, nebo o tisk. O tom, že byl vášnivým čtenářem, svědčí jak tyto četné marginálie a přípisky na předešlých, tak i podtrhávání v knihách či obsahy na papírových prouzcích nalepených na přední desce.⁶⁶³

Knihy, rukopisy i tisky, jež si nově pořídil, jsou zpravidla zdobeny jen skromně, obvykle nanejvýše iniciálkami s filigránovou výzdobou. U rukopisu napsaného přímo pro Korandu na zakázku je především patrná snaha zprostředkovat čitelný text bez jakýchkoliv zbytečných ozdob.⁶⁶⁴ Jen několik málo svazků má i malované iniciály zhotovené podle všeho na zakázku. Inkunábulový svazek s díly z oboru kanonického práva, na jehož výzdobě se podílel český iluminátor, má v iniciálách vyobrazeny papeže.⁶⁶⁵ Další malované iniciály v Korandových knihách jsou už výhradně ornamentální. Nesou je tisky různého obsahu, například díla humanistů Lorenza Vally a Pia II.,⁶⁶⁶ Balbův *Catholicon*, výklady Mikuláše z Lyry a Alberta Velikého nebo inkunábulová Bible, která nese Korandův monogram, takže její příslušnost do Korandovy knihovny je jen pravděpodobná.⁶⁶⁷ Jihoněmecký iluminátor doplnil malovanou iniciálu do výkladu *Sentenci* Tomáše Akvinského vytištěného v Benátkách.⁶⁶⁸ V kronice Jacoba Philippa de Bergamo jsou kolorované dřevorezové ilustrace.⁶⁶⁹ Z rukopisů mají malované iniciály Lombardovy *Sentence* s komentářem.⁶⁷⁰ Podobným způsobem je vypraven i rukopis s kvestiemi

656 Č. 3, 5, 10, 13, 18.

657 Č. 27, 28, 48.

658 Č. 24.

659 Marginálie rubrikou asi vznikaly spolu s aperturní foliáci, případně rubrikací. Vedle toho přispíval Koranda marginálie i tmavým inkoustem.

660 Č. 38 má Korandovy poznámky o autorovi.

661 Č. 24 má rejstřík datovaný 1480, č. 7 obsah opatřený datem 1499.

662 Č. 32.

663 Srov. E. URBÁNKOVÁ, *Zbytky*, s. 135.

664 Č. 24.

665 Č. 58.

666 Č. 57.

667 Č. 38, 42, 67, VYŠK, sign. Ms. 7.

668 Č. 66.

669 Č. 37.

670 Ve druhém svazku č. 23; v prvním svazku č. 5 je na iniciály vynechané volné místo a jsou předkresleny perem.

Jana Versora opsaný v Praze v padesátých letech nebo mnohokrát zmiňované kompendium *Tripartitus moralium* Konráda z Halberstadtu.⁶⁷¹

Zatímco tisky, které si Koranda pořizoval, byly knižními novinkami, o jeho rukopisech se to říct nedá: často byly staré, vlastně jen v ojedinělých případech recentní. Koranda měl nově opsaná díla z oboru etiky,⁶⁷² ojediněle díla Johna Wyclifa,⁶⁷³ husitskou teologii,⁶⁷⁴ *Sentence* Petra Lombarda, které byly základní příručkou,⁶⁷⁵ samozřejmě opisy vlastních písemností⁶⁷⁶ a svůj vlastní teologický slovník.⁶⁷⁷ Mnohé další rukopisy, to se týká zejména podkladů užívaných při univerzitní výuce, sice vznikly ve starší době, ale byly později doplňovány, v některých případech samotným Korandou.⁶⁷⁸ Další rukopisy vznikly v polovině 15. století, tedy už v době Korandových studií, ale získal je až později.⁶⁷⁹

Na otázku, kde Koranda sháněl předlohy pro opisování, není těžké odpovédět. Kromě knihoven svých přátel měl jako univerzitní mistr přístup k tehdejším kolejním knihovnám pražského vysokého učení. V makulatuře dochované v lepenkových deskách jeho knih se dochoval i katalog neznámé knihovny.⁶⁸⁰ Na dvou papírových listech je zachován katalog signaturních oddělení A a B. První z nich obsahuje Bibli a komentáře k ní (a také *Starožitnosti* Josefa Flavia), druhé zejména Augustinova díla, ale také Bonaventuru a Jana Zlatoústého. Na druhém listu, který je asi rejstříkem ke katalogu, je zmíněno také několik antických děl (Horatius, Homér, Ciceronovi připsané *De arte rhetorica*). Na základě porovnání s dochovanými svazky se nezdá, že by se jednalo o Korandovu vlastní knihovnu. Dále mezi dochovanými fragmenty nalézáme rejstřík autorů ke katalogu koleje Národa českého⁶⁸¹ a v jeho teologickém slovníku najdeme odkazy na signatury kolejních knihoven. Na dvou místech cituje kodex se signaturou O 17 z knihovny koleje Národa českého,⁶⁸² který se dodnes nedochoval, ale záznam o něm najdeme v kolejním katalogu.⁶⁸³ Jednou odkazuje na kodex se signaturou N 63, u kterého neuvádí knihovnu.⁶⁸⁴ Vzhledem k tomu, že Koranda bydlel v Karlově koleji, je

671 Č. 28, 61.

672 Č. 11, 14, 24, 28.

673 Č. 13.

674 Č. 3.

675 Č. 5, 23.

676 Č. 27, 48.

677 Č. 63.

678 Č. 10, 18, 61, 62, 65.

679 Č. 8, 11, 12.

680 NK, sign. XXIV A 312.

681 FRANT fragm. 49.

682 *Utrum lex nova addit aliquid supra veterem*; přípisek: *questio de veteri lege et nova, quomodo duraverit, habetur in collegio Nacionis O 17 circa Iacobinum de tempore et per quadragesimam*. Č. 63, fol. 79r. *Utrum lex ewangelii sit distincta a lege veteri*; přípisek: *in Nacione O 17 circa Iacobinum de tempore*. Tamtéž, fol. 80r.

683 *Catalogi librorum*, s. 105: *Jacobini de Voragine De tempore*.

684 *Utrum predicare verbum dei qui omittunt ex prohibitionibus, sint ipso facto a deo excommunicati; utrum sacerdotes possunt predicare absque auctoritate sedis apostolice*; in margine přípisek: *circa tractatum Hus N 63*. Č. 63, fol. 99r.

pravděpodobné, že se jednalo právě o zdejší knihovnu. Navíc je doloženo, že paprsek u písmene N byl v této knihovně poměrně dlouhý (máme doložen rukopis se signaturou N 65) a odkazovanému záznamu neodporuje ani obsahová skladba dochovaných kodexů z příslušného signaturního oddělení.⁶⁸⁵

Můžeme se jen dohadovat, proč Koranda užíval pro vazbu svých knih lepenku – tato praxe byla totiž v Čechách i na počátku 16. století velmi ojedinělá. Lepenka byla v každém případě levnější, tenčí a lehčí než bukové dřevo, které se na desky knih používalo obvykle. Vzhledem k tomu, že naprostá většina lepenky v jeho třech knihách, kde je její užití doloženo, byla tvořena písemnostmi z archivu utrakvistické konzistoře, Koranda zřejmě dodal surovinu pro potřeby vazby sám, čímž ještě ušetřil. Důsledkem toho ovšem bylo, že kvůli nepevnému podkladu je slepotisková výzdoba na lepenkových deskách často poněkud deformovaná. Je otázkou, nakolik bylo užití lepenky praxí v dílně, které Koranda svěřoval vazbu svých knih. Kromě tří svazků s Korandovými monogramy se z ní dochovaly jen dva další v prkénkových deskách, jež alespoň podle marginálních připisků také nejspíše patřily Korandovi.⁶⁸⁶

Inkunábule a získávání knih

I po zohlednění nových nálezů Korandových svazků platí už dříve zformulovaná teze, že prvotisky z jeho knihovny pocházejí výhradně z let 1471–1490.⁶⁸⁷ Celkem bylo identifikováno 25 svazků prvotisků, jež obsahují 34 titulů. Nejvíce, čtrnáct z nich, bylo vytištěno v Benátkách, po jednom na území dnešní Itálie v Římě, dále ve Veroně a v Tarvisiu. Několik Korandových tisků pochází z německých zemí: pět ze Štrasburku, čtyři z Kolína, tři z Norimberku, dva z Basileje a po jednom z Augšpurku, Mohuče a Ulmu. Není překvapivé, že produkce Benátek v českých soukromých knihovnách na rozdíl od zbytku italského knižního trhu dominovala,⁶⁸⁸ jelikož benátská

685 Byly zde zařazeny kodexy z oborů rétoriky, kazatelství a penitenční literatury, srov. kodexy se signaturami N 44 = NK, sign. X A 12, N 46 = NK, sign. V A 15, N 65 = NK, sign. IV A 5.

686 VYŠK, sign. Ms. 7. Podrobněji k tomuto svazku srov. na jiném místě. Dále je to tisk: GREGORIUS I, *Moralia, sive Expositio in Job*, Basel: Nicolaus Kesler, 1496 (ISTC ig00432000), UPM, sign. C 1840.

687 I. HLAVÁČEK, *Pronikání*, s. 81–82. Jediný tisk, který Hlaváček uvádí jako mladší, byl podle současného stavu poznání vytištěn 1489–1490, takže se do uvedeného rozsahu let vejde. Srov. ISTC im00206000.

688 I. HLAVÁČEK, *Poznámky k italským tiskům v českých knihovnách na konci středověku a počátkem 16. století*, *Miscellanea Oddělení rukopisů a starých tisků* 13, 1996, s. 39–52, na s. 44–45 uvádí, že v knihovně Václava z Rovného je ze 175 inkunábulí 131 italského původu, z toho asi polovina (65) z Benátek, s velkým odstupem následují další italská města a podíl Říše na celkovém počtu není ani pětinový. U Alexia Třeboňského pak asi 90 % bylo tištěno v Benátkách.

tiskaři se střední Evropou velice čile obchodovali.⁶⁸⁹ Je ale možné odkázat na zachovaná torza knihoven několika diecézních kněží z Chebska, v nichž zaujímala čelní místo německá produkce.⁶⁹⁰

Nevíme, odkud Koranda získával prostředky na nákup knih. Je možné, jak předpokládala starší literatura, že pobíral nějaký příjem související s jeho úřadem; možná pocházel ze zámožné plzeňsko-pražské rodiny Korandů.⁶⁹¹ Později jako univerzitní mistr se ostatně podle všeho těšil slušné životní úrovni.⁶⁹² Konkrétní záznamy o koupi se nacházejí v knihách jen velice ojediněle. V roce 1458, když dosáhl hodnost mistra, si Koranda koupil v Karlově koleji Lombardovy *Sentence* ve dvou rukopisných svazcích, o čemž svědčí rukopisná poznámka v jednom z jejich dílů.⁶⁹³ Jiný kodex má na předním přidešti nalepenou renesanční kovorytinu italského původu z doby kolem roku 1460, na níž jsou vyobrazeny dva Korandovy monogramy (u jednoho z nich je uveden letopočet 1462).⁶⁹⁴ Je tedy pravděpodobné, že si Koranda svazek, který obsahuje theologické a přírodovědné spisy a také mapu světa, pořídil během svého tehdejšího pobytu v Římě. Dvě z inkunábulí vytištěné v Německu nesou poznámku, že si je Koranda koupil v létě 1479, kdy podle všeho pobýval v Čechách.⁶⁹⁵ Letopočet 1486, snad rok získání knihy, je uveden v přípisu na předním přidešti *Catholiconu* z roku 1482.⁶⁹⁶ V konvolutu tří tisků z let 1481 a 1489 se nachází letopočet 1489.⁶⁹⁷ Vedle toho se data objevují u některých monogramů, kde snad označují rok nabytí knihy.⁶⁹⁸ Některé rukopisy získal Koranda po svých univerzitních kolezích Šimonovi ze Slaného a lékaři mistru Zikmundovi z Hradce Králové.⁶⁹⁹ Emma Urbánková se domnívala, že značné množství spisů Mikuláše Biskupce mohl Koranda získat z majetku katolického mistra Mikuláše z Hořepníka, kterému byly knihy s díly táboorského biskupa zabaveny v roce 1461.⁷⁰⁰ Do tohoto souboru patří druhý svazek Biskupcovy postily, který byl

689 Z. ŠIMEČEK, *Geschichte des Buchhandels in Tschechien und in der Slowakei*, Wiesbaden 2002, s. 10; z italského pohledu A. NUOVO, *The Book Trade in the Italian Renaissance*, Leiden 2013, passim; srov. též I. HLAVÁČEK, *Pronikání*, s. 81.

690 M. BÄUMLOVÁ, *Soukromé knihovny tří diecézních kněží na sklonku středověku*, in: *Libri catenati Egrenses. Knihy a knihovna chebských františkánů v pozdním středověku a raném novověku*, ed. K. Boldan – J. Marek, Praha 2013, s. 33–84, s. 75.

691 K tomu srov. E. URBÁNKOVÁ, *Zbytky*, s. 140.

692 K životní úrovni mistrů v jagellonské době srov. J. PEŠEK, *Některé otázky*, s. 155.

693 Č. 5, 23. Na předním přidešti č. 23 je Korandova poznámka: *Emptus hic liber cum altera parte anno 1458 pro 1 sexagena in collegio Karoli per M[agistrum] W[enceslaum] de P[ilsna]*.

694 Č. 20. K mědirytině W. DELUGA, *Einblattdrucke des 15. Jahrhunderts in der Nationalbibliothek in Prag*, Praha 2000, č. 62, s. 148–149.

695 Č. 32, 42.

696 Č. 38.

697 Č. 40.

698 Č. 62: velký monogram s letopočtem 1463; č. 13: velký monogram s letopočtem 1466; č. 21: velký monogram s letopočtem 1471. V případě letopočtu 1519, který u velkého monogramu v č. 12 uvádí Urbánková, se jedná o rok nabytí svazku (po Korandově smrti), který si do něj zapsal další majitel Jiří Písecký.

699 Č. 10, 25.

700 E. URBÁNKOVÁ, *Zbytky*, s. 140.

převázán v české knihvazačské dílně označované jako *Meerweib II*, doložené přibližně v letech 1470 až 1488.⁷⁰¹

Adjustace knih, knižní vazby a makulatura dochovaná ve vazbách

Koranda se o vnější podobu svých knih příliš nezajímal, svazky v jeho knihovně neměly jednotnou úpravu. Na základě porovnání dochovaných svazků, zvláště pak způsobu prezentace titulů a signatur na přední desce, je však možné vymezit několik rozsáhlejších celků a některé z nich relativně datovat.⁷⁰² Svazky, které do těchto celků nepatří, mají odlišnou úpravu přední desky, nenesou žádné označení, případně mají moderní převazbu. Zároveň je zřejmé, že více než dvacet svazků nese na přední desce štítek s jednotně psanou signaturou.⁷⁰³

Nejstarší způsob adjustace Korandových svazků představují dva papírové štítky popsané písmem červené barvy a nalepené v horní části přední desky. Na podlouhlém štítku je zapsán titul díla a na menším, čtvercovém, umístěném pod ním signatura.⁷⁰⁴ Tento způsob adjustace je dochován pouze na třech svazcích. Mladší označení osmi svazků představuje titul zapsaný perem přímo na přední desku opět v její horní části, pod nímž je umístěn štítek se signaturou psanou tmavým inkoustem.⁷⁰⁵ Tři další svazky jsou označeny samotným štítkem se signaturou psanou rovněž tmavým inkoustem,⁷⁰⁶ na čtyřech jiných je doplněna ještě o štítek s titulem (opět psaný tmavým inkoustem).⁷⁰⁷ O časovém zařazení tohoto způsobu zpracování knih není možné říct nic bližšího. Posledním typem adjustace, který je také mladší než první zmíněný a který byl užít u devíti svazků, je štítek s titulem psaný rubrikou doplněný štítkem se signaturou psanou tmavým inkoustem.⁷⁰⁸

701 Č 46; knihvazačská dílna EBDB w000135.

702 Srov. přehled v Příloze 2. Nejsou zde uvedeny nepočtené svazky, které jsou upravené jinak, ani knihy bez štítků na přední desce či s pozdější převazbou.

703 Tyto signatury jsou zaznamenány v Příloze 2. Vedle toho jsou ve svazcích ještě další signatury, které zde nejsou uváděny.

704 V Příloze 2 označeno jako typ E. Č. 2 a 12 mají pouze štítek s titulem.

705 V Příloze 2 označeno jako typ A. U č. 36 je zřejmé, že typ E byl doplněn o perem napsaný titul, a to přes původní štítek s titulem. K typu A se přimykají ještě č. 9, 44 a 51, která nenesou štítek (ten mohl být v minulosti stržen nebo se mohl samovolně odlepit), ale mají v horní části desky napsaný titul perem.

706 V Příloze 2 označeno jako typ D.

707 V Příloze 2 označeno jako typ C. Č. 60 a 66 mají pouze štítek s titulem.

708 V Příloze 2 označeno jako typ B. Č. 33 mělo původně štítek s červeně psanou signaturou, který byl později přeplepen novějším se signaturou psanou tmavým inkoustem. Č. 5 má nad štítky ještě starší označení perem, které však nesouvisí s výše zmíněným Korandovým.

Štítky se signaturami zaznamenanými tmavým inkoustem byly psány podle všeho najednou jedním písařem a pocházejí podle písma (a také vzhledem k tomu, kdy Koranda některé ze zmíněných svazků prokazatelně získal či nechal svázat) z počátku 16. století a snad jsou psány přímo Korandovou rukou. O tom lze na základě paleografických kritérií s jistotou rozhodnout jen velmi těžko, také vzhledem k tomu, že se jedná o krátké úseky textu, nejde o zběžné písmo a mnohé signatury jsou setřelé. Tři jiné svazky mají na štítcích červeně psané signatury, které jsou podle písma starší.⁷⁰⁹ Na jednom svazku je navíc červená signatura přelepena černou,⁷¹⁰ takže je pravděpodobné, jak už bylo naznačeno výše, že červené signatury tvořily starší vrstvu zpracování. Skutečnost, že na třech svazcích jsou dochovány pouze červené signatury, je možné vysvětlit tak, že štítek s černou signaturou, který byl nalepen přes tyto starší štítky, se v průběhu doby odlepil.

Pokud připustíme, že signatury patřily Korandově knihovně (byl by to doklad raného užití signatur v osobní knihovně),⁷¹¹ zdá se, že knihy v jeho vlastnictví ležely na policích srovnány podle signatur v pěti skříních označených A až E. Při přidělování signatur nebylo rozlišováno, zda se jedná o rukopisný, nebo tištěný svazek. Orientaci ve svazcích nepochybně usnadňoval psaný katalog. Ne všechny knihy však byly tímto způsobem adjustovány, některé nenesou žádné známky knihovnického zpracování v době Korandova života. To se týká například Korandova teologického slovníku, který byl možná uložen zvlášť.⁷¹² V každém signaturním oddělení bylo podle dochovaných značek uloženo několik desítek, možná stovka svazků. To odpovídá naší představě o velikosti Korandovy knihovny.

Jednotlivá signaturní oddělení, do kterých byly knihy opatřené štítky zařazeny, není možné jednoduše charakterizovat podle obsahu. Zatímco v oddělení A byly zařazeny výhradně teologické knihy, v oddělení D zejména gramatické spisy a oddělení E bylo věnováno teologii, filozofii

709 Č. 29, 36, 39.

710 Č. 33.

711 S námitkou, že by se mohlo jednat o signatury Karlovy koleje, je možné se vypořádat na základě průzkumu rukopisných svazků, které byly v této koleji uloženy. Pro jejich přehled srov. Z. V. TOBOLKA, *Národní a universitní knihovna v Praze, její vznik a vývoj. I. Počátky knihovny až do r. 1777*, ed. F. Horák, Praha 1959, s. 21. K nim je třeba ještě připočíst rukopisy NK, sign. III E 19, XIII D 7 a snad XVII A 11. Pokud tyto rukopisy mají karolinskou signaturu, pak se jedná o klasickou dvoučlennou, doplněnou v závěru písmenem K. Pouze rukopis X G 21 nese signaturu K Q 73 (je to množná jen jiný zápis signatury Q 73 K) a ze zmíněných dodatků III E 19 byl na předním přidešti označen značkou Q 30 (ta se podobá značce D 14 taktéž na předním přidešti Korandova č. 44) a XIII D 7 má na přední desce štítek se signaturou L 16. Písmeno L je však psané minuskulou, kdežto signatury na Korandových knihách bývají psány majuskulou a také jsou doložena jen oddělení A až E. Pokud jde o inkunábule, systematický průzkum proveniencí z Karlovy koleje dosud nebyl proveden. Známé svazky uvádí Z. V. TOBOLKA, *Národní a universitní knihovna*, s. 29. Z uvedených 15 svazků bylo šest Korandových. Podle informací Kamila Boldana jsou v inkunábulích z Karlovy koleje, které nepatřily Korandovi, signatury zapsané na předním přidešti obdobným způsobem jako u výše uvedených rukopisů.

712 Č. 63.

a gramaticce, oddělení B a C byla i na základě nepříliš reprezentativního vzorku, který se dochoval, obsahově heterogenní. Je tedy možné, že knihy byly do signaturních oddělení zařazovány arbitrárně na základě svého uložení a obsahové celky vznikly náhodně. Jelikož nelze vystopovat známky dělení do signaturních oddělení na základě formátu, ani ten zřejmě nehrál při adjustaci svazků roli. Netušíme, kde bylo několik set Korandových knih uloženo. Je známo, že roku 1494 v Karolinu (jako probošt) obýval pokoj (*camera*), v němž se mohli sejít čtyři lidé a jednat, další informace o Korandových osobních poměrech však hledáme marně.⁷¹³

Koranda si na počáteční strany knih vpsíval hesla z Bible, z *Catonových dvojverší* či z Donátovy latinské gramatiky.⁷¹⁴ Tato hesla vyjadřovala jeho čtenářský program a preference v rámci jednotlivých oborů. U gramatiky a rétoriky hesla často akcentovala řeč,⁷¹⁵ u církevního práva lidské příkazy,⁷¹⁶ u etiky, kázání a praktické teologie ctnost,⁷¹⁷ u bajek jejich moralistní naučení⁷¹⁸ a u teologie kromě ctnosti také úsilí o spásu.⁷¹⁹ U všeobecné encyklopedie zdůraznil její význam pro orientaci v životě.⁷²⁰ Zvláštní byl Korandův důraz na pravdu, a to ve vlastním teologickém slovníku (srov. výše) i v rukopisné Bibli.⁷²¹

Jedinou známkou honosnější výpravy knih byla kromě malovaných iniciál slepotisková výzdoba. Slepotiskem je zdobeno celkem 19 dochovaných svazků (osm rukopisů a jedenáct prvotisků) z Korandovy knihovny, tedy přibližně čtvrtina. Kvalita většiny vazeb stejně jako použité kůže není příliš vysoká: na usni užitě k vazbě je možno pozorovat různé vady a také kolky byly někdy otíštěny defektně, i kvůli tomu, že na desky knih bylo místo někdy místo bukového dřeva užito lepenky.

713 MUP III, s. 64; s nesprávným datem Z. WINTER, *O životě*, s. 493.

714 Přehled Korandových hesel: O. HALAMA, *Přípisky*, s. 122–124, který nepřevzal hesla, která u dvou svazků (č. 58 a 59) uvádí P. R. POKORNÝ, *Ke knihovně*. Halamův seznam je možné rozšířit o č. 57: *Qui detrahit alicui rei, obligat se in futurum* (Prov 13,13), č. 58: *Sine causa colunt me, mandata hominum docentes* (Mt 15,9), č. 59: *Unusquisque videat, quomodo superedificet* (1 Cor 3,10), č. 63: *Omnis terra veritatem invocat, celum etiam ipsam benedicit et omnia opera moventur et tremunt eam et non est cum ea quicquam iniquum. Iniquus rex, inique mulieres et iniqui omnes filii hominum et iniqua omnia opera illorum et non est in ipsis et in sua iniquitate peribunt. Et veritas manet et invalescit in eternum et vivit et obtinet in secula seculorum* (1 Ezd 4,36–38) a *Da nobis auxilium ex alto, quia vana est salus hominis* (srov. Ps 107,13), č. 68: *Marcescent omnes plectentes et texentes subtilia* (Is 19,8–9), č. 69: *Vir sapiens dominabitur astris* (astrologický aforismus připisovaný Claudiu Ptolemaiovi), č. 70: *Veritatem requirit dominus et retribuet omnibus facientibus superbiam* (Ps 30,24b), *Vere mendacium operatus est mendax stilus scribarum* (Ier 8,8b), č. 71: *Fallax gratia et vana pulcritudo* (Prov 31,30). Je těžké rozhodnout, zda takový heslem je také příspěvek rubrikou *O homo, quid dormis et non vigilas* na předním předešlé rukopisu s Wyclifovými spisy č. 54.

715 Č. 1: *Sermo tuus sit sale conditus*, Col 4,6.

716 Č. 7: *Leges populorum vanae sunt*, Ier 10,3, č. 58: *Sine causa colunt me, mandata hominum docentes*, Mt 15,9.

717 Č. 11: *Utere virtute pro salute*, č. 16: *Virtus optima rerum, pessima vicium*.

718 Č. 40: *Dulcius arrident seria picta iocis*.

719 Č. 42: *Qui me elucidant, gratiam consequuntur*, Sir 24,31.

720 Č. 33: *Doctrina sapientis fons vite*, Prov 13,14.

721 Č. 64: *Veritas vincit*.

Zatímco Korandovy inkunábule byly vázány nedlouho po pořízení, u čtyř starších rukopisů lze doložit, že byly převázány, až když se nacházely v Korandově vlastnictví. Není úplně jasné, proč se tak stalo, když životnost gotických vazeb byla poměrně dlouhá. Nejstarší je rukopis z přelomu 14. a 15. století, který obsahuje gramatické příručky a byl převázán kolem roku 1500.⁷²² Dále to byl rukopis především s díly svatých Otců z první čtvrtiny 15. století převázaný někdy ve druhé polovině 15. století,⁷²³ jeden z dílů Biskupcova výkladu evangelií zmiňovaný výše a datovaný do let 1435–1439 (převázán 1470–1488)⁷²⁴ a nakonec soubor Versorových děl opsaný v roce 1459 a převázaný někdy v letech 1478–1489.⁷²⁵ U tohoto posledního rukopisu není vyloučeno, že Koranda jej měl původně na volných listech.

Na základě výzkumu, který provedl Kamil Boldan, se podařilo určit knihvazačské dílny, ve kterých byla část knih z Korandovy knihovny svázána. Všechny působily v Čechách, zatím u jediné z nich máme jistotu, že se jednalo o dílnu pražskou.⁷²⁶ Osm svazků (z toho dva rukopisné) bylo svázáno ve zmíněné dílně *Meerweib II*, která působila v Čechách v letech 1470–1488.⁷²⁷ Další tři vazby (jedna z nich na rukopisu) byly určeny jako produkt dílny označované dnes *Adler Sechspass III*, doložené v Čechách v letech 1489–1496.⁷²⁸ Je ale pravděpodobné, že dílna byla aktivní i po roce 1496, protože klementinský manuálník byl podle všeho dokončen až na začátku 16. století.⁷²⁹ Tyto dílny (pokud se nejednalo o jednu dílnu, která na přelomu let 1488 a 1489 obměnila používané náčiní) zřejmě Koranda využíval ve větší míře. Z ostatních dílen doložených od sedmdesátých let až do roku 1500 je dochováno vždy po jednom svazku.⁷³⁰ Pouze jedna kniha se slepotiskovou vazbou má v sobě zapsaný monogram s letopočtem 1482. Jedná se o inkunábulový svazek vázaný v dílně *Meerweib II*.⁷³¹

Zajímavé je, že u tří svazků vázaných v dílně *Adler Sechspass III* byla jako materiál desek užita lepenka.⁷³² I pokud připustíme, že by tyto vazby byly

722 Č. 1.

723 Č. 6.

724 Č. 46.

725 Č. 61.

726 EBDB w000161.

727 EBDB w000135.

728 EBDB w003826.

729 K. BOLDAN, „Kdež skrze impresory...“, s. 85, pozn. 40.

730 EBDB w000133: Löwe Raute I (Osterlamm rund III), Čechy 1472–1484; EBDB w003374: Eichel-Lilie frei III, Čechy 1476–1478; EBDB w000161 (= ? w002821): Wappen der Stadt Prag, Praha, 1478–1489; EBDB w002821: Meerweib I, Čechy, 1478–1489; EBDB w003384: Hirsch frei I, Čechy kol. 1500; EBDB w003831: Sechsbblatt-Blüte rund, Čechy 15. stol., EBDB w003825: Adler Sechspass II, Čechy 2. pol. 15. stol.; EBDB w000141: Laubstab frei VI, Lipsko, asi 1476 – asi 1508.

731 Č. 38.

732 Č. 27, 35, 69. U č. 27 se domnívám, že se v něm zachovaly písemnosti utrakvistické konzistore, o nichž J. TRUHLÁŘ, *Paběrky I*, psal jako o zlomcích vyňatých z rukopisů Ignácem Janem Hanušem. Vazba rukopisu je totiž poškozená a vylepená moderním papírem a na některých zlomcích jsou otisky slepotiskové výzdoby, které lícují s kolky a linkami zachovanými na koženém pokryvu desek rukopisu.

vytvořeny až kolem roku 1500, jednalo by se o poměrně rané užití lepenky v našem prostředí. Dokonce i v Itálii byla lepenka častěji akceptována i pro náročnější vazby až od sedmdesátých let 15. století.⁷³³ Z českého prostředí máme pouze ojedinělý doklad z konce 15. století: Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic vlastnil rukopis z roku 1458 převázaný v deskách z lepenky asi z roku 1486.⁷³⁴

Ještě důležitější než zjištění o raném užití lepenky je to, z čeho byla tato lepenka vytvářena. Jednalo se totiž o Korandovy vlastní písemnosti, z velké části to byl aktový materiál z archivu utrakvistické konzistoře, čemuž jsme věnovali pozornost jinde, a také zlomky rukopisů a tištěných knih. Je pravděpodobné, jak už bylo řečeno, že makulaturu dodal knihvazači sám Koranda. To se zřejmě týkalo i zlomků tištěných knih.

Ve vazbě konvolutu astronomických děl svázaných po roce 1490⁷³⁵ se dochovaly zlomky dvou katalogů neznámých knihoven, o nichž jsem se již zmínil výše,⁷³⁶ zlomky minucí, z nichž jeden můžeme datovat k roku 1487,⁷³⁷ a zlomky tištěných knih.⁷³⁸ Ještě více neúředních písemností se dochovalo v deskách taktéž astronomické inkunábule z roku 1489.⁷³⁹ I zde byl zlomek minuce⁷⁴⁰ a zlomek knihovního katalogu, který lze identifikovat jako zlomek rejstříku ke katalogu knih koleje Národa českého.⁷⁴¹ Několik dalších rukopisných zlomků obsahuje obranu utrakvismu. Je to fragment českého literárního textu hájícího přijímání podobojí adresovaného nejménovanému šlechtici,⁷⁴² dále zlomek jiného traktátu, zřejmě koncept listu Janu Zajícovi z roku 1489.⁷⁴³ Text sděluje totéž jako znění dochované v tzv. klementinském manuálu, ale za použití poněkud jiných formulací.⁷⁴⁴ A nakonec je to zlomek jakéhosi konceptu obrany utrakvistické víry.⁷⁴⁵ Rukopisné zlomky ještě doplňují výpisky ke komputistice⁷⁴⁶ a zkoušky pera (*lusus calami*).⁷⁴⁷

733 K užívání lepenky A. HOBSON, *Humanists and Bookbinders. The Origins and Diffusion of the Humanistic Bookbinding 1459–1559*, Cambridge 1989, s. 252–254.

734 K. BOLDAN – E. URBÁNKOVÁ, *Rekonstrukce knihovny Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic. Katalog inkunábulí roudnické lobkovické knihovny*, Praha 2009, s. 113, pozn. 193.

735 Č. 35.

736 NK, sign. XXIV A 312.

737 NK, sign. XXIV A 313 (1487), XXIV A 317.

738 Jedná se o zlomek stejné přehledné tabule z Bible s postilou Mikuláše z Lyry jako FRANT fragm. 114 zmíněný níže. V současné době jsou tyto zlomky tisků uloženy u inkunábule, ze které pocházejí.

739 Č. 69.

740 FRANT fragm. 46.

741 FRANT fragm. 49.

742 FRANT fragm. 23.

743 FRANT fragm. 116.

744 Srov. *Manuál*, s. 19–20.

745 FRANT fragm. 50.

746 FRANT fragm. 44.

747 FRANT fragm. 43.

Ve druhé zmíněné inkunábuli se dochovaly zlomky ze sedmi různých tištěných knih. Nejzajímavější je úzký proužek se spodním okrajem inkunábulového dvoulistu, který je tištěný česky. Poznáváme v něm vydání staročeského Ezopa asi z roku 1488.⁷⁴⁸ Další bohemikální inkunábule jsou dva listy eucharistického spisu Alberta Velikého vytištěného ve Vimperku Johannem Alakrawem roku 1484.⁷⁴⁹ Jiný zlomek bylo možné identifikovat jako basilejský tisk kázání Huga de Prato Florido, který vyšel nejpozději roku 1484.⁷⁵⁰ Pak je to několik zlomků různých vydání Vulgáty: přehledná tabule z Bible s postilou Mikuláše z Lyry,⁷⁵¹ zlomek s úvodem svatého Jeronýma k Bibli⁷⁵² a zlomek knihy Paralipomenon.⁷⁵³ Poslední zlomek latinské tištěné knihy se nepodařilo identifikovat, je však zajímavý tím, že na jedné ze stran listu (zachoval se pouze jeden sloupec) jsou dva tisky přes sebe a z druhé jeden, šlo tedy asi o zkušený nátisk, nebo o defektní tiskovou stranu. Jedná se zřejmě o text z oboru kanonického práva, který se v dochovaném úryvku zabývá lichvou. Vzhledem k citacím Jindřicha z Frimaru a Jana de Platea vznikl v 15. století.⁷⁵⁴

I když připustíme, že knižní vazby s lepenkovými deskami byly provedeny až na začátku 16. století, není úplně jasné, proč se v makulatuře ocitla podstatná část archivu utrakvistické konzistoře spolu s relativně mladými tisky. Možnost, že by k vazbě došlo až po Korandově smrti, není pravděpodobná, spíše se zdá, že knihy byly svázané ještě za jeho života a že Koranda v té době už konzisitoriální písemnosti nepovažoval za důležité, a tak se jich tímto způsobem zbavil. Několik desítek let staré tištěné spisy, které mohly být defektní, pak byly nahrazeny novými vydáními, například *Summa* Alberta Velikého vyšla roku 1503 nově v Kolíně nad Rýnem⁷⁵⁵ a také Bible byla široce dostupná v latinském i českém jazyce.

Odkaz knih univerzitě a kontext dalších dobových knihoven

Podle zprávy dochované v „kalendáři dobrodiní“ pražské univerzity mistra Jana Campana Vodňanského vytvořeném k Novému roku 1616, který je založen na starších nedochovaných úředních knihách pražské univerzity,

748 FRANT fragm. 112. Podrobněji srov. výše.

749 FRANT fragm. 78 (jedná se o ff. 2–3). ISTC ia00337000, КНИГОПИС, č. INC009.

750 FRANT fragm. 95. ISTC ih00511000. Na zlomku je mj. kázání na neděli ludica (J. B. SCHNEYER, *Repertorium der lateinischen Sermones des Mittelalters für die Zeit von 1150–1350*, II, Autoren: E–H, Münster 1970, č. 52, s. 746).

751 FRANT fragm. 114.

752 FRANT fragm. 81.

753 FRANT fragm. 52.

754 FRANT fragm. 51.

755 VD16 A 1358.

věnoval Koranda své knihy těsně před smrtí knihovně Karlovy koleje.⁷⁵⁶ Při nejmenším jeden svazek pak ponechal svému pomocníkovi Jiřímu Písekému, který si do něj zapsal kromě svého monogramu rok nabytí – 1519.⁷⁵⁷ Vzhledem k rozsahu Korandovy knihovny šlo o donaci ve své době ojedinělou: všechny ostatní byly podle všeho mnohem menší. Je nám známo, že Michal ze Stráže věnoval roku 1512 Karlově koleji teologické a matematické knihy,⁷⁵⁸ že matematické knihy odkázal roku 1520 Velké (Karlově) koleji také matematik Václav ze Žatce⁷⁵⁹ a že 100 svazků knihovně Karlovy koleje odkázal Vít Salius, pražský měšťan a lékař.⁷⁶⁰ V některých Korandových knihách se nacházejí také signatury z pražských kolejních knihoven, ty však nelze ztotožnit se signaturami uvedenými v dochovaných katalogích. Důvodem je zřejmě to, že dochované katalogy, pomineme-li katalog Karlovy koleje z konce 14. století, pocházejí ze šedesátých let 15. století a zachycují knihy z kolejí Národa českého a Rečkovy. Katalog Karlovy koleje dochován není.

V průběhu dalších let byly knihy z Korandovy knihovny rozptýleny a dnes se nacházejí v mnoha českých i zahraničních knihovnách. Největší množství z nich je uloženo v pražské Národní knihovně, menší část ve vídeňské Národní knihovně, kam se dostaly při zápůjčce v 16. století, která nebyla vrácena, a v dalších knihovnách, zejména ve Strahovské knihovně v Praze, kam se dostaly duplikáty inkunábulí z pražských kolejních knihoven na konci 18. století, kterých se tehdejší pražská univerzitní knihovna zbavovala.⁷⁶¹

Podkud jde o české osobní knihovny 15. století, jen těžko hledáme – stejně jako u Korandova knižního odkazu – paralely. Knihovny, které měly srovnatelnou velikost jako ta jeho, byly většinou zcela jinak zaměřeny a z knihoven utrakvistických univerzitních mistrů jeho doby se nedochoval žádný větší celek. Podle Emmy Urbánkové není možné Korandovu knihovnu srovnávat se soudobými humanistickými knihovnami, ale spíše s knihovnami jiných univerzitních mistrů či univerzitně vzdělaných měšťanů, jako byli Jan Šindel a Křišťan z Prachatic či Šimon od Bílého lva a Matěj Louda z Chlumčan.⁷⁶² To jistě do značné míry platí z hlediska obsahové skladby. Vzhledem k tomu, že ale všichni uvedení zemřeli ještě před rozšířením knihtisku v Čechách a z jejich knihoven se zachovalo poměrně málo svazků, není možné je s velkým knižním celkem Václava Korandy podrobně

756 M. Vencesl. Coranda Neopilsenus (*qui anno etatis fere 100, professionis vero 60 complevit*) obitu suo bibliothecam coll. Carolini amplificavit. Jan Campanus VODŇANSKÝ, *Mecenáši*, s. 19, český překlad na s. 39–40. K tomuto prameni srov. J. POLIŠENSKÝ – J. VOBRÁTILOVÁ, *M. Jana Campana kalendář dobrodíní, prokázaných pražské Akademii*, AUC-HUCP 4/1, 1963, s. 67–95, kde je také nový překlad textu i edice latinského originálu (Korandova donace na s. 79 a 85). Z dochovaných svazků je proveniencie z Karolina jistá u svazků, které se jako výpůjčky z Karolina dostaly do Vídně, a u tisků, které mají karolinsko-klementinské provenienční poznámky.

757 Č. 12.

758 Tamtéž, s. 18.

759 Tamtéž, s. 19.

760 Tamtéž.

761 Srov. E. URBÁNKOVÁ, *Zbytky*, s. 137–140.

762 E. URBÁNKOVÁ, *Zbytky*, s. 141.

srovnávat, jelikož byl rozmnožován přinejmenším do devadesátých let 15. století a podíl tištěných knih v něm byl poměrně významný.

Známe pouze dvě dobové utrakvistické osobní knihovny, se kterými je možné Korandův knižní celek alespoň do jisté míry porovnat. První z nich je knihovna kněze Trojana z Kutné Hory, k níž se dochoval pozůstalostní inventář z roku 1518 s více než 70 svazky, rukopisnými i tištěnými.⁷⁶³ Všechny zachycené svazky, pokud se nejednalo o biblický text či liturgické knihy, byly z oboru teologie, většinou teologie praktické, takže knihovna z obsahového hlediska skutečně srovnání s Korandovou nesnese. Druhou je bibliotéka kněze Matyáše, který působil v pražském klášteře Na Slovanech a po kterém se zachoval soupis jeho pozůstalosti z roku 1522.⁷⁶⁴ Jím vlastněný soubor knih byl o dost menší než Korandův: soupis evidoval jen o něco více než čtyřicet svazků. Byly zde vedle Bible a běžných příruček a pomůcek také výklad žalmů a Pavlových epištol od Jana Rokycany, díla Jakoubka ze Strěbra a několik knih s historickými náměty (*Gesta Romanorum*, spis o trojské válce). S Korandovou knihovnou se shodne pouze orientací na díla utrakvistů první i druhé generace a na dějepisné spisy s morálním naučením, jinak jde o knihovnu uspokojující běžné potřeby vzdělanějšího kněze.

V kontrastu ke Korandovým zájmům je knihovna univerzitního mistra Václava z Chrudimi (zemřel po roce 1468 v Itálii), který projevoval výrazný zájem o antiku.⁷⁶⁵ V jeho majetku se nacházel kodex, který si přepsal v roce 1462 a který obsahoval mnoho humanistických gramatických a rétorických děl.⁷⁶⁶ Jiné dva jeho rukopisy obsahovaly koncepty z doby působení na univerzitě, dvě Boccacciovy novely, výpisky z Boccaccia, opisy několika listů Eney Silvia, epitaf na Jiřího z Poděbrad a rétorické spisy.⁷⁶⁷

Pouze okrajově je možné Korandovu knihovnu srovnávat s bibliotékami katolíků. Jiné zájmy než Koranda měl například děkan pražské kapituly, administrátor pražského arcibiskupství Václav z Krumlova (1425–1460), který byl teologem a právníkem. Zemřel ještě před rozšířením knihtisku a z jeho knihovny bylo identifikováno 30 rukopisů (nepřímo je v jeho knihovně doloženo nejméně 56 kodexů), mezi nimiž je velmi výrazný podíl právnických textů. Vedle nich zde byly také biblické komentáře a díla Cicerónova a Ovidiova.⁷⁶⁸

763 F. TRNKA, *Náboženské poměry*, s. 30–32. I. HLAVÁČEK, *Středověké soupisy knih a knihoven v českých zemích. Příspěvek ke kulturním dějinám českým*, Praha 1966, ji neeviduje.

764 I. HLAVÁČEK, *Středověké soupisy*, č. 132, s. 85, na základě rukopisu Archivu hlavního města Prahy, který se do dneška nedochoval a který cituje Z. WINTER, *Život církevní*, sv. 2, s. 680–681.

765 F. ŠMAHEL, *Počátky*, s. 80–83.

766 NK, sign. I D 12.

767 NK, sign. XIV G 20 a I F 8.

768 M. HRADILOVÁ, *Knihovna kapitulního děkana Václava z Krumlova*, in: K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven. Čtenář a jeho knihovna, České Budějovice 2003, s. 31–40.

Administrátor pražského arcibiskupství Hilarius Litoměřický (kolem 1420–1468), se kterým se Koranda polemicky střetl, měl ve své knihovně většinou rukopisy ze čtyřicátých let (z jeho knihovny není dochován jediný prvotisk). Z šedesátých let, kdy vzrostla jeho kazatelská a publicistická aktivita a také se rozvinula jeho činnost v církevní správě, pochází dva kodexy, které jsou reprezentativnější: ve vlastnické poznámce je uvedena rozvitá Hilariova titulatura a mají vazbu zdobenou slepotiskem. Soustředil se hlavně na církevní právo, ale také na scholastickou filozofii a praktickou teologii. Svě knihy opisoval zčásti sám (také za studií v Padově), zčásti je získával od svých spolužáků a přátel, případně kupoval již hotové texty nebo si zjednával písaře. Jiné knihy dostal darem. Svě knihy opatřoval vlastnickými poznámkami a monogramy, měly zpravidla jednoduché vazby, jež vyjadřovaly to, že si je pořizoval především z praktických důvodů. V tom byla jeho knihovna podobná Korandově, ale její obsahová skladba byla vzhledem k zájmům a postavení jejího majitele odlišná.⁷⁶⁹

Další Korandův katolický odpůrce, pozdější rektor pražské univerzity Stanislav z Velvar (1421–po 1485) si nejstarší svazky své knihovny přivezl ze studií ve Francii. Zachovalo se z ní pouze devět rukopisných svazků s vlastnickými poznámkami, většinou teologická literatura (Bible, biblické výklady, homiletika, etika, polemika) a také školská filozofie. Toto dochované torzo je příliš malé na to, aby je bylo možné porovnávat s Korandovou knihovnou. Do rukopisů Stanislav na rozdíl od Korandy nepřidával čtenářské poznámky a inkunábule z jeho knihovny také neznáme.⁷⁷⁰

Poslední z řady katolíků, který se s Korandou polemicky střetl, administrátor pražského arcibiskupství Hanuš z Kolovrat (před 1430–1483), měl ve své knihovně několik vzácných iluminovaných rukopisů, z nichž některé si nechal zhotovit a vyzdobit na zakázku, a patnáct raných latinských inkunábulí. Vlastnil zejména liturgické knihy a Nový zákon. Mezi Hanušovými inkunábulemi, jež byly často tištěny v Basileji, najdeme spisy z církevního práva, Bibli a pomůcky k ní, teologická díla, spisy Josefa Flavia a také *Životy papežů* italského humanisty Bartolomeo Platiny. Kromě malířské výzdoby měly jeho knihy vazby zdobené slepotiskem. Svazky, které se nacházely v jeho knihovně, byly vzhledem ke svému obsahu ve velké míře určeny k četbě a studiu, zároveň ale sloužily k reprezentaci jejího majitele. Tuto funkci nejspíš Korandovy knihy neměly a i obsahová skladba se z povahy věci lišila.⁷⁷¹

Pomineme-li knihovny olomouckých biskupů, jež byly orientovány zejména na právní a liturgická díla,⁷⁷² další známé knižní celky v tehdejších Čechách už byly na rozdíl od Korandova souboru svou obsahovou skladbou zaměřeny humanisticky. Jednu z takových sbírek, z níž se dochovalo

769 *Plzeň v husitské revoluci*, s. 12, 28–45.

770 E. GREGOROVÍČOVÁ, *Knihovna*.

771 K. BOLDAN, *Bibliofil*.

772 Přehledově K. BOLDAN – B. NEŠKUDLA – P. VOIT, *The Reception*, s. 33–36

48 svazků, vlastnil kněz, diplomat a literát Jan z Rabštejna (1437–1473). Knihy si většinou kupoval, nejvíc v Itálii v letech 1455 až 1467. Vlastnil díla antických autorů obvyklá v humanistických knihovnách.⁷⁷³ Podobně rožmberský kancléř Václav z Rovného (1448–1531) udržoval četné kontakty s domácími i cizími humanisty. Z jeho knižní sbírky je dochováno více než 230 svazků, přičemž mnohé z nich byly již tištěné.⁷⁷⁴ Soupis knih litoměřického probošta, pražského kanovníka a administrátora pražského arcibiskupství Jana Žáka († 1534) z počátku 16. století, který obsahuje přes 200 svazků, svědčí o zájmu svého majitele o humanismus, ale také o teologii, právo a medicínu.⁷⁷⁵

Význačnou knihovnu měl také astronom, lékař a farář Václav Faber (1455/1460–1518), který působil na univerzitě v Lipsku a později jako městský farář v katolických Českých Budějovicích. Byl mnohem mladší než Koranda a také jeho zájmy byly až na výjimky vyhraněné jiným směrem. O jeho knihách máme přehled na základě dobového soupisu i dochovaných svazků. Do knih stejně jako Koranda poznamenával své vlastnictví, psal obsahy, tituly, vyznačoval zajímavé pasáže a přidával shrnující marginální poznámky. Třicet pět jeho tištěných knih z let 1476–1516 vyšlo ze dvou třetin z tiskáren v německých zemích, z jedné třetiny z Benátek. Zajímal se o medicínu a farmakologii, astronomii a astrologii, teologii a kanonické právo a měl také Bibli a biblické komentáře.⁷⁷⁶

Dvořan a básník Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic (asi 1461–1510) měl v době úmrtí 650 knih, z nichž se podstatná část zachovala. Jeho knihovna ovšem byla tematicky zaměřena zcela jinak než Korandova. Jejím charakteristickým rysem bylo minimální zastoupení rukopisů. Pokud jde o tisky, Bohuslav jich velké množství koupil během svých studií v Itálii a díky tomu vlastnil rané italské edice antických autorů ze sedmdesátých let. Obory, které stály v centru jeho zájmu, byly právo, římská literatura, básníci a řecká literatura, ale i raně křesťanská díla. Po návratu do Čech získával nové svazky prostřednictvím sítě osobních zahraničních kontaktů. Stejně jako u Korandy nehrála reprezentativnost vazeb významnější roli, důležitý byl pro oba především text.⁷⁷⁷

773 F. ŠMAHEL, *Knihovna Jana z Rabštejna*, Zápisky katedry československých dějin a archivního studia 3, 1958, č. 3–4, s. 93–113.

774 J. HEJNIC, *O knihovně Václava z Rovného*, Sborník Národního muzea v Praze. Řada A – Historie, sv. 22, 1968, s. 229–352; Týž, *Knihovna Václava z Rovného jako historický pramen*, in: *Knihtisk a kniha v českých zemích od husitství do Bílé hory*. Sborník prací k 500. výročí českého knihtisku, edd. J. Polišenský – F. Šmahel, Praha 1970, s. 169–189; J. HEJNIC – J. ŠIMÁKOVÁ, *Ke knihovně Václava z Rovného*, Strahovská knihovna 3, 1968, s. 129–144; P. HÁJEK – L. OURADOVÁ, *Knihovna Václava z Rovného*. Katalog výstavy [Státní hrad a zámek Český Krumlov, 23. 9. – 23. 11. 2014], České Budějovice – Praha 2014.

775 I. HLAVÁČEK, *Knihovna litoměřického probošta Jana Žáka*, LF 88, 1965, s. 308–321.

776 Don C. SKEMER, *Wenzel Faber von Budweis (c. 1455/1460–1518). An astrologer and his library in the early age of printing*, Gutenberg-Jahrbuch 2007, s. 241–277.

777 K. BOLDAN – E. URBÁNKOVÁ, *Rekonstrukce knihovny*.

Z dalších českých humanismem ovlivněných sběratelů knih, kteří reprezentují zcela jiné prostředí než Koranda, je možné jmenovat právníka a filosofa Alexia Třeboňského († kol. 1496). Dochoval se soupis jeho knih z konce 15. století, který obsahuje 146 rukopisů a 77 prvotisků a dokládá jeho zájem o humanismus. Zatímco rukopisy získával často z pozůstalostí, převážnou část prvotisků koupil v Itálii. Do knih přidával marginálie, případně také pomocný aparát.⁷⁷⁸ Dalším takovým příkladem je pražský kanovník Jan Herttemberger z Lokte († kol. 1498), v jehož knihovně se nacházelo 170 rukopisů a 30 tisků. Na rozdíl od jiných výše zmíněných osobností zřejmě nikdy v Itálii osobně nebyl a humanistickou literaturu nakupoval v Lipsku či přímo v Čechách.⁷⁷⁹ Knihovny několika diecézních kněží z Chebska měly jiný profil, ale zde je pomíjíme, protože tamní region byl v mnoha ohledech bližší německým než českým zemím.⁷⁸⁰

Ve srovnání se zmíněnými českými osobními knihovnami 15. století se zdá, že se v Korandově knihovně vyskytovalo výrazně méně literatury z oboru kanonického práva, astronomických spisů měl naopak o něco více. Poměrně okrajově byly v jeho knihovně ve srovnání s jinými zastoupeny filozofie, lékařství a poezie.⁷⁸¹ Menší zastoupení historie bylo vyváženo čtenářským zájmem o díla z tohoto oboru.

Další srovnání Korandovy bibliotéky je možné také s osobními knihovnami mistrů krakovské univerzity.⁷⁸² Ti byli svými preferencemi bližší českým katolíkům než Korandovi, ovšem katolíci byli na dlouhou dobu vyloučeni z pražské univerzity, studovali v zahraničí a obsahová skladba jejich knihoven většinou odráží jejich právnické či teologické vzdělání a s tím související posty v katolické církevní správě českých zemí. Ani v Krakově zpravidla nebylo možné opřít se o dochované knižní soupisy, ale pouze o dochovaná torza knihoven. V období let 1480–1500, které nás v souvislosti s Korandou nejvíce zajímá, byl již v Krakově významně recipován italský humanismus a zájmová sféra krakovských profesorů byla na úkor teologie rozšířena ve prospěch jiných oborů. Po roce 1480 v jejich knihovnách posílily obory do té doby zanedbávané, zejména římské právo, astronomie, geografie, přírodní vědy, lexikografie, epistolografie a humanistická literatura.⁷⁸³ Ve srovnání s trendy, které se projeví v knihovnách profesorů krakovské univerzity, je evidentní, že knihovna českého utrakvisty se podobala

778 I. HLAVÁČEK, *Alexius Třeboňský a katalog jeho knihovny z konce 15. stol.*, Sborník historický 6, 1959, s. 223–252.

779 I. HLAVÁČEK, *Pronikání*, s. 79–80.

780 M. BÄUMLOVÁ, *Soukromé knihovny*.

781 B. NEŠKUDLA, *Knihovny*, s. 113, nabízí srovnávací tabulku, ve které jsou zahrnuti Jan z Rabštejna, Václav z Rovného, Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic, Alexius Třeboňský, Jan Ptach, Jan Žák a Václav Koranda mladší.

782 K nim W. SZELIŃSKA, *Biblioteki profesorów Uniwersytetu Krakowskiego w XV i początkach XVI wieku*, Wrocław 1966.

783 Tamtéž, s. 95.

knižním celkům profesorů doloženým před rokem 1480, pro které byla také charakteristická dominace scholastiky. Přesto stejně jako jeho krakovští kolegové recipoval, byť svérázným způsobem, některá díla humanistická.

Pokud jde o jednotlivé osobnosti, v mnoha ohledech byl Korandovi blízký Jan z Inowrocławia († kol. 1463), který se roku 1454 stal mistrem svobodných umění a 1462 děkanem artistické fakulty. Z jeho knihovny se dochovalo jen třináct rukopisů, ovšem stejně jako Koranda měl zájem o astronomii a matematiku; zajímal se i o humanismus.⁷⁸⁴ Korandův vrstevník, teolog Maciej z Kobylina (1425–1492), po sobě zanechal, pokud víme, patnáct rukopisů a čtyři inkunábule.⁷⁸⁵ Jako majitele většího dodnes dochovaného knihovního torza zmiňme ještě profesora lékařství, vratislavského kanovníka a královského lékaře Jana Staňko (1430–1493). Z jeho tradiční a scholastické knihovny je doloženo 46 svazků včetně inkunábulí, zachovalo se jich ale pouhých devět.⁷⁸⁶ Krakovské kapitule odkázal knihy z oboru teologie a práva (stejným dílem kanonického i římského). V dalších mladších knihovnách už je možné pozorovat aktivní recepci humanismu.

Koranda a knihtisk

Přibližně dvě třetiny dochovaných (a známých) svazků z Korandovy knihovny tvoří rukopisy. Dalo by se říci, že utrakvistický administrátor rukopisy preferoval kvůli svému konzervativismu, protože domácí knihtisk za Korandova života prakticky žádná díla husitských myslitelů nevydával (jedinou výjimkou byl jeho vlastní *Traktát o velebné a božské svátosti ol-tářní*). Rukopisná kniha v Čechách ostatně ještě přinejmenším do počátku 16. století dominovala nad knihou tištěnou. Slovy Petra Voita: „Rukopisné texty u nás až do počátku 16. století pravděpodobně tedy netvořily tradiční paralelu s knihtiskem, jak tomu bylo na západ od našich hranic, ale nad knihtiskem, podvázaným nízkými finančními vstupy a omezenými počty výtisků, převažovaly.“⁷⁸⁷ Koranda jako čtenář pracoval s textem bez ohledu na to, zda se jednalo o rukopisnou, nebo tištěnou knihu. Pokud si nechal sám opsat rukopis na zakázku, jednalo se o krasopisné přepisy, které z hlediska čtenářského komfortu mohly směle konkurovat tehdejšími tištěnými knihám. Koranda si ale pořizoval také tisky děl, která měl v rukopisu. V jeho knihovně se nedochovala žádná postinkunábule, to ale není ani u dalších knižních celků, které vlastnily osoby zemřelé až po roce 1500, neobvyklé.⁷⁸⁸

784 Tamtéž, s. 88–93.

785 Tamtéž, s. 96–101.

786 Tamtéž, s. 124–132.

787 P. VOIT, *Český knihtisk II*, s. 145 (o vztahu utrakvistů a knihtisku souhrnně na s. 143–149).

788 M. BÄUMLOVÁ, *Soukromé knihovny*, s. 75.

Korandův zájem o knihtisk dokládá kromě dochovaných prvotisků z jeho knihovny také inkunábule, jež vyšla s titulem *Traktát o velebné a božské svátosti oltářní* v Praze roku 1493.⁷⁸⁹ Koranda byl autorem všech textů, které v ní byly obsaženy a které měly propagovat utrakvistickou víru a vyvrátit námitky oponentů. V témže roce pohrozil Koranda v odpovědi na list Janu Zajjici z Házmburka psané jménem mistrů, že nechá jeho spis a odpověď vytisknout, aby čtenáři mohli porovnat obsah jejich sdělení.⁷⁹⁰ Naopak neznámému františkánu v textu zapsaném s datem 1496 tištěnou odpověď nesliboval a pouze výslovně slíbil, že odepíše.⁷⁹¹ Koranda tehdy ještě nepomýšlel na možnost spis vytisknout, je tedy pravděpodobné, že byl napsán před rokem 1487, kdy je v Praze doložen knihtisk. Vzhledem ke zmínce o králi Matyášovi vznikl před rokem 1490. O tom, že si Koranda byl vědom významu knihtisku pro šíření reformních myšlenek, svědčí také úryvek z eucharistického traktátu nejmenovanému šlechtici, který se dochoval jako makulatura ve vazbě Korandových knih. Zmiňuje se tam o importu knih z *Němec* a z *Vlach*.⁷⁹²

Obsahová skladba Korandovy knihovny svědčí o tom, že její majitel shromažďoval díla Johna Wyclifa, Jana Husa a utrakvistů první a druhé generace, stejně jako spisy církevních Otců, k nimž se utrakvisté vztahovali. Náhodný jistě není ani větší počet děl z oboru sakramentální teologie, zejména těch, která pojednávají o eucharistii. Hlásil se ke svému učiteli Křišťanovi z Prachatic, neboť stejně jako on se zabýval astronomií a dalšími exaktními vědami, což se projevilo i v zastoupení těchto oborů v jeho knihovně. Srovnání s knihovnami profesorů krakovské univerzity ukázalo spíše archaický charakter Korandovy knihovny, přinejmenším pokud jde o dominanci scholastiky a opatrnou recepci humanismu. Pečlivě četl díla, o která měl v rámci svého konzervativního pohledu na svět zájem, a doprovázel je mnoha margináliemi. S humanismem byl obeznámen, ale vybíral z humanistické literatury jen díla, která konvenovala jeho zájmům a ideovému přesvědčení.

O jeho preferencích kromě marginálií v knihách svědčí také několik rukopisů, které si nechal nově opsat či je opsal sám, stejně jako tištěné knihy, které si pořizoval. Obliba díla *Tripartitus moralium* Konrada z Halberstadtu, které čerpalo téměř výhradně z antické etiky, jej vedla k tomu, že v listu

789 V. KORANDA ml., *Traktát*. ISTC ik00038500, Knihopis, č. INC032. Srov. Přílohu 4, č. 41–44.

790 *Jakož nás zpravují, že své spisy rozhlašujete i rozpisujete, i my svuoj odpis netoliko psáti ale i vytisknutí pro širšie oznámenie způsobíme, jakž uzříme, aby v potomních časiech Vašie Milosti spis a náš odpis čítuce lidé jedni sobě za naučení a jiní za kratochvíl to obrátili a přivedli. Manualník, s. 9.*

791 Tamtéž, s. 96.

792 *Jsú k témuž mnohá jiná písma těchto předpoložených svatých i jiných doktoruov, něbrž z Dekretu, z knih Conciliorum jistých papežuov a nad to i z kronik a z doktoruov nových i také z knih vytištěných z Němec a z Vlach přimesených, ješto to všeco psáti nebylo by s těžkostí, kdy by pane, Vaší Milosti i jiným, ktož toto čísti budú, nebylo tesklivo. FRANT fragm. 23.*

Ondřeji Kulišovi, který se rozhodl pro katolickou víru, citoval Sókrata a Boethia.⁷⁹³ Podobně se v rozsáhlém listu neznámému františkánu dovo-
lával *Kathuna múdrého*.⁷⁹⁴ Prvotisk Ovidia asi příliš nečetl, ale přesto jej
měl ve své knihovně, stejně jako další antické autory. Sbíral naopak soudo-
bou polemickou literaturu, z níž měl ve své knihovně zejména spisy Řehoře
z Heimburka.

Z hlediska jazykové skladby knih je velmi pravděpodobné, že vlastnil
i jazykově české rukopisy (jiné než je jeho klementinský manuálník, psaný
částečně latinsky) nebo tisky, přestože to není možné doložit (výjimkou je
jedině české vydání Ezopa zachráněné v makulatuře). Nemáme ani důkazy
o tom, že by vlastnil inkunábulové vydání vlastního díla. Jeho čtenářský
obzor byl ale nepochybně daleko širší, než jak o něm svědčí dodnes přeživší
svazky z jeho knihovny, protože ve svých listech i margináliích se znalostí
věci odkazoval na díla, jež se v jeho knihovně nedochovala.

793 MZA, sign. Cerr II, č. 5, p. 9–14.

794 *Manuálník*, s. 50.

ZÁVĚR

Pramenů ke zkoumání života Václava Korandy se sice zachovalo jen velmi málo, zato jeho úřední činnost lze zdokumentovat poměrně dobře. Kromě jeho vlastní literární činnosti (zejména polemik s odpůrci z řad katolické církve a radikální reformace) se dochovalo také impozantní torzo jeho knihovny, v němž je možné na základě vlastnoručních přípisů zkoumat i Korandův myšlenkový svět a jeho čtenářské preference.

Výrazným rysem Korandova veřejného působení byla jeho úřední činnost. Po profesním angažmá v mladém věku, o kterém můžeme na základě nejasných zmínek pouze formulovat hypotézy, složil v padesátých letech 15. století bakalářskou a magisterskou zkoušku na pražské univerzitě. Později se v rámci svého univerzitního působení aktivně zapojil do proměny pražského vysokého učení v zemskou kališnickou univerzitu; ostatně jistě ne náhodou byl vedle funkcí děkana a rektora mnohokrát jmenován i dispensátorem, tedy úředníkem, který mimo jiné dohlížel na vydávání univerzitních písemností. Václav Koranda se navíc v šedesátých a v devadesátých letech také výrazně podílel na hospodářské konsolidaci pražské univerzity.

Úřední svědomitost Koranda projevoval i během necelého dvacetiletí, kdy vykonával funkci administrátora utrakvistického duchovenstva. Konzistoř, kterou vedl, se vedle vlastního výkonu církevní správy angažovala i v politické oblasti (Koranda například korespondoval jménem konzistoře s Matyášem Korvínem, ale i s dalšími panovníky). Vnitřní napětí v rámci utrakvistického vedení je patrné od osmdesátých let, kdy musel Václav Koranda kooperovat s biskupem Augustinem, který přišel z Itálie. Roku 1489 bylo zřejmě nutno administrátorskou agendu tomuto biskupovi a nově zvolené konzistoři, jejímž členem nebyl, definitivně předat. V církevní správě se poté stáhl do ústraní, ze kterého částečně vystoupil až po Augustinově smrti v roce 1493, když odeslal už dříve napsaný list Janu Zajíci z Házmburka a vydal *Traktát o velebné a božské svátosti oltářní*. Do čela utrakvistické církve se ale už nevrátil.

Z archivu utrakvistické konzistoře se zachoval poměrně bohatý aktový materiál, který byl ve své většině objeven teprve nedávno autorem této knihy a který představuje důležitý pramen jak pro samotnou církevní správu, tak pro zkoumání tehdejšího každodenního života. Předběžný průzkum ukázal, že struktura vykonávaných agend je analogická s administrátorskými akty katolické církevní správy, ovšem tento materiál bude třeba v budoucnu a na jiném místě ještě podrobněji vyhodnotit. Přesto je

ze zachovaných písemností, ať už jde o konzistoriální dokumenty nebo o Korandou koncipované traktáty, zřejmé, že byrokratizace tehdejší církevní správy se za Korandova působení rozvíjela poměrně úspěšně. Ze spektra otázek, které ve své agendě řešil, tvořily velkou část manželské spory. Na konzistoř (či v některých případech přímo na Korandu) se také často obracely jednotlivé vrchnosti nebo kněží kvůli potvrzení prezentovaných kleriků k beneficiím.

Z pozice svého úřadu se Koranda během svého dlouhého života zapojil do mnoha náboženských polemik, a to jak s katolíky, tak s radikální reformací. Koranda si zjevně velmi zakládal na své výmluvnosti a na svých polemických schopnostech a neváhal proto přistoupit na mediální strategie protivníků. Jeho spisy proti katolíkům byly zejména v pozdějším období především reakcemi na cizí spisy, přičemž ani není – zejména v počátcích – zřejmé, zda byl protivníkem osloven přímo Koranda. Podle všeho však příležitosti k replikám aktivně využíval a některé polemiky i přímo inicioval (dobře je to vidět na příkladu korespondence s Hilariem Litoměřickým). Používal sice formu soukromých listů, ale vzhledem k tomu, že si je i opisoval, přisuzoval jim patrně obecnější dosah a trvalejší význam. O tom svědčí například i citace z Písma a odkazy na církevní autority, byť jeho spisy zejména zpočátku pracovaly také s argumenty *ad personam*, kterými v těchto soukromých listech své závěry s oblibou zdůvodňoval. O posunu v jeho uvažování ve prospěch širšího určení domácímu publiku hovoří i skutečnost, že se od latiny, kterou používal ve svých spisech v šedesátých a sedmdesátých letech (s příznačnou výjimkou korespondence s Hilarem Litoměřickým), přiklonil k téměř výhradnímu používání češtiny.

Mezi adresáty jeho polemických listů patřili jak představitelé katolické církevní správy v Čechách, tak vratislavský biskup, papežský legát, král Matyáš Korvín nebo katoličtí šlechtici. Obracel se také proti řádovým bratrům a proti konvertitům ke katolicismu. Své texty často stavěl na dehonestaci protivníka a ve vlastní argumentaci kladl důraz na boží zjevení kalicha a na platnost kompaktát, jimiž katolická církev i císař utrakvismus uznali. Od svých předchůdců měl Koranda k dispozici široký rezervoár citátů a argumentů ve prospěch utrakvismu, který jen s mírnými obměnami využíval po celou dobu své literární činnosti. V Korandových výpadech proti katolíkům hrála velkou roli také kritika skutečných či domnělých nedostatků v katolické církvi a též uražená čest, na niž se odvolávaly obě strany.

K této utrakvistické tradici odkazoval Koranda ve svých polemických textech zejména v době svého administrátorství. Inovativní myšlenky v jeho spisech nelze očekávat, to ostatně nebylo vzhledem k tvrdě zastávaným starým husitským postojům tehdejších představitelů utrakvismu ani možné. Zásadní symbol a pevný bod pro Korandovy nábožensko-politické postoje představovala kompaktáta, smlouva mezi husity a církví a privilegia císaře Zikmunda, jež v omezené míře uznávala husitský program čtyř pražských článků. Pokud jde o vlastní scholastickou metodu, její stopy v Korandových

spisech nacházíme pouze ve způsobu vyvracení argumentů odpůrců a potvrzení vlastního názoru; vlastní závěr byl již předem daný.

Koranda byl tedy konzervativním utrakvistou, který vůči katolické církvi vyjadřoval poměrně radikální názory a ostře kritické formulace. Pro Korandu byl stejně jako pro všechny utrakvisty základním východiskem text Písma, které představovalo boží zákon, od něhož se odvíjelo upořádání církve a její učení a jehož jedinou správnou interpretací je utrakvismus. Ovšem v souladu s tzv. chebským soudcem Koranda uznával tradici apoštolské církve a církve Otců a učitelů církve, pokud neodporuje Písmu. Pojetí církve se týkala i katolíky akcentovaná otázka poslušnosti. Koranda byl dále podobně jako Jan Rokycana a Martin Lupáč přesvědčen o nezvratné platnosti kompaktních smluv. Chápal je především jako náboženské svobody pro utrakvisty ve smyslu usnesení rad pražských měst z roku 1448, přičemž ale stejnou svobodu zakotvenou v kompaktech pro katolíky neuznával. Na rozdíl od Martina Lupáče ovšem nikdy nevyslovil radikální myšlenku, že přijímání z kalicha je platné bez ohledu na postoj katolické církve a že tedy potvrzení kompaktní katolíky není nutné. Důrazně je pojímal jako listiny, podle nichž byli Čechové a Moravané potvrzeni jako věrní křesťané, kteří smějí přijímat z kalicha, a podle nichž nesmí být husitská věrouka ani rituální praxe napadána. Ve svých polemických textech se obracel nejen do minulosti, ale komentoval i soudobé události, jako byly církevní koncily a činy konkrétních papežů.

Je nutné také zmínit, že Korandova definice utrakvismu v sobě neoddělitelně zahrnuje národní a náboženskou identitu: v jeho vnímání je utrakvismus jednoduše znakem etnických „Čechů“. Samotnou náboženskou identitu, na niž bylo také v polemických spisech odkazováno, více akcentoval až ve spisech z devadesátých let, konkrétně v *Traktátu o velebné a božské svátosti oltářní* vytištěném v roce 1493. Korandova role laického správce utrakvistického duchovenstva, kterou zastával od počátku jagellonské doby, je nejzřetelněji reprezentována v listech Janu Zajícovi z Házmburka a nepřímo ve zmíněném tisku z roku 1493. Naopak politická identita se vedle administrátorství nejvíce projevovала v jeho roli univerzitního mistra, který přátelskými slovy vítá cizí delegace, přičemž určitou roli hrála i při poselství do Říma roku 1462. Nutno připomenout, že k politické či státoprávní identitě odkazuje (přímo i skrytě) ve své polemice i Hilarius Litoměřický a Jan Zajíc.

Z dobového diskursu se nijak nevymykají ani Korandovy spisy proti Jednotě bratrské, v nichž navazoval na listy Jana Rokycany proti „pikartům“. Ostatně dva ze tří dochovaných Rokycanových listů si přepsal i do svého souboru písemností (tzv. klementinského manuálu), který vznikl v souvislosti s jeho působením jako správce utrakvistického duchovenstva, přičemž v jednom případě se jedná dokonce o jediný dochovaný opis.

Ačkoliv utrakvistická církev byla sama katolíky vnímána jako heretická, v postoji k Jednotě bratrské a mikulášencům se držela starých tradic

a do značné míry spoléhala na praxi a postupy obvyklé dříve v katolické církevní správě. Korandovy spisy proti „heretikům“ se obracely – v souladu s utrakvistickým přesvědčením o tom, že v těchto otázkách má zasahovat vrchnost – jak na krále jakožto nejvyšší světskou autoritu, tak na šlechtice jako vrchnost. Vedle toho byli v této věci samozřejmě oslovováni i utrakvističtí kněží, kterým mělo expertní stanovisko konzistoře usnadnit rozpoznání „nebezpečné“ heterodoxie. Relativně velké množství písemností tohoto charakteru, které je možno tušit na základě dochovaných zlomků akt utrakvistické konzistoře i opisů traktátů, svědčí (přes zřejmě účelové námitky opačného vyznění od Jana Zajíce z Házmburka) o systematické snaze vedení utrakvistické církve potlačit tyto radikální sekty.

Ve srovnání s často značně vyostřenými argumenty v polemice s katolíky je v textech namířených proti zmíněným radikálním sektám patrný Korandův silný konzervativismus a snaha o zachování *statu quo*. Kromě věroučných specifík, jako bylo pojetí svátostí (v tom zejména svátosti oltářní) nebo kněžského úřadu, kritizoval například bratrskou morální praxi. Negativně vnímal bratrský důraz na konání dobrých skutků, okázale projevovanou zbožnost a jejich přesvědčení o vlastní exkluzivitě, které správcům většinové a lidové utrakvistické církve dlouhodobě vadily. Byť v menší míře než u katolíků se i zde Koranda vyjadřoval živě a expresivně a v některých případech si neodpustil ani přímé zostuzování protivníků. Přestože jde jen o dva listy pojaté jako osobní polemika s „pikartem“, je zjevné, že i tyto písemnosti Koranda psal především z pozice oficiálního utrakvistického úředníka.

Intelektuální pozadí jeho působení jako mistra artistické fakulty a správce utrakvistické církve poodkrývá jeho osobní, zčásti dochovaná knihovna. Koranda byl skutečným bibliofilem, který se o knihy a knižní kulturu aktivně zajímal. Během svého dlouhého života shromáždil na svou dobu ohromný knižní soubor, z něhož je dnes známo sedmdesát jedna svazků, přičemž přibližně dvě třetiny z nich tvoří rukopisy. Není jisté překvapivé, že Koranda se soustředil na získání děl Johna Wyclifa, Jana Husa a utrakvistů první a druhé generace, stejně jako spisů církevních Otců, z nichž utrakvisté výrazně čerpali. Náhodný jistě není ani větší počet děl z oboru sakramentální teologie, zejména těch, která pojednávají o eucharistii. Koranda se také výrazně hlásil ke svému učiteli Křišťanovi z Prachatic, neboť stejně jako on se zabýval astronomií a dalšími exaktními vědami, což se projevilo i v zastoupení těchto oborů v jeho knihovně. Zájem o etická naučení uplatnil i ve svých polemikách. Sbíral také soudobou polemickou literaturu, z níž měl ve své knihovně zejména spisy Řehoře z Heimburka.

Ve srovnání s knihovnami profesorů krakovské univerzity v 15. a na začátku 16. století se skladba jeho knihovny jeví jako spíše konzervativní. Typickým příkladem jsou například humanistická díla, s nimiž byl sice obeznámen, ale bytostně s tímto proudem vnímaným jako novopohanství nesouhlasil. Z humanistické literatury si proto vybíral především ta díla,

kteřá konvenovala jeho konkrétním a specifickým zájmům. Zatímco dopisy Pia II. si možná pořídil ze zvědavosti na tvorbu papeže, se kterým se osobně setkal, další spisy odrážely zpravidla jeho čtenářské preference, jež byly samozřejmě podmíněné také jeho postavením. Spis o Konstantinově donaci Lorenza Vally si opsal kvůli kritice dokumentu, kterým si papež a katolická církev nárokovali světskou vládu. Politické spisy, domnělou Vallovu disputaci mezi knězem a rytířem a spis *Defensor pacis* Marsilia z Padovy si pořídil jistě kvůli jejich ostře protipapežskému vyznění. Víme také, že se ohrazoval proti užívání Sulpiciovy humanistické gramatiky ve školství a naopak propagoval osvědčené scholastické dílo Alexandra de Villa Dei. A to i přesto, že měl ve své knihovně Vallovy *Elegantiae*, o jejichž dochování v Čechách je známo, že je vlastnil nejen humanisticky orientovaný Václav z Chrudimi, ale znali je i Tas z Boskovic a Jan z Rabštejna. Podobně přistupoval i k dílům, která vycházela z antické etiky. Vypovídajícím prvkem je i to, že tato díla (například prvotisk Ovidia) často nejsou Korandovými poznámkami komentována.

Jeho typickým čtenářským zvykem bylo, že si do svých knih, rukopisných i tištěných, velmi často přidával poznámky. Mimo jiné na okraj kroniky, kterou četl, zachycoval údaje o významných knihovnách minulosti. Z jeho přípisků je zřejmý i velký zájem o soudobé dějiny a o představitele katolické církve, proti níž se utrakvisté vymezovali. Marginálie jsou ovšem v některých případech jen velmi stručné, shrnutí obsahu odstavce in margine slouží pro lepší orientaci v textu nebo jako pomůcka při čtení, a není možné z nich vyvozovat mnoho dalšího než Korandův čtenářský zájem o text. O jeho preferencích kromě marginálií v knihách svědčí také několik rukopisů, které si nechal nově opsat či je opsal sám, stejně jako nové tištěné knihy, které si pořizoval. Svůj vlastní literární odkaz ještě rozhojnil dvěma soubory opisů vlastních písemností, teologickým slovníkem a nevědomky také rozsáhlým materiálem, který se dochoval jako makulatura ve vazbách tří z jeho knih.

Žil v době, kdy dosud dominantní rukopisy začaly být vytlačovány tištěnými knihami. Většinu jeho knihovny zaměřené na tradiční utrakvistická díla sice tvořily rukopisy, Koranda se ale aktivně zajímal také o inkunábule. V torzu jeho knihovny se nenachází ani jediná kniha vydaná po roce 1500. Vzhledem ke skutečnosti, že knihy z počátku 16. století byly později často převazovány do modernějších vazeb a doklady jejich původní provenience se tak obvykle ztrácejí, nelze však jednoznačně tvrdit, že si Koranda po roce 1500 již nové knihy neopatřoval.

V Korandově knižní sbírce převažují rukopisy, které jsou často konvoluty děl patřících do různých žánrů, a proto je možné vyjádřit zastoupení oborů na základě počtu svazků jen velmi přibližně. I s tímto omezením lze konstatovat, že více než polovina Korandových knih byla teologického rázu a u dalších pro Korandu charakteristických oborů (astronomie, rétorika a etika) se jedná vždy nanejvýš o několik svazků. Po jazykové stránce

je výrazná dominance latiny narušena jen několika málo českými texty zapsanými v klementinském manuálu. Ostatně latinské byly také bez výjimky Korandovy marginálie. Je nutné si uvědomit, že pracujeme s pouhým torzem jeho knihovny a je proto silně nepravděpodobné, že by nevlastnil žádné jazykově české rukopisy nebo tisky, přestože to nemůžeme doložit (výjimkou je jediné české vydání Ezopa dochované v makulatuře). V dochovaném knižním souboru se ostatně nenachází ani inkunábulové vydání jeho vlastního díla. Korandův čtenářský obzor byl ale přirozeně mnohem širší, než jak o něm svědčí dochované svazky z jeho knihovny; dokladem jsou citace a odkazy na další díla v jeho listech i čtenářských margináliích, jež se přitom v jeho knihovně nedochovala.

Je možné klást si otázku, co v Korandově osobnosti a působení mělo ještě středověký ráz a v čem se naopak již ohlašoval novověk. Jakožto konzervativní představitel třetí generace českých utrakvistů trval na tradičních hodnotách a stále ještě preferoval scholastickou učenost. Přesto se zajímal o inovace, byť v rámci scholastiky. Proto se spolu s dalšími univerzitními mistry z řad utrakvistů i katolíků v padesátých letech 15. století podílel na uvedení díla Jana Versora do výuky na pražské univerzitě. Způsob, jakým v polemikách zacházel s texty protivníků, na druhou stranu svědčí o tom, že u něho bylo již rozvinuto abstraktní pojetí textu, které bylo posíleno knihtiskem. Podobně jeho individualismus, se kterým komentoval díla ve své rozsáhlé knihovně, je vlastní spíše novověku a i jeho politický pragmatismus je ve své podstatě moderní. Po přezkoumání problematiky na základě mnohem širšího pramenného souboru mohu souhlasit se starším víceméně intuitivním závěrem Josefa Macka: „Není vyloučeno, že jen absence pramenů vrhá divné světlo na postup administrátora, který v teologii je leckdy radikální, avšak v politické aréně postupuje spíše obezřetně a kráčí spíše jako tichošlápek, jenž se vždy raději až dodatečně připojuje k vítězům.“⁷⁹⁵

795 J. MACEK, *Víra a zbožnost*, s. 105–106.

PŘÍLOHA 1: SOUPIS ÚŘEDNÍCH PÍSEMNOSTÍ DOCHOVANÝCH JAKO MAKULATURA V KORANDOVÝCH KNIHÁCH

V této příloze jsou sepsány úřední písemnosti, které se dochovaly jako makulatura v Korandových knihách. Každý záznam obsahuje v záhlaví průběžné číslo a platnou signaturu. Následuje regest, pod ním je uvedeno místo vydání (pokud je známo) a datace. Údaje, které není možno nalézt přímo v textu, jsou uvedeny v hranatých závorkách. Na posledním řádku je uveden jazyk písemnosti, obsahová skupina (viz navržené členění na s. 46–47), kategorie dochování a liber tradens (liber tradens s hodnotou 0 znamená tzv. klementinský manuál NK, sign. XVII F 2, s hodnotou 1 konvolut astronomických inkunábulí NK, sign. 40 F 31, a s hodnotou 2 astronomickou inkunábuli FRANT, sign. U g 21). U některých záznamů je na závěr ještě uvedena literatura pojednávající o písemnosti.

Písemnosti jsou pro větší přehlednost v příloze řazeny podle obsahových kategorií I.A až VII, v jejich rámci potom chronologicky a dále podle míry úplnosti dochování.

I (122)

FRANT fragm. 38

List purkmistra a rady města Náchoda děkanovi hradeckého kraje Vítovi z Krupé týkající se obsazení místa faráře v Náchodě: Už dříve o to žádali někdejšího faráře Michala, který je stejně jako utrakvistická konzistoř odkázal na děkana s tím, že farářem by se mohl stát kněz Šimon z Nymburka; mezitím ale kníže [Jindřich I. Starší z Poděbrad a Minsterberka] předal faru bez vědomí děkana knězi Mikulášovi, který *byl v držení pod Huorú*; prosí o vysvětlení jak Šimonovi, tak konzistoři. Srov. č. 2, 4.

Náchod, 6. 10. 1476

Čes., obsah. kat.: I.A, kat. dochování: A, liber tradens: 2.

2

FRANT fragm. 37

List Víta z Krupé utrakvistické konzistoři týkající se potvrzení kněze Šimona z Nymburka, který dříve působil v Kutné Hoře, k beneficiu zřejmě v Hradci Králové. Srov. č. 1, 4.

Hradec Králové, [kol. 1476]

Lat., obsah. kat.: I.A, kat. dochování: A, liber tradens: 2.

3 (551)

NK XXIV B 130

Zlomek listu purkmistra a rady města Písku utrakvistické konzistoři: Žádají o potvrzení nového kněze k beneficiu místo starého kněze Tobiáše a zároveň o jmenování školního rektora. Srov. č. 26.

Písek, 1476

Čes., obsah. kat.: I.A, kat. dochování: B, liber tradens: 1.

4

FRANT fragm. 14

List purkmistra a rady města Hradce Králové utrakvistické konzistoři: Žádají o jmenování nového správce školy místo mistra Václava, který se chystá na sv. Jiří (23. 4.) skončit. Srov. č. 1, 2.

Hradec Králové, 21. 2. 1477

Čes., obsah. kat.: I.A, kat. dochování: A, liber tradens: 2.

5 (325)

NK XXIV B 17

Zlomek listu kněze Václava Aldera *de Lazska* u kostela Matky boží Na Náměti v Kutné Hoře Václavu Korandovi: Žádá o opětovné potvrzení kaplana Petra po jeho návratu.

Kutná Hora, 9. 4. 1480

Čes., obsah. kat.: I.A, kat. dochování: B, liber tradens: 0.

6

FRANT fragm. 13

List purkmistra a rady města Písku Václavu Korandovi: Žádají o přímluvu u nějakého kněze, aby se stal farářem v Putimi, zároveň žádají o přímluvu u utrakvistického biskupa, aby dotyčného případně přesvědčil.

[Písek], 28. 3. 1485

Čes., obsah. kat.: I.A, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

7

FRANT fragm. 94

List purkmistra a rady Hradce Králové: Žádost o jmenování nového správce školy místo bakaláře Václava, který od nich odešel a nechce ve škole působit.

[Hradec Králové], 15. 8. 1485

Čes., obsah. kat.: I.A, kat. dochování: A, liber tradens: 2.

8 (333)

NK XXIV B 25

List Děpolta z Lobkovic a na Chlumci utrakvistické konzistoři (*mistrům kolegiátům Starého Města pražského*): Žádá o opatření kněze pro své poddané v Sedlčanech.

Vysoký Chlumeč, 26. 9. 1486

Čes., obsah. kat.: I.A, kat. dochování: A, liber tradens: 0.

9 (348)

NK XXIV B 40

List purkmistra a rady města Dvora Králové nad Labem utrakvistické konzistoři: Žádost o přímluvu za kněze Jana Jáhna u biskupa Augustina, aby byl potvrzen jako pomocník tamějšího faráře Pavla.

[Dvůr Králové nad Labem], 17. 9. 1488

Čes., obsah. kat.: I.A, kat. dochování: A, liber tradens: 0.

10 (352)

NK XXIV B 44

List purkmistra a rady města Lipníka utrakvistické konzistoři: Odpovídají na dotaz utrakvistické konzistoře, proč od nich odešel kněz Jiřík z Dačic, že odešel patrně přičiněním kněze Jana z Kojetína; pokud se nevrátí, žádají o opatření jiného kněze.

Lipník nad Bečvou, 1. 1. 1489

Čes., obsah. kat.: I.A, kat. dochování: A, liber tradens: 0.

11 (345)

NK XXIV B 37

List purkmistra a rady města Mělníka utrakvistické konzistoři: Oznamují, že královna Johana z Rožmitálu před smrtí rozhodla o zřízení kaplanství; na toto místo chce kníže Hynek z Poděbrad dosadit kaplana podjednou, kdežto město žádá dosazení kaplana podobojí; takovou žádost doplněnou přímluvným listem mistra Jíry z Týna [Jiří ze Žatce] psal už dříve biskupu Augustinovi mělnický farář Petr.

[Mělník, 1482–1489]

Čes., obsah. kat.: I.A, kat. dochování: A, liber tradens: 0.

Částečná edice J. TRUHLÁŘ, *Paběrky I*, s. 302–303.

12 (380)

NK XXIV B 72

List purkmistra a rady města Hradce Králové utrakvistické konzistoři: Žádají o potvrzení kněze k beneficiu; zmínka o Jiříkovi Tunklovi z Brnička.

[Hradec Králové, 1485–1489]

Čes., obsah. kat.: I.A, kat. dochování: B, liber tradens: 0.

Srov. P. ELBEL, *Správa utrakvistické církve*, s. 138.

13 (230)

NK XXIV A 230

List kněze Víta z Krupé v Hradci Králové utrakvistické konzistoři: Žádá o potvrzení kněze Václava k beneficiu. Václav byl zajat pro jistý delikt v Kunětické Hoře.

Hradec Králové, [1471–1489]

Lat., obsah. kat.: I.A, kat. dochování: A, liber tradens: 0.

14 (524)

NK XXIV A 314

List kněze Jiřího, faráře v Klatovech, administrátorům Václavu Vrbenskému, Václavu Korandovi, Ja[kubovi z Pacova?] a dalším: Žádá, také kvůli svému stáří, o přidělení kněze, který by mu byl podřízen. Srov. č. 43, 186.

[Klatovy, 1471–1489]

Lat., obsah. kat.: I.A, kat. dochování: A, liber tradens: 1.

15 (346)

NK XXIV B 38

List purkmistra a rady města Loun utrakvistické konzistoři: Žádají o potvrzení kněze Prokopa k beneficiu, o něž už prosili Jakuba z Pacova. Srov. č. 163.

[Louny, 1471–1489]

Čes., obsah. kat.: I.A, kat. dochování: B, liber tradens: 0.

16 (377)

NK XXIV B 69

Zlomek listu Jana ze Svojšína a na Březnici utrakvistické konzistoři, týkající se potvrzení kněze Štěpána k beneficiu v Březnici a jiného na dalším místě [nečitelné], zmiňován je také [březnický?] kněz Tobiáš.

Březnice, [1471–1489]

Čes., obsah. kat.: I.A, kat. dochování: B, liber tradens: 0.

17

FRANT fragm. 11

Zlomek listu faráře Havla Václavu Korandovi, kterého označuje za svého vychovatele. List se týká kněze Bartoloměje, který mu má být podřízen; zmínka o tom, že ve stejné věci píše také mistru Janovi u sv. Michala [na Starém Městě pražském].

[1471–1489]

Lat., obsah. kat.: I.A, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

18

FRANT fragm. 4

Zlomek listu utrakvistické konzistoři: Žádost o potvrzení faráře k beneficiu, zmínka o panu Gelenkovi, knězi Martinovi a o jistém blíže neznámém obeslání.

[1471–1489]

Čes., obsah. kat.: I.A, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

19

FRANT fragm. 60

Zlomek listu kněze Havla, faráře zřejmě z některého královského města [Berouna?], utrakvistické konzistoři: Popisuje jednání o ustanovení kněze k beneficiu.

[Beroun?, 1471–1489]

Lat. a čes., obsah. kat.: I.A, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

20

FRANT fragm. 99

Zlomek listu mistra Jana z Tábora Václavu Korandovi: Informace ohledně potvrzení neznámého kněze k beneficiu v Táboře. Srov. č. 23, 31, 33, 38, 137.

[Tábor, 1471–1489]

Lat., obsah. kat.: I.A, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

21 (327)

NK XXIV B 19

List Petra Kule a Jana z Věřic a na Pyšelích utrakvistické konzistoři: Žádají, aby farář Havel z Kostelce, který je prý z čehosi viněn, na jejich žádost a na žádost obce zůstal na svém místě.

Pyšely, [1471–1474]

Čes., obsah. kat.: I.B, kat. dochování: A, liber tradens: 0.

22

FRANT fragm. 3

List Bohuňka z Druhotína, purkrabího na Zbiroze, utrakvistické konzistoři: K žádosti o propuštění kněze Stanislava sděluje, že se duchovní ujal svého úřadu bez vědomí odesílatele i jeho pána, a poukazuje na jeho nepřípustné jednání.

Zbiroh, 17. 9. 1478

Čes., obsah. kat.: I.B, kat. dochování: A, liber tradens: 2.

23 (349)

NK XXIV B 41

List purkmistra a rady města Tábora utrakvistické konzistoři: Žádají, aby konzistoř zapůsobila na dosavadního táborského faráře Václava a jeho druhy, mistra Jana z Opočna a kněze Jíru, a rozmluvila jim jejich úmysl odejít z města. Srov. č. 20, 31, 33, 38, 137.

Tábor, 5. 7. 1479

Čes., obsah. kat.: I.B, kat. dochování: A, liber tradens: 0.

Ed. R. TECL, *Církevní správa*, s. 250–251, faksim. s. 272.

24 (238)

NK XXIV A 238

Zlomek listu neznámého faráře utrakvistické konzistoři: Oznamuje svůj úmysl rezignovat na svou faru, pokud konzistoř bude souhlasit s proskripcí; zmínka o králi a panu [zřejmě nejvyšším hofmistru Janu] z Roupova.

[kol. 1479–1480]

Lat., obsah. kat.: I.B, kat. dochování: B, liber tradens: 0.

25

FRANT fragm. 26

Zlomek listu purkmistra a rady města Vodňan mistrům Václavu Korandovi a Jakubovi z Pacova: Dozvěděli se, že jejich duchovní správce mistr Martin by měl odejít, a prosí o jeho ponechání na místě.

[Vodňany], 14. 4. 1477

Čes., obsah. kat.: I.B, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

26 (323)

NK XXIV B 15

List purkmistra a rady města Písku Václavu Korandovi: Žádost o návrat bakaláře Jana, který působil loni v Písku před nemocí duchovního správce kněze Tobiáše. Srov. č. 3.

[Písek], 27. 2. 1481

Čes., obsah. kat.: I.B, kat. dochování: A, liber tradens: 0.

27 (328)

NK XXIV B 20

List nejvyššího purkrabí Jana z Janovic utrakvistické konzistoři: Odpověď na list, kterým se konzistoř dotazovala na kněze Martina, kterého přijal jako faráře na Budeč; je ochoten ho propustit, ale mistři mají farnosti obstarat jiného kněze.

Hluboká, 4. 9. 1486

Čes., obsah. kat.: I.B, kat. dochování: A, liber tradens: 0.

28 (350)

NK XXIV B 42

List purkmistra, rady a osadních města Knínu utrakvistické konzistoři: Kněz Marek chce odejít, ač se ho pokoušeli přesvědčit, aby zůstal.

[Knín, 1471–1489]

Čes., obsah. kat.: I.B, kat. dochování: A, liber tradens: 0.

29 (291)

NK XXIV A 291

Zlomek listu utrakvistické konzistoře knězi Havlovi, *supremo pastori ovicularum* v Berouně, týkající se také tamní školy.

[Praha, 1471–1489]

Lat., obsah. kat.: I.B, kat. dochování: B, liber tradens: 0.

Korandův autograf.

30 (525)

NK XXIV A 315

Zlomek listu kněze Matěje z Rakovníka utrakvistické konzistoři, který byl zřejmě v době obeslání konzistoří nezvěstný: Reaguje na jisté výtky týkající se jeho osoby a obsazení jeho lounského benefícia; zmínka o knězi Štěpánu Lounském a o působení heretiků [Jednoty bratrské] v okolí Slaného.

Slaný, [1471–1489]

Lat., obsah. kat.: I.B, kat. dochování: B, liber tradens: 1.

31 (526)

NK XXIV A 316

Zlomek listu mistra Jana [Opočenského?] s kněžími a bratřími Václavu Korandovi: Blíže neurčitelná žádost; zmínka o mistru Jiřím a bakaláři [...] z Vysokého Mýta, o Matěji Skálovi a o udělení kněžství. Srov. č. 20, 23, 33, 38, 137.

Tábor, [1471–1489]

Lat., obsah. kat.: I.B, kat. dochování: B, liber tradens: 1.

32

FRANT fragm. 20

Zlomek listu utrakvistické konzistoři týkající se chování kněží v hradeckém kraji.

Hradec Králové, [1471–1489]

Čes., obsah. kat.: I.B, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

33

FRANT fragm. 22

Zlomek listu utrakvistické konzistoři týkající se setrvání faráře v Táboře. Srov. č. 20, 23, 31, 38, 137.

[Tábor, 1471–1489]

Lat., obsah. kat.: I.B, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

34

FRANT fragm. 91

List kněze Jana Opočenského utrakvistické konzistoři: Dozvěděl se, že by měl opustit své beneficium v Benešově a být uveden ke sv. Jiljí na Starém Městě pražském; toto rozhodnutí konzistoře odmítá jak obec, tak on sám; mnozí lidé se prý vyjádřili, že mistři by se měli věnovat univerzitním záležitostem, nikoliv církevní správě. Srov. č. 35.

Benešov, [1471–1489]

Lat., obsah. kat.: I.B, kat. dochování: A, liber tradens: 2.

35

FRANT fragm. 2

List zřejmě z nějakého města [Benešova?] utrakvistické konzistoři: Odesilatelé se z listu konzistoře dozvěděli, že v Praze u sv. Jiljí zemřel farář Valentin a že konzistoř hodlá na toto místo dosadit mistra Jana Opočenského, který u nich působí; žádají o změnu tohoto rozhodnutí. Srov. č. 34.

[Benešov?, 1471–1489]

Čes., obsah. kat.: I.B, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

36

FRANT fragm. 111

Zlomek listu kněze Štěpána utrakvistické konzistoři: Prosba o pomoc v nějaké záležitosti; dozvěděl se, že v Nehvizdech je volné farářské místo a obec by jej chtěla; zmínka o Mikuláši Trčkovi, Janu Mléčkovi a jisté peněžní sumě.

[Ostromeč?, 1471–1489]

Lat., obsah. kat.: I.B, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

37

FRANT fragm. 118

Zlomek listu kněze Michala z Moravské T[řebové?], kaplana, mistru Václavu [Korandovi?]: Týká se jeho působení jako kněze; zmiňuje se o nějaké své přísaze před kněžními, o Lobkovicích a Libiši.

[druhá polovina 15. století]

Lat., obsah. kat.: I.B, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

38

FRANT fragm. 100

Zlomek listu mistra [Jana Opočenského] zřejmě utrakvistické konzistoři týkajícího se tamních kněží; zmínka o knězi Pavlovi. Srov. č. 20, 23, 31, 33, 137.

Tábor, [1471–1489]

Lat., obsah. kat.: I.B, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

39 (332)

NK XXIV B 24

Pozvání utrakvistické konzistoře na sněm o sv. Vavřinci (10. 8.), kde se má jednat o obranu utrakvistické víry, poslané Ctiborovi Tovačovskému z Cimburka, nejvyššímu hejtmanu Moravského markrabství a kancléři Českého království; zmínka o proběhlém sněmu o sv. Vítu (15. 6.). Srov. č. 214, 216.

Praha, 6. 7. 1478

Čes., obsah. kat.: I.C, kat. dochování: A, liber tradens: 0.

Korandův autograf.

40 (231)

NK XXIV A 231

List Mikuláše, faráře v Načeradci, utrakvistické konzistoři: Referuje o působení mikulášenců (nazývaných zde též „pikarti“) v duchu usnesení nedávné synody (Praha, Týn, 15. 2. 1486) a žaluje na Aleše z Netvořic, že dosadil do Čechic proti vůli svého faráře na místo zběhlého kněze rouhavého člověka a heretika jménem Babka. Srov. č. 41.

[Načeradec], 4. 7. [1486]

Lat., obsah. kat.: I.C, kat. dochování: A, liber tradens: 0.

Částečná edice J. TRUHLÁŘ, *Paběrky* I, s. 303–304.

41 (229)

NK XXIV A 229

List Mikuláše, faráře v Načeradci, utrakvistické konzistoři: V návaznosti na své starší listy žaluje na pana [Mikuláše] Trčku, že podporuje mikulášence; zmiňuje se, že nedávno obdržel od konzistoře list a články o heretiku Slámovi a jeho komplici. Srov. č. 40.

Načeradec, 24. 7. 1487

Lat., obsah. kat.: I.C, kat. dochování: A, liber tradens: 0.

Částečná edice J. TRUHLÁŘ, *Paběrky I*, s. 303.

42

FRANT fragm. 106

List utrakvistické konzistoři: Anonymní udání novoměstských měšťanů *Nedorušie* a Albustina Roha, že jsou pikarti, s odkazem na loňskou *nesnáz* na Starém a Novém Městě pražském; autorem je patrně katolík, který poukazuje na to, že konzistoř nezasahuje.

[1471–1489]

Čes., obsah. kat.: I.C, kat. dochování: A, liber tradens: 2.

43

FRANT fragm. 89

List Jana, kněze z Klatov, Václavu Korandovi a Václavu Vrbenskému: Žaluje na klatovského faráře Jiřího, že v rozporu se závěry sněmu, který se uskutečnil v Praze, nehájí utrakvistickou víru. Tajně si prý za pomoci katolíků opatřil od krále listinu, v níž král přikazuje konšelům, aby odesílateli listu zakázali vykonávat svátostné úkony. Srov. č. 14, 186.

Klatovy, [1478]

Lat., obsah. kat.: I.C, kat. dochování: A, liber tradens: 2.

44 (534)

NK XXIV A 324

Malý zlomek listu utrakvistické konzistoři: Zmínka o královském sněmu v Kutné Hoře a o jistém biskupovi (snad utrakvistickém) a jeho psaních.

[1471–1489]

Lat., obsah. kat.: I.C, kat. dochování: C, liber tradens: 1.

45

FRANT fragm. 19

Zlomek listu kněze Jiřího, faráře v Domažlicích, Václavu Korandovi; týká se boje proti „pikartům“.

[Domažlice, druhá polovina 15. století]

Čes., obsah. kat.: I.C, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

46 (542)

NK XXIV B 121

Zlomek úřední knihy se zápisem založeným na svědecké výpovědi člověka, který údajně řekl, že nechce stát před mistry, mluvil proti farářům, nechodí do kostela a drží jakési nové „pikartství“, jež začíná šířit ve Velvarech; dále přímluva za jistou nemajetnou ženu, která se zbláznila v důsledku jeho násilného jednání; zmínka o knězi Danielovi a údajném listu mistrů, který tento člověk ukazuje; na zlomku je přilepen malý fragment jiného listu se zmínkou o čímsi bratru Václavovi.

[1471–1489]

Čes., obsah. kat.: I.C, kat. dochování: B, liber tradens: 1.

47

FRANT fragm. 16

Zlomek úřední knihy: Soupis článků s obžalobou neznámého muže, která popisuje jeho chování; zmínka o tom, že napadl faráře, a o mosteckých.

[1471–1489]

Čes., obsah. kat.: I.C, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

48 (376)

NK XXIV B 68

Zlomek se začátkem textu shrnujícího projev utrakvistické konzistoře na svatovavříneckém sněmu ve Velké [Karlově] koleji 10. srpna 1478.

1478 [na zlomku je uvedeno chybné datum 1468]

Čes., obsah. kat.: I.C, kat. dochování: B, liber tradens: 0.

Korandův autograf. Koncept zápisu.

49 (552)

NK XXIV B 131

Malý zlomek listu Václavu Korandovi; zmínka o žalobě před knězem biskupem [Augustinem Lucianim] a o tom, že odesílatel se pokusil vyhledat příjemce v Hradci [Králové].

[1482–1493]

Čes., obsah. kat.: II, kat. dochování: C, liber tradens: 1.

50 (557)

NK XXIV B 136

Zlomek listu zřejmě utrakvistické konzistoři, v němž je uvedeno, co pisatelé slyšeli od jisté Markéty; zmínka o bližze neznámém faráři; *táž žena seznala v pátek v našem úřadě, že Martin Stříbrský vinen není, ale jiný Martin.*

[1471–1489]

Čes., obsah. kat.: II, kat. dochování: B, liber tradens: 1.

51 (324)

NK XXIV B 16

Zlomek konceptu listu, jímž Václav Koranda potvrzuje nevinu kněze Jana prokázanou Jankem kožešníkem zřejmě pro potřebu obce, kde dotyčný působí; zmínka o *mistru dobré paměti* [Rokycanovi?], který už dříve obviněného kněze propustil z vězení.

Praha, 22. 8. 1478

Čes., obsah. kat.: II.A, kat. dochování: B, liber tradens: 0.

Korandův autograf.

52 (373)

NK XXIV B 65

List Hanuše z Vartemberka farní obci v Oleškách: Žádá, aby měli svého faráře Matěje k vrácení dluhu 56 grošů českých na louku, které si půjčil od jeho člověka Matěje, ale louka mu pak byla odebrána.

Klášter Hradiště nad Jizerou, 27. 1. 1479

Čes., obsah. kat.: II.A, kat. dochování: A, liber tradens: 0.

53 (330)

NK XXIV B 22

List purkmistra a rady města Litoměřic utrakvistické konzistoři: Přímluva za služebníka Michala.

[Litoměřice], 19. 1. 1485

Čes., obsah. kat.: II.A, kat. dochování: A, liber tradens: 0.

54 (347)

NK XXIV B 39

List purkmistra a rady města Nového Kolína nad Labem utrakvistické konzistoři: Přímluva za kněze Havla; zmínka o biskupovi [Augustinu Lucianimu]. Srov. č. 120.

[Kolín], 19. 9. 1486

Čes., obsah. kat.: II.A, kat. dochování: A, liber tradens: 0.

55 (396)

NK XXIV B 88

Zlomek listu, adresovaného knězi Jakubovi [z Pacova], s udáním, patrně na jakéhosi podvodného léčitele.

[1471–1489]

Čes., obsah. kat.: II.A, kat. dochování: B, liber tradens: 0.

56

FRANT fragm. 15

Zlomek listu utrakvistické konzistoři: Odesílatel vyvrací údajné pomluvy o svých výročí, zmínka o knězi Janovi z Třebíče.

Přerov, 23. 2. 1474

Čes., obsah. kat.: II.B, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

57 (544)

NK XXIV B 123

Zlomek listu Jana z Ch[lístova], pu[rkrabího na Roudnici] utrakvistické konzistoři, týkající se sporu o odkaz kněze Valentina, faráře u sv. Havla [v Praze]. Přeli se služebník odesílatelova pána Matouš, jehož byl zemřelý strýcem, a kněz Václav, farář u svatého Havla, který byl ochoten oprávněnému vydat jen *lehčejší věci*.

Roudnice nad Labem, [1477, 1483 nebo 1488]

Čes., obsah. kat.: II.B, kat. dochování: B, liber tradens: 1.

Dáno ve středu na den sv. Ruf[a].

58

FRANT fragm. 1

List Hrozka z Prošovic, purkrabího na Hrádku, utrakvistické konzistoři: Prosba za jakéhosi Šmihera v záležitosti vyplacení jeho dcery Kateřiny, zmínka o rakovnickém děkanu a faráři Jírovi.

Křivoklát, 12. 6. 1487

Čes., obsah. kat.: II.B, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

59 (326)

NK XXIV B 18

List Štastného z Valdštejna a na Skalách utrakvistické konzistoři o neshodách mezi knězem J[iřím?] Turnovským a obcí.

Skála, [1471–1489]

Čes., obsah. kat.: II.B, kat. dochování: B, liber tradens: 0.

60

FRANT fragm. 10

Zlomek listu utrakvistické konzistoři s tvrzením, že kněz Martin, farář v Nymburku[?], pohaněl odesílatelovu čest.

[1471–1489]

Lat., obsah. kat.: II.B, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

61

FRANT fragm. 28

Zlomek listu utrakvistické konzistoři: Odesílatel [zřejmě kněz] si stěžuje, že ukázal list od konzistoře panu Krškovi a konšelům, Krška jej následně nechal uvěznit za pomluvu a ve vězení s ním bylo špatně zacházeno.

[1471–1489]

Lat., obsah. kat.: II.B, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

62

FRANT fragm. 36

Zlomek listu kněze Jana Václavu Korandovi, kterého označuje za svého vychovatele: Chce se očistit z jakéhosi nařčení; zmiňuje se, že byl vysvěcen v Římě.

Tušien, [druhá polovina 15. století]

Lat., obsah. kat.: II.B, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

63

FRANT fragm. 66

List purkmistra a rady města Tábor utrakvistické konzistoři: Informují o manželském sporu měšťana Jana Krále, ukazatele tohoto listu, s jeho ženou Kateřinou; táborský farář Tobiáš rozhodl, že mají předstoupit před konzistoř.

Tábor, 11. 6. 1476

Čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: A, liber tradens: 2.

64 (375)

NK XXIV B 67

Zlomek listu Dobeše z Doubravice, purkrabího na Rychmburku, utrakvistické konzistoři týkající se manželského sporu: Jiřík svého činu lituje.

Rychmburk, 3. 12. 1476

Čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: B, liber tradens: 0.

65

FRANT fragm. 40

List kněze Martina Chrudimského Václavu Korandovi týkající se manželského sporu Petra páškaře a Kunky; Petr jí řekl, že s ní není oddán navěky.

Nymburk, 19. 5. 1477

Lat., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: A, liber tradens: 2.

66

FRANT fragm. 42

Zlomek listu knězi, který byl farářem ve Strakonících: odesílatel uvádí, že byl purkrabím na Hluboké a měl tam ve vězení jakousi Doru, která počala dítě mimo manželství.

Strakonice, 1477

Čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

67

FRANT fragm. 87

List Hynka ze Švamberka knězi Jírovi, faráři v Domažlicích: Podává zprávu o manželském sporu v jedné z jeho vsí.

[Švamberk], 6. 11. 1478

Čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

68 (337)

NK XXIV B 29

Zlomek listu, kterým Vaněk ze Lhoty a Markéta vdova ze Lhoty vydávají svědectví o tom, jak Jíra z Pocinovic prosil o manželství s jakousi pannou [Markétou] a byl odmítnut; na list bylo později v konzistoři připsáno, že se jedná o falešné svědectví. Srov. č. 70.

11. 2. 1479

Čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: A, liber tradens: 0.

69 (331)

NK XXIV B 23

List purkmistra a konšelů města Německého Brodu utrakvistické konzistoři: Ukazatel tohoto listu Hanušek řekl, že Klepáčova dcera zabila nemanželské dítě, jež měla se sousedovým pacholkem.

Německý Brod, 1479

Čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: A, liber tradens: 0.

70 (390)

NK XXIV B 82

Zlomek listu, patrně utrakvistické konzistoři, od vdovy Markéty ze Lhoty: [Jíra] z Pocínovic mluvil s pannou Markétou a ona mu odepřela. Srov. č. 68.

[kol. 1479]

Čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: B, liber tradens: 0.

Pečeť připojil Bušek z Dobříkova.

71

FRANT fragm. 84

Zlomek listu Kateřiny z Pecky týkající se manželského sporu nějakého pacholka, ukazatele tohoto listu, který vstoupil do manželství s děvečkou; odkazuje na různá svědectví o jejich vzájemném příbuzenství; zmínka o domažlickém faráři a děkanu Jírovi. Srov. č. 91.

Domažlice, 1. 9. 1480

Čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

72 (236)

NK XXIV A 236

List kněze Daniela z Týnce utrakvistické konzistoři se žádostí o radu v záležitosti manželského sporu jakési Petry.

Týnec, 1481

Lat., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: A, liber tradens: 0.

73

FRANT fragm. 119

Zlomek listu Jana Hrozka z Prošovic, purkrabího hradu Křivoklátu, utrakvistické konzistoři: Svědectví o manželském sporu pro Holuba, ukazatele tohoto listu.

Křivoklát, 4. 5. 1483

Čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

74 (234)

NK XXIV A 234

List utrakvistické konzistoře Janovi, faráři v Ronově, s dotazem, zda Jan Holý z Ronova, syn Manželíkové, žije; oženil se před časem s Annou Jiřího z Chvalovic, pak ji opustil a Anna odešla s jiným z Ronova.

Praha, [Ronov], 12. 1. 1486

Lat., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: A, liber tradens: 0.

Farář připsal na list odpověď, že to není známo.

75

FRANT fragm. 53

Zlomek listu kněze Štěpána, kaplana v Lounech, utrakvistické konzistoři: Popisuje, jak rychtář [Jaroš] donutil řeznického tovaryše [Petra], aby se nechal odesilatelem oddat s [Martou], která čekala dítě; Petr později odesilatele vyhledal a řekl mu, že s ní nechce žít v manželství a není otcem dítěte; žádost o radu, zda mají žít v manželství, nebo zda se mají rozejít. Srov. č. 76.

Louny, 28. 12. [1473, 1479 nebo 1484]

Lat., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

76

FRANT fragm. 117

Zlomek listu Jaroše, rychtáře v Lounech, utrakvistické konzistoři: Popisuje, jak donutil Petra řezníka, aby si vzal Martu, která s ním čekala dítě; Petr je nyní neznámý. Srov. č. 75.

[Louny], 27. 12. [1473, 1479 nebo 1484]

Čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

77 (233)

NK XXIV A 233

List utrakvistické konzistoře faráři Havlovi v Rostoklatech: Před mistry předstoupila Markéta ze Starého Města pražského, obyvatelka jejich obce, která tam prý bydlí již šestnáct let a kterou farář před osmi lety oddal se služebníkem Václavem před svědkem Rakonem, nyní již zemřelým; Václav manželku před šesti lety opustil a od té doby je na útěku; konzistoř se dotazuje, zda farář má aktuální informace o Václavovi; farář připsal na list, že se ptali dalších osob a výzvu k podání informace o uprchlém vyhlásili při kázání, avšak ani potom jemu ani děkanu Janovi není o dotyčném nic známo.

Praha, Rostoklaty, [1471–1489]

Lat., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: A, liber tradens: 0.

Korandův autograf. Na listu je připsána odpověď.

78 (372)

NK XXIV B 64

Zlomek listu utrakvistické konzistoři s výpovědí jakéhosi panice Jindřicha: Barbora Flenková mu dala manželský slib, ale nechce se s ním stýkat; po projednání sporu před knězem Jakubem byl Jindřich vyslán do Velké [Karlovy] koleje před mistra Jakuba [z Pacova] pro naučení; Jindřich uvádí, že Barbora se snažila získat falešnou svědkyni, a zmiňuje osoby, jež mohou ve věci sporu svědčit.

[1471–1489]

Čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: A, liber tradens: 0.

Psáno po obou stranách.

79

FRANT fragm. 93

List Jana Kule z Věřic týkající se potrestání jakéhosi prohřešku proti manželskému soužití.

Pyšely, [1471–1489]

Čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: A, liber tradens: 2.

80 (22)

NK XXIV A 22

Zlomek listu Jana, faráře z Litoměřic, mistrům v konzistoři Václavu Korandovi a Jakubovi z Pacova: Informuje o manželském sporu, při jehož řešení nebylo přihlédnuto k rozhodnutí konzistoře; dívka učinila manželský slib s Václavem bez vědomí otčíma Michálka, který je jejím poručníkem.

[Litoměřice, 1471–1489]

Lat. a čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: B, liber tradens: 0.

81 (235)

NK XXIV A 235

Závěrečná část listu neznámého faráře konzistoři: Oznámení, že služebník Havel, ukazatel tohoto listu, je sezdan s Vítou; odvolání na české znění jejich manželského slibu.

[1471–1489]

Lat. a čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: B, liber tradens: 0.

82 (535)

NK XXIV A 325

Zlomek listu utrakvistické konzistoři v záležitosti manželského sporu; zmíněna Markéta *de Czrna* [Černá u Bohdanče], jež tvrdila, že má manželský slib se služebníkem [Valentou], ten tvrdil opak; kněz Jan, farář *de Zdanicz* [Staré Ždánice u Lázní Bohdaneč], vypověděl, že Valenta za ním přišel a žádal, že chce být oddán s Markétou, později si to ale rozmyslel; následují výpovědi dalších svědků.

[1471–1489]

Lat., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: B, liber tradens: 1.

83 (379)

NK XXIV B 71

List utrakvistické konzistoři, obsahující jednak latinský regist k jakémusi manželskému sporu, jednak česky zapsané výpovědi svědků v manželském sporu bíže neznámé Kateřiny, při jejichž slyšení a soudu byli přítomni mistr Jan z Betléma, kněz Jan a kněz Prokop.

[1471–1489]

Čes. a lat., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: B, liber tradens: 0.

Psáno latinsky s českým přípisem Václava Korandy. Text listu je setřený.

84 (382)

NK XXIV B 74

Zlomek listu Václava z Hradce Králové utrakvistické konzistoři: Napadá věrohodnost svědka v jakémusi sporu, zřejmě manželském, a informuje o tom, že svědek Matějek krajčí mu pod přísahou sdělil, že o věci nic neví.

[Hradec Králové, 1471–1489]

Čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: B, liber tradens: 0.

85 (386)

NK XXIV B 78

Zlomek listu utrakvistické konzistoři s výpovědí svědka v manželském sporu z městského prostředí: Muž nutil ženu ke slibu, což může doložit svědkyně Marta, kterou se dotýčný pokoušel uplatit.

[1471–1489]

Čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: B, liber tradens: 0.

86 (541)

NK XXIV B 120

List utrakvistické konzistoři: Žádost o radu v manželské záležitosti; manželka od odesílatele před devíti lety svévolně odešla s jiným mužem, vzala s sebou celý jejich majetek a jedno dítě, tři mu nechala a dala mu falešný list – na základě něho ji pak neúspěšně hledal až v Kutořicích za Bílinou [Chudeřice, dnes součást Bíliny]; objevil ji později v Dačicích mezi dráby, tehdy slíbila, že se do dvou týdnů vrátí, ale neučinila tak; když ji vyhledal podruhé, zvala ho pikartem a tvrdila, že s ním není oddána navěky; její výroky může dosvědčit mnoho hodnověrných lidí.

[1471–1489]

Čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: B, liber tradens: 1.

87 (545)

NK XXIV B 124

List purkmistra a rady města Sušice utrakvistické konzistoři ve věci Matěje Šedlara a jakési Markéty; zřejmě jde o manželský spor. Srov. č. 89.

[Sušice, 1471–1489]

Čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: B, liber tradens: 1.

88 (550)

NK XXIV B 129

List purkmistra a konšelů města Českého Brodu utrakvistické konzistoři pro Jandu lazebníka, obyvatele města a ukazatele tohoto listu, který byl kvůli žalobě své ženy v majetkovém sporu předvolán před konzistoř; žádost o urovnání sporu smírem a upozornění na to, že Jandova manželka je *pěkně neskrovná*.

[Český Brod, 1471–1489]

Čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: B, liber tradens: 1.

89

FRANT fragm. 21

Zlomek listu kněze Gabriela, faráře v Sušici, týkajícího se manželského sporu, zřejmě utrakvistické konzistoři. Srov. č. 87.

Sušice, [1471–1489]

Lat., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

90

FRANT fragm. 32

Zlomek listu jakéhosi Aleše utrakvistické konzistoři; týká se manželského sporu.

[1471–1489]

Čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

91

FRANT fragm. 33

Zlomek listu zřejmě kněze Jiřího z Domažlic utrakvistické konzistoři; týká se manželského sporu. Srov. č. 71.

Domažlice, [1471–1489]

Lat., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

92

FRANT fragm. 59

Zlomek listu?: Odpor v manželském sporu.

[1471–1489]

Čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

93

FRANT fragm. 63

Zlomek listu kněze Zikmunda, faráře v Čá[slavi?], Václavu Korandovi: Na dotaz utrakvistické konzistoře informuje o jakési Dorotě, patrně kvůli manželskému sporu.

Čá[slav?, 1471–1489]

Lat., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

94

FRANT fragm. 64

Zlomek listu kněze Víta z Krupé v Hradci Králové utrakvistické konzistoři: Informuje o manželském sporu.

Hradec Králové, [1471–1489]

Lat., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

95

FRANT fragm. 65

Zlomek listu zřejmě utrakvistické konzistoři: Informace o manželském sporu Jiřího a Doroty.

[1471–1489]

Lat., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

96

FRANT fragm. 102

Zlomek listu Václavu Korandovi od jakéhosi kněze Václava, který uvádí, že leží na lůžku: Informace k manželskému sporu.

[1471–1489]

Lat., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

97

FRANT fragm. 110

Zlomek listu nějakému mistru [Václavu Korandovi?] v manželském sporu: Odpor pacholka proti tvrzení děvečky.

[1471–1489]

Čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

98 (374)

NK XXIV B 66

Zlomek zápisu s výpovědí svědků ve sporu Kateřiny proti Martinovi, zda jí učinil manželský slib; jako svědci jsou uvedeni Dorota Hůlková, Marta Telečková a Duchek (jeho výpověď písemně zprostředkoval zderazský farář).

[1471–1489]

Čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: B, liber tradens: 0.

Korandův autograf.

99 (387)

NK XXIV B 79

Zlomek listu utrakvistické konzistoři, jehož odesílatel uvádí, že jeho žena nejprve chtěla zůstat v čistotě, ale pak chtěla utéct s mladým pacholkem, kterému by za to dala pět kop.

[1471–1489]

Čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: B, liber tradens: 0.

100 (381)

NK XXIV B 73

Zlomek zápisu s výpovědí svědků (Havel z Brodu) v manželském sporu jakési Marty.

[1471–1489]

Čes. a lat., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: B, liber tradens: 0.

Z rubu regist.

101 (383)

NK XXIV B 75

Zlomek úřední knihy: Výpovědi svědků v manželském sporu, mimo jiné odpor Ješka z Hradce proti ženě, s níž prý nemá manželský slib, a jejím svědkům; vyjadřuje se také k majetkovým záležitostem spojeným s údajným slibem; na jiném místě zmíněn podruh [Matě]jek krajčí.

[1471–1489]

Čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: B, liber tradens: 0.

102

FRANT fragm. 8

Zlomek úřední knihy se zápisy o projednání manželských sporů zřejmě před soudem konzistoře.

[1471–1489]

Lat. a čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

103

FRANT fragm. 34

Zlomek úřední knihy se zápisem týkajícím se manželského sporu.

[1471–1489]

Čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

104

FRANT fragm. 85

Zlomek úřední knihy s výpověďmi k manželským sporům.

[1471–1489]

Čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

105 (240)

NK XXIV A 240

Zlomek listu kněze Matěje, faráře v Žatci, utrakvistické konzistoři (závěrečná část textu), týkajícího se manželského sporu. Srov. č. 141, 147.

[Žatec, 1471–1489]

Lat., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: C, liber tradens: 0.

106 (388)

NK XXIV B 80

Malý zlomek listu k manželskému sporu: Odpor.

[1471–1489]

Čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: C, liber tradens: 0.

107 (389)

NK XXIV B 81

Malý zlomek listu utrakvistické konzistoři se zmínkou o Mikuláši a Evě, patrně v manželském sporu.

[1471–1489]

Čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: C, liber tradens: 0.

108 FRANT fragm. 57

Zlomek listu kněze Kristýna v Hlavně utrakvistické konzistoři: Informace o jistých osobách, asi v manželském sporu.

Hlavno?, [1471–1489]

Lat., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

109 FRANT fragm. 58

Zlomek listu zřejmě z města utrakvistické konzistoři; týká se manželského sporu.

[1471–1489]

Čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

110 FRANT fragm. 79

Zlomek listu utrakvistické konzistoři: Žádost o informaci v manželském sporu odesilatele s jeho ženou Kateřinou, o němž konzistoři referoval farář.

[1471–1489]

Lat., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

111 FRANT fragm. 105

Zlomek listu s výpovědí ženy k manželskému sporu.

[1471–1489]

Čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

112 FRANT fragm. 75

Malý zlomek listu: Informace k manželským sporům.

[1471–1489]

Lat. a čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

113

FRANT fragm. 76

Malé zlomky listu týkajícího se zřejmě manželského sporu.

[druhá polovina 15. století]

Lat., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

114 (243)

NK XXIV A 243

Malý zlomek úřední knihy se zápisem svědeckých výpovědí, nejspíš v manželském sporu.

[1471–1489]

Lat., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: C, liber tradens: 0.

115 (246)

NK XXIV A 246

Menší zlomek úřední knihy se zápisem svědeckých výpovědí, nejspíš v manželském sporu, který se týkal slibu jistých Jana a Doroty.

[1471–1489]

Lat. a čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: C, liber tradens: 0.

116 (528)

NK XXIV A 318

Malý zlomek úřední knihy se zápisem svědeckých výpovědí, zřejmě v manželském sporu.

[1471–1489]

Lat., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: C, liber tradens: 1.

117 (558)

NK XXIV B 137

Zlomek úřední knihy se zápisem svědeckých výpovědí v jakémsi sporu, nejspíše manželském; zmíněn Janek krčmář.

[1471–1489]

Čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: C, liber tradens: 1.

118 (384)

NK XXIV B 76

Zlomek úřední knihy se zápisem svědeckých výpovědí patrně v manželském sporu: Děvečka byla nucena ke sňatku.

[1471–1489]

Čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: C, liber tradens: 0.

119 (391)

NK XXIV B 83

Menší zlomek úřední knihy se zápisem svědeckých výpovědí v manželském sporu snad jakéhosi Jakuba; zmínka o svědkyni Uršule Veselíkové, o podruhyních Janě a Mařce a faráři Janovi.

[1471–1489]

Čes., obsah. kat.: II.C, kat. dochování: C, liber tradens: 0.

Korandův autograf.

120 (543)

NK XXIV B 122

Zlomek listu purkmistra a rady města Nového Kolína nad Labem utrakvistické konzistoři v hospodářských záležitostech, se zmínkou o peněžních požadavcích a zřejmě také o vyživování biskupa. Srov. č. 54.

Kolín, [1485–1489]

Čes., obsah. kat.: III, kat. dochování: B, liber tradens: 1.

121 (245)

NK XXIV A 245

List Víta z Krupé utrakvistické konzistoři se seznamem kněží z oblasti východních Čech, kteří slíbili dát peníze (uvádí jmenovitě, kteří je skutečně dali a kolik).

Hradec Králové, [1475, 1480 nebo 1486]

Lat., obsah. kat.: III, kat. dochování: A, liber tradens: 0.

122

FRANT fragm. 92

List Václava a Aleše z Vrábí mistrům v konzistoři Jakobovi z Pacova a Václavu Korandovi, týkající se desátků a zádušních platů pro jejich kaplana Jana ze Svémyslic, jejichž řádné placení mistři požadovali.

Rábí, [1471–1489]

Čes., obsah. kat.: III, kat. dochování: A, liber tradens: 2.

123

FRANT fragm. 86

Zlomek listu Přecha z Trnové, purkrabí na Hrádku [Křivoklát], utrakvistické konzistoři: Jílek, královský výběrčí mýta, který je obviněn ze zpronevěry, nebude stát před soudem.

Rakovník, [1471–1489]

Čes., obsah. kat.: III, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

124 (563)

NK XXIV B 142

Malý zlomek listu zřejmě utrakvistické konzistoři se zmínkou o jisté škodě a dluhu.

[1471–1489]

Čes., obsah. kat.: III, kat. dochování: C, liber tradens: 1.

125

FRANT fragm. 18

List Jana Vlašimského, purkrabí Pražského hradu, mistrům Václavu Korandovi a Václavu Vrbenskému: Předvolání k soudu, kde mají vyslechnout obvinění Matěje Holce.

Praha, Pražský hrad, [druhá polovina 15. století]

Čes., obsah. kat.: III, kat. dochování: A, liber tradens: 2.

126

FRANT fragm. 7

Zlomek listu neznámého kněze Václavu Korandovi týkající se placení jisté sumy.

[druhá polovina 15. století]

Lat., obsah. kat.: III, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

127 (23)

NK XXIV A 23

List Michala z Moravské Třebové, kaplana v Semilkovicích, Václavu Korandovi, rektoru univerzity, o uvězněném knězi Janovi *de Veneciis*; zmínka o konzistoři (*patres administratores in spiritualibus archiepiscopatus Pragensis sede vacante*).

Semilkovice, [19. 8. 1471]

Lat., obsah. kat.: IV, kat. dochování: A, liber tradens: 0.

128 (237)

NK XXIV A 237

Zlomek listu kněze Pavla utrakvistické konzistoři: Ti, které král předvolal, jsou hosty u Vačkáře v pražském Týně.

Praha, Králův dvůr, 13. 11. 1479

Lat. a čes., obsah. kat.: IV, kat. dochování: B, liber tradens: 0.

129

FRANT fragm. 56

Zlomek listu Mikuláše staršího a Mikuláše mladšího Trčků z Lípy utrakvistické konzistoři: Prosba o přímluvu u krále kvůli potvrzení majetkové držby.

12. 8. 1480

Čes., obsah. kat.: IV, kat. dochování: A, liber tradens: 2.

130 (529)

NK XXIV A 319

List Václavu Korandovi: Odesílatel se doslechl o katolicích, kteří se radují z oslabení utrakvistické strany, jež ztratila některé své zastánce; zmínka o panu Samuelovi [z Hrádku, purkmistru Starého Města pražského a podkomořím?]. Srov. č. 135.

[Praha?, první polovina osmdesátých let 15. století?]

Lat., obsah. kat.: IV, kat. dochování: A, liber tradens: 1.

131 (351)

NK XXIV B 43

Zlomek listu Mikuláše mladšího Trčky z Lípy a na Lipnici utrakvistické konzistoři: Bude se starat o biskupa Augustina Lucianiho, který přijel do Čech.

Lipnice, 12. 4. 1482

Čes., obsah. kat.: IV, kat. dochování: A, liber tradens: 0.

Částečná edice J. TRUHLÁŘ, *Paběrky* I, s. 303.

132

FRANT fragm. 6

Zlomek listu utrakvistickému biskupu nebo knězi v konzistoři, psaný pravděpodobně katolíkem.

[1482–1492]

Lat., obsah. kat.: IV, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

133 (540)

NK XXIV B 119

Zlomek listu, jímž [Jiřík z Miletín]ka a na Pardubicích vydává vysvědčení pro ukazatele tohoto listu, který mu dlouhá léta sloužil.

Pardubice, 1486

Čes., obsah. kat.: IV, kat. dochování: B, liber tradens: 1.

134 (21)

NK XXIV A 21

List faráře Gabriela ze Sušice Václavu Korandovi: Slibuje, že ho navštíví po sv. Havlu (16. 10.), s tím, že dříve nemohl vyhovět jeho pozvání. Srov. č. 142.

Sušice, [druhá polovina 15. století]

Lat., obsah. kat.: IV, kat. dochování: A, liber tradens: 0.

135 (548)

NK XXIV B 127

List, který napsal Václav *Zchuna* Václavu Korandovi: Žádá o informaci a zákrok v záležitostech, jež se dějí *od té kurvy staré i s její kurvú cerú* a všech, kteří jim pomáhají; zmínka o faráři u sv. Štěpána; odesílatel uvádí, že píše vlastní rukou, aby byla příjemci známa. Srov. č. 130.

[Praha?, druhá polovina 15. století]

Čes., obsah. kat.: IV, kat. dochování: A, liber tradens: 1.

Před podpisem je doplněn kosočtverec, zřejmě monogram odesílatele.

136 (546)

NK XXIV B 125

Zlomek listu Štěpána z Vrchotic a na Chotýšanech utrakvistické konzistoři: Na dotaz mistrů sděluje, že jakýsi člověk od něho před devíti lety odešel, žádal pak informace o něm v okolí a rychtář pana Trčky mu sdělil, že dotýčný zemřel; žádá povolení, aby se žena zesnulého mohla vdát, další podrobnosti prý sdělí Šimon, *farář můj*.

[Chotýšany?, 1471–1489]

Čes., obsah. kat.: IV, kat. dochování: B, liber tradens: 1.

137 (547)

NK XXIV B 126

Zlomek listu purkmistra a rady města Tábora utrakvistické konzistoři, týkající se vyslání mistra Jana Opočenského do Tábora. Srov. č. 20, 23, 31, 33, 38.

[Tábor, 1471–1489]

Čes., obsah. kat.: IV, kat. dochování: B, liber tradens: 1.

138 (555)

NK XXIV B 134

Zlomek listu utrakvistické konzistoři: Žádost neznámého muže týkající se uzavření manželství.

Praha, [1471–1489]

Čes., obsah. kat.: IV, kat. dochování: B, liber tradens: 1.

139

FRANT fragm. 25

Zlomek listu Jana Tumechada utrakvistické konzistoři, kterým oslavuje adresáty.

Praha, [1471–1489]

Lat., obsah. kat.: IV, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

140

FRANT fragm. 98

Zlomek listu Heralta z Kunštátu a z Plumlova Václavu Korandovi: Žádost o zpro středkování nějaké osoby nebo alespoň pacholka.

Plumlov, [1471–1489]

Čes., obsah. kat.: IV, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

141

FRANT fragm. 62

Zlomek listu mistra Matěje, faráře v Žatci, utrakvistické konzistoři: Prosba o radu, na kterou potřebuje rychlou odpověď. Srov. č. 105, 147.

[Žatec, 1471–1489]

Lat., obsah. kat.: IV, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

142

FRANT fragm. 41

List kněze Gabriela, faráře v Sušici, Václavu Korandovi: Omlouvá se, že dlouho ne napsal. Srov. č. 134.

Sušice, [druhá polovina 15. století]

Lat. a čes., obsah. kat.: IV, kat. dochování: A, liber tradens: 2.

143 FRANT fragm. 115

Zlomek listu mistru [Václavu Korandovi?]: Odesílatel se na jeho žádost u něho rád zastaví; dále informace v hospodářských záležitostech.

[druhá polovina 15. století]

Čes., obsah. kat.: IV, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

144 FRANT fragm. 61

Zlomek listu Jakuba z [?] Václavu Korandovi s neznámým sdělením.

[druhá polovina 15. století]

Čes., obsah. kat.: IV, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

145 FRANT fragm. 71

Zlomek listu Jiřího Žáka a jistého Víta utrakvistické konzistoři.

Kolín, 13. 5. 1476

Lat., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

146 (556) NK XXIV B 135

Zlomek listu zřejmě utrakvistické konzistoři s příslibem odkazu Křištoforovi Košínovi; zmínka o mistru [Václavu] Korandovi.

[1480–1489]

Čes., obsah. kat.: V, kat. dochování: B, liber tradens: 1.

Datace *MoCCCCoLXXX[...]*.

147 (232)

NK XXIV A 232

List konzistoři od mistra Matěje, faráře v Žatci, pro čepičářského tovaryše Závoru, jehož věc je příjemcům známa. Srov. č. 105, 141.

[Žatec, 1471–1489]

Lat., obsah. kat.: V, kat. dochování: A, liber tradens: 0.

148 (25)

NK XXIV A 25

Zlomek listu [kněze?] Jana ze Žlutic Václavu Korandovi: Oznamuje, že stížnosti, o nichž by bylo dlouhé psát, vyřídí ústně kněz Jan.

[Žlutice, 1471–1489]

Lat., obsah. kat.: V, kat. dochování: B, liber tradens: 0.

149 (378)

NK XXIV B 70

Zlomek listu Mikuláše Střely z Rokyc utrakvistické konzistoři ve věci jakéhosi sporu se zmínkou o mistru Janovi.

Konopiště, [1471–1489]

Čes., obsah. kat.: V, kat. dochování: B, liber tradens: 0.

150 (385)

NK XXIV B 77

Zlomek listu nejspíše utrakvistické konzistoře purkmistru a konšelům neznámého města s prosbou o společné řešení jakési záležitosti, která prý není městu k radosti ani k poctivosti.

Praha, [1471–1489]

Čes., obsah. kat.: V, kat. dochování: B, liber tradens: 0.

Korandův autograf.

151

FRANT fragm. 69

Zlomek listu konzistoři: Odesílatel se zmiňuje o jednání faráře u sv. Jiljí v Praze a konšelů Starého Města pražského.

[1471–1489]

Lat., obsah. kat.: V, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

152 (239)

NK XXIV A 239

Zlomek listu utrakvistické konzistoři od mistra Václava z Třebeska, jejich vikáře.

[1471–1489]

Lat., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 0.

153 (244)

NK XXIV A 244

Malý zlomek listu utrakvistické konzistoři.

[1471–1489]

Lat., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 0.

154 (531)

NK XXIV A 321

Malý zlomek listu Víta z Krupé v Hradci Králové zřejmě utrakvistické konzistoři.

[Hradec Králové?, 1471–1489]

Lat., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 1.

155 (538)

NK XXIV A 328

Drobné zlomky listů z konzistoriální agendy a výpisků z autorit.

[1471–1489]

Lat., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 1.

156 (564)

NK XXIV B 143

Drobné zlomky listů z konzistoriální agendy.

[1471–1489]

Čes., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 1.

157 (395)

NK XXIV B 87

Zlomek listu utrakvistické konzistoři se zmínkou o mistru Janovi Opočenském.

[1471–1489]

Čes., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 0.

158

FRANT fragm. 5

Zlomek listu utrakvistické konzistoři: žádost.

[1471–1489]

Lat., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

159 (560)

NK XXIV B 139

Malý zlomek listu jakéhosi Jiřího zřejmě utrakvistické konzistoři.

[1471–1489]

Čes., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 1.

160 (561)

NK XXIV B 140

Malý zlomek listu jakéhosi Pavla zřejmě utrakvistické konzistoři.

[1471–1489]

Čes., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 1.

161 (562)

NK XXIV B 141

Malý zlomek listu zřejmě utrakvistické konzistoři se zprávou o jednání neznámého člověka.

[1471–1489]

Čes., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 1.

162

FRANT fragm. 70

Velmi malý zlomek listu utrakvistické konzistoři.

[1471–1489]

Čes., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

Zachována jen část adresy.

163

FRANT fragm. 73

Malý zlomek listu purkmistra a rady města Loun utrakvistické konzistoři se zmínkou o faráři, který se zřejmě jmenoval Prokop. Srov. č. 15.

[Louny, 1471–1489]

Čes., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

164

FRANT fragm. 83

Zlomek listu jistého mistra Mikuláše snad utrakvistické konzistoři.

[1471–1489]

Lat., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

165 FRANT fragm. 88

Zlomek listu Matěje, faráře v Litoměřicích a litoměřického děkana, jakémusi mistru [Václavu Korandovi?].

[Litoměřice, 1471–1489]

Lat., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

166 FRANT fragm. 96

Zlomek listu snad jakéhosi Jana utrakvistické konzistoři.

[1471–1489]

Lat., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

167 FRANT fragm. 97

Malý zlomek listu.

[1471–1489]

Lat., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

168 FRANT fragm. 103

Zlomek listu kněze mistrovi [Václavu Korandovi?]; zmínka o [pražské] faře u sv. Michala a tamním faráři Janovi.

[1471–1489]

Lat., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

169 FRANT fragm. 107

Zlomek listu kněze Václava Václavu Korandovi, patrně v záležitosti týkající se církevní správy.

[1471–1489]

Lat., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

170 FRANT fragm. 108

Zlomek listu Václavu Lochtovi se zmínkami o různých kněžích.

[1471–1489]

Lat., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

171 FRANT fragm. 109

Zlomek listu Václavu Korandovi se zmínkami o různých kněžích.

[1471–1489]

Lat., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

172 (530) NK XXIV A 320

Zlomek listu Václavu Korandovi zřejmě pro Jana, ukazatele tohoto listu; zmínka o (zřejmě utrakvistickém) biskupovi.

[druhá polovina 15. století]

Lat., obsah. kat.: V, kat. dochování: B, liber tradens: 1.

173 (533) NK XXIV A 323

Zlomek listu Václavu Korandovi (podepsán *Mt B, servus vester*), zmíněn dluh 50 kop grošů.

[druhá polovina 15. století]

Lat., obsah. kat.: V, kat. dochování: B, liber tradens: 1.

174 (24) NK XXIV A 24

Malý zlomek listu Jana, kněze ve Slaném, Václavu Korandovi.

[druhá polovina 15. století]

Lat., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 0.

175 (247)

NK XXIV A 247

Malý zlomek listu.

[druhá polovina 15. století]

Lat., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 0.

176 (248)

NK XXIV A 248

Malý zlomek listu.

[druhá polovina 15. století]

Lat., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 0.

177 (249)

NK XXIV A 249

Malý zlomek listu se zmínkou o knězi Pavlovi a sirotách, jakási žádost.

[druhá polovina 15. století]

Lat., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 0.

178 (536)

NK XXIV A 326

Malý zlomek listu.

[druhá polovina 15. století]

Lat., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 1.

179 (537)

NK XXIV A 327

Malý zlomek listu faráře v Jičíně.

[Jičín, druhá polovina 15. století]

Lat., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 1.

Zachována část s datací na den sv. Šimona a Judy (28. 10.) a s podpisem.

180 (549)

NK XXIV B 128

Malý zlomek listu Václavu Korandovi.

[druhá polovina 15. století]

Čes., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 1.

181 (559)

NK XXIV B 138

Malý zlomek listu zřejmě Václavu Korandovi; zmínka o knězi Pavlovi.

[druhá polovina 15. století]

Čes., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 1.

182 (329)

NK XXIV B 21

Malý zlomek listu Jana z Doubravy Václavu Korandovi.

[druhá polovina 15. století]

Čes., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 0.

183 (392)

NK XXIV B 84

Malý zlomek, patrně listu se svědeckými výpověďmi, jmenováno několik osob.

[druhá polovina 15. století]

Čes., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 0.

184 (393)

NK XXIV B 85

Malý zlomek listu.

[druhá polovina 15. století]

Čes., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 0.

185 (394)

NK XXIV B 86

Malý zlomek listu se zmínkou o služebnici Barboře.

[druhá polovina 15. století]

Čes., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 0.

186

FRANT fragm. 120

Zlomek listu Jiřího, faráře v Klatovech, Václavu Korandovi týkající se zřejmě vykonávání jeho kněžského úřadu. Srov. č. 14, 43.

[Klatovy, 1474 nebo 1485]

Lat., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

187

FRANT fragm. 12

Zlomek listu zřejmě jakéhosi Václava.

[druhá polovina 15. století]

Čes., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

188

FRANT fragm. 9

Malý zlomek listu.

[druhá polovina 15. století]

Lat., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

189

FRANT fragm. 27

Malý zlomek listu.

[druhá polovina 15. století]

Čes., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

190 FRANT fragm. 29

Zlomek listu italské provenience.

[druhá polovina 15. století]

Lat., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

191 FRANT fragm. 30

Malý zlomek listu s oslovením mistra Václava [Korandy?].

[druhá polovina 15. století]

Čes., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

192 FRANT fragm. 31

Malý zlomek listu.

[druhá polovina 15. století]

Lat., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

193 FRANT fragm. 45

Malý zlomek listu.

[druhá polovina 15. století]

Čes., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

194 FRANT fragm. 48

Několik malých zlomků.

[druhá polovina 15. století]

Lat. a čes., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

195 FRANT fragm. 68

Velmi malý zlomek listu utrakvistické konzistoři jednající o jistém Bartošovi.

[druhá polovina 15. století]

Lat., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

196 FRANT fragm. 72

Malý zlomek listu.

[druhá polovina 15. století]

Čes., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

197 FRANT fragm. 74

Malý zlomek listu s podpisem[?]: *Sacerdos Iohannes quondam capellanus domine regine.*

[druhá polovina 15. století]

Lat., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

198 FRANT fragm. 77

Malý zlomek listu.

[druhá polovina 15. století]

Lat., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

199 FRANT fragm. 82

Malý zlomek listu Václavu Korandovi.

[druhá polovina 15. století]

Lat., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

200 FRANT fragm. 104

Zlomek listu Mikuláše Střely z Rokyc snad Václavu Korandovi: žádost.

[druhá polovina 15. století]

Čes., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

201 FRANT fragm. 113

Malý zlomek listu faráře Štěpána.

[druhá polovina 15. století]

Lat., obsah. kat.: V, kat. dochování: C, liber tradens: 2.

202 FRANT fragm. 17

Zlomek rozsudku týkajícího se odcizení dvou dílů Bible děkanem artistické fakulty Václavem z Chrudimi z koleje krále Václava.

1. 5. 1469

Lat., obsah. kat.: VI, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

Korandův autograf?

203 FRANT fragm. 39

List Václava Korandy jako probošta Karlovy koleje panoši Jindřichovi Chrustenskému na Jenči: Přišel k němu Václav Braun s tím, že Jindřich Zelkovský mu vyhrožuje, protože se domnívá, že mu odloudil dva pacholky; už žádal karlštejnského purkrabího, aby zasáhl – žádá o zásah i jeho, aby Václav mohl být v pokoji.

Praha, [druhá polovina 15. století]

Čes., obsah. kat.: VI, kat. dochování: A, liber tradens: 2.

Korandův autograf.

204 (539)

NK XXIV B 118

List Václava Vrbenského a Václava Korandy Markvartovi z N.[?], purkrabí na Hrádku [Odranec?]: Upomínají o úrok dlužný koleji králové [Hedviky].

[Praha, druhá polovina 15. století]

Čes., obsah. kat.: VI, kat. dochování: A, liber tradens: 1.

Korandův autograf.

205 (321)

NK XXIV B 13

List Václava Korandy Ondřeji Zimovi, purkrabímu na Kolodějích: Upomíná o úrok dlužný blíže neurčené koleji pražské univerzity, který je využíván pro zajištění stravy studentů; hrozí, že studenti budou dluh vymáhat.

Praha, [druhá polovina 15. století]

Čes., obsah. kat.: VI, kat. dochování: A, liber tradens: 0.

Korandův autograf.

206 (553)

NK XXIV B 132

Zlomek listu Matěje Aycha Václavu Korandovi: Žádost o zjednání místa v Nazaretské koleji.

[druhá polovina 15. století]

Čes., obsah. kat.: VI, kat. dochování: A, liber tradens: 1.

207

FRANT fragm. 55

Zlomek listu v hospodářských záležitostech: Vypořádání nároků věřitelů a jejich rukojmích spojených s vyplacením úroku na sv. Jiří (23. 4.).

[druhá polovina 15. století]

Čes., obsah. kat.: VI, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

208

FRANT fragm. 80

Zlomek konceptu listu, jímž Václav Koranda vymáhá úrok splatný v termínech na sv. Havla (16. 10.) a sv. Jiří (23. 4.).

[Praha, druhá polovina 15. století]

Čes., obsah. kat.: VI, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

Korandův autograf.

209

FRANT fragm. 47

Koncept listu Václava Korandy neznámému mistru: Přímluva za studenta v blíže neznámé koleji.

[druhá polovina 15. století]

Lat., obsah. kat.: VI, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

Korandův autograf.

210

FRANT fragm. 90

Zlomek listu Jana ze Zábřehu panovníkovi[?]: Žádost o potvrzení voleného arcibiskupa Jana Rokycany.

[druhá polovina 15. století]

Lat., obsah. kat.: VII, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

211 (241, 242)

NK XXIV A 241, NK XXIV A 242

Zápis o vyřčení čtyř bodů Janem Rokycanou a jejich přijetí Janem Tovačovským z Cimburka, hejtmanem Moravského markrabství, a zemským správcem Jiřím z Poděbrad; zmínka o tom, že Jan Rokycana hájil přijímání z kalicha; odkaz na basilejský koncil.

[po 1452]

Lat., obsah. kat.: VII, kat. dochování: B, liber tradens: 0.

Korandův autograf.

212 (532)

NK XXIV A 322

Malý zlomek se zápisem týkajícím se vlastnictví nemovitostí, v nichž jsou uvedena jména Židů; na začátku je *Pincas, magister Iudeorum*, zmíněni jsou též Mojžíšovi synové a Lazar.

[po 1470]

Lat., obsah. kat.: VII, kat. dochování: C, liber tradens: 1.

Actum in concilio [regis?], datum *MoCCCCoLXX*[...].

213 (322)

NK XXIV B 14

List purkmistra a konšelů města Roudnice Václavu Korandovi: Prosba, aby se přimluvil u mistra Pavla o odklad placení dluhu 26 kop za graduál.

[Roudnice nad Labem], 17. 3. 1485

Čes., obsah. kat.: VII, kat. dochování: A, liber tradens: 0.

214

FRANT fragm. 35

Pozvání na sněm první pondělí v postě (5. 3. 1487) jménem krále Vladislava. Srov. č. 39, 216.

Praha, Hrad, 4. 1. 1487

Čes., obsah. kat.: VII, kat. dochování: A, liber tradens: 2.

Kancelářská poznámka: *ad mandatum domini regis*.

215

FRANT fragm. 67

Zlomek listu biskupa Augustina Lucianiho nějakému urozenému pánu: Žádost; zmínka o sněmech.

[1482–1492]

Čes., obsah. kat.: VII, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

216 (554)

NK XXIV B 133

Malý zlomek pozvání na sněm. Srov. č. 214.

[Praha, 1487]

Čes., obsah. kat.: VII, kat. dochování: C, liber tradens: 1.

Kancelářská poznámka: *ad mandatum domini regis*.**217**

FRANT fragm. 24

List Matěje Sladovníka ze Skutče měšťanu Janu P[e]larovi v Kutné Hoře: Žádost o zaslání dvou prstenů a obstarání nákupů.

Skuteč, [druhá polovina 15. století]

Lat., obsah. kat.: VII, kat. dochování: A, liber tradens: 2.

218

FRANT fragm. 101

List kněze Mikuláše Sušického Tomášovi Sklenářovi u tří panen na Starém Městě pražském v hospodářských záležitostech.

[druhá polovina 15. století]

Čes., obsah. kat.: VII, kat. dochování: A, liber tradens: 2.

219

FRANT fragm. 54

Zápis náboženských požadavků utrakvistické strany odvozených od kompaktát.

[druhá polovina 15. století]

Lat., obsah. kat.: VII, kat. dochování: B, liber tradens: 2.

PŘÍLOHA 2: PŘEHLED DOCHOVANÝCH SVAZKŮ Z KORANDOVY KNIHOVNY

Č.	Uložení	Signatura	Korandova signatura	Adjust.	Katalog / Číslo ISTC	Knihvaz. dĺina (EBDB)	Rukopis / /tisk
1	NK	III A 5	D 1	typ A	J. TRUHLÁŘ, <i>Catalogus I</i> , č. 390	w003384	rukopis
2	NK	III F 15			J. TRUHLÁŘ, <i>Catalogus I</i> , č. 518		rukopis
3	NK	III G 8	A 10?	typ A	J. TRUHLÁŘ, <i>Catalogus I</i> , č. 533		rukopis
4	NK	III H 12			J. TRUHLÁŘ, <i>Catalogus I</i> , č. 565		rukopis
5	NK	IV B 21	A 14	typ B	J. TRUHLÁŘ, <i>Catalogus I</i> , č. 623		rukopis
6	NK	IV B 25			J. TRUHLÁŘ, <i>Catalogus I</i> , č. 627	w003831	rukopis
7	NK	IV D 4	B 1?	typ A	J. TRUHLÁŘ, <i>Catalogus I</i> , č. 658		rukopis
8	NK	IV E 17	D 16	typ A	J. TRUHLÁŘ, <i>Catalogus I</i> , č. 697		rukopis
9	NK	IV F 12			J. TRUHLÁŘ, <i>Catalogus I</i> , č. 718		rukopis
10	NK	IV G 2			J. TRUHLÁŘ, <i>Catalogus I</i> , č. 734		rukopis
11	NK	V D 24	C 3?	typ A	J. TRUHLÁŘ, <i>Catalogus I</i> , č. 892		rukopis
12	NK	V E 7			J. TRUHLÁŘ, <i>Catalogus I</i> , č. 901		rukopis
13	NK	V F 9			J. TRUHLÁŘ, <i>Catalogus I</i> , č. 931		rukopis
14	NK	V F 15			J. TRUHLÁŘ, <i>Catalogus I</i> , č. 937		rukopis
15	NK	V G 10			J. TRUHLÁŘ, <i>Catalogus I</i> , č. 962		rukopis
16	NK	VIII C 11	B 9	typ A	J. TRUHLÁŘ, <i>Catalogus I</i> , č. 1480		rukopis
17	NK	VIII F 2			J. TRUHLÁŘ, <i>Catalogus I</i> , č. 1556		rukopis
18	NK	VIII F 13	C 7	typ B	J. TRUHLÁŘ, <i>Catalogus I</i> , č. 1567	w000133	rukopis

19	NK	VIII F 22	A 6	typ A	J. TRUHLÁŘ, <i>Catalogus I</i> , č. 1576		rukopis
20	NK	VIII F 23	B 10	typ B	J. TRUHLÁŘ, <i>Catalogus I</i> , č. 1577		rukopis
21	NK	X C 3	A 8	typ A	J. TRUHLÁŘ, <i>Catalogus II</i> , č. 1856		rukopis
22	NK	X C 4			J. TRUHLÁŘ, <i>Catalogus II</i> , č. 1857		rukopis
23	NK	X C 10	A 15	typ B	J. TRUHLÁŘ, <i>Catalogus II</i> , č. 1863		rukopis
24	NK	X E 17	E 8	typ C	J. TRUHLÁŘ, <i>Catalogus II</i> , č. 1918	w000135	rukopis
25	NK	XIII D 12			J. TRUHLÁŘ, <i>Catalogus II</i> , č. 2304		rukopis
26	NK	XIII E 4	E 12	typ D	J. TRUHLÁŘ, <i>Catalogus II</i> , č. 2323		rukopis
27	NK	XVII F 2	C 12	typ C	J. TRUHLÁŘ, <i>Katalog</i> , č. 232	w003826	rukopis
28	NK	XXIII F 81			–		rukopis
29	NK	39 B 20	A 38 [červená]	typ E	ip00477000	w003374	inkunábule
30	NK	39 B 40	B 69?	typ C	it00203000		inkunábule
31	NK	39 C 14	D ?	typ B	im00096000	w000135	inkunábule
32	NK	39 D 39	D ?	typ C	im00237000		inkunábule
33	NK	40 C 20	B 6	typ B	ii00184000		inkunábule
34	NK	40 D 38			ip00717000		inkunábule
35	NK	40 F 31			ia00363000, im00206000, ia00471000	w003826	inkunábule
36	NK	41 C 16	C 82? [červená]	typ E	ip00968000	w000135	inkunábule
37	NK	41 D 6			ij00210000		inkunábule
38	NK	44 A 11			ib00024000	w000135	inkunábule
39	NK	44 D 30	A 33 [červená]	typ E	ia00288000, ia00336000, ia00324000		inkunábule
40	NK	44 E 12			ij00268000, ia00115000, io00151500		inkunábule
41	NK	44 F 12	C 19	typ B	ib00262000, im00042000		inkunábule
42	NK	44 F 29	B 3	typ B	ia00244000		inkunábule
43	NK	40 D 49			ib00611000	w000135	inkunábule
44	KNM	VIII F 69			M. DRAGON, <i>Soupis</i> , č. 13		rukopis
45	KNM	XIII F 7/1			F. M. BARTOŠ, <i>Soupis II</i> , č. 3354		rukopis
46	KNM	XIII F 7/2			F. M. BARTOŠ, <i>Soupis II</i> , č. 3354	w000135	rukopis

47	KNM	XIII F 7/3			F. M. BARTOŠ, <i>Soupis II</i> , č. 3354		rukopis
48	MZA	Cerr II, č. 5			M. ŠVÁBENSKÝ, <i>Cerroniho sbírka</i> , sv. 1, inv. č. 142		rukopis
49	BR	R 411	[štitěk stržen]	typ C	V. DOKOUPIL, <i>Soupis rukopisů knihovny benediktinů</i> , č. 411		rukopis
50	BR	R 434			V. DOKOUPIL, <i>Soupis rukopisů knihovny benediktinů</i> , č. 434		rukopis
51	ÖNB	4520			<i>Tabulae codicum III</i> , s. 298		rukopis
52	ÖNB	4524			<i>Tabulae codicum III</i> , s. 299		rukopis
53	ÖNB	1294			<i>Tabulae codicum I</i> , s. 215		rukopis
54	ÖNB	3930			<i>Tabulae codicum III</i> , s. 120–121		rukopis
55	ÖNB	4516			<i>Tabulae codicum III</i> , s. 295–296		rukopis
56	ÖNB	4916			<i>Tabulae codicum III</i> , s. 417–418		rukopis
57	SKP	DM II 9	D 6	typ B	iv00051000		inkunábule
58	SKP	DP III 2			ib00984000, ic00728000		inkunábule
59	SKP	DO VI 34			ia01393000, ig00650000		inkunábule
60	SKP	DN I 1			il00339000	w002821	inkunábule
61	NK	V E 9	E 11	typ D	J. TRUHLÁŘ, <i>Catalogus I</i> , č. 903	w000161 (=? w002821)	rukopis
62	NK	XIII F 17			J. TRUHLÁŘ, <i>Catalogus II</i> , č. 2355		rukopis
63	KNM	XIV E 7			F. M. BARTOŠ, <i>Soupis II</i> , č. 3482		rukopis
64	MMK	1327/61 – 1/64			<i>Průvodce</i> , s. 78 a 293	w003825	rukopis
65	BUT	74			P. BRODSKÝ, <i>Iluminované rukopisy</i> , č. 33		rukopis
66	SKP	DP VI 22			ia01235000		inkunábule
67	KAPIT	Ab 22			in00132000	w000135	inkunábule
68	KAPUC	47 A 006			it00200000	w000135	inkunábule
69	FRANT	U g 21			ie00109000	w003826	inkunábule
70	NK	41 A 14	C 14	typ D	it00555000	w000141	inkunábule
71	SKP	DR IX 19			ic00523000		inkunábule

V kapitole o Korandově knihovně nebyla u těchto svazků zpravidla uváděna literatura k rukopisům, pokud se netýkala přímo Korandy nebo například recepce textu v husitských Čechách. V tomto ohledu odkazuji v případě rukopisů na bibliografie časopisů *Scriptorium* a *Studie o rukopisech*. Pokud jde o inkunábule, další zdroje uvádí bibliografie ISTC.

PŘÍLOHA 3: DODATKY K SOUPISŮM KORANDOVY KNIHOVNY

61. NK, sign. V E 9 (stará jezuitská sign. Y. II. 5. n. 27.)

Čechy (Praha), 15. stol. (část 1459), pap., I + 288 (ff. 45 quater, 66 quater, 137 ter, 138 bis, 217 ter, recte 300) ff. (bez vevázaných lístků), 21 × 15,5 cm.

[Iohannes Versor, Physicorum, De generatione, De caelo, Meteororum, de sensu et sensato, de memoria et reminiscentia, de somno et vigilia, de longitudine et brevitae vitae]

Fol. 137r: „Et hec de anima dicta sufficient. Feria II in die Remigii hora 21 in collegio Regine anno domini M° CCCC° LVII° currente.“ (Opraveno na „LIX currente“ a in margine rubrikou připsáno: „ano tak“.)

Fol. 283r: „Explicit liber [...]tate in scola sancti Stephani [...]“

Korandovy marginálie, živá záhlaví, Koranda pravděpodobně psal části rukopisu.

Korandovy monogramy: střední na fol. 1r.

Vazba dobová zdobená slepotiskem. Knihvazačská dílna EBDB w000161 =? EBDB w002821. K makulatuře užitá ve vazbě: D. HAVEL, *Nejstarší latinské rukopisné zlomky*, č. 95, s. 233–234 (zlomok ze stejného rukopisu je použit ve vazbě ze stejné dílny u rukopisu III B 18).

Stará signatura E 11.

J. TRUHLÁŘ, *Catalogus I*, č. 903, s. 371.

F. ŠMAHEL, *Paříž a Praha*, č. XXII, s. 472.

62. NK, sign. XIII F 17 (stará jezuitská sign. Y. III. 4. n. 59.)

Čechy (část Hradec Králové, Praha), 15. stol. (části 1429, 1438, 1439, 1441, 1463, 1465), pap., 181 ff., 22 × 15,5 cm.

[Alexander de Villa Dei, Massa computi cum commentario interlineari – Computus orbicularis – Cristannus de Prachaticz, Algorismus prosaicus cum commentario marginali et glossis interlinearibus – Notae arithmeticae variae – Iohannes de Polonia, Computus manualis metricus cum commentario – Notae, versus – Notae arithmeticae – Iohannes de Sacrobosco, Computus philosophicus (seu ecclesiasticus) – Notae – Iohannes de Plauen, Oicreper (Tractatus de motu solis et lunae) cum commentario – Tabula – Cristannus de Prachaticz, Chiometrale (Expositio Computi Iohannis de Erfordia) cum commentario marginali – Iohannes de Sacrobosco, Tractatus de sphaera cum notis interlinearibus et marginalibus – Algorismus – Regulae valentes pro mercimoniis ac aliis proportionibus inveniendis – Probatio

omnium specierum a integris – Nota – De quadrante – Jídelní pravidla – Cisioján – Notae variae, versus, excerpta, lusus calami]

Četné Korandovy marginálie.

Korandovy monogramy: velký kolmo k textu rubrikou na fol. 134v, u něho též rubrikou zmínka o univerzitní přednášce a datace 1463.

Vazba dobová měkká pergamenová s bíle přetřeným hřbetem.

J. TRUHLÁŘ, *Catalogus* II, č. 2355, s. 250–251.

P. SPUNAR, *Repertorium auctorum* I, s. 449.

63. KNM, sign. XIV E 7

Čechy (Praha?), kolem 1482, pap., 157 ff., 24 × 16 cm.

Filigrány: PICCARD ONLINE, Nr. 069285 (1482), blízká var. PICCARD ONLINE, Nr. 069286 (1484), var. PICCARD ONLINE, Nr. 069285 (1482).

[*Dictionarium theologicum Wenceslai Korandae*]

Korandovy monogramy: střední na předním předeštlí.

Vazba dobová, dřevěné desky potažené usní.

Provenience: Na fol. 12v (tj. na posledním vakátu před začátkem vlastního textu) pozdější přípis: „Ex bibliotheca arcis Březnicensis.“

F. M. BARTOŠ, *Soupis* II, č. 3482, s. 308.

F. M. BARTOŠ, *Dodatky*.

64. MMK, 1327/61 – 1/64.

Čechy, 1433 + XV med., perg., II + 555 ff., 23,5 × 15 cm.

[*Biblia Latina secundum vulgatum editionem*]

Fol. 551v: „Finitum est Biblia anno domini M^oCCCC^o tricesimo tercio.“

Korandovy monogramy: velký na předním předeštlí, malý na fol. 555v. Na předním předeštlí Korandova devíza.

Vazba nová, původní usňový povrch aplikován na restaurovanou vazbu, slepotisková výzdoba.

Provenience: Klášter minoritů v Krnově. Fol. 1r: „usui fratris Cornelii Ottweiler anno 1631“, fol. 553v: „Me possidet frater Cornelius Ottweiler anno 1631“.

Průvodce, s. 78 a 293.

O. HALAMA, *Přípisky Václava Korandy*.

S. PETR, *Středověké rukopisy*, popis na s. 88–109, vyobr. na s. 114–117.

65. BUT, sign. 74 (olim Königsberg 1735)

Čechy (Praha), 1425, pap. a perg., 286 ff., 30,5 × 21 cm.

[*Codex astronomicus: Theorica planetarum, Tabullae Alphonsii et alii textus*]

Na fol. 31r Korandovou rukou: „Expliciunt correcciones tabularium Alfonsii in principio novi anni 1460 post prandio in collegio Caroli imperatoris.“

Fol. 118v: „Nota, quod presentes canones super tabulas magistri Iohannis de Lineriis compilavit Iohannes Danko nacione Saxo, scholaris dicti magistri Iohannis de Lineriis, qui in calculacione dictarum tabularum fuit valde solers et expertus.“

Na ff. 151v–181v je Gerardův latinský překlad as-Súfího arabské verze Ptolemaiova *Katalogu hvězd*.

Korandovy monogramy: velký a střední na zadním přidešті. Na fol. 1r je modře psané heslo „Theorica planetarum“. Na ff. 30r–31v je Korandův autograf a na různých místech jeho marginální poznámky.

Vazba dobová, přední deska je odtržena. Pokryv vazby tvoří modře mořená zámiš.

E. GREGOROVIČOVÁ, *Knihovna*, s. 109, pozn. 9.

P. BRODSKÝ, *Iluminované rukopisy*, č. 33, s. 105–107.

66. SKP, sign. DP VI 22

Augustinus, Aurelius. De civitate Dei. Venice: Nicolaus Jenson, 2 Oct. 1475. ISTC ia01235000.

Korandovy monogramy: střední na fol. a1a a H8b.

Vazba dobová zdobená slepotiskem.

Provenience: Na fol. a2a je začerněný a rozmytý záznam snad z koleje Karla IV. přepsaný na „Soc. Jesu Prage“. Tamtéž dole „Ex bibliotheca F[ranz] J[oseph] Gross I[uris] V[triusque] D[octoris] et Professoris Pandecta[rum] A[nno] [1]778“. Bibliografická poznámka Isidora Zahradníka se strahovskými razítky (typ 2 a 1) na fol. a1a.

P. VOIT, *Katalog prvotisků*, č. A-119, s. 179–180.

67. KMK, sign. Ab 22

Nicolaus de Lyra. Postilla super totam Bibliam, vol. III. Venice: [Bonetus Locatellus], for Octavianus Scotus, 9 Aug. 1488. ISTC in00132000.

Titulní list je zdobený malovanou ornamentální iniciálou Q-uattuor a bordurovými výběhy (podobně je zdobena menší iniciála L-iber na začátku Matoušova evangelia).

Porůznu Korandovy marginálie.

Korandovy monogramy: Velký na předním přidešті, malý na přední předsádce recto.

Vazba dobová zdobená slepotiskem. Knihvazačská dílna EBDB w000135.

Provenience: Jiří Barthold Pontanus z Breitenberka (1550–1614), na prvním listu recto: „E bibliotheca Georgii Bartholdi Pontani a Braitenberg, praepositi Pragensis“.

A. PODLAHA, *Catalogus*, s. 5.

68. KAPUC, sign. 47 A 006

Thomas Aquinas. Summa theologiae: Pars prima. Venice: Antonius de Strata, de Cremona, (4?) Dec. 1484. ISTC it00200000.

Korandovy monogramy: velký na předním přidešті, malý na přední předsádce recto a střední na první straně knihy.

Vazba dobová zdobená slepotiskem. Knihvazačská dílna EBDB w000135.

69. FRANT, sign. U g 21

Eschuid, Johannes. Summa astrologiae judicialis. Venice: Johannes Lucilius Santritter, for Franciscus Bolanus, 7 July 1489. ISTC ie00109000.

Korandovy monogramy: střední na předním přideštití. Tamtéž heslo rubrikou „Vir sapiens dominabitur astris“, hned pod ním též rubrikou titul: „Anglicana summa in astronomia“. Ojedinele zřejmě Korandovy marginálie. Za tiskem byly vevázány dva listy popsané podle ostřížených okrajů Korandovým písmem, ty byly později vyříznuty a poslední list tisku byl oříznut tak, aby na něm zůstal jen natištěný odstavec.

Vazba dobová zdobená slepotiskem. Knihvazačská dílna EBDB w003826.

Provenience: Tomáš Cropacius (Kropáček, zemřel 1614), na druhém listu recto: „Sum Thomae Cropaczii Trebicensi Pragae 1598“. V knize zřejmě převážně jeho marginální přípisky. Srov. *Rukověť 1*, s. 506-507; <http://opac.nm.cz/authorities/56080>. Novověká vlastnická poznámka: „Inscriptus ecclesiae Ribnensi 1661“.

D. BALCAR, *Soupis prvotisků*, č. 46, s. 15.

70. NK, sign. 41 A 14

Turrecremata, Johannes de. Summa de ecclesia contra impugnatores potestatis summi pontificis. Ed: Johannes Monissart. Rome: Eucharius Silber 27 Apr. 1489. ISTC it00555000.

Na přední desce je na papírovém štítku černě Korandova signatura C 14 (nad ním byl možná štítek s titulem, který se nedochoval).

Bez Korandových monogramů, ale v tisku jsou zapsána Korandova hesla: na první (prázdné) straně tisku „Veritatem requirit dominus et retribuet omnibus facientibus superbiam“ (Ps 30,24b), o několik listů dál na samotném začátku tisku: „Vere mendacium operatus est mendax stilus scribarum“ (Ier 8,8b). Korandovy černě psané marginálie shrnující obsah, především u rejstříku zařazeného vpředu a na začátku knihy (v malé míře i na konci knihy). Červené lombardy.

Vazba dobová zdobená slepotiskem. Knihvazačská dílna EBDB w000141.

Provenience: Na fol. [*1a] původně „Collegii Caroli IV.“ (konec 16. století), přepsané později v 17. století na „Collegii Caesarei Societatis JESU Theolo. N. 4.“ Níže jinou rukou připsáno „Biblioth. min.“ Praha, Staré Město, Karolinum – knihovna univerzitní Karlovy koleje, po Bílé hoře Klementinum – jezuité.

71. SKP, sign. DR IX 19

Cicero, Marcus Tullius. Epistolae ad familiares (Comm: Hubertinus clericus). Venice: Baptista de Tortis 24 May 1482. ISTC ic00523000.

Korandův velký monogram na předním přideštití. Tamtéž je Korandovo heslo „Fallax gratia et vana pulcritudo“ (Prov 31,30). Zřejmě Korandovy interlineární a marginální poznámky na ff. a4a-a6a.

Vazba dobová.

Provenience: Thun-Hohensteinská knihovna Děčín, později Otokar Kruliš Randa (na předním přideštití je tužkou zaznamenána signatura jeho knihovny 2 C 7). Koupeno z pozůstalosti Jaroslava Vobra, v jehož majetku se nacházelo od roku 1972.

PŘÍLOHA 4: SEZNAM KORANDOVÝCH LITERÁRNÍCH DĚL

V tomto soupisu jsou zaznamenány texty, jejichž autorem je Václav Koranda mladší. Mnohé z nich si opsal pro paměť do svých manuálů. Naopak zde nejsou uvedeny konzistoriální písemnosti, které tvořily aktový materiál a které zachycuje samostatný soupis v Příloze 1. Soupis je, tam kde to bylo možné, řazen chronologicky (spisy, které nebylo možno přesněji datovat, jsou zařazeny na konci seznamu). V záhlaví je uvedena krátká charakteristika textu, případně též rukopisná rubrika, doplněná datací a odkazy na pramenné dochování textu, případně na jeho edici a na základní relevantní literaturu. Incipity a explicity nejsou uváděny, protože se ve velké většině jedná o epistolární materiál, navíc většinou vydaný v Truhlářově edici z roku 1888 (*Manualník*).

1.

Český psaná zpráva o poselství k papeži do Říma

Poselstvie krále Jiříeho do Říma k papeži

krátce po cestě uskutečněné roku 1462

Vydání: *Archiv český* 8, s. 321–364. Obsahuje i úplné znění Korandovy řeči (původní latinské znění: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 70-2, s. 205), papežovu bezprostřední odpověď na ni i konečnou odpověď.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 70-1, s. 205.

2.

Český list Hilariovi Litoměřickému uvozený latinsky psaným lístkem

1464

Praha, KMK, sign. N 58, fol. 84r (lístek), Praha, KMK, sign. N 58, ff. 85r–92r, 83r (odpověď).

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 78, s. 208 (lístek), P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 79, s. 208 (odpověď).

3.

Český spis *Nenie ptáčníkuov* určený Hilariovi Litoměřickému

1464

Vydání: *Manualník*, s. 193–202 (podle rukopisů Praha, NK, sign. XVII F 2 a XI C 8, dále v rukopisu Praha, KMK, sign. N 58, ff. 79r–82v).

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-46, s. 203.

4.

Odpověď na spis vratislavského biskupa Jošta z Rožmberka určený králi Jiřímu z Poděbrad (česky)

1465

Vydání: *Manualník*, s. 207–210.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-47, s. 203.

5.

Odpověď na nešprochy Klímy z Prudenic (Joštovi z Rožmberka, česky)

1465

Vydání: *Manualník*, s. 212–213.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-48, s. 203–204.

6.

Odpověď Joštovi z Rožmberka (česky)

asi 1465

Vydání: *Manualník*, s. 213–214.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-49, s. 204.

7.

Odpověď Joštovi z Rožmberka

Vydání: *Manualník*, s. 214–216.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-50, s. 206.

8.

Latinský list „odpadlíkovi“ Stanislavu z Velvar

kolem 1465

Responsiva in falsigraphiam appostate Welwariensis

MZA, sign. Cerr II, č. 5, p. 34–38. P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 67-6, s. 195.

9.

Latinský list „hloupému mnichovi v Budějovicích“ (Wolfgangu Rabensteinovi)

Cuidam insulso monacho in Budieyowicz

1467

MZA, sign. Cerr II, č. 5, p. 5–9,

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 67-1, s. 195.

10.

Latinský list proti pokryteckému mnichovi (Wolfgangu Rabensteinovi)

Contra monachum quendam, ypocritam malignum

1467 po prvním listu nebo později

MZA, sign. Cerr II, č. 5, p. 28–31,

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 67-4, s. 195.

11.

Latinský list Ondřeji řečenému Kuliš (pozdějšímu převoru augustiniánů kanovníků v Třeboni)

Andree apostate dicto Kuliss

1467

MZA, sign. Cerr II, č. 5, p. 9–14.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 67-2, s. 195.

Literatura: J. KADLEC, *Klášter*, s. 126.

12.

Latinský list Hanušovi z Kolovrat do Plzně

Hanussio Kolowrath infra prelia Plzne manenti tempore regis Georgii

Rokycany, 1467

MZA, sign. Cerr II, č. 5, p. 15–28.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 67-3, s. 195, J. MAREK, *List Václava Korandy mladšího Hanušovi z Kolovrat do Plzně z doby druhé husitské války*, in: *Historická dílna X. Sborník příspěvků přednesených v roce 2015*, edd. Lenka Špačková – Jiří Stočes, Plzeň 2015, s. 29–37.

13.

Latinský list jakémusi Tobiašovi do Plzně, v němž si stěžuje na nepřiměřenost církevních klateb proti odpůrcům katolíků

asi 1467–1471

Vydání: *Manualník*, s. 117–118.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-16, s. 199.

14.

Český list proti Jednotě bratrské adresovaný králi, sepsaný zřejmě jménem konzištoře

konec šedesátých let 15. století

Vydání: *Manualník*, s. 121.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-19, s. 199.

Literatura: K. KROFTA, *O spisech*, s. 216.

15.

Latinský list knězi Janu Markoltovi chystajícímu se přidat se ke straně podjednou brzy po roce 1470

Vydání: *Manualník*, s. 115–117.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-15, s. 199.

Literatura: J. MACEK, *Víra a zbožnost*, s. 95.

16.

Latinské pozdravení polských biskupů, kteří přijeli do Prahy s Vladislavem Jagellonským, aby jej korunovali

In adventu episcoporum ad coronandum regem Wladislaum

22. srpna 1471

Vydání: *Manualník*, s. 127–128.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-24, s. 200.

17.

Latinský list Marku Barbovi, papežskému legátu, který tehdy pobýval na jednání v Opavě

10. září 1473

MZA, sign. Cerr II, č. 5, p. 32–33.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 67-5, s. 195.

Literatura: J. MACEK, *Víra a zbožnost*, s. 242–244, 247.

18.

Český list psaný jménem pražských mistrů Janu Kostkovi o setkání s představiteli „pikartů“

po obnovení konzistoře v srpnu 1478

Vydání: *Manualník*, s. 35–38, *Akty Jednoty bratrské II*, s. 17–24.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-3, s. 197.

Literatura: *Akty Jednoty bratrské II*, úvod, s. 55–57, K. KROFTA, *Václav Koranda*, s. 257, J. GOLL, *Chelčický*, č. 40, s. 54, G. ŠAŠKOVÁ, *Jednota*, s. 53.

19.

Latinský list konzistoře utrakvistickým farám

kolem 25. listopadu 1478

Vydání: *Manualník*, s. 102–104.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-8, s. 197–198.

Literatura: K. KROFTA, *O spisech*, s. 217, G. ŠAŠKOVÁ, *Jednota*, s. 30, 56.

20.

Latinský uvítací proslov k varadínskému biskupu Janu Filipcovi v úloze uherského vyslance na jednání v Brně, zřejmě jménem univerzity

6. dubna 1478

Vydání: *Manualník*, s. 128–129.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-25, s. 200.

21.

Druhý list Janu Kostkovi (česky)

1479

Vydání: *Manualník*, s. 38–41.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-4, s. 197.

Literatura: G. ŠAŠKOVÁ, *Jednota*, s. 54–56, *Akty Jednoty bratrské II*, úvod, s. 57–58.

22.

Traktát proti „pikartovi“ ze Žatce na žádost tamějších kněží (česky)

Ad postulacionem sacerdotum Zaczensium responsiva Pikusoni. Proti jinému pikúsovi bez peře v Žaci

sedmdesátá léta 15. století (podle Šaškové po roce 1471)

Vydání: *Manualník*, s. 174–182.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-44, s. 203.

Literatura: J. GOLL, *Chelčický*, č. 35, s. 53, G. ŠAŠKOVÁ, *Jednota*, s. 65.

23.

Latinský uvítací proslov k varadínskému biskupu Janu Filipcovi

23. listopadu 1480

Vydání: *Manualník*, s. 129–130.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-26, s. 200.

24.

Korandův vlastní theologický slovník, tzv. muzejní manuálík: sbírka latinských citátů z církevních autorit k různým otázkám řazená tematicky podle abecedy kolem 1482

Praha, KNM, sign. XIV E 7.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 69, s. 204–205.

Katalogový záznam rukopisu: F. M. BARTOŠ, *Soupis* II, č. 3482.

25.

Latinská řeč pražských mistrů, kterou vítali biskupa Augustina na hradě Lipnici krátce před 26. květnem 1482

Vydání: *Manualník*, s. 131–132.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-28, s. 200–201.

26.

Koncept latinského omluvného listu králi Matyáši Korvínovi napsaný jménem mistrů a kněží z pražských měst, kterým hájí utrakvistický převrat uskutečněný v Praze

28. září 1483

Vydání: *Manualník*, s. 132–134.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-29, s. 201

27.

Latinské verše oslavující mučednickou smrt utrakvistického kněze Michala Poláka 1483

Praha, Strahovská knihovna, sign. 352/zl.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 75, s. 207.

28.

Český list panu Vilému Zubovi z Landštejna a na Chlumci o postě kolem 12. března 1486

Vydání: *Manualník*, s. 104–107.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-9, s. 198.

29.

Latinský list proti mikulášencům a slámovcům adresovaný neznámému šlechtici 23. ledna 1487, v záhlaví *ex officio*

Vydání: *Manualník*, s. 107–109.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-10, s. 198.

30.

Latinský list bakaláři Vítovi z Krupé, řediteli školy v Hradci Králové

Praha, v postní době roku 1487

MZA, sign. Cerr II, č. 5, p. 52, 55-57.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 67-7, s. 196.

31.

Český list proti „pikartům“ adresovaný králi

po 29. září 1488

Vydání: *Manualník*, s. 121–122.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-20, s. 199.

32.

Odpor proti pikartským matlokám k žádosti jednoho pána znamenitého (česky)

asi 1488

Vydání: *Manualník*, s. 160–174.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-43, s. 203.

Literatura: J. GOLL, *Chelčický*, č. 35, s. 53, K. KROFTA, *Václav Koranda*, s. 256–257,

G. ŠAŠKOVÁ, *Jednota*, s. 64–65 (nová datace).

33.

Latinský uvítací proslav k varadínskému a olomouckému biskupu Janu Filipcovi

24. září 1488

Vydání: *Manualník*, s. 130–131.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-27, s. 200.

Literatura: A. KALOUS, *Jan Filipec*, s. 15, 17, 26.

34.

Odpověď Janu Zajíci z Házmburka sepsaná údajně už v roce 1489 ve formě listu
pražských mistrů v konzistoři (česky)

1489

Vydání: *Manualník*, s. 10–35.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-2, s. 196.

35.

Zlomek českého traktátu, zřejmě koncept listu Janu Zajícovi z roku 1489

1489

FRANT fragm. 116.

K textu srov. *Manualník*, s. 19–20.

36.

Latinský list pražských mistrů hraběti Galeazzovi I. do severoitalské Mirandoly, kde
dříve působil biskup Augustin

osmdesátá léta 15. století

Vydání: *Manualník*, s. 134–135.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-30, s. 201.

37.

Latinský list pražských mistrů manželce hraběte Galeotta I. Pico della Mirandola.
osmdesátá léta 15. století

Vydání: *Manualník*, s. 135–136.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-31, s. 201.

38.

Latinský list biskupu Augustinovi
v postě roku 1492

Vydání: *Manualník*, s. 151–154.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-37, s. 202.

39.

Latinský list biskupu Augustinovi
později v roce 1492

Vydání: *Manualník*, s. 154–155.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-38, s. 202.

40.

Český list příslušníku panského stavu Bohuši Kostkovi z Postupic o tom, že „pikarti“
odmítají být konšelé

krátce před 15. dubnem 1492

Vydání: *Manualník*, s. 141–143.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-32, s. 201.

Literatura: K. KROFTA, *O pisech*, s. 216.

41.

Traktát o velebné a božské svátosti oltářní (česky)

15. března 1493

V. KORANDA ml., *Traktát* (ISTC ik00038500, GW M16444, КНИХОПИС, č. INC032).

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 71, s. 206.

42.

O rozdávanie velebné svátosti dietkám (česky)

15. března 1493

V. KORANDA ml., *Traktát* (ISTC ik00038500, GW M16444, КНИХОПИС, č. INC032).

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 72, s. 206.

43.

O lichvě (česky)

15. března 1493

V. KORANDA ml., *Traktát* (ISTC ik00038500, GW M16444, КНИХОПИС, č. INC032).

Vydání: N. REJCHRTOVÁ (ed.), *Administrátor Václav Koranda*.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 73, s. 206 (rukopisný zápis mylně spojuje s rokem 1480 místo 1580).

Literatura: J. HALAMA, *Sociální učení*, s. 128.

44.

O zpievánie a čtení českém traktát (česky)

15. března 1493

Vydání: V. KORANDA ml., *Traktát* (ISTC ik00038500, GW M16444, KNIHOPIS, č. INC032).

Vydání: E. BAŤOVÁ, *Václav Koranda*.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 74, s. 207.

Literatura: J. MACEK, *Víra a zbožnost*, s. 76.

45.

Úvod k odpovědi Janu Zajíci z Házmburka z roku 1493 psaný jménem pražských mistrů, ale stylizovaný Korandou (česky)

1493

Vydání: *Manualník*, s. 9.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-1, s. 196.

46.

Odpověď na matrykát bosákuov (česky)

1496 (datum uvedené v rukopisu, spis je starší)

Vydání: *Manualník*, s. 45–96.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-5, s. 197.

47.

Český list Mikuláši mladšímu Trčkovi z Lípy (polemika s názorem, že kněz ve smrtelném hříchu nevykonává platné svátostné úkony)

1498

Vydání: *Manualník*, s. 182–187.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-45, s. 203.

Literatura: G. ŠAŠKOVÁ, *Jednota*, s. 40–41.

48.

Latinský traktátek o posmrtném osudu duší

kolem 22. července 1505

Vydání: *Manualník*, s. 157 (pouze rubrika, text nevydán).

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-40, s. 202.

49.

Latinský traktátek o pohřbech

De sepultura

22. ledna 1508

Vydání: *Manualník*, s. 96–98 (text vydán s výpustky).

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-6, s. 197.

50.

Latinské oslavné verše na spojení pražských měst

Vnlo PragensIs MVratos destrVIt hortos (in margine: *Hec reverendus magister Korandiceus*).

1518

Vydání: D. A. z VELESLAVÍNA, *Kalendář historický*, s. 458,

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 76, s. 207.

51.

Užitkové pravé viery k svým vyšším a nejviece od duchovních (česky)

před 1510 (nelze přesněji datovat)

Vydání: *Manualník*, s. 216–217.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-51, s. 204.

52.

Skutkové ošemetné viery k svým vyšším a najviec od duchovních (česky)

před 1510 (nelze přesněji datovat)

Vydání: *Manualník*, s. 217.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-52, s. 204.

53.

Zlomek českého literárního textu hájícího přijímání podobojí adresovaného nejménovanému šlechtici

před 1510 (nelze přesněji datovat)

FRANT fragm. 23.

54.

Zlomek jakéhosi konceptu latinské obrany utrakvistické víry

druhá polovina 15. století (nelze přesněji datovat)

FRANT fragm. 50.

55.

Latinský spisek proti nepřátelům nezachovávajícím kompakťata

před 1510 (nelze přesněji datovat)

Vydání: *Manualník*, s. 155–157.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-39, s. 202.

56.

Latinský spisek o postu

před 1510 (nelze přesněji datovat)

Vydání: *Manualník*, s. 157 (vydáno s výpustky).

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-41, s. 202.

57.

Latinský spisek o svěcení neděle

před 1510 (nelze přesněji datovat)

Vydání: *Manualník*, s. 158–160 (vydáno s výpustky).
 Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-42, s. 203.

58.

Krátká latinská polemika se zastánci přijímání podjednou
 před 1510 (nelze přesněji datovat)

Vydání: *Manualník*, s. 98 (pouze rubrika, text nevydán).

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-7, s. 197.

59.

Quod Cristus dominus processit ex bonis et malis (latinsky)
 před 1510 (nelze přesněji datovat)

Vydání: *Manualník*, s. 109 (pouze rubrika, text nevydán).

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-11, s. 198.

60.

Latinský pastýřský list venkovským děkanům
 před 1510 (nelze přesněji datovat)

Vydání: *Manualník*, s. 109–111.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-12, s. 198.

Literatura: K. KROFTA, *Václav Koranda*, s. 254.

61.

Latinské napomenutí Hradeckým z doby, kdy řešili nějaký vnitřní spor
 před 1510 (nelze přesněji datovat)

Vydání: *Manualník*, s. 111–113.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-13, s. 198.

62.

Latinský spisek o kmotrovství určený do Kouřimi
 před 1510 (nelze přesněji datovat)

Vydání: *Manualník*, s. 113–115.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-14, s. 198–199.

63.

Latinský spisek o nálezcích
 před 1510 (nelze přesněji datovat)

Magistro H. de adinvevncionibus. Jinou rukou: *ad Libek[?]*

Vydání: *Manualník*, s. 118–120.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-17, s. 199.

64.

Latinský útěšný list nějakému Alexandru proti pomlouvačům daný v Poděbradech
 před 1510 (nelze přesněji datovat)

Vydání: *Manualník*, s. 120–121.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-18, s. 199.

65.

Český list pánům Dubeckému a Hradeckému o svěcení neděle
před 1510 (nelze přesněji datovat)

Vydání: *Manualník*, s. 122–124.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-21, s. 199.

66.

Latinský list jakémusi Gabrielovi, který se dlouho neozval
před 1510 (nelze přesněji datovat)

Vydání: *Manualník*, s. 124–125.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-22, s. 200.

67.

Latinský list neznámému úředníkovi jménem univerzity
před 1510 (nelze přesněji datovat)

Vydání: *Manualník*, s. 145–147.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-33, s. 201.

68.

Latinská listovní formule

Excusatoria et grates pro dono

před 1510 (nelze přesněji datovat)

V edici *Manualník* nevydáno (srov. s. 147).

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-35, s. 202.

69.

Dva latinské útěšné listy

před 1510 (nelze přesněji datovat)

V edici *Manualník* nevydáno (srov. s. 147).

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-36, s. 202.

70.

Český list pánům Dubeckému a Hradeckému o duchovním přijímání svátosti
oltářní

před 1510 (nelze přesněji datovat)

Vydání: *Manualník*, s. 125–127.

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-23, s. 200.

71.

Latinský list knězi Tobiášovi (pouhá listovní formule)

před 1510 (nelze přesněji datovat)

V edici *Manualník* nevydáno (srov. s. 147).

Starší evidence: P. SPUNAR, *Literární činnost*, č. 68-34, s. 201–202.

SOUPIS PRAMENŮ A LITERATURY

Nevydané prameny

Mezi nevydanými prameny nejsou až na výjimky uvedeny knihy z Korandovy knihovny ani písemnosti utrakvistické konzistoře.

BRNO

Moravská zemská knihovna

sign. Mk 93

Moravský zemský archiv

G12, sign. Cerr II, č. 5

LEIPZIG

Universitätsbibliothek

sign. cod. 177

MÜNCHEN

Bayerische Staatsbibliothek

sign. clm 16424

PRAHA

Archiv hlavního města Prahy

sign. 992

sign. 994 (shořel 1945)

sign. 2005

sign. 2119 (shořel 1945)

Archiv Národní knihovny ČR

Archiv oddělení rukopisů a starých tisků, kart. 14

Archiv Pražského hradu

fond Archiv Metropolitní kapituly u sv. Víta v Praze (12.–20. stol.)

cod. VI-7

cod. VI-11

cod. XCVIII

Archiv Univerzity Karlovy

Sbírka rukopisů, sign. B 14

Knihovna františkánů

sign. fragm. 11

sign. fragm. 23

sign. fragm. 43

sign. fragm. 44
 sign. fragm. 46
 sign. fragm. 49
 sign. fragm. 50
 sign. fragm. 51
 sign. fragm. 52
 sign. fragm. 78
 sign. fragm. 80
 sign. fragm. 81
 sign. fragm. 95
 sign. fragm. 112
 sign. fragm. 114
 sign. fragm. 116

Knihovna Národního muzea

sign. I H 28
 sign. III B 12
 sign. V E 8
 sign. V E 43
 sign. XIV E 7
 sign. XVIII C 73
 sign. I K 737

Knihovna pražské Metropolitní kapituly u sv. Víta

sign. C 74
 sign. D 107
 sign. M 40/2
 sign. N 58

Knihovna Rytířského řádu Křižovníků s červenou hvězdou
 (deponováno v Národní knihovně ČR)

sign. XXII A 1

Královská kolegiátní kapitula sv. Petra a Pavla na Vyšehradě

sign. Ms. 7

Národní archiv

AUF XI: depozit Herrnhut, Archiv der Brüdergemeinde, sign. AB II R 1, No. 1, sv. 11
 fond Archiv Pražského arcibiskupství, inv. č. 1204, sign. B 2/16: Kopiař listů kon-
 sistorů pod obojí 1578–1580

Národní knihovna ČR

sign. I A 52
 sign. I D 12
 sign. I F 8
 sign. III E 19
 sign. III G 16
 sign. IV A 5
 sign. V A 15
 sign. X A 12
 sign. X H 10
 sign. XI C 8
 sign. XI D 2

sign. XI E 1
 sign. XIII D 7
 sign. XIV D 25
 sign. XIV G 20
 sign. XVII A 11
 sign. XVII F 2
 sign. XXIII C 5/3
 sign. XXIII D 172
 sign. XXIII D 217
 sign. XXIII F 186
 sign. XXIV A 229
 sign. XXIV A 231
 sign. XXIV A 312
 sign. XXIV A 313
 sign. XXIV A 317
 sign. XXIV B 13
 sign. XXIV B 14
 sign. XXIV B 118
 sign. XXIV B 132

Strahovská knihovna

sign. DO VI 9
 sign. 352/zl.

Uměleckoprůmyslové muzeum

sign. C 1840

WIEN

Österreichische Nationalbibliothek

sign. 4302
 sign. 4315
 sign. 4488
 sign. 4549
 sign. 5420

WROCLAW

Biblioteka Uniwersytecka

sign. Mil. IV 77

Vydané prameny

- ADAM Z VELESLAVÍNA Daniel, *Kalendář historický. Krátké a summovní poznamenání všech dnův jednohokaždého měsíce přes celý rok*, Praha 1590.
- Akty Jednoty bratrské, sv. II., ed. Jaroslav BIDLO, Brno 1923.
- Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, díly 1–37, Praha 1840–1944.
- Auctarium Chartularii Universitatis Parisiensis. Liber procuratorum nationis Anglicanae (Alemanniae) 1406–1466, tomus II, edd. Henricus DENIFLE – Aemilius CHATELAIN et al., Paris 1937.
- Auctarium Chartularii Universitatis Parisiensis. Liber receptorum nationis Anglicanae (Alemanniae) 1425–1494, tomus VI, edd. Astricus L. GABRIEL – Gray C. BOYCE et al., Paris 1964.
- BAŘOVÁ Eliška (ed.), *O zpívaní a čtení českém tractat. Příspěvek k dějinám užívání českého jazyka v liturgii*, Hudební věda 46, 2009, s. 31–57.
- Biblia sacra secundum Vulgatam versionem, 4. vyd., Stuttgart 1994.
- BYDŽOVSKÝ Pavel, *Knížky o přijímání Těla a Krve Pána našeho Ježíše Krysta pod obojí spuosobau*, S. I. [1538–1539].
- Catalogi librorum vetustissimi Universitatis Pragensis / Die ältesten Bücherkataloge der Prager Universität, edd. Zuzana SILAGIOVÁ – František ŠMAHEL, Turnhout 2015 (= Corpus Christianorum Continuatio Mediaevalis 271; Magistri Iohannis Hus Opera omnia XXXVIIB, Supplementum II).
- Cronaca di anonimo veronese, 1446–1488, ed. Giovanni SORANZO, Venezia 1915.
- Das Doctrinale des Alexander de Villa-Dei. Kritisch-exegetische Ausgabe, ed. Dietrich REICHLING, 1893.
- Dílo Františka Palackého II., ed. Jaroslav CHARVÁT (= *Starí letopisové čeští od roku 1378 do 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých vydané*, ed. František PALACKÝ, Praha 1941 [vyd. 1945]).
- ERICKSON Norma N., *A Dispute Between a Priest and a Knight*, Proceedings of the American Philosophical Society 111, 1967, s. 288–309.
- HÁJEK Z LIBOČAN Václav, *Kronika česká*, ed. Jan LINKA, Praha 2013.
- HALAMA Ota (ed.), *Spis „De Ecclesia“ Martina Lupáče z doby poděbradské*, Theologická revue 75, 2004, s. 420–435.
- Hauptstaatsarchiv Stuttgart, Wasserzeichenkartei Piccard, Bestand J 340, dostupné z [www: <http://www.piccard-online.de>](http://www.piccard-online.de) (cit. 28. 2. 2017); zkr. PICCARD ONLINE.
- Hilaria Litoměřického duplika proti Václavu Korandovi, ed. Tomáš KALINA, in: XXVII. program c. k. vyššího státního gymnasia v Přerově, Přerov 1901, s. 3–21.
- HILARIUS LITOMĚŘICKÝ, *Disputatio cum Ioanne Rokyczana coram Georgio, rege Bohemiae, per quinque dies habita anno MCCCCLXV*, Pragae 1775.
- HILARIUS LITOMĚŘICKÝ, *Tractatus contra perfidiam aliquorum Bohemorum*, Strassburg 1485.
- HORATIUS Quintus Flaccus, *Vavřín a réva. Ódy, epódy, satiry, listy*, Praha 1972.
- HUS Jan, *Positiones, recommendationes, sermones*, ed. Anežka VIDMANOVÁ, Praha 1958.
- Kompaktáta, Praha 1513.
- JAKOUBEK ZE STŘÍBRA, *Traktátek De bellis a pojetí tělesného boje v postilách Jakoubka ze Stříbra*, ed. Jindřich MAREK, Studia historica Brunensia 62, 2015, s. 267–294.

- KORANDA ml. Václav, *Traktát o velebné a božské svátosti oltářní, kterak má přijímána býti od věrných křesťanů*, Praha 1493.
- Království dvojího lidu. *České dějiny let 1436–1526 v soudobé korespondenci*, ed. Petr ČORNEJ, Praha 1989.
- Kronika pražská Bartoše Písaře – Paměti o bouři pražské roku 1524 – Listy a kronika mistra Jiřího Píseckého – Přílohy, ed. Josef Vítězslav ŠIMÁK, Praha 1907 (= *Fontes rerum Bohemicarum* VI, zkr. FRB VI).
- KŘIŠŤAN Z PRACHATIC, *Stavba a užití astrolábu*, edd. Alena HADRAVOVÁ – Petr HADRAVA, Praha 2001.
- KŘIŠŤAN Z PRACHATIC, *Základy aritmetiky = Algorismus prosaycus*, ed. Zuzana SLAGIOVÁ, Praha 1999.
- Liber decanorum facultatis philosophicae universitatis Pragensis, ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585. E codice membranaceo illius aetatis nunc primum luce donatus. Pars I*, Pragae 1830 (= *Monumenta historica Universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis*, tom. I/1; zkr. MUP I/1).
- Liber decanorum facultatis philosophicae universitatis Pragensis, ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585. E codice membranaceo illius aetatis nunc primum luce donatus. Pars II*, Pragae 1832 (= *Monumenta historica Universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis*, tom. I/2; zkr. MUP I/2).
- Liber decanorum facultatis philosophicae Universitatis Pragensis ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585*, edd. Karel BERÁNEK – J. V. ČERNÝ – Marie PRAVDOVÁ, Pragae 1983.
- Manualník M. Václava Korandy t. ř. rukopis bibliotéky Klementinské, ed. Josef TRUHLÁŘ, Praha 1888.
- MARTIN LUPÁČ, „*De organis*“ (extractum), in: František Michálek BARTOŠ, *Německého husity Petra Turnova Spis o rádech a zvycích církve východní*, VKČSN, Třída filosoficko-historicko-jazykozpytná 1915, Praha 1916, s. 9–12.
- MARTIN LUPÁČ, *Hádání o kompakťátech*, ed. Anna CÍSAŘOVÁ-KOLÁŘOVÁ, Praha 1953.
- MARTIN LUPÁČ, *Super responsis Pii papae*, in: Beda DUDÍK, *Forschungen in Schweden für Mährens Geschichte*, Brünn 1852, s. 458–466.
- NEJEDLÝ Zdeněk (ed.), *Prameny k synodám strany pražské a tábořské (vznik husitské konfesse)*. V letech 1441–1444, Praha 1900.
- Obrana viery proti Pikhartóm*, ed. Josef Alexandr DUNDR, *Časopis katolického duchovenstva* 5, 1864, č. 1–8, s. 45–65, 113–134, 187–204, 280–291, 351–370, 463–472, 506–521, 575–595.
- PÁLKA Adam, *Super responso Pii pape Martina Lupáče jako historický pramen*, Diplomová práce, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Brno 2014, s. II–XIV.
- PEŠINA z ČECHORODU Tomáš, *Phosphorus septicornis*, Pragae 1673.
- Plzeň v husitské revoluci. Hilaria Litoměřického „Historie města Plzně“, její edice a historický rozbor*, edd. Josef HEJNIC – Miloslav POLÍVKA, Praha 1987.
- Politische Correspondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad. Zugleich als urkundliche Belege zu Eschenloers Historia Wratislaviensis. 1. Abt. 1454–1463*, ed. Hermann MARKGRAF, Breslau 1873 (= *Scriptores rerum Silesiacarum* 8).
- Pozůstatky desk zemských království Českého r. 1541 pohořelých, díl I*, ed. Josef EMLER, Praha 1870.
- PROKOP LUPÁČ, *Rerum Bohemicarum ephemeris, sive Calendarium historicum, ex reconditis veterum annalium monumentis erutum*, Pragae 1584.

- REJCHRTOVÁ Noemi (ed.) *Administrátor Václav Koranda O lichvě*, in: ARBI 1, ed. Amedeo Molnár, Praha 1978, s. 129–152.
- ROKYCANA Jan *Traktát místra Jana Rokycany O přijímání krve. České zpracování latinského traktátu Contra sex propositiones frivolas doctorum apostatarum*, ed. František ŠIMEK, VKČSN, Třída pro filosofii, historii a filologii, 1940, č. 2, Praha 1941.
- Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu*, VI, 1581–1585, Praha 1890.
- SPUNAR Pavel, *Verše o stolování v Čechách*, Sborník Národního muzea v Praze C 27, 1982, s. 77–90.
- Staré letopisy české z rukopisu křižovnického*, edd. František ŠIMEK – Miloslav KAŇÁK, Praha 1959.
- Staré letopisy české z vratlavského rukopisu novočeským pravopisem*, ed. František ŠIMEK, Praha 1937.
- Statuta Universitatis Pragensis nunc primum publici juris facta*, edd. Antonín DITTRICH – Antonín SPIRK, Pragae [1848] (= Monumenta historica Universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis, tom. III; zkr. MUP III).
- STURMIUS Bernhardus, *Eteostichorum sive versiculorum literis numeralibus... centuriae sex*, Gorlicii 1580.
- TECL Rudolf, *Církevní správa a náboženské poměry v Táboře během druhé poloviny 15. a počátku 16. století (s edicí účtu tábořských kostelníků z let 1509–1510)*, Tábořský archiv 10, 2000–2001, s. 213–279.
- Traktát podkomořího Vaňka Valečovského proti panování kněžstva*, ed. Jaromír ČELAKOVSKÝ, ZZKČSN 1881, s. 325–345.
- TRUHLÁŘ Josef, *Paběrky z rukopisů klementinských, I., Pozůstatky archivu konzistoře utrakvistické z let 1470–1490*, Věstník České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění 6, 1897, s. 302–304.
- Úmluva jednoty a svornosti 1448. (Edice synodního usnesení), edd. Blanka ZILYNSKÁ – Bohdan ZILYNSKYJ, in: *Historia docet. Sborník prací k počtě šedesátých narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka, CSc.*, edd. Miloslav Polívka – Michal Svatoš, Praha 1992, s. 537–548.
- Urkundliche Beiträge zur Geschichte Böhmens und seiner Nachbarländer im Zeitalter Georg's von Podiebrad (1450–1471)*, ed. František PALACKÝ, Wien 1860 (= Fontes rerum Austriacarum II, Diplomataria et acta 20).
- VODŇANSKÝ Jan Campanus, *Mecenáši Karlovy university. Kalendář dobrodiní prokázaných Akademii pražské, poslaný jako dárek k Novému roku 1616*, ed. Karel HRDINA, Praha 1949.

Literatura

- ADAMS Thomas R. – BARKER Nicolas, *A New Model for the Study of the Book*, in: *A Potencie of Life. Books in Society. The Clark Lectures, 1986–1987*, ed. N. Barker, London 2001, s. 5–43.
- AUGE Oliver – SPIESS Karl-Heinz (edd.), *Medien der Kommunikation im Mittelalter*, Stuttgart 2003.
- BALCAR Dalibor, *Soupis prvotisků františkánské knihovny v Praze*, Praha 1960.
- BARTOŠ František Michálek, *Dodatky*, Theologická příloha Křesťanské revue 26, 1959, s. 63–69.
- BARTOŠ František Michálek, *Husitští kazatelé a postily věku poděbradského*, Theologická příloha Křesťanské revue 28, 1961, s. 147–151.
- BARTOŠ František Michálek, *Kdo byl Petr Chelčický?*, JSH 15, 1946, s. 1–8.
- BARTOŠ František Michálek, *Literární činnost M. Jakoubka ze Stríbra*, Praha 1925.
- BARTOŠ František Michálek, *Literární činnost M. Jana Rokycany, M. Jana Příbrama, M. Petra Payna*, Praha 1928.
- BARTOŠ František Michálek, *M. Lupáč a Jednota bratrská*, Křesťanská revue 32, 1965, s. 89–91.
- BARTOŠ František Michálek, *Marsiliův Defensor pacis v husitské literatuře*, ČNM 102, 1928, s. 13–26.
- BARTOŠ František Michálek, *Martin Lupáč a jeho spisovatelské dílo*, Reformační sborník 7, 1939, s. 115–140.
- BARTOŠ František Michálek, *Největší dílo táborské literatury*, JSH 11, 1938, s. 65–67.
- BARTOŠ František Michálek, *Neznámý spis proti Chelčickému a prvotní Jednotě bratrské*, JSH 17, 1948, s. 60–64.
- BARTOŠ František Michálek, *Obrana viery proti pikartóm*, ČNM 96, 1922, s. 162–163.
- BARTOŠ František Michálek, *Soupis rukopisů Národního musea v Praze*, díl I, Praha 1926.
- BARTOŠ František Michálek, *Soupis rukopisů Národního musea v Praze*, díl II, Praha 1927.
- BARTOŠ František Michálek, *Z počátků Jednoty bratrské. I. Husitské náběhy k odtržení od Říma a Jednota*, ČMKČ 95, 1921, s. 30–43, 127–131. *Dodatek. Payneova cařihradská konfese*, s. 131–139.
- BARTOŠ František Michálek – SPUNAR Pavel, *Soupis pramenů k literární činnosti M. Jana Husa a M. Jeronýma Pražského*, Praha 1965.
- BAŤOVÁ Eliška, *O zpívaní a čtení českém tractat [A Treatise on Reading and Singing in Czech] by Václav Koranda the Younger. A Contribution to the History of Czech Liturgical Language*, in: *The Bohemian Reformation and Religious Practice*, Vol. 8, Praha 2011, s. 143–159.
- BAŤOVÁ Eliška, *Opomíjený pramen husitského zpěvu doby poděbradské a repertoár cantiones hebdomadae sanctae*, Hudební věda 51, 2014, s. 229–274.
- BÄUMLOVÁ Michaela, *Soukromé knihovny tří diecézních kněží na sklonku středověku*, in: *Libri catenati Egrenses. Knihy a knihovna chebských františkánů v pozdním středověku a raném novověku*, edd. Kamil Boldan – Jindřich Marek, Praha 2013, s. 33–84.

- BENEŠOVÁ Marie – BOLDAN Kamil, *Metody vizualizace filigránů a využití filigranologie pro datování nejstarších českých tisků na příkladu tzv. Nového zákona se signetem*, in: Výzkum a vývoj nových postupů v ochraně a konzervaci písemných památek (2005–2011). Sborník příspěvků závěrečného semináře k výzkumnému záměru MK00002322103, Praha 2011, s. 117–131.
- BLÁHOVÁ Marie, *Historická chronologie*, Praha 2001.
- BOHATCOVÁ Mirjam, *The Book and the Reformation in Bohemia and Moravia*, in: *The Reformation and the Book*. (St. Andrews studies in Reformation history), edd. Jean-François Gilmont – Karin Maag, Aldershot 1998, s. 385–409.
- BOLDAN Kamil, *Bibliofil Hanuš z Kolovrat († 1483)*, in: *Pater familias*. Sborník příspěvků k životnímu jubileu Prof. Dr. Ivana Hlaváčka, ed. Jan Hrdina, Praha 2002, s. 97–114.
- BOLDAN Kamil, *Záhada Kroniky trojanské. Počátek českého knihtisku*, Praha 2011.
- BOLDAN Kamil, „Kdež skrze impresory věrné knězie tupíš“, in: *Cesta k rozmanitosti aneb Kavárenský povaleč digitálním historikem středověku*. Sborník příspěvků k životnímu jubileu PhDr. Zdeňka Uhlíře, edd. Renáta Modráková – Tomáš Klimek, Praha 2016, s. 79–86.
- BOLDAN Kamil, *Úřední jednolístové tisky jagellonského věku*, Praha 2016.
- BOLDAN Kamil – NEŠKUDLA Bořek – VOIT Petr, *The Reception of Antiquity in Bohemian Book Culture from the Beginning of Printing until 1547*, Turnhout 2014.
- BOLDAN Kamil – URBÁNKOVÁ Emma, *Rekonstrukce knihovny Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic. Katalog inkunábulí roudnické lobkovické knihovny*, Praha 2009.
- BOUBÍN Jaroslav, *Česká „národní“ monarchie. K domácím zdrojům a evropskému kontextu království Jiřího z Poděbrad*, Praha 1992.
- BOUBÍN Jaroslav, *Petr Chelčický. Myslitel a reformátor*, Praha 2005.
- BOUBÍN, Jaroslav a kol., *Hledání nové Evropy. Projekt krále Jiřího*, Praha 2015.
- BOWERS Fredson, *Principles of Bibliographical Description*, Princeton 1949.
- BREMER Ernst, *Von der Handschrift zum Druck. Der Medienwechsel in Europa*, in: *Mediävistik im 21. Jahrhundert. Stand und Perspektiven der internationalen und interdisziplinären Mittelalterforschung*, edd. H. W. Goetz – J. Jarnut, München 2003, s. 339–345.
- BRODSKÝ Pavel, *Illuminované rukopisy českého původu v polských sbírkách = The Illuminated Manuscripts of Czech Origin in the Polish Collections*, Praha 2004.
- CAVALLO Guglielmo – CHARTIER Roger – COCHRANE Lydia G. (edd.), *A history of reading in the West*, Cambridge 1999.
- CVRČEK Josef, *Archiv Jednoty bratrské v Herrnhutě*, ČMKČ 71, 1897, s. 415–441.
- ČERNÁ-ŠLAPÁKOVÁ Marie L., *Studenti z českých zemí v Paříži*, Strahovská knihovna 5–6, 1970–1971, s. 67–88.
- ČORNEJ Petr – BARTLOVÁ Milena, *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek VI. 1437–1526*, Praha – Litomyšl 2007.
- DARNTON Robert, *What is the History of Books*, in: *Books and Society in History*. Papers of the Assoc. of College and Research Libraries Rare Books and Manuscripts Preconference, 24–28 June, 1980, ed. Kenneth E. Carpenter, Boston – New York 1983, s. 3–26.
- DELUGA Waldemar, *Einblattdrucke des 15. Jahrhunderts in der Nationalbibliothek in Prag*, Praha 2000.
- DOKOUPIL Vladislav, *Soupis rukopisů mikulovské dietrichsteinské knihovny*, Praha 1958.
- DOKOUPIL Vladislav, *Soupis rukopisů knihovny benediktinů v Rajhradě*, Praha 1966.

- DRAGON Michal, *Soupis středověkých rukopisů Knihovny Národního muzea. Doplnky ke katalogům F. M. Bartoše, J. Vašici a J. Vajse*, Praha 2011.
- DUDÍK Beda, *Iter Romanum*, I. Theil, *Historische Forschungen*, Wien 1855.
- DVOŘÁKOVÁ Lenka, *Trčkové z Lípy na přelomu 15. a 16. století*, in: *Proměny feudální třídy v Čechách v pozdním feudalismu*, ed. Josef Petráň, Praha 1976 (= AUC PhiletHist 1, *Studia historica XIV*), s. 113–136.
- EBERHARD Winfried, *Konfessionsbildung und Stände in Böhmen 1478–1530*, München – Wien 1981.
- Einbanddatenbank*, dostupné z [www: <http://www.hist-einband.de>](http://www.hist-einband.de) (cit 28. 2. 2017).
- EISENSTEIN Elizabeth L., *The Printing Press as an Agent of Change. Communications and Cultural Transformations in Early-Modern Europe*, Vols. 1 and 2, Cambridge 1980.
- ELBEL Petr, „...abyste mi kněze dali, který rozdává tělo Boží a krev Boží podle smluv v Jihlavě učiněných...“: *Korespondence Jana Tovačovského z Cimburka s olomouckou kapitulou ve věci utrakvistické farní správy v Hranicích*, ČMM 128, 2009, s. 127–145.
- ELBEL Petr, *Správa utrakvistické církve na Moravě mezi husitskou revolucí a reformací*, in: *Korunní země v dějinách českého státu, IV, Náboženský život a církevní poměry v zemích Koruny české ve 14.–17. století*, edd. Lenka Bobková – Jana Konvičná, Praha 2009, s. 126–144.
- ERNST Wolfgang, „Medien“ im Mittelalter? – *Kulturtechnische Retrospektive*, in: *Mediävistik im 21. Jahrhundert. Stand und Perspektiven der internationalen und interdisziplinären Mittelalterforschung*, edd. H. W. Goetz – J. Jarnut, München 2003, s. 347–357.
- FEBVRE Lucien – MARTIN Henri-Jean, *L'apparition du livre*, Paris 1958.
- FORST Vladimír (ed.), *Lexikon české literatury I–IV. Osobnosti, díla, instituce*, Praha 1985–2008.
- GOLL Jaroslav, *Zpráva o českých rukopisech ve Zhořelci*, ČMKČ 52, 1878, s. 278–288, 390–404.
- GOLL Jaroslav, *Spisek Víta z Krupé proti Bratřím*, in: ZKČSN, 1879, s. 162–170.
- GOLL Jaroslav, *Jak soudil Luther o Husovi*, ČMKČ 54, 1880, s. 60–80.
- GOLL Jaroslav, *Chelčický a Jednota v XV. století. Nový otisk prací: Petr Chelčický a jeho učení, Jednota bratrská v XV. století, Nové spisy o Valdenských*, Praha 1916 (relevantní část otištěna původně jako: GOLL Jaroslav, *Jednota bratrská v 15. století*, ČMKČ 58, 1884, s. 36–53, 157–173, 447–471).
- GREGOROVIČOVÁ Eva, *Knihovna mistra Stanislava z Velvar*, AUC-HUCP 18, 1978, s. 107–127.
- GREGOROVIČOVÁ Eva, *Z rukopisného bohatství Národní knihovny. Soukromá knihovna M. Stanislava z Hnězdna, její funkce a význam*, in: *Manu propria... Sborník příspěvků k životnímu jubileu PhDr. Aleny Richterové, CSc.*, edd. Zuzana Adamaitis – Tereza Paličková, Praha 2012, s. 35–50.
- Gesamtkatalog der Wiegendrucke*, dostupné z [www: <http://www.gesamtkatalog-derwiegendrucke.de>](http://www.gesamtkatalog-derwiegendrucke.de) (cit 28. 2. 2017).
- HABERKERN Phillip N., *Patron Saint and Prophet. Jan Hus in the Bohemian and German Reformations*, New York 2016.
- HADRAVOVÁ Alena, *Ikonografie dřevorezů v Ratdoltových edicích Hyginovy Astronomie*, in: *Středověký kaleidoskop...*, edd. E. Doležalová – P. Sommer, s. 311–323.

- HADRAVOVÁ Alena – HADRAVA Petr, *Sphaera octava. Mýty a věda o hvězdách, IV, Katalog hvězd a přemyslovský nebeský glóbus*, Praha 2013.
- HÁJEK Pavel – OURODOVÁ Ludmila, *Knihovna Václava z Rovného. Katalog výstavy [Státní hrad a zámek Český Krumlov, 23. 9. – 23. 11. 2014]*, České Budějovice – Praha 2014.
- HALAMA Jindřich, *Sociální učení Českých bratří 1464–1618*, Brno 2003.
- HALAMA Ota, *Matěj Korambus († 1536). Nový pokus o shrnutí života a díla utrakvistického humanisty*, LF 139, 2016, s. 449–459.
- HALAMA Ota, *Otázka svatých v české reformaci. Její proměny od doby Karla IV. do doby České konfese*, Brno 2002.
- HALAMA Ota, *Přípisky Václava Korandy ml. v krnovské bibli*, StR 36, 2005–2006, s. 121–140.
- HALAMA Ota, *Svatý Jan Hus. Stručný přehled projevů domácí úcty k českému mučedníku v letech 1415–1620*, Praha 2015.
- HALAMA Ota, *The Unity of Brethren (1458–1496)*, in: *A Companion to the Hussites*, edd. Michael Van Dussen – Pavel Soukup, v tisku.
- HALAMA Ota, *Tištěná polemika s Jednotou bratrskou v době jagellonské (1500–1526)*, in: *Knihitisk, zbožnost, konfese*, edd. Kamil Boldan – Jan Hrdina, Praha 2017 (v tisku).
- HALAMA Ota, *Utrakvistická konfese z roku 1513*, *Studia historica Brunensia* 62, 2015, s. 373–387.
- HAVEL Dalibor, *Nejstarší latinské rukopisné zlomky v Čechách a na Moravě*, habilitační práce obhájená na Ústavu pomocných věd historických a archivnictví FF MU, Brno 2012.
- HEJNIC Josef, *Knihovna Václava z Rovného jako historický pramen*, in: *Knihitisk a kniha v českých zemích od husitství do Bílé hory. Sborník prací k 500. výročí českého knihitisku*, edd. Josef Polišínský – František Šmahel, Praha 1970, s. 169–189.
- HEJNIC Josef, *Marka Bydžovského rukopisný sborník Liber intimationum a jeho historická cena*, AUC-HUCP 8/1, 1967, s. 40–63.
- HEJNIC Josef, *O knihovně Václava z Rovného*, *Sborník Národního muzea v Praze. Řada A – Historie*, sv. 22, 1968, s. 229–352.
- HEJNIC Josef, *Vzdělanost a knižní kultura*, in: *Gotika v západních Čechách (1230–1530)*, sv. I, ed. Jiří Fajt, Praha 1995, s. 91–92.
- HEJNIC Josef – ŠIMÁKOVÁ Jitka, *Ke knihovně Václava z Rovného*, *Strahovská knihovna* 3, 1968, s. 129–144.
- HELLINGA Lotte, *The Codex in the Fifteenth Century. Manuscript and Print*, in: *A Potencie of Life. Books in Society. The Clark Lectures, 1986–1987*, ed. Nicolas Barker, London 2001, s. 63–88.
- HIRSCH Rudolf, *Printing, Selling and Reading, 1450–1530*, Wiesbaden 1967.
- HLAVÁČEK Ivan, *Alexius Třeboňský a katalog jeho knihovny z konce 15. stol.*, *Sborník historický* 6, 1959, s. 223–252.
- HLAVÁČEK Ivan, *Knihovna litoměřického probošta Jana Žáka*, LF 88, 1965, s. 308–321.
- HLAVÁČEK Ivan, *Středověké soupisy knih a knihoven v českých zemích. Příspěvek ke kulturním dějinám českým*, Praha 1966.
- HLAVÁČEK Ivan, *Pronikání cizích prvotisků do českých knihoven v 15. století*, in: *Knihitisk a Universita Karlova. K 500. výročí knihitisku v českých zemích*, ed. Lubomír Vebr, Praha 1972, s. 69–95.

- HLAVÁČEK Ivan, *Poznámky k italským tiskům v českých knihovnách na konci středověku a počátkem 16. století*, Miscellanea Oddělení rukopisů a starých tisků 13, 1996, s. 39–52.
- HLAVÁČEK Ivan, *Několik poznámek a úvah k dějinám českých knihoven za husitství*, in: Týž, *Knihy a knihovny v českém středověku*, Praha 2005, s. 340–358.
- HLAVÁČEK Petr, *Václav Koranda ml. († 1519)*, in: Kacířská univerzita. Osobnosti pražské utrakvistické univerzity 1417–1622, edd. Petr Hlaváček – Jaroslava Hausenblasová – Zdeněk Mužík – Ota Pavlíček, Praha 2013, s. 62–64.
- HLEDÍKOVÁ Zdeňka, *Administrace pražské arcidiecéze na sklonku první poloviny 15. století*, AUC-HUCP 31, 1991, s. 117–128.
- HLEDÍKOVÁ Zdeňka, *Jednání s římskou kurií o obsazení pražského arcibiskupství z roku 1499*, in: *Středověký kaleidoskop...*, edd. E. Doležalová – P. Sommer, s. 78–101.
- HLEDÍKOVÁ Zdeňka, *Písemnosti církevní správy pražské (arci)diecéze v pozdním středověku*, in: *Církevní správa a její písemnosti na přelomu středověku a novověku*, edd. Ivan Hlaváček – Jan Hrdina, Praha 2003, s. 27–38.
- HLEDÍKOVÁ Zdeňka, *Registrum perceptorum a sigillo. Z agendy pražských administratorů na konci 15. století*, AUC PhiletHist 5, 1975, s. 89–104.
- HLEDÍKOVÁ Zdeňka, *Svěcení duchovenstva v církvi podjednou. Edice pramenů z let 1428–1521*, Praha 2014.
- HLEDÍKOVÁ Zdeňka, *Zápisy z manželských sporů – nepovšimnutý pramen 15. století*, in: Pocta Josefu Petráňovi. Sborník prací z českých dějin k 60. narozeninám prof. dr. J. Petráně, edd. Zdeněk Beneš – Eduard Maur – Jaroslav Pánek, Praha 1991, s. 79–93.
- HOBSON Anthony, *Humanists and Bookbinders. The Origins and Diffusion of the Humanistic Bookbinding 1459–1559*, Cambridge 1989.
- HOBZA Radek, *Akta Jednoty bratrské a jejich obsah*, in: *Československá církev a Jednota bratrská. Sborník prací k 500. výročí staré Jednoty bratrské*, ed. Miloslav Kaňák, Praha 1967, s. 152–249.
- HÖFLER Karl Adolf Constantin, *Geschichtschreiber der husitischen Bewegung in Böhmen III*, Wien 1866.
- HOLÁ Mlada, *Nazaretská kolej pražské univerzity v pozdním středověku*, in: *Středověký kaleidoskop...*, edd. E. Doležalová – P. Sommer, s. 511–521.
- HRADILOVÁ Marta, *Knihovna kapitulního děkana Václava z Krumlova*, in: *K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven. Čtenář a jeho knihovna*, České Budějovice 2003, s. 31–40.
- HRDINA Karel, *Drobné příspěvky životopisné*, LF 43, 1916, s. 271.
- HREJSA Ferdinand, *Dějiny křesťanství v Československu*, díl IV, *Za krále Vladislava a Ludvíka. Před světovou reformací a za reformace*, Praha 1948.
- Husitské století*, edd. Pavlína Cermanová – Robert Novotný – Pavel Soukup, Praha 2014.
- CHARTIER Roger, *The End of the Reign of the Book*, SubStance 26/1, 1997, s. 9–11.
- CHLÍBEC Jan, *Utrakvistický názor na výtvarné umění a Francesco Petrarca*, in: *Ars videndi. Professori Jaromír Homolka ad honorem*, edd. Aleš Mudra – Michaela Ottová, Praha – České Budějovice 2006, s. 433–443.
- INNIS Harold. A., *The Bias of Communication*, Toronto 1951.
- Incunabula Short Title Catalogue* (zkr. ISTC), dostupné z [www: <http://www.bl.uk/catalogues/istc/>](http://www.bl.uk/catalogues/istc/) (cit. 28. 2. 2017).

- JACKSON Heather Joanna, *Marginalia. Readers Writing in Books*, New Haven 2001.
- JIREČEK Josef, *Mikulášenci*, ČMKČ 50, 1876, s. 47–82.
- JOACHIMSOHN Paul, *Gregor Heimbürg*, Bamberg 1891.
- JOACHIMSOHN Paul, *Zu Gregor Heimbürg*, Historisches Jahrbuch 17, 1896, s. 554–559.
- JOHNSTON Michael – VAN DUSSEN Michael (edd.), *The Medieval Manuscript Book. Cultural Approaches*, Cambridge 2015.
- KÁBRT Jiří, *Počátky české bibliografie. Od nejstarších zpráv o knihách až do r. 1620*, Praha 1961.
- KADLEC Jaroslav, *Klášteř augustinánských kanovníků v Třeboni*, Praha 2004.
- KAPELLI Thomas, *Scriptores ordinis praedicatorum medii aevi*, I–IV, Romae 1900–1993.
- KALOUS Antonín, *Jan Filipec v diplomatických službách Matyáše Korvína*, ČMM 125, 2006, s. 3–32.
- KALOUS Antonín, *Plenitudo potestatis in partibus? Papežští legáti a nunciové ve střední Evropě na konci středověku (1450–1526)*, Brno 2010.
- KAŇÁK Miroslav, *Mistr Václav Koranda mladší z Plzně*, in: Blahoslav. Rodinný kalendář církve československé, 1959, s. 114–121.
- KAUCKÁ Kristýna, *Osudy mikulovské zámecké knihovny v meziválečném období*, *Knihy a dějiny* 22, 2015, s. 74–93.
- KEMPER Raimund, *Gregor Heimbürgs Manifest in der Auseinandersetzung mit Pius II.*, Mannheim 1984.
- KERLEN Dietrich, *Einführung in die Medienkunde*, Stuttgart 2003.
- Knihopis českých a slovenských tisků* (zkr. KNIHOPIS), tištěná bibliografie vydávaná v letech 1939–1967 a 1994–2010, jako KPS – Databáze Knihopis, dostupné z [www: <http://aleph.nkp.cz/cze/kps>](http://aleph.nkp.cz/cze/kps) (cit. 28. 2. 2017).
- KOLÁR Jaroslav, *K transformaci středověkého žánrového systému v literatuře husitské doby*, HT 5, 1982, s. 135–144.
- [KOLÁR Jaroslav], *Václav Koranda ml.*, in: *Lexikon české literatury 2/II, H–L*, ed. Vladimír Forst, Praha 1993, s. 854–855.
- KOUDELKA Vladimír J., *Zur Geschichte der böhmischen Dominikanerprovinz im Mittelalter I*, *Archivum fratrum praedicatorum* 25, 1955, s. 75–99.
- KOUDELKA Vladimír J., *Zur Geschichte der böhmischen Dominikanerprovinz im Mittelalter III*, *Archivum fratrum praedicatorum* 27, 1957, s. 39–119.
- KROFTA Kamil, *Boj o konsistoř pod obojí v letech 1562 až 1575 a jeho historický základ*, ČČH 17, 1911, s. 28–57, 178–199, 283–303, 383–420.
- KROFTA Kamil, *Listy z náboženských dějin českých*, Praha 1936, s. 240–287 (= přetisk studie *Václav Koranda ml. a jeho názory náboženské z r. 1913*).
- KROFTA Kamil, *O spisech Václava Korandy mladšího z Nové Plzně*, LF 39, 1912, s. 122–138, 215–232.
- KROFTA Kamil, *Václav Koranda ml. a jeho názory náboženské*, in: *Sborník městského historického musea v Plzni 1913*, zvláštní otisk.
- KŮRKA Pavel B., *Kostelníci, úředníci, měšťané. Samospráva farnosti v utrakvismu*, Praha 2010.
- LE GOFF Jacques, *Intelektuálové ve středověku*, Praha 1999.
- Latinitatis medii aevi lexicon Bohemorum – Slovník středověké latiny v českých zemích*, I–II, Praha 1992, dostupné z [www: <http://lb.ics.cas.cz/augur>](http://lb.ics.cas.cz/augur) (cit. 28. 2. 2017).

- Lexikon des Mittelalters*, I–IX, München 1980–1998.
- Lexikon für Theologie und Kirche*, I–X, 3. vyd., Freiburg i. B. 1993–2001.
- MACEK Josef, *Osudy basilejských kompaktát v jagellonském věku*, in: Jihlava a Basilejská kompaktáta. 26.–28. červen 1991. Sborník příspěvků z mezinárodního symposia k 555. výročí přijetí Basilejských kompaktát, Jihlava 1992, s. 193–202.
- MACEK Josef, *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001.
- MACEK Josef, *Jagellonský věk v českých zemích. 1471–1526*, díly 1–4, 2. vyd., Praha 2001–2002.
- MACŮREK Josef, *Husitství v rumunských zemích*, ČMM 51, 1927, s. 1–98.
- MACHÁČKOVÁ Veronika, *Církevní správa v době jagellonské (na základě administrátorských akt)*, FHB 9, 1985, s. 235–290.
- MACHÁČKOVÁ Veronika – MAŘÍK Antonín, *Praha v činnosti administrátorů podjednou v letech 1450–1550*, DP 9/2, 1991, s. 407–415.
- MALÝ Jakub, *Vlastenský slovník historický*, Praha 1877.
- MAREK Jindřich, *Jakoubek ze Stříbra a počátky utrakvistického kazatelství v českých zemích: Studie o Jakoubkově postile z let 1413–1414*, Praha 2011.
- MAREK Jindřich, *List Václava Korandy mladšího Hanušovi z Kolovrat do Plzně z doby druhé husitské války*, in: Historická dílna X. Sborník příspěvků přednesených v roce 2015, edd. Lenka Špačková – Jiří Stočes, Plzeň 2015, s. 29–37.
- MAREK Jindřich, *Nové písemnosti utrakvistické konzistoře a další dodatky k soupisu samostatných rukopisných zlomků v Národní knihovně ČR*, Archivní časopis 59, 2009, s. 27–49.
- MAREK Jindřich, *Polemické spisy Václava Korandy mladšího proti papeži a představitelům katolické strany v Čechách*, Mediaevalia Historica Bohemica 19/1, 2016, s. 111–156.
- MAREK Jindřich, *Schriften des utraquistischen Konsistoriums aus den Jahren 1471–1489 in der Nationalbibliothek der Tschechischen Republik. Prolegomena zur zukünftigen Studie über die utraquistische Kirchenverwaltung im Zeitalter der Jagiellonen*, in: Sacri canones servandi sunt. Ius canonicum et status ecclesiae saeculis XIII–XV, ed. Pavel Krafl, Praha 2008, s. 545–556.
- MAREK Jindřich, *Středověké latinské rukopisy z kláštera františkánů v Chebu*, StR 42, 2012, s. 63–144.
- MAREK Jindřich, *Václav Koranda ml. a mediální strategie obrany utrakvismu. Autorita bible*, in: Amica – sponsa – mater. Bible v čase reformace, ed. Ota Halama, Praha 2014, s. 143–153.
- MAREK Jindřich, *Václav Koranda mladší a kompaktáta*, in: Kalich jako symbol v prvním století utrakvismu, edd. Ota Halama – Pavel Soukup, Praha 2016, s. 153–166.
- MAREK Jindřich – DRAGOUN Michal, *Soupis středověkých latinských rukopisů Národní knihovny ČR. Doplnky ke katalogu Josefa Truhláře = Catalogus codicum manu scriptorum Latinorum medii aevi qui in Bibliotheca Nationali olim Universitatis Pragensis asservantur. Additamenta ad catalogum Josephi Truhlář*, Praha 2016.
- MAREK Jindřich – MODRÁKOVÁ Renáta, *Zlomky rukopisů v Národní knihovně ČR*, Praha 2006.
- MARKGRAF Hermann, *Die „Kanzlei“ des Königs Georg von Böhmen*, Neues Lausitzisches Magazin 47, 1870, s. 214–238.

- MAŘÍK Antonín, *Administrátoři a svatovítská kapitula v době poděbradské. Úřad administrátorů pod jednou a jeho představitelé*, Sborník archivních prací 51, 2001, s. 313–358.
- MAŘÍK Antonín, *K postavení katolické církve v Čechách v době poděbradské (Činnost katolických administrátorů za Jiřího z Poděbrad)*, FHB 7, 1984, s. 101–195.
- MAŘÍK Antonín, *Teritoriální rozsah církevní správy za Jiřího z Poděbrad na základě administrátorských akt*, in: *Církevní správa a její písemnosti na přelomu středověku a novověku*, edd. Ivan Hlaváček – Jan Hrdina, Praha 2003, s. 213–240.
- MCKENZIE D. F., *Bibliography and the Sociology of Texts*, Cambridge 1999.
- MCLUHAN Marshall, *Jak rozumět médiím. Extenze člověka, 2.*, rev. vyd., Praha 2011.
- MOLNÁR Amedeo, *Martin Lupáč: Modus disputandi pro fide*, FHB 4, 1982, s. 161–177.
- MUDRA Aleš, *Ecce panis angelorum. Výtvarné umění pozdního středověku v kontextu eucharistické devoce v Kutné Hoře (kolem 1300–1620)*, České Budějovice 2012.
- MUŽÍK František, *Nejstarší nápěv písně Jesu Kriste, šedrý kněz a jeho vztah k Husově variantě*, AUC PhiletHist I, č. 1, 1958, s. 31–53.
- MUŽÍK Zdeněk, *Český zemský sněm v letech 1500–1526*. Diplomová práce obhájená na FF UK, Praha 2011, dostupné z [www: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/73020/>](https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/73020/) (cit. 28. 2. 2017).
- NEDDEMEYER Uwe, *Von der Handschrift zum gedruckten Buch. Schriftlichkeit und Leseinteresse im Mittelalter in der frühen Neuzeit. Quantitative und qualitative Aspekte*, Wiesbaden 1998.
- NEŠKUDLA Bořek, *Knihovny a čtenářská recepce v období raného humanismu v Čechách*. Disertační práce, Ústav českých dějin FF UK, Praha 2014.
- NEUMANN Augustin, *K dějinám moravských kališníků v roce 1485*, Hlídky 49, 1932, s. 330–332.
- NICHOLS Stephen G., *On the Sociology of Medieval Manuscript Annotation*, in: *Annotation and its Texts*, ed. Stephen A. Barney, Oxford 1991.
- NODL Martin, *Česká reformace*, in: *Umění české reformace*, edd. Kateřina Horníčková – Michal Šroněk, Praha 2011, s. 17–40.
- NOVÁKOVÁ Julie, *České cisiojány od 14. století*, Praha 1971.
- NUOVO Angela, *The Book Trade in the Italian Renaissance*, Leiden 2013.
- ODLOŽILÍK Otakar, *The Hussite King. Bohemia in European Affairs 1440–1471*, New Brunswick 1965.
- ONG Walter J., *Technologizace slova. Mluvená a psaná řeč*, Praha 2006.
- Ottův slovník naučný* 14, Praha 1899.
- OTTOVÁ Michaela, *Pod ochranou Krista spasitele a svatých Barbory. Sochařská výzdoba kostela svatých Barbory v Kutné Hoře (1483–1499)*, České Budějovice 2010.
- PALACKÝ František, *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě*, díl IV., Praha 1968.
- PALACKÝ František, *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě*, díl V., Praha 1973.
- PALACKÝ František, *O stycích a poměru sekty Valdenské k někdejšími sektám v Čechách*, ČMKČ 42, 1868, s. 291–320, přetištěno in: *Dílo Františka Palackého*, sv. 3, ed. Jaroslav CHARVÁT, Praha 1941, s. 115–144.
- PÁLKA Adam, *Super responso Pii pape Martina Lupáče jako pramen k jednáním husitů s basilejským koncilem*, ČMM 134, 2015, s. 29–54.
- PALMOV Ivan, *Manualnik Vjačeslava Korandy kak istočnik dlja charakteristiky religiozno-reformatorskich idej češskago utrakvizma vtoroj poloviny XV. veka*, in:

- Novij sbornik statěj po slavjanověděniiju, ed. V. I. Lamanskij, Petrohrad 1905, s. 207–246.
- PATERA Adolf – PODLAHA Antonín, *Soupis rukopisů knihovny metropolitní kapitoly pražské*, I, II, Praha 1910, 1922.
- PELANT Jan, *České zemské sněmy v letech 1471–1500*, Sborník archivních prací 31, 1981, s. 340–417.
- PEŠEK Jiří, *Některé otázky dějin univerzity pražské jagellonského období (1471–1526)*, AUC-HUCP 18, 1978, s. 129–171.
- PETR Stanislav, *Středověké rukopisy v Městském muzeu v Krnově*, StR 36, 2005–2006, s. 81–119.
- PETRAŇ Josef, *Nástin dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze (do roku 1948)*, Praha 1983.
- PETRAŇ Josef, *Skladba pohusitské aristokracie v Čechách. Úvod do diskuse*, in: *Pro-měny feudální třídy v Čechách v pozdním feudalismu*, AUC PhiletHist 1, *Studia historica* XIV, ed. Týž, Praha 1976, s. 9–80.
- PETRAŇ Josef, *Stavovské království a jeho kultura v Čechách. 1471–1526*, in: *Pozdně gotické umění v Čechách*, Praha 1978, s. 14–72.
- PETRŮ Eduard, *Traktát a řeč jako žánry české literatury 15. století*, in: *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, facultas philosophica, philologica*. Sborník prací jazykovědných a literárněvědných, Praha 1968, s. 91–101; reprint in: Týž, *Vzdálené hlasy. Studie o starší české literatuře*, Olomouc 1996, s. 118–129.
- PETRUCCI Armando, *Reading in the Middle Ages*, in: Týž (ed.), *Writers and Readers in Medieval Italy. Studies in the History of Written Culture*, New Haven 1995, s. 132–144.
- PICCARD Gerhard, *Die Wasserzeichen Piccard im Hauptstaatsarchiv Stuttgart. Findbuch*, Stuttgart 1966–1996.
- PIŠNA Jan, *Stručný přehled teorií a výzkumů historického čtenáře a dějin čtení raněnovověkého období*, in: *Studia bibliographica Posoniensia* 2012, Bratislava 2012, s. 11–22.
- PODLAHA Antonín, *Catalogus incunabulorum, quae in Bibliotheca capituli metropolitani Pragensis asservantur*, Praegae 1926.
- PODLAHA Antonín, *Series praepositorum, decanorum, archidiaconorum aliorumque praelatorum et canonicorum s. metropolitanae ecclesiae Pragensis a primordiis usque ad praesentia tempora*, Praegae 1912.
- POKORNÝ Pavel R., *Ke knihovně Václava Korandy ml.*, *Miscellanea Oddělení rukopisů a starých tisků* 10/1, 1993, s. 243–247.
- POLIŠENSKÝ Josef – VOBRÁTILOVÁ Jana, *M. Jana Kampana kalendář dobrodiní, prokázaných pražské Akademii*, AUC-HUCP 4/1, 1963, s. 67–95.
- PRAŽÁK Emil, *Český humanismus a husitská tradice*, in: *Studia z dawnej literatury czeskiej, slowackiej i polskiej*, edd. Kazimierz Budzyk – Josef Hrabák, Warszawa – Praha 1963, s. 50–59.
- Printing the Written Word. The Social History of Books, circa 1450–1520*, ed. Sandra Hindman, Ithaca 1991.
- PROKEŠ Jaroslav, *M. Prokop z Plzně. Příspěvek k vývoji konservativní strany husitské*, Praha 1927.
- Průvodce po rukopisných fondech v České republice. Díl III., Rukopisné fondy muzeí a galerií v České republice*, ed. Marie Tošnerová, Praha 2001.

- REJCHRTOVÁ Noemi, *Czech Utraquism at the Time of Václav Koranda the Younger and the Visual Arts*, *Communio viatorum* 20, 1977, s. 157–170, 233–244.
- REJCHRTOVÁ Noemi, *Obrazovoecké tendence utrakvistické mentality jagellonského období a jejich dosah*, HT 8, 1985, s. 59–68.
- REJCHRTOVÁ Noemi, *Studie k českému utrakvismu zejména doby jagellonské*. Habilitační práce Komenského evangelické bohoslovecké fakulty v Praze, Praha 1984.
- RENNA Thomas, *Kingship in the Disputatio inter clericum et militem*, *Speculum* 48, 1973, s. 675–693.
- Rukověť humanistického básnictví*, 1–6, Praha 1966–2011.
- RYBA Bohumil, *De Laurentii Vallae Declamationis codice* Φ, LF 57, 1930, s. 453–482.
- RYBA Bohumil, *K textu korespondence a paměti mistra Jiříka Píseckého a k jeho životopisu*, StR 11, 1972, s. 41–65.
- RYBA Bohumil, *Latinské oslavné verše na čelné české utrakvisty*, Zprávy Jednoty klasických filologů 6, 1964, s. 12–17.
- ŘÍČAN Rudolf, *Dějiny Jednoty bratrské*, Praha 1957.
- SAENGER Paul, *Silent Reading. Its Impact on Late Medieval Script and Society*, *Viator* 13, 1982, s. 367–414.
- SAENGER Paul, *Space between words. The origins of silent reading*, Stanford 1997.
- SEDLÁČEK August, *Hrady, zámky a tvrze království Českého*, 1–XV, Praha 1882–1927.
- SHARPE Kevin, *Reading Revolutions. The Politics of Reading in Early Modern England*, New Haven 2000.
- SCHNEYER Johann Baptist, *Repertorium der lateinischen Sermones des Mittelalters für die Zeit von 1150–1350 (Autoren: E–H)*, Münster 1970.
- SCHWARZENBERG Karl, *Katalog der kroatischen, polnischen und tschechischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek*, Wien 1972.
- SILAGIOVÁ Zuzana, *Pražské univerzitní komputy*, in: *Středověký kaleidoskop...*, edd. E. Doležalová – P. Sommer, s. 170–180.
- SKEMER Don C., *Wenzel Faber von Budweis (c. 1455/1460–1518). An astrologer and his library in the early age of printing*, *Gutenberg-Jahrbuch* 2007, s. 241–277.
- SKÝBOVÁ Anna, *K politickým otázkám dvojvěří v Českém království doby předbělohorské*, HT 4, 1981, s. 145–157.
- SPUNAR Pavel, *Břemeno smíchu?*, in: *Husitství – reformace – renesance*. Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela, sv. 2, edd. Jaroslav Pánek – Miloslav Polívka – Noemi Rejchrtová, Praha 1994, s. 673–679.
- SPUNAR Pavel, *K rukopisnému dochování středověké encyklopedie Vincenta z Beauvais v Čechách*, in: *Sborník Národního muzea v Praze C 25*, 1980, s. 13–27.
- SPUNAR Pavel, *Literární činnost utrakvistů doby poděbradské a jagellonské*, in: ARBI 1, ed. Amedeo Molnár, Praha 1978.
- SPUNAR Pavel, *Několik doplňků k rekonstrukci knihovny Václava Korandy ml.*, LF 91, 1968, s. 147–150.
- SPUNAR Pavel, *Repertorium auctorum Bohemorum provectum idearum post Universitatem Pragensem conditam illustrans, tomus I*, Wratislaviae et al. 1985.
- SPUNAR Pavel, *Repertorium auctorum Bohemorum provectum idearum post Universitatem Pragensem conditam illustrans, tomus II*, Warsaviae – Praegae 1995.
- Středověký kaleidoskop pro muže s hůlkou. Věnováno Františku Šmahelovi k životnímu jubileu*, edd. Eva Doležalová – Petr Sommer, Praha 2016.
- SVATOŠ Michal (ed.), *Dějiny Univerzity Karlovy, I, 1347/48–1622*, Praha 1995.

- SVATOŠ Michal, *Husitští mecenáši pražské univerzity*, HT 2, 1979, s. 47–54.
- SVATOŠ Michal, *Univerzitní kniha před husitstvím a po něm*, DP 10, 1990, s. 119–130.
- SVATOŠ Michal, *Koleje jako základní články středověké struktury pražské univerzity*, DP 20, 2002, s. 351–365.
- SVEJKOVSKÝ František, *Musejní rukopis XIV E 7 jako pramen k dějinám hudby z doby husitské*, AUC PhiletHist 2, 1965, s. 45–55.
- SVOBODOVÁ Mílada, *Rukopisy ze sbírek Tomáše Antonína Putzlachera, Michaela Schustera a dalších nešlechtických bibliofilů ve fondu pražské lobkowiczské knihovny v Národní knihovně České republiky*, Praha 2012.
- SZELIŃSKA Waclawa, *Biblioteki profesorów Uniwersytetu Krakowskiego w XV i początkach XVI wieku*, Wrocław 1966.
- ŠAŠKOVÁ Gerta, *Jednota bratrská a konsistoř podobojí v době administrátorství M. Václava Korandy*, Věstník Královské české Společnosti nauk 1925.
- ŠIMEČEK Zdeněk, *Geschichte des Buchhandels in Tschechien und in der Slowakei*, Wiesbaden 2002.
- ŠIMEK František, *Učení M. Jana Rokycany*, Praha 1938.
- ŠMAHEL, František, *Alma mater Pragensis. Studie k počátkům Univerzity Karlovy*, Praha 2016.
- ŠMAHEL František, *Basilejská kompaktáta. Příběh deseti listin*, Praha 2011.
- ŠMAHEL František, *Drobné záhady rejstříků Rečkovy koleje*, AUC-HUCP, roč. 53/2, 2013, s. 11–21.
- ŠMAHEL František, *Epilog husitské revoluce. Pražské povstání 1483*, in: ARBI 1, ed. Amedeo Molnár, s. 45–127; znovu přetištěno in: Pražský sborník historický 19, 1986, s. 35–102, naposledy in: Týž, *Husitské Čechy. Struktury, procesy, ideje*, Praha 2001, s. 99–140.
- ŠMAHEL František, *Humanismus v době poděbradské*, Praha 1963.
- ŠMAHEL František, *Idea národa v husitských Čechách*, 2. vyd., Praha 2000.
- ŠMAHEL František, *Knihovna Jana z Rabštejna*, Zápisky katedry československých dějin a archivního studia 3, 1958, č. 3–4, s. 93–113.
- ŠMAHEL František, *Nejstarší knižní katalogy knihoven kolejí Univerzity Karlovy*, in: Týž, *Alma mater*, s. 476–500 (původní verze: *Knihovní katalogy koleje Národa českého a koleje Rečkovy*, AUC-HUCP 2/1, 1961, s. 59–85; mírně doplněné německé znění: *Die Bücherkataloge des Collegium Nationis Bohemicae und des Collegium Reczkonis*, in: Týž, *Die Prager Universität im Mittelalter. Gesammelte Aufsätze = The Charles University in the Middle Ages. Selected studies*, Leiden 2007, s. 405–439).
- ŠMAHEL František, *Paříž a Praha kolem roku 1450*, in: Týž, *Alma mater*, s. 459–475 (původní verze: *Paris und Prag um 1450. Johannes Versor und seine böhmischen Schüler*, *Studia Žródloznawcze* 25, 1980, s. 65–77; též in: Týž, *Die Prager Universität im Mittelalter. Gesammelte Aufsätze = The Charles University in the Middle Ages. Selected studies*, Leiden 2007, s. 440–464).
- ŠMAHEL František, *Počátky humanismu na pražské universitě v době poděbradské*, AUC-HUCP 1, 1960, s. 55–90; přetištěno in: Týž, *Alma mater*, s. 527–549.
- ŠMAHEL František – TRUC Miroslav, *Studie k dějinám University Karlovy v letech 1433–1622*, AUC-HUCP 4/2, 1963, s. 3–60; přetištěno in: F. ŠMAHEL, *Alma mater*, s. 411–458.

- ŠMAHEL František, *Zatoulané drobné texty v nejstarších kolejních katalozích*, AUC-HUCP 50/2, 2010, s. 89–114; přetištěno in: Týž, *Alma mater*, s. 501–526.
- ŠRONĚK Michal, *The Veil of the Virgin Mary. Relics in the Conflict Between Roman Catholics and Utraquists in Bohemia in the 14th and 15th Centuries*, *Umění* 57, 2009, s. 118–139.
- ŠVÁBENSKÝ Mojmír, *Cerroniho sbírka 13. stol. – 1845*, Brno 1973.
- Tabulae codicum manu scriptorum praeter graecos et orientales in Bibliotheca Palatina Vindobonensi asservatorum*, ed. Academia Caesarea Vindobonensis, sv. 1–10, Wien 1864–1899.
- TEIGE Josef (ed.), *Základy starého místopisu Pražského (1437–1620)*, I/II, *Staré Město pražské*, Praha 1915.
- TOBOLKA Zdeněk Václav, *Národní a universitní knihovna v Praze, její vznik a vývoj*, I, *Počátky knihovny až do r. 1777*, ed. František Horák, Praha 1959.
- TOMEK Václav Vladivoj, *Dějepis města Prahy VI*, 2. vyd., Praha 1906.
- TOMEK Václav Vladivoj, *Dějepis města Prahy VII*, 2. vyd., Praha 1906.
- TOMEK Václav Vladivoj, *Dějepis města Prahy VIII*, Praha 1891.
- TOMEK Václav Vladivoj, *Dějepis města Prahy IX*, Praha 1893.
- TOMEK Václav Vladivoj, *Dějepis města Prahy X*, Praha 1894.
- TOWHEED Shafquat – CRONE Rosalind – HALSEY Katie (edd.), *The History of Reading. A Reader*, New York 2011.
- TRNKA František, *Náboženské poměry při kutnohorské konsistoři r. 1464–1547. Z kutnohorského archivu [část 1, roky 1464–1531]*, VKČSN, třída filosoficko-historicko-jazykozpytná, 1931, s. 1–96.
- TRUHLÁŘ Josef, *Catalogus codicum manu scriptorum latinorum qui in c. r. Bibliotheca publica atque universitatis Pragensis asservantur I*, Pragae 1905.
- TRUHLÁŘ Josef, *Catalogus codicum manu scriptorum latinorum qui in c. r. Bibliotheca publica atque universitatis Pragensis asservantur II*, Pragae 1906.
- TRUHLÁŘ Josef, *Katalog českých rukopisů c. k. veřejné a universitní knihovny pražské*, Praha 1906.
- TRUHLÁŘ Josef, *Paběrky z rukopisů Klementinských LIV. Snahy o nástupce Rokycanova v hodnosti arcibiskupské*, *Věstník České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění* 10, 1901, s. 100.
- TRUHLÁŘ Josef, *Paběrky z rukopisů Klementinských LXIII. Ještě jedna kniha M. Václava z Chrudimě*, ČČH 9, 1903, s. 194–196.
- UHLÍŘ Zdeněk, *Lichva v českých předhusitských a husitských polemikách*, in: Peníze a život, ed. Jan Mareš, Louny 2014, s. 9–25 (Poohří 4).
- URBÁNEK Rudolf, *České dějiny III/1–4*, (= *Věk poděbradský I–IV*), Praha 1915–1962.
- URBÁNEK Rudolf, „*Kancelář“ krále Jiřího*, ČČH 17, 1911, s. 13–27, přetisk in: Týž, *Z husitského věku. Výbor historických rozprav a studií*, Praha 1957, s. 216–229.
- URBÁNEK Rudolf, *M. Šimon ze Slaného. Skizza utrakvistického humanisty*, in: Týž, *Z husitského věku. Výbor historických úvah a studií*, Praha 1957, s. 249–261.
- URBÁNEK Rudolf, *První utrakvistický humanista Šimon ze Slaného*, LF 65, 1938, s. 200–228, 335–347.
- URBÁNEK Rudolf, *Žižka v památkách a úctě lidu českého*, Brno 1924.
- URBÁNKOVÁ Emma, *Prameny a literatura k počátkům českého knihtisku*. Sv. I, 1, *Texty 15.–18. století*, Praha 1984.
- URBÁNKOVÁ Emma, *Rukopisy a vzácné tisky pražské Universitní knihovny*, Praha 1957.

- URBÁNKOVÁ Emma, *Soupis prvotisků českého původu*, Praha 1986.
- URBÁNKOVÁ Emma, *Zbytky knihovny M. Václava Korandy mladšího v Universitní knihovně pražské, Ročenka Universitní knihovny v Praze, sv. 1, 1956*, Praha 1958, s. 135–161.
- VÁLKA Josef, *Kompaktáta a kapitulace: Charta stavovských svobod?*, ČMM 129, 2010, s. 19–43.
- VESELSKÝ Petr Miloslav, *Staré paměti Kutnohorské*, Kutná Hora 1890.
- VIDMANOVÁ Anežka, *Burleyovy Životy starých filosofů a jejich české překlady*, Praha 1962.
- VOIT Petr, *Český knihtisk mezi pozdní gotikou a renesancí II*, Praha 2017.
- VOIT Petr, *Katalog prvotisků Strahovské knihovny v Praze*, Praha 2015.
- VOIT Petr, *Limity knihtisku v Čechách a na Moravě 15. a 16. století*, Bibliotheca Strahoviensis 8–9, 2007, s. 113–140.
- VOIT Petr, *Tiskové písmo Čech a Moravy první poloviny 16. století*, Bibliotheca Strahoviensis 10, 2011, s. 105–202.
- VOIT Petr, *Utravkisté a knihtisk*, in: Knihtisk, zbožnost, konfese, edd. Kamil Boldan – Jan Hrdina, Praha 2017 (v tisku).
- VONDRAČEK Milan, „*Cancellaria regis Georgii*“ a písemnosti Jiřího z Poděbrad do roku 1458, in: Seminář a jeho hosté. Sborník prací k 60. narozeninám doc. dr. Rostislava Nového, edd. Zdeněk Hojda – Jiří Pešek – Blanka Zilynská, Praha 1992, s. 127–135.
- WASKA Karel, *Vrchmostenská města a farní správa v Čechách vrcholného a pozdního středověku (K možností využití edice Codex iuris municipalis)*, in: Církevní správa a její písemnosti na přelomu středověku a novověku, edd. Ivan Hlaváček – Jan Hrdina, Praha 2003, s. 273–280.
- WEBER [KADLEC] Jaroslav – SPUNAR Pavel – TRÍŠKA Josef, *Soupis rukopisů v Třeboni a v Českém Krumlově*, Praha 1958.
- WINTER Zikmund, *O životě na vysokých školách pražských knihy dvoje. Kulturní obraz XV. a XVI. století*, Praha 1899.
- WINTER Zikmund, *Život církevní v Čechách. Kulturně-historický obraz z XV. a XVI. století*, sv. 1, Praha 1895.
- WINTER Zikmund, *Život církevní v Čechách. Kulturně-historický obraz z XV. a XVI. století*, sv. 2, Praha 1896.
- Wasserzeichen-Informationssystem*, dostupné z [www: <http://www.wasserzeichen-online.de>](http://www.wasserzeichen-online.de) (cit. 28. 2. 2017).
- ZILYNSKÁ Blanka, *Ansichten der böhmischen Utraquisten des 15. Jahrhunderts zur Wallfahrt*, in: Wallfahrt und Reformation. = Pouť a reformace. Zur Veränderung religiöser Praxis in Deutschland und Böhmen in den Umbrüchen der Frühen Neuzeit, edd. Jan Hrdina – Hartmut Kühne, Frankfurt am Main 2007, s. 79–108.
- ZILYNSKÁ Blanka, *Hilarius Litoměřický a Václav Křižanovský versus Jan Rokycana o Hromnicích 1465*, in: Poděbradská éra v zemích České koruny, edd. Martin Šandera – Zdeněk Beran, Praha 2016, s. 98–104.
- ZILYNSKÁ Blanka, *Město Praha a utravkivistická církev. Role konšelů při obsazování „dolní konzistoře“ (do roku 1547)*, in: Město v převratech konfesionalizace v 15. až 18. století, Praha 2014, s. 85–94.
- ZILYNSKÁ Blanka, *Pražská univerzita – patron církevních beneficií?*, AUC-HUCP 47/1–2, 2007, s. 75–87.

- ZILYNSKÁ Blanka, *Synoda, nebo sněm? K vztahu světské moci a utrakvistických církevních struktur v době jagellonské*, in: *Doba jagellonská v zemích České koruny*, ed. Viktor Kubík, České Budějovice 2005, s. 29–41.
- ZILYNSKÁ Blanka, *Synoden im utraquistischen Böhmen 1418–1531*, in: *Partikularsynoden im späten Mittelalter*, edd. Nathalia Krupa – Leszek Zygnier, Göttingen 2006, s. 377–386.
- ZILYNSKÁ Blanka, *Synody v Čechách 1440–1540. Proměny synodální praxe v Čechách v kontextu vývoje synodality v Evropě*. Disertační práce na Ústavu českých dějin FF UK, Praha 2008.
- ZILYNSKÁ Blanka, *Synody v Čechách mezi Kostnicí a Tridentinem*, in: *Sacri canones servandi sunt. Ius canonicum et status ecclesiae saeculis XIII–XV*, ed. Pavel Krafl, Praha 2008, s. 531–539.
- ZILYNSKÁ Blanka, *Tištěná média a synodální praxe utrakvistů do poloviny 16. století*, in: *Knihtisk, zbožnost, konfese*, edd. Kamil Boldan, Jan Hrdina, Praha 2017.
- ZILYNSKÁ Blanka, *Utrakvistická církevní správa a možnosti jejího studia*, in: *Církevní správa a její písemnosti na přelomu středověku a novověku*, edd. Ivan Hlaváček – Jan Hrdina, Praha 2003, s. 39–53.
- ZILYNSKÁ Blanka, *Utrakvističtí církevní „hodnostáři“ – součást městské elity?*, in: *Pražské městské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí a kulturní profil*, edd. Olga Fejtová – Václav Ledvinka – Jiří Pešek, Praha 2004, s. 117–124.
- ŽALUD Zdeněk, *Astrology, Particular Court Astrology, in Bohemia in the Fourteenth and Fifteenth Centuries. A Survey*, *Historica* 14, 2010, s. 91–123.

SEZNAM ZKRATEK A ZKRÁCENĚ CITOVANÉ LITERATURY

Auctarium II	<i>Auctarium Chartularii Universitatis Parisiensis. Liber procuratorum nationis Anglicanae (Alemanniae) 1406–1466</i> , tomus II, edd. Henricus DENIFLE – Aemilius CHATELAIN et al., Paris 1937.
Auctarium VI	<i>Auctarium Chartularii Universitatis Parisiensis. Liber receptorum nationis Anglicanae (Alemanniae) 1425–1494</i> , tomus VI, edd. As-tricus L. GABRIEL – Gray C. BOYCE et al., Paris 1964.
AMP	Praha, Archiv hlavního města Prahy
ANK	Praha, Archiv Národní knihovny ČR
ARBI 1	<i>Acta reformationem Bohemicam illustrantia 1. Příspěvky k ději-nám utrakvismu</i>
AUC-HUCP	Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis
AUC PhiletHist	Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et Historica
BR	Rajhrad, Benediktini
BSB	München, Bayerische Staatsbibliothek
BUT	Toruń, Biblioteka Uniwersytecka
ČČH	Český časopis historický
ČMKČ	Časopis Musea Království českého
ČMM	Časopis Matice moravské
ČNM	Časopis Národního musea
DP	Documenta Pragensia
ETF UK	Evangelická teologická fakulta Univerzity Karlovy
FF UK	Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
FHB	Folia historica Bohemica
FRANT	Praha, Františkánská knihovna
FRB VI	<i>Kronika pražská Bartoše Písaře – Paměti o bouři pražské roku 1524 – Listy a kronika mistra Jiřího Píseckého – Přílohy</i> , ed. Josef Vítězslav ŠIMÁK, Praha 1907 (= Fontes rerum Bohemicarum VI).
GW	<i>Gesamtkatalog der Wiegendrucke</i>
HT	Husitský Tábor
ISTC	<i>Incunabula Short Title Catalogue</i>
JSH	Jihočeský sborník historický
KMK	Praha, Knihovna Metropolitní kapituly u sv. Víta
KAPUC	Praha, Kapucínská provinční knihovna
KNIHOPIS	<i>Knihopis českých a slovenských tisků</i>
KNM	Praha, Knihovna Národního muzea
LF	Listy filologické

MMK	Krnov, Městské muzeum
MUP I/1	<i>Liber decanorum facultatis philosophicae universitatis Pragensis, ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585. E codice membranaceo illius aetatis nunc primum luce donatus. Pars I</i> , Pragae 1830.
MUP I/2	<i>Liber decanorum facultatis philosophicae universitatis Pragensis, ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585. E codice membranaceo illius aetatis nunc primum luce donatus. Pars II</i> , Pragae 1832.
MUP III	<i>Statuta Universitatis Pragensis nunc primum publici juris facta</i> , edd. Antonín DITTRICH – Antonín SPIRK, Pragae [1848].
MZA	Brno, Moravský zemský archiv
MZK	Brno, Moravská zemská knihovna
NA	Praha, Národní archiv
NK	Praha, Národní knihovna ČR
ÖNB	Wien, Österreichische Nationalbibliothek
PICCARD ONLINE	<i>Hauptstaatsarchiv Stuttgart, Wasserzeichenkartei Piccard, Bestand J 340</i> (< http://www.piccard-online.de >)
SKP	Praha, Strahovská knihovna premonstrátů
StR	Studie o rukopisech
UPM	Uměleckoprůmyslové museum v Praze
VKČSN	Věstník Královské české společnosti nauk
VYŠK	Praha, Vyšehradská kapitula
ZZKČSN	Zprávy o zasedání Královské české společnosti nauk

SOUPIS VYOBRAZENÍ

Obálka, frontispis: Výřez z rkp. KNM, sign. XIV E 7, fol. 128r.

- s. 8 *Traktát o velebné a božské svátosti oltářní*, titulní strana (Praha 1493).
Exemplář KNM, sign. 25 F 1, fol. a1a.
- s. 9 Korandův podpis.
NK, sign. XXIV B 13 (výřez).
- s. 16 Korandův autograf s vlastnoručními opravami: Konec spisu o posmrtném osudu duší a začátek spisu o postu (1505).
NK, sign. XVII F 2, fol. 131r.
- s. 17 Heslo s citáty proti účtě k obrazům doplněné kresbou hlavičky v Korandově teologickém slovníku (kolem 1482).
KNM, sign. XIV E 7, fol. 128r (výřez).
- s. 32 List Václava Korandy ml. Ondřeji Zimovi, purkrabímu na Kolodějích (druhá polovina 15. století).
NK, sign. XXIV B 13, fol. 1r.
- s. 41 List Mikuláše, faráře v Načeradci, utrakvistické konzistoři (1487).
NK, sign. XXIV A 229, fol. 1r.
- s. 44 Koncept listu Václava Korandy králi, doplněný o opisy formulí užitých biskupem Augustinem při svěcení roku 1482 (1482, autograf).
ÖNB, sign. 4488, fol. 235 bis.
- s. 49 List purkmistra a rady města Mělníka utrakvistické konzistoři (asi 1482 až 1492).
NK, sign. XXIV B 37, fol. 1r.
- s. 50 Zlomek listu Mikuláše mladšího Trčky z Lípy a na Lipnici utrakvistické konzistoři (1482).
NK, sign. XXIV B 43, fol. 1r.
- s. 51 List utrakvistické konzistoři: anonymní udání novoměstských měšťanů „Nedorušie“ a Albestina Roha, že jsou pikarti, s odkazem na loňskou „nesnáz“ na Starém a Novém Městě pražském (druhá polovina 15. století).
FRANT, fragm. 106.
- s. 52 List utrakvistické konzistoře faráři Havlovi v Rostoklatech, na němž je připsána odpověď (druhá polovina 15. století).
NK, sign. XXIV A 233, fol. 1r.
- s. 55 Lokality zmíněné jako místa podání nebo určení v konzistoriálních písemnostech.
Autor mapy: Jaroslav Synek.

- s. 58 Heslo s citáty proti autoritě římské církve v Korandově teologickém slovníku (kolem 1482).
KNM, sign. XIV E 7, fol. 51r
- s. 73 Opisu listu Hanušovi z Kolovrat, začátek textu (1467).
MZA, sign. Cerr II, č. 5, p. 15.
- s. 80 Heslo s citáty proti přijímání pod jednou způsobou v Korandově teologickém slovníku (kolem 1482).
KNM, sign. XIV E 7, fol. 32r.
- s. 83 Opis listu Jana Zajíce z Házmburka a Korandovy odpovědi na něj; konec Zajícova a začátek Korandova textu (1489).
NK, sign. XVII F 2, fol. 7v.
- s. 86 Zlomky traktátu hájícího podobojí, zřejmě koncept listu Janu Zajícovi
a 87 z roku 1489.
FRANT, fragm. 116.
- s. 88 *Traktát o velebné a božské svátosti oltářní*, obsah knihy a první strana
a 89 traktátu (Praha 1493).
Exemplář KNM, sign. 25 F 1, fol. a1b a fol. a2a.
- s. 92 Latinská verze traktátu Václava Korandy *O rozdávání velebné svátosti dětkám*, první strana textu (sedmdesátá až osmdesátá léta 15. století).
KNM, sign. XVIII C 73, fol. 156r.
- s. 95 *Traktát o velebné a božské svátosti oltářní*, kolofon knihy (Praha 1493).
Exemplář KNM, sign. 25 F 1, fol. y8a.
- s.109 Velký, střední a malý monogram, jež v knihách označovaly Korandovo vlastnictví.
NK, sign. IV E 17, přední přídeští, fol. 361r, 364v.
- s.115 Korandův cisioján (1472).
NK, sign. IV G 2, fol. 108v.
- s.123 Korandovy marginálie týkající se knihovny Ptolemaia II. Filadelfa a astronomie v jeho době, v prvotisku *Supplementum chronicarum* Jakuba z Bergama (po 1486).
NK, sign. 41 D 6, fol. 113v.
- s.144 Zlomek českého literárního textu hájícího přijímání podobojí adresovaného
až145 blíže neznámému pánu, příspěvek o importu knih z Německa a Itálie (druhá polovina 15. století).
FRANT, fragm. 23.

SUMMARY

Václav Koranda the Younger: Administator of the Utraquist Church and writer

Václav Koranda the Younger (c. 1425–1519) was a representative of the third generation of Czech Utraquists. He died just before the first reformist elements started to enter Bohemia from Germany. Although contemporary Utraquism didn't bring any major innovations to the faith, Koranda was very active in establishing Utraquist positions opposing those of Catholics and radical reformers. However, this period is deeply fascinating and in many ways transformational in terms of literary culture. Printed books started to become more common as a means of communication, which was demonstrated both in Koranda's literary work and the composition of his own personal library. His activities in several roles (as a university and church official and as an author of religious and political works) led to a rather extensive collection of his written works being preserved, constituting exceptional material for the research of social communication in Bohemia during the reigns of George of Poděbrady and the Jagiellonian kings.

Koranda's activities as an administrator were a major part of his public life. After beginning his career at a young age (we can only guess as to why on the basis of muddled fragments), he completed his Bachelor's and Master's degrees at the Prague university in the 1450s. As part of his role there, he actively took part in the transformation of the institution into a national Hussite university. It is thus not a coincidence that besides holding the posts of dean and rector, he was also named university dispenser several times, overseeing the publication of the university's documents. Václav Koranda also took part in the economic consolidation of the Prague university in the 1460s and 1490s.

Koranda's conscientiousness can be seen throughout the nearly 20 years he worked as an administrator of Utraquist clergy. Besides administering the church, the consistory he led was also active in politics. He corresponded with Matthias Corvinus and other rulers. Internal pressures within the Utraquist leadership began to surface in the 1480s when Václav Koranda had to cooperate with the new bishop, Augustine, who came from Italy. In 1489, it seems he had to hand over his agenda to the bishop and a newly selected consistory of which he was not a member. He stepped out of public life in terms of church administration, partially returning after Augustine's death in 1493 when he sent Jan Zajíc of Házmburk his earlier-written work and published *Traktát o vebné a božské svátosti oltární* (Treatise on the

Glorious and Holy Alter Sacrament), but he didn't return to the head of the Utraquist Church.

The Utraquist consistory's archive has preserved a rather extensive collection of documents that were recently discovered by the author of this book. It constitutes a vital source of insight into religious administration, but also into day-to-day life. A preliminary survey proved the structure of the records is analogous with the administrative files of the Catholic Church. However, this material should be evaluated and discussed in detail in a future work. The surviving documents, both the consistory's files and Koranda's treatises, show the bureaucratization of church administration successfully developed under Koranda's leadership. Matrimonial disputes made up a large part of the agenda he dealt with, but individual lords and clergymen often turned to the consistory (or in some cases even to Koranda himself) to confirm the presented clerics and their benefices.

During his long life, Koranda, from his office, joined in many religious discussions, both against Catholics and the radical reformation. He seems to have taken pride in his abilities to argue and debate and thus accepted the media strategy chosen by his opponents. His writings against Catholics were largely reactions to foreign texts, especially in the later period. However, it is not clear, especially in the beginnings, whether Koranda was himself directly addressed by his opponents. All evidence suggests he took opportunities to reply and even initiated some discussions (i.e. his correspondence with Hilarius Litoměřický). He used private letters for this task, but the fact that he copied them means he probably placed a more general and lasting importance on them as shown by the quotes of Scripture and church scholars. However, Koranda's writings, especially at the beginning, worked with *ad personam* attacks, which he reasoned at the end of these private letters. A shift in his thinking in favor of targeting a wider domestic audience is demonstrated by his move from using Latin in the 1460s–1470s (with the significant exception of his correspondence with Hilarius Litoměřický) to an almost exclusive use of the Czech language.

The targets of his polemics included representatives of the Catholic Church administration in Bohemia, the Wrocław bishop, the Papal legate, King Matthias Corvinus, and the Catholic gentry. He also criticized monastic orders and converts to Catholicism. His texts were often based on degrading his opponents while his own arguments stressed the divine revelation of the chalice and the validity of the Compacts, which was a document where the Emperor and the Catholic Church recognized Utraquism. Koranda had a broad collection of statements from his predecessors supporting Utraquism, which he used throughout his literary life with slight changes. Real and imagined deficiencies in the Catholic Church played a role in Koranda's attacks against Catholics, as did his claim of insulted honor, a complaint used on both sides.

Koranda especially adhered to this tradition during his time as an administrator. Innovative thoughts cannot be expected from his works and they were not even possible when considering the old hardline Hussite views held by contemporary Utraquist representatives. The Compacts, the contract between the Hussites, the church, and Emperor Sigismund's privilege that gave limited recognition to the Hussite program elaborated in the Four Articles of Prague, was a fundamental and fixed point in Koranda's religious-political views. The scholastic method in Koranda's works present only partially in refutation of the opponent's arguments and confirmation of his own opinion is a foregone conclusion.

Koranda was thus a conservative Utraquist who expressed rather radical opinions in sharp critiques of the Catholic Church. For Koranda, like for all Utraquists, Scripture was the foundation of God's law; determining the administration of the church, its teachings, and its only correct interpretation was Utraquism. However, in accordance with the so-called Cheb Judge, Koranda recognized the apostolic tradition, the Church fathers, and the Church scholars as long as they didn't contradict Scripture. This included the question of obedience, a topic stressed by Catholics. Koranda, like Jan Rokycana and Martin Lupáč, was convinced of the irreversible validity of the Compacts, which he understood as a guarantee of religious freedom for Utraquists in accordance with the resolutions of the councils of the cities of Prague of 1448. However, he didn't recognize the same freedom anchored in the Compacts for Catholics. But in contrast to Lupáč, he never expressed the radical thought that communion from the chalice is valid regardless of the view of the Catholic Church and thus the Compacts need not be confirmed by the Catholic Church. He stressed the Compacts' validity, which confirmed Czechs and Moravians as loyal Christians who accepted communion from the chalice and which prohibit attacks against Hussite teachings or ritual practices. His polemics not only delved into the past, but also commented on current events, such as church councils and the acts of the popes.

It is also necessary to mention that Koranda's definition of Utraquism indivisibly includes a national and religious identity: In his view, Utraquism is simply a trait of ethnic "Czechs." Religious identity itself, referred to in the texts, was accepted to a greater degree in his works from the 1490s, specifically in the *Traktát o velebné a božské svátosti oltářní* published in 1493. Koranda's role as a lay administrator of the Utraquist clergy, which he took up at the start of the Jagollonian period, is most clearly represented in his letters to Jan Zajíc of Házmburk and indirectly referred to in the above-mentioned 1493 publication. Besides his role as administrator, Koranda's political identity was most clearly seen in his role as a university master that would welcome foreign delegations with friendly words, while a certain part was also played by the message to Rome of 1462. It is

necessary to note both Hilarius Litoměřický and Jan Zajíc refer to political or legal state identity (directly and indirectly) in their works as well.

Koranda's writings attacking the Bohemian Brethren are also consistent with the contemporary discourse, where he took the works of Jan Rokycana against "heretics" as inspiration. It's also noteworthy that two of the three surviving Rokycana letters were copied into his collection of writings (the so-called Clementine Manual Book), which was compiled in connection with his role as the administrator of Utraquist clergy. In the case of one of the letters, this is the only known surviving copy.

Although Catholics viewed the Utraquist Church as heretical, the approach to the Bohemian Brethren and the followers of Mikuláš Vlášnický was in the spirit of old traditions and significantly relied on the past practice and procedures of the Catholic administration. Koranda's texts targeting "heretics" addressed the King as the highest lay authority and the gentry as lords in accordance with Utraquist beliefs that the feudal lord should act in these matters. He also appealed to Utraquist clergy who were to help the consistory discover "dangerous" heterodoxy. A relatively large amount of these texts, which can be estimated on the basis of the preserved fragments of files from the Utraquist consistory and copied treatises, prove the existence of a systematic effort to suppress these radical sects by the Utraquist Church despite the opposite appearance in the case of Jan Zajíc of Házmburk.

However, in comparison with the often very radical arguments against Catholics, the texts targeting the above-mentioned radical sects reflects Koranda's strong conservative bent and attempt to maintain the *status quo*. Besides specific aspects of the faith, such as the view of the sacraments (especially the Sacrament of the Altar) or the clergy, he also criticized the morals of the Brethren. Koranda negatively viewed their emphasis on performing good deeds, outward expressions of religiosity, and the conviction of their own exclusivity, which was a thorn in the side of the majority Utraquist Church. He used lively and expressive language in some cases, though less than in the case of Catholics. However, he did not avoid embarrassing his opponents in some cases. Although there are only two letters understood as a personal polemic with a "heretic," it is clear these writings were primarily written by Koranda as a Utraquist official.

The intellectual foundations of his activities as the master of the faculty of arts and administrator of the Utraquist Church can be partially determined by the surviving remnants of his library. Koranda was a true bibliophile and took a very active role in literary culture. During his long life, he compiled an immense collection of books, of which 71 volumes are known today. About two-thirds of them were manuscripts. It is not surprising Koranda concentrated on collecting the works of John Wyclif, Jan Hus, and first- and second-generation Utraquists as well as those by the church fathers that the Utraquists used as a foundation for their beliefs. The significant portion of books about sacramental theology, especially about

the Eucharist, is also unsurprising. Koranda also had great respect for his teacher, Křišťan of Prachatice. Like him, he studied astronomy and other physical sciences, which is reflected by the books in his collection on those topics. His interest in ethics was also reflected in his treatises and he collected literature about polemics of the day, especially the works of Gregory of Heimburg.

When compared to the library maintained by the professors of the Kraków University, his book collection seems rather conservative. This can be seen in humanist works, which Koranda had knowledge of, but he staunchly rejected this vein of thought that at the time was understood as a new paganism. He thus selected only the humanistic works that matched his precise and specific interests. While he may have acquired the letters of Pius II out of a personal interest in the works of the Pope (who he had met personally), other works reflecting his personal preferences stemmed from his position. *The Donation of Constantine* by Lorenzo Valla was copied to criticize the document the Pope and the Catholic Church used to appropriate temporal power. Political works, like Valla's supposed dispute between a priest and a knight, and Marsilius of Padua's *Defensor pacis*, were probably acquired for their sharp anti-Papal bent. We also know he disputed Sulpicius's humanist grammar in education and supported the proven scholastic works of Alexander de Villa Dei. This was in spite of owning Valla's *Elegantiae*, a work known to have been owned by the humanist-oriented Václav of Chrudim, and which was also familiar to Tas of Boskovice and Jan of Rabštejn. He has a similar approach to works based on ancient ethics, and these works (such as a first edition of Ovid) are often marked and commented with Koranda's notes.

Koranda would often write his comments into his books, both printed and manuscripts, an act that was very typical of him. For example, he commented on important libraries of the past in a chronicle he was reading. His additions make clear his interest in contemporary history as well as the representatives of the Catholic Church that Utraquist leaders would define themselves against. In some cases, the writings are very succinct; summarizing a paragraph's content or acting as a guide for the reader. This gives us little insight other than Koranda's regard for the text. His own interests can also be seen in the manuscripts he had copied or that he transcribed himself, as well as the newly-printed books he acquired. His body of works included two volumes of his own transcribed works, his own theological dictionary, and, unknowingly, extensive discarded documents in the bindings of three of his books.

Koranda lived at a time when the domination of manuscripts started to be replaced by printed books. Most of his library of traditional Utraquist works is in manuscript form, but Koranda was also very actively interested in printed books. The remnants of his library do not contain a single book published after 1500, but as books from the beginning of the 16th century

were later re-bound in more modern covers, usually destroying any documentation of the original, it cannot be said that Koranda did not acquire new books after 1500.

Koranda's collection is mostly made up of manuscripts that are usually convoluted works of various genres, which is why the number of volumes from each area can only be estimated. Even with this limitation, it can be said that more than half of Koranda's books were of a theological nature, while other areas typical for Koranda (astronomy, rhetoric, and ethics) are usually represented by only a few volumes. In terms of language, the dominance of Latin is interrupted by only a few Czech works recorded in the Clementine Manual Book and Koranda's margin notes were exclusively written in Latin. It is also necessary to note that we are only working with a fragment of his library and thus it is very unlikely he did not own any manuscripts or books written in Czech despite not having any evidence to the fact (the exception being the only Czech version of Aesop preserved in the discarded papers). The library also lacks printed versions of his own works. Koranda's scope of interest was probably much larger than the surviving volumes demonstrate as shown by his quotes of other works in his writing and in his margin notes, but those works were not preserved.

It's possible to ask what aspects of Koranda's life and works represented the medieval period and what was a harbinger of modern times. This conservative representative of third-generation Utraquism favored traditional values and preferred scholastic learning. He was interested in innovation, but only within scholasticism, which is why he and other university masters, both Utraquists and Catholics, incorporated the works of Jan Versor into the teaching of the Prague university in the 1450s. The way this consummate bureaucrat treated his opponents in his polemics shows he had developed an abstract understanding of texts, which was strengthened by the rise of printing. His individuality, seen in his comments written into the books in his library, is something that can be considered modern along with his political pragmatism. It's therefore easy to agree with the older, nearly intuitive conclusion made by Josef Macek: "It can't be ruled out that only a lack of sources shines an odd light on the administrator's actions, as he's often radical in theology, although politically he was more cautious and is more of a fair-weather fan who prefers to join the winners after the fact."

přeložil Yon Pulkrabek

JMENNÝ REJSTŘÍK

V rejstříku nejsou zachycena jména z bibliografických položek citovaných pod čarou, z textových příloh ani z anglického resumé.

A

Aegidius Romanus viz Jiljí Římský
 Aelius Donatus 119
 Alan ab Insulis 112
 Albert Veliký 112, 127, 136
 Albrecht Vojíř 82
 Albustin Roh, měšťan Nového Města
 pražského 51
 Aleš z Netvořic 103
 Aleš z Vrábí 53
 Alexander de Villa Dei 118, 151
 Alexandr, adresát Korandova listu 45
 Alexius Třeboňský 141
 Alchabitius 116
 Ambrož, svatý 116
 Anežka, údajná papežka 67
 Anna, panna z Prahy 42
 Antonín z Náchoda 21
 Antonio Marini 26, 59
 Aristotelés 116
 Augustin de Urbino 113
 Augustin Luciani, titulární biskup sank-
 turienský 27, 28, 41–45, 48–50, 59, 79,
 105, 147
 Augustin, svatý 111, 112, 128

B

Bartolomeo Platina 124, 139
 Bartoš, František Michálek 106
 Baťová, Eliška 9
 Benedikt z Valdštejna 22
 Bernard z Clairvaux 112
 Bernhard z Breidenbachu 124

Bernhard Sturm 35, 36
 Boethius 75, 119, 146
 Boldan, Kamil 9, 134
 Bonaventura 116, 128
 Bonifác VIII. 113, 120
 Burley, Walter 116

C

Cassiodorus 111, 119
 Cato 116, 119, 133
 Cicero 117, 119, 128, 138
 z Cimburka, Ctibor Tovačovský 40, 75
 Commodus 123

D

Diether z Isenburgu 125
 Dionysius de Burgo Sancti Sepulchri 126
 Donát 118, 133
 Dřevíkovská, Jana 9

E

Eberhard z Béthune 117
 Eberhardus Hispanus 117
 Elbel, Petr 56
 Eliáš ze Slaného 22
 Eukleidés 21
 Eusebios z Kaisareie 111
 Evžen IV. 66, 126

F

Febvre, Lucien 11
 Filip de Villa Nova 30, 37, 43
 Filip IV. Sličný 120

František de Mayronis 112

G

Gasparinus de Bergamo 117

Giovanni Boccaccio 138

H

Hadravová, Alena 9

Halama, Ota 9

Havel Cahera 35

Havel z Kouřimi 24, 29

Havel ze Žatce 21, 22

Havel, student 29

Havlík, kněz v Betlémské kapli 62

Hejnová, Miroslava 9

Heřman Korner z Lübecku 123

Hilarius Litoměřický 19–21, 62, 63–67,
68, 70, 75, 76, 85, 89–90, 139, 148, 149

Hlaváček, Ivan 110

Homér 128

Horatius 34, 117, 128

Hugo de Prato Florido 136

Hugo ze Saint-Cher 112

Hugo ze Svatého Viktora 112

Ch

Chartier, Roger 11

Chelčický, český bratr 101

I

Inocenc III. 112, 124

Inocenc VIII. 42

Isidor ze Sevilly 112, 116

J

Jacobus Philippus de Bergamo 116, 119,
122, 123, 127

Jakoubek ze Stříbra 17, 62, 111, 113, 138

Jakub z Pacova 21, 22, 24, 25, 31, 39,
52, 53

Jakub ze Stříbra 28, 42

Jan Búchal 33

Jan Campanus Vodňanský 136

Jan de Platea 136

Jan de Sacrobosco 21, 114

Jan Eschuid 116

Jan Filipec 29, 59

Jan Herolt 113

Jan Herttemberger z Lokte 141

Jan Hus 17, 36, 40, 62, 96, 97, 102, 105,
110, 111, 113, 114, 118, 126, 127,
143, 150

Jan Kapistrán 62, 125

Jan Kravín z Tábora 23

Jan Markolt 77–78

Jan Poduška 18, 35

Jan Rokycana 20, 23, 26, 27, 39, 56, 57,
58, 62, 68, 71, 81, 89–90, 99, 100–103,
106, 111, 112, 113, 138, 149

Jan Staňko 142

Jan Sulpicius z Veroli 118, 151

Jan Šindel 137

Jan Versor 22, 62, 91, 116, 128, 134, 152

Jan XXIII. 126

Jan z Třebové 22

Jan z Ústí 21

Jan z Čáslavi 21

Jan z Častolovic 21

Jan z Damašku 112

Jan z Głogowa 87

Jan z Inowrocławia 142

Jan z Klatov 40

Jan z Kněhnic 110

Jan z Krčina 23

Jan z Krumlova 71

Jan z Opočna 30, 50

Jan z Prahy 24

Jan z Vlašimi 25

Jan ze Stříbra 21

Jan Zlatoústý 128

Jan Žák 140

Jan, kněz 51

Jan, syn Albrechta Vojíře 82

Jana, údajná papežka, viz Anežka

Janek, kožešník 51

Jaroslav ze Skutče 22

Jaroš, český bratr 100

Jeroným Pražský 126

Jeroným, svatý 111, 117, 119, 136

Jidáš 76

Jiljí Římský 112

Jindřich Chrustenský na Jenči, panoš 31

Jindřich z Frimaru 112, 136

Jíra, kněz v Těboře 50

- Jiří, farář v Klatovech 40
 Jiří Písecký 19, 34–35, 137
 Jiří Tunkl z Brníčka 55
 Jiří z Většího Města pražského 22
 Jiří z Meziříčí 76
 Jiří z Poděbrad 7, 25, 26, 61, 63, 69, 71,
 84, 100, 121, 138
 Jiří z Prahy 30
 Jiří ze Žatce 22, 30, 49
 Joachimsohn, Paul 121
 Johann Alakraw 136
 Johannes Balbus 117, 127
 John Wyclif 62, 102, 110, 119, 126, 127,
 128, 143, 150
 Josef Flavius 128, 139
 Juan de Torquemada 120
 Julián Cesarini 126
 Junianus Maius 117
 Jurka, Jeroným František 9
- K**
- Kašpar, Jan 9
 Kateřina, účastnice manželského
 sporu 52
 Kazimír IV. Jagellonský 125
 Kliment IV. 124
 Kliment V. 113
 Kocánová, Barbora 9
 z Kolovrat, Hanuš II. 26, 71–75, 139
 Konrád mladší z Halberstadtu 75, 116,
 122, 128, 143
 Konstatin, císař 119, 121, 123, 126, 151
 Kosmas 118
 Krofta, Kamil 15, 32, 100, 107
 Křišťan z Prachatic 21, 114, 127, 137,
 143, 150
- L**
- Lactantius 119
 Libuše, legendární kněžna 60
 z Lobkovic, Bohuslav Hasištejnský 135,
 140
 z Lobkovic, Děpolt 48
 Lorenzo Valla 118, 119, 121, 151
 Lotte Hellinga 12
 Ludolf ze Saska 114
 Lukáš ze Sušice 21
- M**
- Macek, Josef 57, 152
 Maciej z Kobylina 142
 Macrobius 119
 Marco Barbo 77–78
 Marcus Manilius 116
 Marek Bydžovský z Florentina 18, 36
 Marchesinus 112
 Marsilius z Padovy 120, 151
 Martin, Henri-Jean 11
 Martin Loquis 102
 Martin Lupáč 57, 67, 149
 Martin V. 126
 Martin z Trhových Svin 22
 Martin z Hořepníka 22
 Martin z Počátek 34
 Martin z Vlašimi 31
 Martin, kněz 30
 Martin, účastník manželského
 sporu 52
 Mášá 'alláh 21
 Matěj, apoštol 76
 Matěj Aych 31
 Matěj Louda z Chlumčan 137
 Matěj Sláva (též Sláma) 103
 Matěj z Janova 72, 102
 Matěj z Rakovníka 50
 Matyáš Korvín 39, 41, 59, 71, 78–79, 94,
 143, 147, 148
 Matyáš z Roudnice 21
 Matyáš, kněz z kláštera Na Slovanech
 v Praze 138
 Maurus Servius Honoratus 119
 McKenzie, D. F. 11
 McLuhan, Marshall 11
 Michal Polák 78
 Michal z Meziříče 21
 Michal ze Stráže 137
 Michal, český bratr 100
 Mikuláš Biskupec 102, 106, 111, 130
 Mikuláš Faulfiš 110
 Mikuláš Vlašimský 103
 Mikuláš z Meziříče 21
 Mikuláš z Hořepníka 23, 30, 130
 Mikuláš z Lry 112–113, 127, 136
 Mikuláš, farář v Načeradci 41, 103, 104
 Mužík, Zdeněk 9

N

Nedoruštie, měšťan Nového Města pražského 51
 Neškudla, Bořek 14
 Novotný, Jan 9
 Novotný, Robert 9

O

Oldřich Kříž z Telče 20, 61, 64
 Ondřej řečený Kuliš 75–77, 146
 Ondřej Zima, purkrabí na Kolodějích 31, 32
 Ovidius 117, 138, 146, 151

P

Palacký, František 7, 120
 Pavel Bydžovský 29
 Pavel II. 97, 125
 Pavel Václavův z Kutné Hory 24
 Pavel ze Žatce 29, 30, 33
 Pavel, apoštol 68, 72, 102, 138
 Pešek, Jiří 54
 Petr Chelčický 67, 79, 106
 Petr Kániš 102
 Petr Lombardus 111, 112, 127, 128, 130
 Petr Payne 111, 112
 Petr z Ailly 116
 Petr z Újezda 111
 Petr, apoštol 67, 68
 Petr, farář v Mělníku 49
 Petrucci, Armando 12–13
 Petrus Aureolus 114
 Petrus de Bosio 120
 Pico della Mirandola, Galeotto I. 79
 Pius II. 7, 26, 59, 60, 85, 97, 117, 118, 121, 124, 127, 151
 z Poděbrad, Hynek 49
 z Poděbrad, Jiří viz Jiří z Poděbrad
 z Poděbrad a Minsterberka, Jindřich I. Starší 48
 z Postupic, Bohuš Kostka 105
 z Postupic, Jan Kostka 100–102, 107
 z Postupic, Zdeněk Kostka 26, 59
 Priscianus z Kaisareie 117, 118, 119
 Prokop Lupáč z Hlaváčova 18, 35
 Prokop z Kutné Hory 22
 Prokop z Kladrub 66

Prokop z Plzně 23, 93
 Prokop, český bratr 101
 Ptolemaios II. Filadelfos 123, 124
 Půta z Paběnic 25

Q

Quintilianus 119

R

z Rabštejna, Jan 140, 151
 z Rabštejna, Prokop 26, 59
 Raymund z Peňafortu 112
 Rejchrtová, Noemi 17, 54
 Richard ze Svatého Viktora 112

Ř

z Rožmberka, Jošt 68–69, 117
 z Rožmitálu, Johana 48, 68
 Řehoř z Heimburka 111, 121, 127, 146, 150
 Řehoř Hrubý z Jelení 14
 Řehoř ze Stříbra 24
 Řehoř, český bratr 100, 106

S

Saenger, Paul 12, 13
 Seneca 119
 Sergius 124
 Sixtus IV. 124
 Sókratés 75, 146
 Soter 124
 Spunar, Pavel 119
 Spytihněv, kníže 126
 Stanislav z Hnězdna 21, 22, 114
 Stanislav z Velvar 21, 23, 61–63, 75, 139
 Stanislav ze Znojma 111
 Stanislav, mistr 25
 Studničková, Milada 9
 Svátek, Jaroslav 9
 ze Svojšína, Jan 48

Š

Šašková, Gerta 102, 107
 Šimon od Bílého lva 137
 Šimon z Chrudimi 21
 Šimon z Tišnova 111, 127
 Šimon ze Slaného 114, 130

Šmahel, František 24
 Šorm, Martin 9
 Štěpán z Pálče 111
 Štěpán z Kolína 111
 ze Sternberka, Zdeněk Konopištský 122

T

Tas z Boskovic 75, 151
 Thomas de Tuderto 117–118
 Tobiáš, obyvatel Plzně 77, 79
 Tomáš Akvinský 112, 127
 Tomáš Bradwardinus 114
 Tomáš z Erfurtu 117
 Tomáš z Kladrub 24
 Trčka z Lípy, Mikuláš mladší 49, 50, 106
 Trčka z Lípy, Mikuláš starší 104
 Trojan, kněz z Kutné Hory 138
 Truhlář, Josef 15, 45, 68, 77, 94, 121, 122

U

Urbánek, Rudolf 20
 Urbánková, Emma 109, 130, 137

V

Václav „Zchuna“ 53
 Václav Braun 31
 Václav Faber z Českých Budějovic 140
 Václav Hájek z Libočan 32
 Václav IV. 91
 Václav Koranda mladší passim
 Václav Křižanovský 21, 23, 62, 63, 65, 76
 Václav Rožďalovský 18, 34–36
 Václav Vrbenský 22, 25, 26, 31, 40, 59, 62
 Václav z Vrábí 53
 Václav z Dráchova 68
 Václav z Chrudimi 24, 25, 138, 151
 Václav z Krumlova 72, 138
 Václav z Pacova 30, 32, 33
 Václav z Plané 71

Václav z Plzně 21
 Václav z Radče 22
 Václav z Rovného 140
 Václav z Třeboně 33
 Václav z Třebeska 39
 Václav ze Žatce 137
 Vaculínová, Marta 9
 Vaněk Valečovský z Kněžmosta 82
 Vavřinec Krasonický 107
 Vergilius 119, 124
 Veselá, Lenka 9
 Vilém Pařížský 113
 Vilém z Račiněvsi 25
 Vilém Zub z Landštejna a na Chlumci 45
 Vincenc z Karčova 21, 22
 Vincens z Jindřichova Hradce 22
 Vincent z Beauvais 119, 124
 Vít Salius 137
 Vít z Krupé 32, 48, 53, 118
 Vladislav Jagellonský 27, 29, 32, 37, 39,
 42, 59, 78, 82
 Voit, Petr 9, 14, 142
 Vojtěch, svatý 126
 ze Všehrd, Jan Šlechta 32

W

William Ockham 120
 William Perrault 112
 Wolfgang Rabenstein 69–70

Z

Zajíc z Házmburka, Jan 59, 81–86, 87, 98,
 99, 104, 122, 126, 143, 147, 149, 150
 Zikmund Lucemburský 57, 60, 85, 96,
 118, 126, 148
 Zikmund z Hradce Králové 130
 Zikmund, farář 45
 Zilynská, Blanka 9

středověk

Edice Středověk sv. 3

Redakční kruh: Robert Novotný (vedoucí), Martin Šorm (redaktor), Lenka Bobková, Tomáš Borovský, Martin Čapský, Jan Čermák, Lucie Doležalová, Petr Elbel, Antonín Kalous, Tomáš Klír, Jitka Komendová, Petr Kozák, Jan Malura, Bronislav Ostrfanský, Michaela Ottová, Daniela Rywiková, Daniel Soukup, Pavel Soukup, Jiří Starý

Václav Koranda mladší

Utravvistický administrátor
a literát

Jindřich Marek

Vydalo NLN, s. r. o.,
Náprstkova 10, Praha 1,
v roce 2017
Vydání první

Jazyková a odborná redakce Martin Šorm
Grafická úprava obálky Daniel Šorm
Grafická úprava knihy Tomáš Rataj
Technická redakce Šárka Křiváková
Sazba písmem Minion Pro
a reprodukce Jan Skružný
Tisk xxx
Doporučená cena včetně DPH xxx Kč

ISBN 978-80-7422-586-4 (Nakladatelství Lidové noviny)
ISBN 978-80-7050-693-6 (Národní knihovna České republiky, Praha)